

8763

TÜRK ATASÖZLERİNE PSİKOLOJİK BİR YAKLAŞIM

İhsan KURT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eğitimde Psikolojik Hizmetler
Danışman:Yrd.Doç.Dr.Tayip DUMAN

Ankara

G.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ekim 1989

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

ÖNSÖZ

Atasözleri, yaşamaların, davranışların ve tecrübelerin uzun gözlemler neticesinde ortaya konan özlü sözler olması sebebiyle, sürekli dikkatleri üzerinde toplamıştır. Okumuşundan hiç okumamışına kadar, az veya çok atasözü bilmeyen insanımız yok gibidir. Günlük hayatın akışı içinde ve gerektiğinde atasözlerinin bir ölçü veya yargı gibi hatırlatıldığı da olur. Araştırmacılar bunları derlemek için büyük çabalar sarfetmişlerdir. Atasözleri üzerinde yapılan çalışmaların daha çok halkbilimi doğrultusunda olduğu ve bu alanda yoğunlaştığı yapılan incelemelerden anlaşılmaktadır.

Türk halkbiliminin ürünlerinden sayılan Türk atasözlerinin içерisinde halkın felsefesi, yaşama biçimi, ilişki kuralları, davranış kalıpları ve tecrübe ışıkları olduğu değişik araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir. Yani bu ve benzeri düşünelerle Türk atasözlerinin farklı ve ilmî perspektif ölçüleri ile incelenmesi, değerlendirilmesi, yorumlanmasıının kültürel yönden yeni bulgular kazandırabileceği vurgulanmak istenmiştir. Hattâ bazı araştırmacılar bu düşünceyi açıklıkla dile getirmiştir. Türk atasözlerinin derleme ve klasik toplamacılıktan kurtararak değişik bilimlerin, mesela psikolojinin ve rileri ile işlenerek yeni bulgular ve bilgiler elde edilmesi işaret edilmiştir. Bu konuda çalışmalar yapılması doğrultusunda, çok azinlikta kalan bir kısım psikolog, psikiyatrist ve eğitimci Türk yazarları eserlerinde, az da olsa atasözlerinden yararlanabileceğini göstermiştir. Ancak doğrudan konuya ilgili kapsamlı bir çalışma yapılmadığı uzun incelemeler neticesinde anlaşılmıştır.

Kapsayıcı ve farklı görüşlerin ortak bulguları ile birleştirilmedikçe, Türk atasözlerine yapılacak psikolojik yaklaşımın subjektif kalma ihtimali daha fazladır. Bu sebeple Türk atasözlerine yapılacak psikolojik bir yaklaşım, uzmanların görüşlerinin ortak yargılaraının değerlendirilmesi ile biraz daha objektif olunabilir. Araştırmacı bu düşündeden haraket ederek araştırmasını başlatmış ve yapmıştır.

Bu araştırma, Türk atasözlerine uzmanların ortak görüşleri doğrultusunda psikolojik bir yaklaşım yapmak, atasözlerini psikolojik kavram ve unsurların açıklamaları ile yorumlamak amacıyla yapılmıştır. Araştırmada Türk atasözleri, psikolojinin değişik konu ve kavramlarının ifade etmiş olduğu anlamları açısından değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Araştırma çalışmaları boyunca değerli yardım铄ını esirgemeyen danışmanım Yrd.Doç.Dr.Sayın Tayip DUMAN'a, tecrübe ve fikirlerinden yararlandığım diğer hocalarıma, ölçü aracına cevap verme zahmetine katlanan uzmanlara ayrı ayrı teşekkür ederim.

Ankara, Ekim 1989

ihsan KURT

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	II
TABLOLAR LİSTESİ	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ	VII
BÖLÜM	
I.GİRİŞ	I
Problem Durumu	6
Problem Cümlesi	9
Hipotezler	10
Arastırmanın Önemi	II
Sayıltılar	II
Sınırlılıklar	12
Tanımlar	12
II.İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	14
III.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	19
Evren ve Örneklem	19
Verilerin Toplanması	20
Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	22
IV.BULGULAR VE YORUMLAR	25
Hipotez.I.Türk atasözlerinde insanın gelişimini (Çocukluk,gençlik,ihtiyarlık) bünyesinde barındıran psikolojik unsurlar	29
Hipotez.2.Türk atasözlerinde,insan davranışının kay- nakları olan "gündü"leri hatırlatan unsurlar. .46	.46
Hipotez.3.Türk atasözlerinde savunma mekanizmaları. .	54
Hipotez.4.Türk atasözlerinde algı ve dikkat unsuru. .	59
Hipotez.5.Türk atasözlerinde psikolojik açıdan öğ- renme teorileri ve eğitim unsurları.	63
Hipotez.6.Türk atasözlerinde sembolik eylemlerden; düşünme,rüya,iletişim unsurları	73

Hipotez.7.Türk atasözlerinde kalitim ve çevre unsurları	82
Hipotez.8.Türk atasözlerinde kişilik ve kişiliğin olumlu ve olumsuz yanlarını yansıtan unsurlar	87
Hipotez.9.Türk atasözlerinde ilişkiler(bireysel, toplumsal ilişkiler, sevgi, dostluk, ya- kınlık, komşuluk, kadın-erkek ilişkisi ve evlilik)psikolojik unsurları taşımaktadır	I16
Hipotez.10.Türk atasözlerinde psikolojik danışma unsurları	I23
V.ÖZET, SONUÇLAR VE ÖNERİLER	I32
Özet	I32
Sonuçlar	I34
Öneriler	I40
EKLER	I42
A	I43
B	I74
C	I78
Ç	I81
D	I82
E	I83
F	I86
G	I89
H	I91
I	200
İ	203
KAYNAKÇA	205

TABLOLAR LİSTESİ

TABLO	Sayfa
I. PSİKOLOJİK SINİFLARA DÜŞEN ATASÖZÜ SAYILARI	23
2. SINİFLAR ARASINDA KARŞILAŞTIRMA	26
3. UYGUN BULUNMAYAN ATASÖZLERİNİN SINİFLARA DAĞILIMI .	27
4. SINİFLARIN(HİPOTEZLERİN) ARİTMETİK ORTALAMALARININ ORTALAMALARINA GÖRE SİRALANMASI	27
5. PSİKOLOJİK SINİFLarda TOPLANAN ATASÖZÜ SAYILARININ ÖRNEKLEM İÇİNDEKİ, UYGUN GÖRÜLMEMEN VE DEĞERLENDİR- MEYE ALINANLARIN YÜZDE ORANLARI	28
6. I.SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU.	29
7. 2.SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU .	47
8. 3.SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU .	54
9. 4.SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU .	60
10. 5.SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU .	63
II. 6.SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU .	74
I2. 7.SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU .	83
I3. 8.SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU .	87
I4. 9.SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU .	116
I5. 10.SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU .	123

SEKİLLER LISTESİ

BÖLÜM I

GİRİŞ

Milletler; ortak geçmişleri olan, ortak değerleri paylaşan, belirli kültürel gelenekleri olan, aynı düşünce ve duygulara inanan topluluklardır. Yani aynı millete mensup insanlar, genelde aynı kültür değerlerine inanır. Varlıklarını koruyabilmek, kültür değerleri içindeki unsurları geliştirmek ve gelecek nesillere devretmek de aynı millete mensup insanların görevleri arasındadır. Kültür değerlerinin aktarılması yazı ve matbaanın icadından önce sözlü olarak yapılmıştır. Daha sonra sözlü aktarma ile birlikte yazılı aktarma da yapılmaya başlanmıştır.

Bir milletin hayatında, o milletin millî varlığını oluşturan kültürünün özünden birsey kaybetmeksızın geliştirilmesinin önemi büyükür. Çünkü bir milleti diğer milletlerden ayıran kültür unsurlarıdır. Bu unsurlar dil, edebiyat, tarih, sanat, folklor.... ve benzerleri olarak sıralanabilir. Bunlar millî yapıya bağlı kalmak şartıyla işlenip geliştirilebilir. Değişik ilimlerin değerlendirme ve yorumları ile incelenebilir.

Türk Milleti de, kültür değerlerinin yaşatılmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında sözlü ve yazılı gelenekten yararlanmıştır. Özellikle geleneksel halk kültürünün ürünlerinden sayılan türkü, ağıt, mani, ninni, halk hikayeleri, atasözleri ve deyimler önceleri sözlü aktarma yoluyla yaşatılmış, daha sonra bunlar derlenerek yazıya geçirilmiştir. Genellikle kimin tarafından söylendiği belli olmayan halk kültür ürünlerini; belli bir olay, yaşıntı ve çeşitli tecrübeler neticesinde ortaya konmuştur. Atasözleri de Türk halk kültür ürünlerinin özelliklerini taşır. Söyleyeni belli olmadığı gibi, halk topluluklarının asırlar boyunca karşılaşıkları olaylardan ve tecrübeliden ders alarak ortaya konan, benimsenen ve sonraki nesillere devredilen sözlerdir. Atasözlerinde fikir yoğunluğunun toplandığı kabul edilir. Çünkü atasözlerinin asıl sahipleri olan Türk halkı; sosyal ha-

yatın çeşitli olayları karşısında duyup düşündükten sonra bu sözleri ortaya koymuşlardır. Bunlar kısalığı ve sadeliği içinde bir takım gerçekleri anlatır. Türk halkı sosyal yaşamışında, bazen bir durumu uzunca anlatmak yerine, mevcut duruma en uygun bir atasözünü hatırlatır. Sayfalarca izah edilebilecek meseleleri bir atasözü cümle ile ifade eder.

Halkbilim, bir bakıma halkın hayatını temsil eder. Atasözleri de, bu bilim dalının ürünü olması nedeniyle halkın hayatını temsil etmede önemli bir paya sahiptir. Halkın hayatından damıtılmış tecrübeleri yansıtır. Hattâ geniş ölçüde sosyal gerçekleri, insanların iç veya sубjektif dünyasını ortaya koyan, takdir veya tenkit eden, hükümler veren özellikler de göstermektedir.

Atasözleri davranış bilimlerinin değişik alanlarında ele alınabilecek değerli ürünlerdir (1). Hattâ Francis Bacon'a göre; bir milletin zekası, fikir kıvraklığı, ruhsal yetenek gücü atasözlerinden bilinir. Abraham Cohen "Ancient Jovish Proverbs" adlı eserinde, atasözlerini bir milletin göstergesi kabul eder ve der ki; ancak o atasözlerinin yardımcı iledir ki onları kullanmış olan bir toplumun hayatı şartları, töre ve dünya görüşünü anlayabiliriz. Onlar bize halkın ruhsal yapısı üzerinde en doğru ölçülerini gösterir (2). A. Cohen'den başka birçok yazar ve düşünür de atasözlerinde ruhsal yapı olduğu görüşündedirler.

Türk Milleti'nin gelenekle yerleşmiş bir atalarsözü anlayışı vardır. Bu anlayışa göre atasözleri millî varlıklardır. Çünkü onlar

(1) Atilla Turgay, "Psikoloji, Psikiyatri ve Atasözleri". Türkiye Toplumsal Bilim Araştırmalarında Yaklaşımalar ve Yöntemler Semineri ODTÜ 17-19 Aralık, Ankara: Türk Halkbilim Topluluğu Yayınları, 1977, s. 224.

(2) E. Kemal Eyüboğlu, On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler-Atasözleri I-, İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 1973, s. XIX.

Türk toplumunun yüzyıllar boyunca geçirdikleri denemelerden ve bun-lara dayanan düşüncelerden doğmuşlardır. Milletin ortak düşünce ve tutumunu belirtirler(3). Bunun için atasözlerinin tarihî ve kültürel değerlerinden şüphe edilemez. Bu sözler, çok defa onları kullananla-rın hayatları ile ilgili bir hikayeyi, olayı, şartları anlatırlar.

Atasözlerinin en önemli özelliklerinden birisi de, toplumdaki adetleri, gelenekleri, uzun hayat tecrübelerini ve insanların özleşmiş görüşlerini yansıtmasıdır. "Hattâ bir atasözu, çok defa insanlar hakkında pek çok kitaptan daha fazla bilgi verebilir"(4). Çünkü onlar u-zun süreli insan ilişkileri ve hayat tarzlarının zengin tecrübeleriy-le ortaya konulmuşlardır.

Atasözleri, halk hikmetleri ve halk felsefesidir. Dilinden çıktıkları milletin nasıl düşündüğünü, yani fikirlerinin nasıl ve ne şekilde olduğunu anlatırlar. İlk defa kimin tarafından ortaya atıldıkları bilinmeyen atasözleri, halk topluluklarının gelecek nesillere aktardıkları öğütler ve yol gösterici tavsiyelerdir(5).

Ömer Asım Aksoy'da (6) atasözlerinin, kavram özelliklerinin u-zun bir gözlem sonucu doğduğunu belirterek, bu özellikleri yedi grupta incelemiştir. Bu özellikler; 1-Sosyal olayların nasıl olduğunu belirten atasözleri, 2-Sosyal olayları bildirirken bunlardan ders almamızı hatırlatan atasözleri, 3-Tabiat olaylarının nasıl olduğunu belirten atasözleri, 4-Denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlâk dersi ve öğüt verenler, 5-Bir takım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek(dolayısıyle)yol gösteren atasözleri, 6-Adet ve gelenekleri bildiren atasözleri ve 7-Bazı inanışları bildiren atasözleridir.

(3) Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler*, Ankara: TDK. Yayınla-ri: 238, 1965, s. 17.

(4) Nejat Muallimoğlu, "Atasözleri Dünyasında Bir Gezinti", Millî Kültür Dergisi, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, C: I, S: 4, Nisan 1977, s. 33.

(5) Zeki Çikman, *Folklorumuzda ve Edebiyatımızda Göz*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları: 279, 1977, s. 65, 66.

(6) Ö. Asım Aksoy, Aynı, s. 17, 18.

Bu özelliklerin, atasözlerinin bütün yapısını yansittığı elbette iddia edilemez. Ancak bunlara, atasözlerinin çok geniş boyutlar içerisinde ve aynı bir inceleme konusu olarak ifade edilebilecek özelliklerinden birkaçı olarak bakılabilir.

Atasözlerinin hemen hemen her milletin kendi kültürü içinde yer alması, millettelere özgü atasözlerinin bulunması da onun ayrı bir özelliğini gösterir. İnsanoğlunun tecrübelerinden, bilgeligidenden ve benzetme gücünden kaynaklanan atasözleri dünyanın her dilinde vardır. Çoğunlukla bir cümle biçiminde oluşarak bir yargı anlatan, kimi zaman ölçü ve kafije ile, söyleyiş açısından daha etkili olmaya yönelen bu sözler çeşitli dillerde benzer özellikler göstermektedir(7). Her millet bazı atasözlerini aynı anlamı verecek şekilde kendi dilleri ile ifade etmişlerdir. Bu durum, bazı atasözlerinin kültürel ilişkiler nticesinde bir kültürden başka bir kültüre geçtiğini veya millettelere yayıldığını göstermektedir ki, bunu atasözlerinin genel bir özelliği olarak belirtebiliriz.

Atasözlerine eskilerin "darb-ı mesel" dedikleri bilinmektedir. Çok zengin bir medeniyet tarihine sahip, eski ve geçmişi zengin bir dili olan ve tarihi boyunca çok geniş sahalara yayılmış olan ve bu sebeple millî mahsulleri zamanla dağılan Türk Milleti'nin atasözleri, dünyanın en eski atasözleri arasındadır(8). İşte bundan dolayı Türk atasözlerinin ilmî bir yaklaşımla işlenip değerlendirilmesi bakış normlarında olumlu ve zengin gelişmeler sağlayabilir. Özellikle psikoloji ilminin bulguları Türk atasözlerine tatbik edilmeye çalışıldığından; "halk düşüncesinin derinliğine, halk mantığının selametine ve halk seciyesinin sağlamlığına işaret eden atasözlerinin (neden)

(7) Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim-3*, Ankara: TDK. Yayınları, 1982, s.40, 41.

(8) Nejat Muallimoğlu, a.g.m, s.29.

ısrarla durulmağa değer"(9) olduğunu daha iyi görme imkânı olabilecektir.

Bazı ilim adamları atasözlerini "temsilf sözler"diye tanımlamakta ve "mecaz"ı atasözlerinin ayrılmaz bir özelliği saymaktadırlar(10). Bu düşünceden hareket edildiğinde psikolojik unsurların çoğunlukla mecazlı atasözlerinde bulunabileceği düşünülebilir.

Atasözlerinin, halkbilimden üremiş doğal kanunları yansittığı gerçeğine(II), psikologların yanısıra halkbilim uzmanları ve edebiyatçılar da dikkat çekmiştir.İ.Hakkı Baltacıoğlu(I2), atasözlerinin yalnız ilmf gerçekler değil,felseff hakikatler de taşıdığını belirtir. Atasözleri arasında hem zaruret hem de imkân bahsi taşıyan çok zengin görüşler ve bugün psikanalize giren buluşlar olduğunu işaret eder.Rıza Tevfik`de, atasözlerini psikologlara benzetir ve der ki; atasözleri, işaret ettiği manâsiyla bir kişinin duygularına girerek anlayabilen ve bu duyguların en gizlilerini keşfeden, şahsiyeti açıkça gösteren çok akıllı soru hakimlerine ve psikologlara benzer.

Atasözlerinin folklorun ürünü olması nedeniyle psikoloji ile çok sıkı ilişkisi olduğu söylenebilir.Nitekim bu durum S.Freud`un ortaya attığı psikanaliz teorisi ile açılığa kavuşmuştur.Araştırmalar neticesinde mitolojilerde,masallarda ve genel olarak folklor ürünlerinde bazı psikolojik unsurların yürürlükte olduğu açıklanmaktadır(I3). Ayrıca folklor incelemelerinde takip edilen metodlar içerisinde "Diğer metodlar"adiyla bir metoddan da bahsedilmektedir ki,bu metodun içerisinde folklorun "psikolojik görünümleri"(I4) de girmektedir.

(9)Behçet Kemal Çağlar,"Folklorun Aynasında Türk İnsanı", Türk Folklor Araştırmaları(TFA)Dergisi,C:I2,NO:247,Şubat 1970,s.5546.

(10)Bak:Ö.Asim Aksoy,a.g.e,s.21.

(II)E.Kemal Eyüboğlu,a.g.e,s.XIII.

(I2)İ.Hakkı Baltacıoğlu,Türk`e Doğru,Ankara:T.İş Bankası Kültür Yayınları,1972,s.190;Rıza Tevfik,Rıza Tevfik`in Tekke ve Halk Edebiyatı ile İlgili Makaleleri,Hazırlayan:A.Uçman,Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları,1972,s.190.

(I3)Süleyman Arısoy,"Folklor ve Erotizm" TFA,C:I4,NO:277,Ağustos 1972,s.6379.

(I4)Zeki Çikman,a.g.e,s.5.

Bu kısa açıklama ve verilen bilgilerden de anlaşılacağı gibi, Türk atasözlerinin belirlenen psikolojik boyutlar içerisinde incelenmesi ve psikolojik değerlendirmelere tabi tutulması, geleneksel Türk kültürünün ürünü olan atasözlerinin daha detaylı olarak anlaşılmasına ve onlardan faydalananmasına yardımcı olabilir. Bu düşünceden hareket ettikleri sanılan bazı ilim adamları, özellikle Türk atasözlerinin psikolojik olarak incelenmesi gerektiğini işaret etmişlerdir. Atalay Yörükoglu, Özcan Köknel (I5) gibi ilim adamları da eserlerinde bir psikolojik unsuru açıklamada bazı atasözlerini örnek olarak vermişlerdir.

Problem Durumu

Araştıracıyı, Türk atasözlerinde psikolojik unsurları arama ya da bunları psikolojik bir yaklaşımla ele alma konusunda araştırmaya iten sebepler iki şekilde açıklanabilir. Bunlardan birincisi "araştırma konusunun toplumun kültürüne uygun olması" (I6)ni düşünmekten kaynaklanmaktadır. Çünkü "bir toplumun görüşünü; özlemi, yaşıntısını, değer yargılarını yansıtması nedeniyle; atasözlerinin incelenmesi sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan değer taşıyabilir" (I7). Hatta bu inceleme psikolojik bir yaklaşımla ele alındığında, geleneksel Türk toplumunun yaşayış biçimini göreceğimiz gibi; insan ilişkileri, insan davranışlarının değerlendirilmesi, insanın eğitimi ve benzeri konularda da ipuçları verebileceği sanılmaktadır.

Türk atasözlerinin, toplumsal ilişkilerde ve yaşamısta Türk insanların coğunluğunun fikrine, düşüncesine tercüman olması, bu sözlerin değerini bir kat daha artırmaktadır. Bunun için de, psikolojik bir yaklaşımla ele alınması düşünülmüştür.

(I5) Bak: Atalay Yörükoglu, Çocuk Ruh Sağlığı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986; Özcan Köknel, Kaygıdan Mutluluğa Kişilik, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları, 1982; ve İnsanı Anlamak, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları, 1986.

(I6) Saim Kaptan, Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri, Ankara: Bilim Yayınları (Tarihsiz), s. II8.

(I7) T. Örnek ve D. Atalay, "Psikiyatrik Hastalar ve Atasözleri", VII. Millî Nöro Psikiyatri Kongresi Bildiri Çalışmaları, Ankara: 1971, s. I53.

Araştıricıyı, problemi araştırmaya sevkeden ikinci sebebi biraz daha geniş açıklamak mümkün:Sadece birkaç kaynağa başvurduğu muzda bile,bazı halkbilim araştırmacıları,halk edebiyatı uzmanları, psikolog,psikiyatrist ve eğitimciler atasözlerinin psikoloji bilimi açısından incelenmesinde değişik yönlerden ve büyük faydalar sağlayacağını belirtmektedirler.İşte bu düşüncelerden bazıları aşağıya alınmıştır:

Atasözleri sosyoloji,felsefe,tarih ve ahlâkf yönden incelenmesinin yanısıra psikolojik yönden inceleme ve araştırma konusu edilmeye değer millî varlıklar,deyiş güzelliği,anlatım gücü,kavram zenginliği bakımından çok önemli dil yapılarıdır(I8).

Atasözlerimiz,deyişlerimiz;çok çeşitli yönlerden işlenip, değerlendirmek ister.Orhon anıtlarındaki yazıtlardan müze dek,Viyana burçlarından Japonya'ya kadar derlenen savlarımız(atasözlerimiz)yer altından henüz çıkarılan değerli taşlar gibidir.Bunları arıtmak,bilim ışığı altında işlemek, karanlık yönlerini aydınlatmak gerektir.Ham,ilkSEL madde olarak savları derleme çağının biraz olsun ilerisine giderek onlardan,renkli ahenkli Türk uygarlığının parıltılarını bulma çağına girmeliyiz(I9).

Destanlar veya atasözleri muayyen bir kültür tabakası ile yakından ilgiliidir(20).

Dilcilerle halk edebiyatlarının toplayacakları malzemeler a)Filoloji,b)Tarih-Sosyoloji,c)Psikoloji ilimlerinin ışığı altında incelendikten sonra Türk halk hayat görüş ve felsefesinin bir "bütün" olarak meydana çıkacağı muhakkaktır(21).

Buraya kadar aktarılan düşünce ve fikirlerden anlaşıldığı gibi, atasözlerini çok farklı yaklaşımlarla incelemek gerektiği vurgulanmaktadır.Nitekim şu alıntıda konuya doğrudan ışık tutmaktadır:

(I8)Ö.Asim Aksoy,a.g.e,s.I3.

(I9)Kerim Yund,"Türk Atasözlerinde Kişi Adları",Türk Halkbilim Araştırmaları Kıllığı-4,Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları,I979,s.329.

(20)Mehmet Kaplan,Mehmet Kaplan'dan Seçmeler-2,Hazırlayanlar: İ.Enginün,Z.Kerman.Ankara:K.Bakanlığı Y.,I988,s.283.

(21)Şükrü Elçin,Halk Edebiyatına Giriş,Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları,I986,s.628.

Kültürümüzdeki atasözleri eğitim açısından taransa ve sistemleştirilse, eğitim bilimi faaliyetlerine ne büyük kat-kısı olurdu. Atasözlerini incelediğimizde, bunların içinde eğitim teorilerinin köklerinin yatkınlıkta olduğunu farkediyoruz. "Yedisinde ne ise yetmişinde de o", "Huy canın altındadır, can çıkmayınca huy çıkmaz" gibi sözlerden çocukluktaki eğitimin ve yaradılış farklılıklarının dikkate alınması gerektiğini öğreniyoruz.... "Köpek suya düşmeyeince yüzme öğrenmez" vb. ndenaptırarak ve yaşatarak öğretmenin önemini, "Üzüm üzüme baka baka kararır" vb. nden, çocuğun gördüğü örneklerin, onun yetişmesinde etkili olacağını, "Dedesi koruk yemiş, torununun dişi kamaşmış" vb. nden alışkanlıklarla kazanılan kabiliyetlerin söyleceğini, dedenin kazandıklarının torunu etkileyeceğini söylemek istendiğini öğreniyoruz(22).

Atasözleri Türk insanını yoğuran kültürün bir parçası olarak, yaşanmış ve kazanılan tecrübelerin neticesinde işlenerek ortaya çıkmıştır. Atasözlerinin psikolojik bir yaklaşımla incelenmesi, psikolog ve danışmanların yanısıra ruh hekimlerine de ışık tutabilir. Çünkü bu meslek sahiplerinin bugünkü anlayış içinde hastalarına daha doğru bir tanı koymaları; yeterli tedavi etmeleri, hasta olmayan toplumu korumaları için, içinde bulundukları sosyal sistemi, kültürel geleneği iyi tanımları gerekmektedir. Bu da toplumun yapısının, tarihçesinin, dininin, kişilerin inanç ve değer yargılarının iyi bilinmesi ve yeniden değerlendirilmesi ile mümkündür. Çünkü tutum, davranış ve geneliksel değerlerin araştırılması, sağladığı şuurlu materyalin yanısıra bilinc dışı eğilim ve dürtüler hakkında da izlenimler verecek millî kişilik kavramının kurulmasında yardımcı olabilir(23).

Özcan Köknel(24) bir eserinin önsözünde, uzmanlık kapsamına giren bilimsel konuların genel okur düzeyince anlaşılır biçimde

(22) Beyza Bilgin, *İslâm'da Çocuk*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 264, 1987, s. 122.

(23) Yusuf Savaşır, "Toplumsal Kişilik Yapısının Önemi, Araştırılması ve Bazı Bulgular". V. Millî Nöro-Psikiyatri Kongresi Bildirileri, İzmir: 1970, s. 20.

(24) Özcan Köknel, *Kayıgından Mutluluğa Kişilik*, s. 8.

açıklanmasında "toplumun ortak kültürüne mal olmuş deyim, atasözü ve bilinen fıkralarla kavramlar arasında bağlantı kurarak yerleşmiş kişilerden çağrımlar uyandırmağa çalıştım" diye yazmaktadır. Buradan da, psikolojik kavramların daha iyi anlaşılmasında atasözlerin faydasına değinirken; atasözlerinin daha iyi kavranmasında, şimdide kadar yapılanların dışında, psikolojik bir yaklaşım yapılmasının önemli olduğu, düşüncesi çıkarılmıştır.

Buraya kadar bazı bilim adamlarından aktarılan bilgilerde ve düşüncelerde ifade edildiği gibi; Türk atasözlerinde psikolojik unsurları araştırmanın gereği ve bunun bir ihtiyaç olarak hissedildiği açıklanmıştır. Araştırıcının problemini bilim adamlarının benzeri fiziklerinin yanısıra, bu alanda kapsayıcı bir araştırma olmayışı doğmuştur. Araştırıcı, bilim adamlarının işaret ettiği yönde duyulan ihtiyacın hiç olmazsa bir kısmına cevap aramaya çalışacaktır. Bir bilim adamının(25)"Aydın tabakaya mensup bir yazarın halk kültüründen aldığı malzemeyi istediği şekilde değiştirmeye ve işlemeye hakkı vardır" düşündesinden hareket etmekle birlikte; araştırıcı, atasözlerini değiştirmek yerine onları araştırmanın ve psikoloji ilminin verileri doğrultusunda işlemeye çalışacaktır.

Problem Cümlesi

Türk atasözlerine psikolojik bir yaklaşım yapıldığında bunlarda psikolojik unsurlar var mıdır?

Alt Problemler

- 1.Türk atasözlerinde, insanın gelişimini (çocukluk, gençlik, ihtiyarlık) bünyesinde barındıran psikolojik unsurlar var mıdır?
- 2.Türk atasözlerinde, insan davranışının kaynakları olan "gündüler" i hatırlatan unsurlar var mıdır?
- 3.Türk atasözlerinde savunma mekanizmaları var mıdır?

(25) Mehmet Kaplan, a.g.e, s.284.

- 4.Türk atasözlerinde algı ve dikkat unsuru var mıdır?
- 5.Türk atasözlerinde,psikolojik açıdan öğrenme teorileri ve eğitim unsurları var mıdır?
- 6.Türk atasözlerinde sembolik eylemlerden düşünme,rüyâ,iletişim unsurları var mıdır?
- 7.Türk atasözlerinde kalitim ve çevre unsurları var mıdır?
- 8.Türk atasözlerinde kişilik ve kişiliğin olumlu ve olumsuz yanlarını yansitan unsurlar var mıdır?
- 9.Türk atasözlerinde ilişkiler(bireysel,toplumsal,sevgi,dostluk,yakınlık,komşuluk,kadın-erkek ilişkisi ve evlilik)psikolojik unsurları taşımakta mıdır?
- 10.Türk atasözlerinde psikolojik danışma unsurları var mıdır?

Hipotezler

- I.Türk atasözlerinde,insanın gelişimini(çocukluk,gençlik,ihtiyarlık)bünyesinde barındıran psikolojik unsurlar vardır.
- 2.Türk atasözlerinde,insan davranışının kaynakları olan güdüleri hatırlatan unsurlar vardır.
- 3.Türk atasözlerinde,savunma mekanizmaları vardır.
- 4.Türk atasözlerinde,algı ve dikkat unsuru vardır.
- 5.Türk atasözlerinde,psikolojik açıdan öğrenme teorileri ve eğitim unsurları vardır.
- 6.Türk atasözlerinde,sembolik eylemlerden düşünme,rüyâ,iletişim unsurları vardır.
- 7.Türk atasözlerinde kalitim ve çevre unsurları vardır.
- 8.Türk atasözlerinde,kişilik ve kişiliğin olumlu ve olumsuz yanlarını yansitan unsurlar vardır.
- 9.Türk atasözlerinde,ilişkiler(bireysel,toplumsal,sevgi,dostluk,yakınlık,komşuluk,kadın-erkek ilişkisi ve evlilik)psikolojik unsurları taşımaktadır.
- 10.Türk atasözlerinde psikolojik danışma unsurları vardır.

Araştırmmanın Önemi

Bu araştırmada, Türk atasözlerinin psikolojik boyutları ortaya konmaya çalışılacaktır. Dolayısıyle Türk folklorunun diğer ürünlerine de benzer yaklaşımalar yapılabileceği hatırlatılmış olacaktır.

Türk atasözlerine makale, bilimsel bildiri seviyesinde var olan yaklaşımaların, daha kapsayıcı ve gerçekçi çalışmalar düzeyine çıkması, konuya daha geniş boyutlu yaklaşımalar getirebilecektir.

Bilindiği gibi Türk Millî eğitiminin genel amaçları içerisinde; Türk Milletinin bütün fertlerini millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren... (26) kavramlara yer verilmiştir. Eğitim ve öğretim programlarının düzenlenmesinde halkın felsefesi ve yaşama tarzına uygun olması düşünülmüştür. Türk atasözlerinin, halkın felsefesi ve yaşama tarzından doğan ürünler olduğu kabul gördüğüne göre, bunların psikolojik yaklaşımıla ele alınmasının, yapılacak programlara yeni boyutlar kazandırabileceği umulur.

Bireysel ve toplumsal kurum ve ilişkilerin başında en önemli unsuruun "insan" olduğu düşünülürse, Türk atasözlerini psikolojik bir yaklaşım içerisinde incelemekle; atasözlerinin bireyi, davranışlarını, bireysel ve toplumsal ilişkilerin bazı taraflarını nasıl değerlendirdiği bulunabilecektir. Ayrıca insan gelişimi, davranışı, duyguları, eğitim ve öğretimi, çevresi ve kişilik konularında psikolojik boyutlarda unsurlar taşıdığı araştırma neticesinde ortaya konmuş olacaktır.

Bu araştırma ile elde edilecek verilerin; halkla çok yakın ilişkilerde bulunanlara ve mesleği gereği onları yakından tanımayı gerekenlere (sosyologlara, psikologlara, ruh hekimlerine, eğitimcilere) bazı yararlar sağlayacağı umit edilmektedir.

Sayıltılar

I. Araştırmada geliştirilen ölçü aracı, Türk atasözlerini psikolojik sınıflamada geçerli ve güvenilirdir.

(26)"Millî Eğitim Temel Kanunu (1739 S.K.)".

2.Araştırmaya konu olarak seçilen Türk atasözleri bir örneklem olarak evreni temsil edecek niteliktedir.

3.Türk atasözlerindeki psikolojik unsurların yorumu,öncelikle uzmanların sınıfınlardaki atasözlerinin uygunluğuna ve daha sonra yazılı kaynaklardaki kuramsal düşüncelere bakılarak değerlendirilebilir.

Sınırlılıklar

I.Araştırma evreni,Ömer Asım Aksoy'un "Atasözleri ve Deyimler" isimli eseri ile E.Kemal Eyüboğlu'nun "On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler-Atasözleri-I",adındaki eserinde yer alan atasözleri ile sınırlıdır.

2.Atasözlerinin psikolojik yaklaşımı ele alınması,ölçü aracında belirtilen on psikolojik boyutla sınırlıdır.

3.Araştırma örneklemi,araştırmaya giren Türk atasözü sayısı ile sınırlıdır.

Tanımlar

Türk Atasözü:Atalarımızın,uzun denemelere dayanan yargılarnı genel kural,bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran,kalıplılmış şekilleri bulunan,Türk halkı tarafından benimsenmiş,dokunaklı,hazır cevap tanımına uygun,zekayı kamçılayan,insana yeni düşünce ve fikirler çağrıştıran,bazen kelimelerin sözlükteki karşılığı dışında örtülü,başka bir anlam sezdirmek için söylemiş,kimin tarafından söylendiği belli olmayan,geniş anlamlı fakat öz sözlerdir(27).

Psikolojik UnsurlarTürk atasözlerinde araştırılan;insanın gelişimi(çocukluk,gençlik,ihtiyarlık),davranışlarının kaynakları güdüler,psikolojik savunma mekanizmaları,algı ve dikkat,eğitim teorileri ve öğrenme(eğitim ve öğrenmede güdü,ihtiyaç,tekrar,disiplin,zeka ve ferdi farklılıklar,zaman,öğretmen,öğrenmede beş duyunun yeri),symbolik

(27)Bu tanım,E.K.Eyüboğlu ve Ö.Asım Aksoy'un adı geçen eserlerinden yararlanılarak araştırcı tarafından yapılmıştır.

eylemelerden düşünme-iletişim(söz-dil)-rüyâlar, kalıtım(soyaçekim) ve çevre, kişilik(kişilik farklılıklarını, benimseme ve uyum, kişilikte korku-kaygı-üzüntü-öfke gibi duygular; kişilik bozuklukları, akıl, akıllı, deli kavramları), ilişkiler(bireysel ve toplumsal ilişkiler, sevgi, dostluk, yakınlık, komşuluk, kadın-erkek ilişkisi ve evlilik), psikolojik danışma gibi kavamlar, psikolojik unsurlar olarak adlandırılmışlardır.

Psikolojik Yaklaşım: Araştırmada kullanılan ölçü aracının uzmanlara uygulanması neticesinde, Türk atasözlerinin psikolojik boyutlarına göre sınıflara uygunluk dereceleri tesbit edildikten sonra, atasözlerinde psikolojik unsurların varlığını ortaya koymaya çalışan bir değerlendirme veya yorum getirmektir.

Uzman Kişi: Ölçü aracını cevaplayan ve en az "Yüksek Lisans" yapmış, alanla ilgili üniversite öğretim elemanları ve diğerleri araştırmada "uzman kişiler" olarak tanımlanmıştır.

Atasözlerinin Uygunluğu: Uzmanların verdikleri puanlar, atasözlerinin bulunduğu sınıfı uygunluk ölçüsü olarak kabul edilmiştir. Her türlü nitelik açısından atasözlerinin uygunluğu; puanlamaya katılan uzmanların verdikleri sayısal puanların aritmetik ortalaması olarak ve 3(uygundur) uygunluk puanı olarak kabul edilmiştir. Ancak 3'ün gerçek değeri 2.51-3.50 arasında değiştiğinden 2.51 ve yukarılarında puana tabi tutulan atasözleri nitelik açısından bulunduğu sınıfı uygun, aşağısında olanlar bulunduğu sınıfı uygun kabul edilmemiştir. Atasözlerinin uygunluğu, bu anlamda kullanılmıştır.

Psikolojik(Ruhsal): Niteliği ve özelliği bakımından psikoloji konusu olan, psikoloji konuları içerisinde incelenen.

BÖLÜM II

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Türkiyede, folklor ürünlerinden Türk atasözleri ile ilgili araştırmalar daha çok halk edebiyatına veri sağlama açısından yapılmıştır. Bu araştırmalar bölgelere ve ağızlara göre derlemeler şeklinde olduğu gibi; atasözlerinin dayandığı tarihî kökler, Türk dilinde atasözlerinin kelime, mefhum ve örneklerle incelenmesi, değişik konulara göre açıklama ve benzerî araştırmalar yapılması şeklinde de olmuştur. Bu araştırmalarda derlemelerin dışında kalanların büyük bir çoğunu makaleler oluşturmaktadır. Konu ile ilgili çok sayıda örneklerin verilmesi mümkündür. Ancak bir bilgi vermesi bakımından şu bir kaç örnek verilebilir:

Şükrü Elçin."Türk Dilinde Atalarsözü"(kelime, mefhum, örnekler), Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, C:I, S:2, I969, ss. I69-I8I.

M.Şakir Ülkütaşır."Türk Atasözlerinin Menşe ve Mahiyeti", Türk Folklor Araştırmaları Dergisi(TFAD), İstanbul, C:7, S:I58, Eylül I962.

Muzaffer Uyguner."Konularına Göre Atasözleri", TFAD, İstanbul: C:8, S:I63, Şubat I963.

Kemal Ayaldı,"Türk Atasözlerinde Çocuk"TFAD, C:I2, S:250, Mayıs I970, ss. 56I5-56I6.

Hayret M.Türkmen,"İnsan Organları Üzerine Atasözleri ve Deyimler"TFAD, C:9, S:I88, Mart I965, ss. 368I-3682.

Buraya kadar verilen örneklerden anlaşılmacağı gibi, atasözleri ile ilgili diğer yazılar da hemen hemer benzer şekildedir. Sadece atasözlerini konu edinmesinin dışında araştırma problemi ile bir ilgisi olmadığı anlaşılmaktadır.

Türk atasözlerine, kapsamlı ve bilimsel bir psikolojik yaklaşım yapılmış olduğu pek söylenemez. Ancak problemle ilgili dolaysız ve dolaylı çalışmalardan bahsedilebilir. Bunlardan doğrudan problemle ilgili olduğu düşünülebilecek çalışmalar; ya Türk atasözlerinin az bir kısmı ile sınırlı, ya da psikolojik unsurlar yönünden belirgin şekilde

sınırlılıklar göstermektedir. Örnek verilecek çalışmalardan ilki Atilla Turgay'ın "Psikoloji, Psikiyatri ve Atasözleri" (28) konulu 20 sayfalık makalesidir. Turgay, bu yazısında Türk atasözlerini psikoloji ve psikiyatri açısından kısaca incelemeye tabi tutmuştur. Psikoloji ve psikiyatrinin alanlarını tanımlayan kısa bir giriş yazısından sonra, "Atasözleri" başlığı altında bazı açıklamalar ve tanımlar vermiştir. Yazar, atasözlerinin örnek olarak ele alınmasını; atasözlerinde insan davranışlarına yönelik açıklama ve önerilere sık rastlanması ve bunlarda çoğu zaman gerçeklere uyan yönlerin bulunmasını sebep olarak göstermektedir. Araştırıcı da yazarın bu düşüncelerine katılmaktadır. Turgay, "Yazının Hazırlanışı" başlığı altında da, yazısını nasıl hazırladığını izah etmektedir:

Yazı için 5880 atasözü gözden geçirilmiş. Atasözleri birkaç kez incelendikten sonra belli ölçütler (yazar bu ölçütleri açıklamamış) kullanılarak, konusunu ilgilendirdiği izlenimi verilenler ayırdedilmiş. Yazarın önemli gördüğü, psikoloji ve psikiyatrinin beş önemli çalışma alanındaki önemli kuram ve bulgular belirli başlıklar altında özetlenip, bu alanlara uyduğu düşünülen atasözleri ayırdedilmiş. Turgay'ın atasözlerini incelemek için tesbit ettiği birinci başlık, ya da sınıf "Çocuk Gelişmesi ve Çocukların Duygusal Sorunları" adını taşımakta ve burada otuz dört atasözü sıralanmaktadır. Yazının ikinci sınıfını "Kişilik Gelişmesi ve Benimseme (İdentifikasiyon)" adını almakta. Burada da kırk bir atasözü var. Üçüncü sınıf "Akıl ve Ruh Hastalıkla-riyla İlgili Açıklama, İnanç ve Tutumlar" başlığını taşımakta ve altmış iki atasözü yer almaktadır. Dördüncü kısmı "Kadın-Erkek İlişkisi ve Evlilik" başlığı ile kırk üç atasözü ve son bölüm olan "Kişiliğin Önemi" başlığı altında ise yirmi altı atasözü olmak üzere toplam iki yüz altı atasözü kısaca ve sadece kendi görüşleri doğrultusunda ele alınmıştır. Atasözlerini değerlendirmede toplu bakışın ağırlıkta olduğu, tek tek değerlendirilmeye pek yer verilmemiği anlaşılmaktadır. Aslında

probleme en yakın olan yazı Turgay'ın bu çalışmasıdır. Ancak bu kısa araştırmada, kendi içinde de ifade edildiği gibi, psikoloji ve psikiyatrinin bazı alanlarındaki kuram ve bulguları ile ve buna paralel atasözlerinin bireysel açıklamalarıyla sınırlı kalmıştır. Buna karşılık, bireysel çerçevede kalan bu kısa araştırma yazarda atasözlerinin kaba bir malzeme olmadığı, önemli ölçüde bilimsel gerçeklikler taşıdığı izlenimi doğurmıştır. Yazar, daha geniş araştırmada bu izlenimlerin önemli bir kısmının geçersizliğinin isbatlanabileceğini "Bin ağız, bir ağızı hiç eder" atasözü ile ifade etmiştir. Araştırma tecrübesi ile söylenen bu söz, bu tür araştırmalarda farklı görüşlerin olması gerektiği düşüncesini, bu problemin araştırıcısı önemli bir ikaz işaretini olarak kabul etmiştir. Araştırıcı, atasözlerini psikolojik boyutlarda sınıflamada bu makalenin eksik taraflarına dikdik ederek yararlanma yoluna gitmiştir. "Bin ağız, bir ağızı hiç eder" atasözü gereğince de; atasözlerinin içinde bulunduğu psikolojik sınıflamaya uygunluğunun uzmanlarca yapılması taraftarı olmuştur. Turgay'ın makalesinin, işaret edilen yönleriyle araştırıcıya küçük bir ışık tuttuğu söylenebilir.

Araştırmayı doğrudan ilgilendirmemesine rağmen atasözleri ile ilgili bir başka çalışma da, Turan Örnek ve Doğan Atalay'ın birlikte hazırlamış oldukları(29) "Psikiyatrik Hastalar ve Atasözleri" konulu çalışmalarıdır. Çalışma, yazarların psikiyatrik görüşme sırasında ilk karşılaşmadan itibaren hasta ile hekim arasında bir ilişkinin, mekanikleşmiş sorulu-cevaplı bir görüşme biçiminin hastadan bazı kuru bilgileri almağa yetebileceğii, fakat bunlarla olumlu bir ilişki kurulamayacağı ve yeterli bilgiler sağlanamayacağı nedeniyle, psikiyatrik muayene sırasında hastalardan akıllarına gelen üç atasözü söylemelerinin istenmesi, kendilerini yansıtması için uygun bir ekran olarak görmeleri düşüncesiyle başlatılmış. Daha sonra atasözleri, bazen kişinin özgeçmişî ile ilgili olduğunu kabul eden araştırmacılar, ata-

(29)Turan Örnek ve N.Doğan Atalay, a.g.m.

sözlerini söyleyen hastalarla kişilikleri arasında bir bağ kurarak yorumlamalara gitmişlerdir. Bu araştırmmanın problemi ilgilen diren tarafı; bazı atasözlerinin bazı kişilik özelliklerini yansıtabileceğinin vurgulanmış olmasıdır. Yoksa konu ne doğrudan atasözleri ne de atasözlerinde psikolojik unsurlardır.

Araştırmayı ilgilendiren bir başka kaynak da, Hamdi Akverdi'nin(30) "Halk İçin Atasözlerine Tatbik Edilmiş Ruhf Bilgiler"adındaki kitabıdır. Kitapta bir, iki veya daha fazla atasözü bölüm bağlı olarak alınmış ve her bir atasözü hakkında yazarın düşünceleri ortaya konmuştur. Kitapta ne atasözleri, ne de psikolojik boyutlar açısından bir düzen, yöntem, sınıflama ve sıralama yoktur. Yazar, kendi tabirince atasözlerine "ruhf bilgiler"i tatbik ederken veya bir kavramı açıklarken sadece bireysel kaldığı gibi, herhangi bir kaynağa müracaat edilmediği de anlaşılmaktadır. Ancak 1940 yılında yayımlandığı ve en az bu yıldan bir-iki yıl önce kaleme alındığı düşünülürse, atasözlerine psikolojik bir yaklaşım yapılabileceğinin işaretini vermesi açısından önemlidir. Ayrıca atasözlerinin az olması nedeniyle, bireysel de olsa geniş açıklamalara tabi tutulması da kitabın olumlu tarafı sayılabilir. Eser, bunların dışında bilimsel bir kaygı ve metod taşımadığı gibi, yetmiş dolaylarındaki atasözü sayısı ile de kapsayıcı olduğu pek söylenemez.

Araştırmacının(31) "Atasözleri ve Deyimlerimizde Psikolojik Unsurlar" konulu makalesi de araştırmaya yakından ilgiliidir. Makalede herhangi bir psikolojik sınıflama bulunmamasına karşılık, mümkün olduğu kadar birçok atasözü ve deyimde bazı psikolojik unsurlar kaynaklara dayanarak işaret edilmeye çalışılmıştır. Altımış yedi atasözü ve deyimin incelemeye tabi tutulduğu bu yazida otuz yakın psikolojik unsurdan da bahsedilmiştir. Herhangi bir alt başlıkla işaret e-

(30) Hamdi Akverdi, Halk İçin Atasözlerine Tatbik Edilmiş Ruhf Bilgiler, İstanbul: 1940.

(31) İhsan Kurt, "Atasözleri ve deyimlerimizde Psikolojik Unsurlar", Millî Kültür Dergisi, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, Sayı: 39, Nisan 1983.

dilmiş olmasa da,makalede atasözleri psikolojik değerlendirilmeye tabi tutulurken bir sistem takip edilmiştir:Ya önce atasözleri verilmiş,atasözüne uygun kabul edilen psikolojik unsur güvenilir kaynaklara dayanılarak açıklanmış;ya da atasözleri psikolojik unsurların açıklamaları içerisinde kaynaştırılarak verilmiştir.Her iki durumda da,psikolojik boyutla atasözlerinin anlam ilişkileri kaynaştırılmaya çalışılmıştır.Araştırmacı,atasözlerinin psikolojik değerlendirmesini yaparken bu makalenin izlediği yoldan da yararlanmıştır.Çünkü 1983 yılında yayımlanan bu yazının sonraki yazarı,gerek halk edebiyatı gerekse psikoloji alanıyla ilgili uzmanlardan bazlarının eleştirisini almış,arastırmasını geliştirirken bunlardan da yararlanmıştır.Yazının bu yönde araştırcıya katkıları olduğu söylenebilir.

Atasözlerini psikolojik boyutlar içeresine yerleştirirken,psikolojik değerlendirmeye tabi tutarken,alanlarında uzman tanınan yazarların bazı eserleri de araştırcıya dölaylı kaynak görevi yapmıştır.Bu eserler araştırcıya iki yönden faydalı olmuştur:Birinci,doğrudan psikolojinin konularını incelemesi ve ikincisi,bu incelemeyi yaparken,gerekli görüldüğü yerlerde Türk atasözlerine yer verilmesi şeklindedir.Bu eserlerin başında Özcan Köknel'in "Kaygıdan Mutluluğa Kişilik","İnsanı Anlamak" ve Atalay Yörükoglu'nun "Çocuk Ruh Sağlığı"sayılabilir.Bu ve benzeri eserlerin değişik sayfalarında,psikolojik bir konu ya da boyut açıklanırken Türk atasözlerinin örnek verildiği görülmüştür.

Problem ile ilgili kısa yazılarından da anlaşılmaktadır ki,verilen örnekler bakıldığından ve konu edilen Türk atasözlerine psikolojik bir yaklaşım olduğunda,psikolojik unsurlar ortaya çıkarılmış ya da tesbit edilmiştir.Fakat gerek atasözü sayısı,gerek psikolojik boyutların geniş tutulamaması ve sadece şahsi görüşler içerisinde kalınması sebebiyle,işaret edilen kaynaklar bir araştırma boyutuna ulaşamamıştır.Ancak bunlar araştırmacuya,arastırmasını daha iyi yönlendirmesinde,gerçekçi ve daha anlaşılır bir yol izlemesinde kaynak teşkil etmişlerdir.

BÖLÜM III

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmancın yöntemi açıklanmıştır. Verilerin toplanmasında kullanılan "Türk Atasözlerini Psikolojik Boyutlara Göre Sınıflama"ya ilişkin çalışmalar özetlenmiştir. Son olarak da toplanan verilerin çözümü ve yorumlanmaları konusunda açıklamalar yapılmıştır.

Araştırma, uygulanan ölçü aracından elde edilen istatistiksel verilerin yanısıra, alanla ilgili kaynaklara dayanmaktadır. Elde edilen verilerle, atasözlerinin psikolojik boyuta uygunluğu bireysellikten kurtarılacağı, psikolojik değerlendirmede ya da tartışmada uygun görülen sınıf içerisinde yorumlanmasında uzman görüşlerinin katkıları olacağı düşünülmüştür.

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini, Ö. Asım Aksoy'un "Atasözleri ve Deyimler" isimli eseri ile E. Kemal Eyüboğlu'nun "On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler-Atasözleri-I" isimli eserinde bulunan toplam 10847 atasözü oluşturmaktadır. Evrenin, bu iki eserden seçlimesinin sebebi, her ikisinin de kendi alanlarında güvenilir, kapsayıcı ve başvuru eseri niteliğinde olmalarıdır. Bu eserlerden Ö. Asım Aksoy'un eseri, "Bibliyografya" bölümünden de analaşılacağı gibi 450'ye yakın "yazma" ve "basma" eserlerle, dergi ve gazetelerde çıkan yazılarından yararlanılarak ilmî bir tavırla oluşturulmuştur. Bu alanda verilen eserlerdeki atasözleri titiz bir inceleme ve eleştiri süzgecinden geçirildikten sonra kitaba alındığı bizzat yazarı tarafından vurgulanmıştır. E. K. Eyüboğlu'nun adı geçen kitabında ise 138 kaynak eser tarama ve incelemeden geçirilmiş, özellikle atasözlerinin geçmişten günümüze tarihi incelenerek eser meydana getirilmeye çalışılmıştır.

Örneklemiñ seçiminde adı geçen yayınlardaki bütün atasözleri bir halk edebiyatı uzmanı ile birlikte üç defa incelendikten sonra, atasözü olmasi bakımından güvenilirliği şüpheli görülenler ayıklanmıştır. Daha sonra tesbit edilen psikolojik on sınıfı ilgilendirdiği izlenimi alınanlar bir alan uzmanı ile birlikte ayırdılmıştır. Bazı eserler (Ö. Köknel, A. Yörükoglu'nun eserleri gibi) bir psikolojik du-rumu açıklamada atasözlerini örnek olarak verdiğiinden, atasözlerini psikolojik boyutlar için seçme işleminde bunlardan da yararlanılmıştır. Evrende adı geçen iki eserdeki benzer ve uygun görülen atasözlerinden sadece birisi alınmıştır. Öncelikle örneklem için seçilen 782 atasözüne karşılık 27 atasözü üzerinde kararsızlık görüldüğünden, bunlar üç uzmana görüşme yoluyla inceletirilmiştir. Araştırıcının kararsız olarak belirttiği 27 atasözüne karşılık, üç uzman 27-5-22 atasözünü herhangi bir psikolojik boyuta dahil etmemişlerdir. Yani araştırıcı ile üç uzman 22 atasözünün psikolojik boyutlara (sınıflara) giremeyeceğinde birleşmişlerdir. Atasözlerine sadece psikolojik yaklaşım yapılacağından; her atasözünde de psikolojik unsur olmama ihtimali düşünüldüğünde, yani bunlar evrenden çıkarıldığında, iki eserdeki benzer atasözleri ayıklandığında, geriye kalan atasözleri sayısının daha da azalacağı düşünülmelidir. Bu durumda, bütün sayılan hususlar dikkate alınırsa seçilen örneklem sayısının yeterince evreni temsil edici olduğu kabul edilebilir.

Verilerin Toplanması

İnsan biyolojik ve ruhî yapısıyla bir bütündür. İnsanın gelişiminde ve yaşama sürecinde de bunları birbirinden kesin sınırlarla ayırmak mümkün değildir. Çünkü, ruhsal ve toplumsal olanın nerede başladığını, biyolojik olanın nerede bittiğini tam bir açıklıkla belirtmek imkansızdır. Çünkü bunlar birbirleri ile bağlantılıdır. Buna benzer ayırmalar bir olguyu açıklamak için yapılan soyutlamalardan başka bir şey değildir (32). İşte araştırmacı da Türk atasözlerini

(32) Orhan Öztürk, Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, s.43.

psikolojik bir yaklaşımla ve anlaşılır olarak incelemek, araştırmak için bir ayrim, psikolojik bir sınıflama gereğini duymusut. İnsanın yapısı gibi, insanı konu edinen Türk atasözlerini incelemek amacıyla ve bu amaçla kullanılacak verilerin elde edilip değerlendirilebilmesi için, alana uygun olduğu düşünülen Türk atasözlerini psikolojik boyutlarına göre sınıflama aracı geliştirme ihtiyacı duyulmuştur. Bu ölçü aracının geliştirilmesinde öncelikle soru sayısının fazla olma durumu dikkate alınmış, elde edilecek verilerin psikolojik boyutlara uygunluk derecelerini tesbit edebilme ölçüsü olarak böyle bir araç geliştirilmiştir. Bu araç geliştirilirken güvenirliği ve geçerliği kabul edilmiş, uygulama alanlarında kullanılmış ölçü araçları incelenmiştir. Ancak araştırma problemine en uygun veriler sağlayacak; atasözlerinin psikolojik boyutlarda sınıflamasını en az hata ile gerçekleştirebilecek bir ölçü aracı düşünülmüş ve Ek A'daki araç geliştirilmiştir. Bu aracın geliştirilmesinde; önce psikolojik boyutların īsimleri tartışılmıştır. Örneklem için seçilen atasözleri de dikkate alınarak, üç uzmanla birlikte incelenip tartıldıktan sonra on psikolojik boyut kabul edilmiştir. Her atasözüne ayrı numara verilmiştir. Ölçü aracında her psikolojik sınıfın başında anlaşılır bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklamayla, araca cevap verecek uzmanlara kolaylık ve anlaşılırlık sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca yine her sınıfın sonuna yeteri kadar boşluk bırakılarak, uzmanlardan hatırladıkları ve sınıfı uygun atasözlerini yazmaları istenmiştir. Aracın amacı; psikolojik sınıflara konan atasözlerinin o sınıfı uygunluk derecesini tesbit etmektir. Bunun için her bir atasözünün sonuna "uygunluk dereceleri"nin belirtilmesi istenmiştir. Uzmanlardan araç yolu ile toplanan bilgilerden sayısal veriler elde etmek için, her bir atasözü ayrı ayrı ve sınıfı içerisinde değerlendirilerek uygunluk dereceleri tesbit edilmiştir. Verilen puanlar; 0-Uygun değil, 1-Kararsızım, 2-Biraz uygun, 3-Uygun, 4-Tamamen uygun, şeklindeki sayısal bir sistemle gösterilmiştir. Her bir atasözü aynı zamanda ölçü aracının sorusu durumunda olduğundan, sorular doğrudan problemle ilgili yapıya kavuşmuş sayılabilir.

Seçilen örneklem, evrende işaret edilen I0847 atasözü taranıp bir kısmı evren ve örneklem bölümünde açıklandığı gibi çeşitli usül-lerle elendikten sonra psikolojik unsur olduğu kabul edilen bütün atasözleri ayrılmıştır. Atasözleri çoğunlukla anlaşılır ifadeler ol-dugundan (anlaşılmayacağı düşünülen atasözlerindeki kelimelerden bir kısmının zamanımızda kullanılan anımları, karşılıkları parantez iç-inde yazıldı), bu ölçü aracında görünüş geçerliğinin sağlandığı söyle-nbilir.

Ayrıca bir kısım uzman yazarların (arastırmada adları geçmek-te) eserlerinin belirli bölüm ve alt bölmelerinde kullandıkları, aynı zamanda ölçü aracında; I, I9, 20, 36, 42, 48, 49, II7, II9, I2I, I23, I64, I65, I7I, I74, I8I, I9I, 257, 3I8, 323, 349, 350, 35I, 368, 378, 379, 382, 468, 478, 574, 575, 634, 646, 65I, 725, 767, 770 numaralarda yer alan Türk atasözlerine, bulunduğu sınıfa uygunluğu bakımından uzmanlarca 3 ve 3'ün üzerinde puan verildiği görülmüştür (Ek A hariç diğerlerine bakılabilir.) Ya-ni uzman yazarların atasözlerini belirli psikolojik boyut içeresine koması ve açıklaması ile; ölçü aracına cevap veren uzmanların görüş-leri arasında da bir yakınlık tesbit edilmiştir.

Ölçü aracındaki soru sayısı, atasözü sayısı olan 787 madde-den oluşmuştur. Fakat bu sayı her bir sınıfa farklı sayılarında dağıl-mıştır.

Problemin özelliğinden kaynaklandığı için, geliştirilen veri elde etme aracı çok sorulu olmuştur. Bu sebeple olsa gerek, ölçü a-racı cevaplarını uzmanlardan almada zorlukla karşılaşılmıştır. Bilgi toplamamızı sağlayacak olan araç I6 uzmana verilmiş, beş aya yakın bir zaman içerisinde I5'i geri alınabilmiş ve bunlar kullanılabilir veri olarak değerlendirilmiştir.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Araştırmada verilerin çözüm ve yorumuna iki perspektiften yak-laşılmıştır. Fakat her iki yaklaşımada da ölçü aracının "uygunluk dere-celeri"nin en az 2.5I ve daha yukarı olması dikkate alınmıştır. Şöyle-

ki, verileri çözümleme ve yorumlamada; a. İstatistik, b. Psikolojik (ölçek verilerinin yanısıra yazılı kaynak ve araştırma verilerine dayanarak) değerlendirmelere başvurulmuştur.

Araştırmada elde edilen ham veriler, bulundukları psikolojik sınıflar dikkate alınarak "uygunluk dereceleri" her atasözü için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Bu hesaplamada toplanan uzman değerlendirmelerinin aritmetik ortalamaları alınmış, varsa uygun görülmeyenler, yani aritmetik ortalaması 2.51'den aşağı olanlar, psikolojik unsuru taşımadığı kabul edildiğinden değerlendirilmeye dahil edilmemiştir. Araştırma örnekleminde yer alan atasözlerinin on sınıfı dağılışı Tablo I'de gösterilmiştir.

TABLO I
PSİKOLOJİK SINİFLARA DÜŞEN ATASÖZÜ SAYILARI

Sınıfin Adı	Atasözü Sayısı
I-İnsanın Gelişimi	93
2-Davranışlar ve Kaynakları:Gündüler	62
3-Savunma Mekanizmaları	24
4-Algı ve Dikkat.	10
5-Eğitim Teorileri ve Öğrenme.	72
6-Sembolik Eylemler:Düşünme-Rüya-İletişim.	87
7-Kalitim ve Çevre.	43
8-Kişilik.	259
9-İlişkiler.	91
10-Psikolojik Danışma.	46
TOPLAM	787

Araştırmada her bir atasözünün(maddenin) aritmetik ortalamasının hesaplanmasıının nedeni, o maddenin en iyi uygunluk derecesini ancak bu şekilde bulunabileceğinin düşüncesinden kaynaklanmıştır. İşlemeler elle,gerektiğinde hesap makinasıyla yapılmış,sonuçlar denetlenmiştir.Daha sonra bulunduğu sınıf uyguluğu kesinleşen Türk atasözleri önce istatistikî değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.Bunun için, her psikolojik sınıf ait ayrı ayrı olmak üzere sayısal verileri sergileyen,karşılaştırmaların kolayca görülmeyi sağlayan tablolar geliştirilmiştir.Bu tablolarda hipotezlere uygun bulunan ve uygun görülmeyen atasözleri sayılarının karşılaştırılması istatistikî veriler neticesinde ortaya konmuştur.Daha sonra istatistikî bulgulardan da faydalananarak atasözlerine psikolojik yaklaşım denenmiştir.Özellikle psikolojik unsurları açıklarken atasözlerine yer veren bazı yazılı kaynaklardaki yaklaşımlardan da yararlanılarak atasözleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.Atasözlerinin psikolojik değerlendirilmelendinde,birinci derecede bulunduğu psikolojik sınıf uyguluk derecesi dikkate alınmıştır.Değerlendirme yorumlarını subjektiflikten biraz daha kurtarmak için ilmî alıntılar ve fikirlere de yer verilmiştir. Bu safhada da atasözleri psikolojik yorum tutulurken,her psikolojik sınıf içindeki atasözleri sayıca çok fazla ise,kendi içinde gruplandırılarak değerlendirilmiştir.Psikolojik yaklaşımda kolaylığı ve anlaşılırlığı sağlamak için bu açıklanan yolların yanısıra şu hususlar da dikkate alınmıştır:

1-Psikolojik sınıfı konan Türk atasözlerinin genel uygunluk dereceleri belirtilmiştir.

2-Gerekli görülen psikolojik kavramların tanımı ve açıklamaları yapılmıştır.

3-Psikolojik sınıfla ilgili atasözlerinin tamamının verilmesi veya gruplar halinde(çoğunlukla tek tek)değerlendirilmesi yapılmıştır.

4-Değerlendirmede Türk atasözlerinin ilgili psikolojik kavram veya unsurla ilişkisinin açıklığa kavuşturulması yoluna gidilmiştir.

5-Yaklaşımlarda bir veya birkaç yazılı kaynak desteği verilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bulguların yorumlanmasıının, bunların değişik bakış açılarından değerlendirilmesinin problemin çözümüne ışık tutacağı bilinmektedir. Bu sebeple elde edilen bulgular daha açık anlam kazanacaktır.

Her psikolojik boyutta ayrı ayrı yapılan istatistik işlemelerden anlaşıldığına göre hipotezlerin tamamının doğruluğu tasdik edilmiştir. Ölçü aracında her sınıfın sonuna bırakılan boşluklara hiç bir uzman tarafından atasözü yazılmamıştır.

Bu bölümde, her bir hipotezde ele alınan psikolojik boyutlar içindeki Türk atasözlerinin uygunluğunu tesbit etmede uzman görüşlerinin aritmetik ortalamaları puanı (yani 2.51 ve daha yukarısı) dikkate alınmıştır. Hipotezlerde, uzmanlarca uygun görülen atasözlerinin psikolojik değerlendirilmeleri literatür incelemesine dayanılarak yapılmaya çalışılmıştır. Atasözlerinin psikolojik yorumunda dış geçerliğin sağlanması dikkat edilirken, daha ziyade konu ile ilgili birinci elden kaynaklara ve uzmanların eserlerine başvurulmuştur. Ayrıca psikolojik yorumda iç geçerliğin sağlanması da göz önünde bulundurulmuş, bunun için atasözlerine uygun psikolojik kavram ve konuları açıklarken, Türk atasözlerinden örnekler veren uzman yazarların eserleri ve konu ile ilgili yayınlar dikkate alınmıştır.

Türk atasözlerinin, önceden belirlenen psikolojik boyutlara uygunluk derecelerini tesbit etmek amacıyla, araştırcı tarafından geliştirilen ölçü aracının verildiği uzman görüşleri esas alınmıştır.

Tablo 2'deki elde edilen bulguların yanısıra, her hipotez (sınıf) içerisinde verilecek araştırma ile ilgili tablolar-

daki bulgular istatistikî yorumların daha iyi anlaşılması için uygun görülmüştür.

TABLO 2
SINIFLAR ARASINDA KARŞILAŞTIRMA

Sınıf No:	Atasözü Sayısı	Uygun Bulunan	Uygun Bulunmayan	Uygun %	Uygun Olmayan %
I	93	84	9	90.32	9.67
2	62	61	1	98.38	1.6
3	24	24	-	100.	-
4	10	10	-	100.	-
5	72	70	2	97.22	2.77
6	87	86	1	98.85	1.14
7	43	41	2	95.34	4.65
8	259	255	4	98.45	1.54
9	91	84	7	92.30	7.69
10	46	46	-	100.	-
TOPLAM	787	761	26	970.86	29.06
				$\bar{x}=97.08$	$\bar{X}=2.90$

Tablo 2'de, hipotezlerin ayrı ayrı desteklenme yüzdeleri de görülmektedir. Tablo 2'ye dikkat edildiğinde, araştırmanın uygunluk yüzdesinin 97.08 gibi çok yüksek bir rakam olduğu anlaşılmaktadır. Yani araştırmanın istatistikî bulguları , araştırmanın tamamının % 97.08 oranında desteklendiğini göstermiştir.

Psikolojik sınıflar içinde uygun görülmeyen, yani uzmanlarca 2.51'den aşağı puan verilen atasözlerinin numaraları ve toplam sayıları Tablo 3'de verilmiştir.

TABLO 3
UYGUN BULUNMAYAN ATASÖZLERİNİN SINIFLARA DAĞILIMI

Sınıf No	Atasözü Numaraları	Toplam
I	17, 24, 25, 27, 71, 75, 77, 78, 79	9
2	95	1
3	-	-
4	-	-
5	203, 242	2
6	348	1
7	362, 377	2
8	392, 495, 628, 635	4
9	655, 656, 657, 662, 663, 671, 684	7
10	-	-

Tablo 4, her psikolojik sınıfın(hipotezin) uzmanlardan aldığı puanların aritmetik ortalamalarının ortalamalarına göre geliştirilmiştir.

TABLO 4
SINIFLARIN(HİPOTEZLERİN) ARİTMETİK ORTALAMALARININ ORTALAMALARINA
GÖRE SIRALANMASI

Sınıf(Hipotez)No	\bar{X}	Derecelendirmek İsteyen Yeri(Sırası)
3	3.51	1
10	3.58	2
4	3.36	3
5	3.34	4
6	3.29	5
2	3.27	6
7	3.23	7
9	3.19	8
8	3.17	9
I	3.03	10

Tablo 4'den anlaşılabileceği gibi hipotezlerden 3.51 puanlı 3.Hipotezin I.derecede, 3.03 puanlı I.Hipotezin IO.derecede desteklendiği söylenebilir.

Elde edilen bulgular; hipotezlerdeki atasözü sayılarının örnekleme içindeki yüzdeleri ile, derecelendirmeye 2.51 üzerinde puan olarak değerlendirilmeye alınan atasözü sayılarının yüzdeleri arasında büyük bir fark olmadığını göstermiştir. Yani uygun görülmeyen yüzde olarak çok düşüktür. Bu da araştırma bulgularının hipotezleri destekleyen yüzdelerinin yüksek olması demektir.

TABLO 5

PSİKOLOJİK SINİFLARDA TOPLANAN ATASÖZÜ SAYILARININ; ÖRNEKLEM İÇİNDEKİ, UYGUN GÖRÜLMEMEN VE DEĞERLENDİRMEYE ALINANLARIN YÜZDE ORANLARI

NO	Örneklem İçindeki %	Uygun Görülmeyen %	Değerlendirmeye Alınan %	
			Alınan	%
I	II.81	1.14	10.67	
2	7.87	0.12	7.75	
3	3.04	-	3.04	
4	1.27	-	1.27	
5	9.14	0.25	8.89	
6	II.05	0.12	10.93	
7	5.46	0.12	5.34	
8	32.90	0.50	32.4	
9	II.56	0.88	10.68	
IO	5.84	-	5.84	
TOPLAM	99.94	3.13	96.81	

Tablo 5'de hipotezlerin örneklem içindeki yüzdeleri ile, uzmanlarca uygun görülmeyen yüzde ve değerlendirmeye alınan bulgular arasındaki karşılaştırma ve yüzde olarak da hipotezlerin desteklendiği görülmektedir.

Bulguların genel değerlendirmelerinden sonra hipotezlerin istatistikî ve psikolojik değerlendirmelerine geçilebilir.

Hipotez I.Türk Atasözlerinde insanın gelişimini(çocukluk, gençlik, ihtiyarlık) bünyesinde barındıran psikolojik unsurlar vardır.

A.İstatistikî değerlendirme.

Ölçü aracında Hipotez I'ı sınamak için 93 atasözü uzmanların görüşlerine sunulmuştur.Bu sayının sadece 9'una 2.5I'den aşağı puan verildiği tesbit edilmiştir ki,bu I.hipotezdeki 93 atasözüne karşılık % 9.67 gibi çok düşük bir rakamdır.Yanlı Hipotez I'in 84 atasözü % 90.32 gibi yüksek bir puanla kabul edilmiştir.

TAEJO 6

I.SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU

Uygundur		Uygun Görülmeyen		Toplam	
F	%	F	%	F	%
84	90.32	9	9.67	93	99.99

Tabloda görüldüğü gibi psikolojik sınıfı uygun görülmeyen sadece 9 atasözü,buna karşılık uygun görülen 84 atasözdür.

Hipotez I için verilen puanların aritmetik ortalamalarının ortalamaları da 3.03 bulunmuştur.Buradan da denilebilir ki,hipotez "uygun" kabul edilmiştir.

"İnsanın gelişimi(çocukluk,gençlik,ihtiyarlık)"sınıfı için "uygun" bulunan 84 atasözü ve uygun görülmeyen,yani uzman görüşlerinin aritmetik ortalamaları 2.5I'den aşağı olan 9 atasözünün uygunluk durumları ve yüzdeleri ayrı ayrı hesaplanarak gösterilmiştir.(Bak: EK B).Bu sınıfı uygun görülmeyen 9 atasözü psikolojik değerlendirilmeye alınmamıştır.

B.Psikolojik değerlendirme.

Bu bölümdeki Türk atasözlerinin benzer olanları kendi arala-

rında toplandığında; çocukta fizikî gelişim, duygusal gelişim, çevre ve gelişim, çocukla ilgili psiko-sosyal değer ve yargilar ve gençlik ve ihtiyarlık başlıklarında sıralanabileceği görülmüştür. Araştırıcı, konunun daha iyi anlaşılması için, psikolojik yorumu bu alt başlıklar altında yapılmasını uygun bulmuştur.

I.I.Fizikî gelişim.- Bilindiği gibi gelişme, büyümeye göre daha kapsamlı bir kavramdır ve büyümeyi de içine alır. Bir çocuğun boyunun uzaması, ağırlığının artmasının yanısıra, onun yetişkinlerde bulunan güçleri elde etmeye ve yetişkinlerin görünüşüne doğru ilerlemesi, "çocuğun gelişmesi" anlamında kullanılır(33). Bu anlamı, değişik yönlerden yansittığı düşünülen Türk atasözleri mevcuttur. Bu sınıfı uygun olarak kabul edilen Türk atasözleri şunlardır:

"Apalamadan yürünmez".

"Çocuk dediğin düşे kalka büyür".

"Çocuklar uyuya uyuya büyür, ihtiyarlar uyuya uyuya olur".

"Çocuk ağlamadan büyümez".

Dikkat edildiğinde hemen anlaşılacaktır ki, bu atasözleri çocuğun beden gelişimine ağırlık tanımaktadır. "Apalamadan yürünmez", "Çocuk dediğin düşe kalka büyür" gibi atasözleri, çocuk gelişimindeki "olgunlaşma" kavramını uygun şekilde ve öz olarak açıklamaktadır. Aynı atasözleri bireysel ya da toplumsal herhangi bir değişim ve gelişim için, birey ya da toplumun ön hazırlıklarını ve gerekli olan şartların olgunlaşmasını da anlatmaktadır(34). Fizikî gelişme, vücut gelişmesi ile çevrenin verdiği imkânlar arasındaki ilişkilerin sonucudur. Çocuklar beslenme, dinlenme ve hareket ölçüünde vücut gelişmesi gösterirler. Fakat gelişme yönünde farklılıklar vardır. Ama çocuk-

(33) Feriha Baymur. Genel Psikoloji. İstanbul: İnkılâp ve Aka yayınıları, 1978, s.45.

(34) Atilla Turgay. a.g.m., s.228.

ların hemen hemen hepsi, büyümeye ve genel davranışının aynı değişmez sıralı evrelerinden geçerler(35). Yani, çocuklar genel olarak, oturduktan sonra ayakta dururlar, ondan sonra yürürlar ve ancak bunları başardık- tan sonra koşarlar. Atasözünün anlamında ifadesini bulduğu gibi, çocuk ilk aylarda belli bir fiziksel olgunluğa erişene kadar düşmeler sıkılıkla görülebilir(36). Çocuktaki bu düşmeler karşısında tedirgin olmamalı ve çocuğun bedenin gelişimine herhangi bir müdahalede bulunulmamalıdır. Yahut da çocuk hangi gelişim basamağında ise, yetistaricilerin de ona empoze adaceği etkinlikler bu aşamalara göre seçilmelidir(37).

Çocuklar nasıl ki "düşe kalka" büyürse, aynı zamanda bu düşme ve kalkmalarda da ağlayacaktır. Bazen bu ağlamaların sebebi onun herhangi bir şeye (suya, yiyeceğe) ihtiyaç duyması olabileceği gibi, herhangi bir rahatsızlığından da kaynaklanabilir. Yani "çocuk ağlamadan (da) büyümeyez".

Yapılan araştırmalar(38) göstermiştir ki, küçük çocukların uykuya daha çok ihtiyacı vardır. Buna göre; 1-6 aylık çocuklar günde 15 saat uyanken, aylar ve yıllar ilerledikçe bu oran azalmaktadır. Bunun için "çocuklar uyuya uyuya büyür" sözü, aynı zamanda bilimsel bir gerçeği vurgulamaktadır.

I.2.Duygusal gelişim.-Bu kısımda sevgi, algı, korku, ahlâk ve aklî gelişimini yansıtan Türk atasözleri ele alınmıştır.

Bir eğitimci; bir çocuk, yalnız karnının açlığından değil, duygusal ve toplumsal açıktan da ölebilir(39) derken, bir gerçeği vurguladığını düşünmektedir. Çocuk ve sevgi ilişkisi konusunda bir çok

(35) Willard C.Olson ve John Lewellen.Çocuklar Nasıl Büyür ve Gelişir? Çeviren:E.İskit, Ankara:MEB Yayıncılık, 1965,s.9.

(36)Vedide Bahâ Pars ve diğerleri, Eğitim Psikolojisi.I7.Baskı, İstanbul:MEB Yayıncılık, 1971,s.36.

(37) Konu ile ilgili yapılan bir araştırma ilgi çekicidir. Bunu için; C.E.S., P.L.H. Çocuk Psikolojisi, İstanbul:1971,s.59'a bak.

(38) Bak:Arthur T.Jersild. Çocuk Psikolojisi, Ankara:1979,s.142 ve Haluk Yavuzer, Çocuk ve Suç, İstanbul:1982,s.142.

(39) Willard C.Olson ve John Lewellen.a.g.e.,s.13.

güzel söz sıralanabilir. Fakat önemli olan çocuğun, diğer ihtiyaçlarına olduğu kadar sevgiye de ihtiyaç duyduğu hatırlardan çıkarılmamalıdır. Sevgi, çocuğun hayatı hazırlanmasında, sağlıklı ilişkiler gelişmesinde ona verilecek ruhî besin sayılabilir. Çünkü;

İnsanoğlu sevme yeteneğini sevile sevile kazanır. Sevmeden önce sevilmeyi öğrenir. Türkçemizde bunu belirten pek çok atasözü ve deyim bulabiliyoruz. Örneğin: "Sen seversen yavrunu, o da sever yavrusunu" sözü bu gerçeği vurgulamaya yeter... Kişi yeterince almadığını başkalarıyla paylaşamaz.... Çocuklukta sevginin ana ve baba gibi bir iki kaynaktan alınması önemlidir.... Akrabalar arasında elden ele gezen çocukların, sevilseler de doyumsuz kalırlar. Dilimizde bu sakıncayı çok iyi anlatan bir atasözü var: "Bir çocuğun kırk ebesi olursa ya kör kalır, ya topal" (40).

Türk atasözleri içerisinde şu sözler de, çocuğa sevgi gösterilmesi gerektiğini işaret etmektedirler:

"Çocuk seversen beşikte, koca seversen döşekte".

"Çocukla it iltifata gelir".

"Küçüklerde oğul de şefkat eyle, (ululara ata de hürmet eyle)".

Bu Türk atasözlerinde, çocuklara sevgi verilmesi işlenmeye kalmıyor, ilk atasözünde olduğu gibi çocuğun daha küçük yaşlarda (beşikte) sevgiye daha çok ihtiyacı olduğu da hatırlatılıyor.

Çocuk, ruhen gelişirken toplum ilişkilerinden de etkilenir. Çocukta varlığını isbatlayan sevgi eğilimleri görülmeye başlar. Bu eğilimi dolayısıyla büyüklerin yakınılığına daha fazla ihtiyaç duyar. "Çocukla it iltifata gelir" atasözü de bu düşünceleri doğrular mahiyettedir.

Bilindiği gibi algı, duyu organlarını uyaran olayların, nesnelerin veya niteliklerin farkında olunması ile ilgili bir terimdir ve bireyin gevresine ilişkin yaşantılarını da ifade eder (41). Çocukta fizikî gelişme ile birlikte, yaşantısı zenginleşikçe algılamada da yeni boyutlar ortaya çıkar. İnsan gördüğü her şeyi algılamaz. Çocuk da çevresinde olup bitenlerden kendi özelliğine uyanları algılar. Söz ge-

(40) Atalay Yörükoglu, Çocuk Ruh Sağlığı, 12. Baskı. Ankara: 1986, s. 137, 138.

(41) Orhan Hançerlioğlu, Ruhbilim Sözlüğü, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1988, s. 18.

lişı,görme hazzı fazla gelişen çocuğun algıları geniş ölçüde göze ait olur(42).Yani insan dış dünya ile,kendi özelliğine uygun ilişkiler kurar.Hatta çocukların ilk dönemlerindeki davranışlarında zamana göre hareket etme ve uyum göstermede zorluklar çekilebilir."Zaman"ı algılama onlarda henüz yerleşmediğinden,mesela belli saatlerde yatıp kalkmalara anlam veremez.Yani"Aç aman bilmez,çocuk zaman bilmez".Bunu kısa örnek bir olayla açıklayabiliriz:

Küçük Fatih'e annesi "şimdi ögle uykusu zamanı geldi"dediğinde o öfkesinden neredeyse düşecek duruma gelir.Annesinin sözü üzerine isyan bayrağını çeker,ağlar ve tepinir...Küçük Fatih'in böyle davranışının gerisinde,onun uyuma üzerine verilen emre hazır olmamasını görmek gereklidir.Bu açıklama ve örnek olay da gösteriyor ki,çocuğun "zaman" konusundaki düşüncesi,"hazır olma"durumuna göre değişimtedir.Yani çocuğun,henüz "zaman"konusunda yeterince bir algılama geliştirmemiğini göstermiş olabilir.

Büyüklerin yanısıra çocuklarda da algılamaya tepkileri arasında büyük bir ilişki vardır.Algilama her ne kadar geniş ölçüde duygusal bir süreç ise de,bu aynı zamanda bireyin geçmişteki tecrübelerini de içermektedir.Çünkü,mevcut bir uyarani yorumlarken edinilmiş tecrübelerin hatırlanması esas noktayı oluşturur(43).Aynen "Çocuk padişahın korkmaz"atasözünde olduğu gibi. Atasözünde de ifade edildiği gibi,çocuk herhangi bir otoriteden veya bir korku kaynağı sayılan varlıktan korkmayabilir.Çünkü çocuğun henüz korkulan varlıkla ilgili geçmiş bir tecrübesi ve bu tecrübenin hatırlanması gibi bir durumu yoktur.Türk İslam bilim adamı Gazâlf'nin "bilen korkar"sözünün bir başka ifadesini bu atasözünde görmek mümkün oluyor.Çünkü Gazâlf;çocuk aslandan korkmaz,çünkü aslanı bilmez;baba ise aslandan korkar,çünkü aslanı bilir(44)demiştir.Buradan da anlaşılıyor ki,öğ-

(42)Alfred Adler,İnsanı Tanıma Sanatı,İstanbul:Dergâh Yayınları,1985,s.44.

(43)C.E.S. ,P.L.H.(Elden E.Bond),a.g.e.,s.161.

(44)Beyza Bilgin,a.g.e.,s.81.

renme korkuyu etkilemektedir. Bu psikolojik gerçeği atasözü de hatırlatmaktadır.

Türk atasözleri ilk bakışta kişiliğin ögelerinden süperegoyu ve egenun örnek ilkelerini yansitan anlatılar olarak görülebilir. Çünkü "ahlak" unsurları ile yüklü atasözleri az değildir. İlk önce anne ve babanın etkileri, ardından diğer toplumsal ve kültürel değerler süperegoya işlenir ve sonunda süperego, yerlesik ahlak düzeninin kuvvetli bir simbolü biçiminde ortaya çıkar(45). Özellikle bu durum çocuğun ilk basamaklarında işlendiği takdirde daha net bir görünüm arzeder. Bunun için atasözlerinde haberin doğrusunun çocuktan alınmasını istenmesi; çocuk kişiliğinin olgunlaşmadığı gibi, olumsuz yönde de bozulmadığına ve onun yalan söylemeyeceğine inanıldığını gösterir. "Al çocuktan haberi git kabarı kabarı" ve "Haberin doğrusunu oğlan dan (çocuktan) al" gibi atasözleri bu geleneksel inancın bir göstergesi olsa gerektir.

"Hepsinin akıllısı beşikte başını sallar".

"Büyümüş de küçülmüş".

"Çocuk büyür akıllanır, kamış büyür şekerlenir".

Yukarda alt alta sıralanan Türk atasözleri, özellikle çocuğun "akıl" gelişimi, ya da geleneksel toplum değerlerinin çocuk akılına bakışını gösterir.

Çocuğun fiziki gelişimi ile birlikte "akıl" gelişimi de devam eder. Çünkü bir çocuk, kasları kullanılmaya hazır duruma geldikçe ne kadar onları hevesle denerse, akıl bakımından gelişebilmek için de o kadar heves gösterir. Çocuğun davranışları, alt beyindeki ve omurga sindaki hücrelerden idare edilir. Çocuk büyündükçe, beynin üst kısmındaki hücrelerle beraber soyut olarak düşünme, belli olguları genelleştirebilme yetenekleri gelişirken, fikirler de biçimlenir(46). Ya-

(45) T.Örnek ve D. Atalay., 3.g.m., s.153.

(46) Willard C.Olson ve J.Lewellen., a.g.e., s.24.

ni "Çocuk büyür akıllanır,kamış büyür şekerlenir".

Sınıf içerisinde sıralanan ve bu sınıfın uygun bulunan atasözlerinde, henüz gelişmemiş ve dolayısıyla uygun davranışlar gösteremeyen çocuklar işaret edilirken, "Büyümüş de küçülmüş" atasözünün içeriğinde gerçekten "akıllı" olarak konuşan ve davranışan çocuklara atfedilen bir anlam vardır.

"Hepsinin akıllısı beşikte başına sallar" sözünde, bebeğe olan sevgi duygularının bir hükmü yatmaktadır gibidir. Çünkü geleneksel Türk kültüründe çocuğa sevgi ifade edilirken ona "aslan gibi", "koğum benim" gibi yakıştırmaların yanısıra, atasözünde olduğu gibi çok akıllı olduğu da söylenebilir.

I.3. Çocuk ve çevre.- Çocuğun gelişmesinde, yetişmesinde ve kişilik kazanmasında "çevre" denilen faktörün büyük etkisi olduğu genelde kabul edilmektedir. Çocuğun ilk çevresi anne karnı sayılabileceği gibi, doğduktan sonra anne-baba ve kardeşlerinin bulunduğu ortam, daha sonra arkadaş ilişkileri ile başlayan oyun çevresi, okul çevresi de buna eklenebilir. Türk atasözleri çocuk gelişiminde, kişiliğinin oluşumunda sıralanan çevreye de yer vermiştir. Bulardan anne-baba, arkadaş ve diğer büyükleri içine aldığı düşünülen atasözleri şu şekilde sıralanabilir:

"Uşağı(çocuğu)işe koş, sen de ardına düş".

"Oğlani yumuşa(işe)sal, ardından sen var".

"Çocuk kalkar büyüğe bakar".

"Çocuk olan yerde başkası çekichtetirilmez".

"Küçük olmayınca büyük olmaz".

"Büyük büyülüğünü bilmezse, küçük küçülüğünü bilir mi?"

"Çocuk çocuğun aynasıdır".

"Kız ananın oğlan babanın ortakçısıdır".

"Anasız kuzu melemez".

"Öksüzün dokuz karnı olur, sekizi doyarsa biri aç kalır".

"Öksüz büyür büyür küçülür".

"Öksüzün alnına güneş doğmaz".

"Baba öksüzü değil ana öksüzü".

"Ana üvey olunca baba gavur olurmuş".

Yardıma ve korunmaya çok ihtiyacı olan çocuk; alan, veren, istenilen ve birşeyler yapan bir çevrenin içinde bulunur. Bu çevre içinde kendisine yavaş yavaş sorumluluklar yüklenmeye başlar. En basitinden küçük birşey yapması, herhangi bir şey getirmesi istenebilir. Çocuk bazen bunları ya eksik karşılar, ya da hiç yapamayabilir. "Uşağı (çoğunu) işe koş, sen de ardına düş", "Oğlani yumuşa (işe) sal, ardından sen var" atasözlerinin gereğince, verilen görevi yetişkinin kendisi tamamlamak zorunda kalabilir.

Anne, baba ve yakın çevredekilerin yanısına, eğitici ve öğreticilerin de çocuklara daima iyi örnek olmak zorundadırlar. Çünkü çocuklar gelişimini sürdürürken çevresindeki büyüklere özenir, onların davranışlarını izleyerek taklid edebilir. Yani "Çocuk kalkar büyüğe bakar". Bunun için de kötü örnek olmak; çocuğun yanında (veya başka zaman) dedi-kodu yapmak, insanlar hakkında çirkin sözler söylemek iyi bir davranış sayılamaz. Nitekim "Çocuk olan yerde başkası çektiştirmez" atasözü, büyükler için bir ikaz mahiyetindedir. Çocukta oluşan sosyal tavırların gelişmesinde canlı örnekler büyük rol oynadığı için, yetişkinlerin çocukların yanında dikkatli olmaları gerektiği de işaret edilmektedir. Bu durum aynı zamanda "Büyük büyülüğünü bilmezse, küçük küçülüğünü bilir mi?" atasözü ile de açıklanabilir.

Çocuklar, arkadaş ilişkilerinde, başkalarına ve başkalarının başarılara değer vermesini öğrenirler. Çevresindeki yaşıtları ile arkadaşlık yapması, gerçekleri kavramasını kolaylaştırır ve kendi kendilerini tanımاسını öğrenirken (47), birbirlerinin onayladıkları tavırları da benimseler. "Çocuk çocuğun aynasıdır" derken, bir özgüleşme söz konusudur. Özdeşleşme başka varlıkların duyarlığını paylaşır.

(47) E.R.Boyce. Okulda İlk Yıl. Çeviren: Arif Gelen, Ankara: Köy ve Eğitim Öğretmen Yayınları: I, 1955, s.43.

laştırır. Çocukların arkadaş grubu ve topluluk da gelişmelerine yardımçı olur.

Çocuğun çevresinde en yakın olduğu kadar en etkili olan da anne ve babadır. Çocuk ailenin bir örneği gibidir. Ailesinde olan iyi veya kötü durumlar, gördükleri ve işittikleri çocuğun şahsiyetine tesir eder. Bunun için anne ve babaların da "Çocuk kalkar büyüğe bakar" sözünü dikkate almaları, eğitimci ve çocuk psikologlarının da benzer doğrultuda açıklamalar getirdikleri bilinmelidir. Hatta "Kız ananın, oğlan babanın ortakçısıdır" sözünde; kız çocukların annesiyle, erkek çocukların da babasıyla özdeşim yaparak kişiliklerini, cinsel kimliklerini kazandıkları (48) açıklanmakta gibidir.

"Anasız kuzu melemez", "Baba öksüzü değil, ana öksüzü" ve "Ana üvey olunca baba gavur olurmuş" atasözlerinde, annenin önemi vurgulanmak istenmektedir. Çocuk için annenin önemi, hayatı olan duygusal besiyle, güven duygusunu veren kişi olmasından kaynaklanmaktadır (49). A. Yörükoglu (50), doğumdan kısa bir süre sonra çeşitli sebeplerle anneden ayrılip yuvalara yerleştirilen bebeklerde, iyi bakım ve beslenmeye rağmen gelişim bozuklukları ortaya çıktığını belirtmektedir. Ayrıca bu çocukların sosyal ilişkilerinde bir gerileme görüldüğü, öğrenmeye karşı ilgilerinin azaldığı da gözlemler sonucunda tesbit edilmiştir. Atasözlerinden de anlaşıldığı gibi çocuk ana sevgisi ve onun sağladığı ortamdan uzaklaşınca, ne bedenî olarak ne de ruhça sağlıklı bir gelişme göstermemektedir. "Öksüzün dokuz karnı olur, sekizi döyarsa biri aç kalır", "Öksüz büyür büyür küçülür" ve "Öksüzün alnına güneş doğmaz" gibi atasözlerinde de, öksüz çocuğun zorlanmalı bir hâyatla karşılaşacağı vurgulanmak istenmektedir.

Toplumda boşanmalar arttıkça, ikinci evlilikler sebebiyle ü-

(48) Atalay Yörükoglu, Çocuk Ruh Sağlığı, s.87.

(49) Haluk Yavuzer. a.g.e., s.122.

(50) A. Yörükoglu, a.g.e., s.31, 32.

vey anababa ve üvey çocuk problemi doğmaktadır. Geleneksel Türk toplumunda üvey baba veya çocuk değil, üvey ana kötü bir kişilik içinde sembolleştirilmiştir. Oysa yalnız üvey anaların kötü kadın oldukları düşünülemez. Gerçek şu ki, üvey anadan öz ananın yerini tutmak gibi bir görevi üstlenmesi bekleniyor (51). Bu beklenentinin gerçekleşmesi de mümkün olmayınca; "Baba öksüzü değil, ana öksüzü" ve "Ana üvey olunca baba gavur olurmuş" atasözleri gündeme geliyor.

Su atasözleri de, çocuğun gelişiminde, kişiliğinin oluşumunda yeri tartışılan "kalitim" unsurunu hatırlatmaktadır:

"Adam olacak oğlan doğusundan bellidir".

"Çocuk yedisinde ne ise yetmişinde de odur".

"Dokuzunda ne ise doksanında da odur".

"Kundakta giren teneşirde çıkar".

"Çocukluğu neyse, büyülüüğü de odur".

"Oğlan dayıyla kız halaya çeker".

Araştırmacı Shirley (1933), hayatın ilk iki yılındaki kişilik gelişimi konusunda yaptığı araştırmasında, bireyin sinir sisteminin yapı ve işleyişine ve vücutun genel fiziko-kimyasal yapısına bağlı bir fizyolojik temele (yani kalıtımı) dayandığını öne sürmüştür. Bir başka araştırmacı Gsell'de, bireyin temel gelişim hızı, yön ve niteliğinin her şeyden fazla kalıtımla geçen özelliklere bağlı olduğu görüşünü ileri sürmüştür (52). Daha başka araştırmacılar da kalitim konusunda benzer fikirler ileri sürmüşlerdir. Türk atasözlerinden de anlaşıldığı gibi, bu sözlerin anamları içinde de kalıtımın değişik yansımaları sezilmektedir. Bu durum aynı zamanda geleneksel Türk kültürünün bir devamı sayılabilir. Çünkü eski Türkler, babadan oğula doğuştan çok şeyler geçtiğine inanırlardı. Nitekim "ata oğlu ataç doğar" (babanın oğlu babasına benzeyerek doğar), sözü bu inanışın çok eski bir tanığıdır (53).

(51) A. Yörükoglu, Çocuk Ruh Sağlığı, s. 207.

(52) Arthur T. Jersild, a.g.e., s. 43.

(53) Bahaddin Ögel, Türk Kültürüniin Gelişme Çağları, Ankara: KÖMEN Yayınları, 1979, s. 168.

"Oğlan dayıya, kız halaya çeker" atasözünde, çocuğun en yakın akrabalarına benzeyeceği inancı vardır.

Bazı araştırmacılar (Shirley ve Gsell gibi) kişiliğin ilk ikisi yılinda şekillenmeye başladığını, bazıları da (Freud gibi) ilk beş yilda oluştuğunu ileri sürdükleri gibi; Türk atasözleri de benzer düşünceleri hatırlatır niteliktidir. Çocuğun ilerde iyi veya kötü, huylu veya huysuz ve benzeri özelliklere sahip olacağı şu atasözlerinde daha açık olarak görülür: "Çocukluğu neyse, büyülüüğü de odur", "Kundakta giren teneşirde çıkar", "Adam olacak oğlan doğusundan bellidir", "Çocuk yedisinde ne ise yetmişinde de odur".

Çocuğun çevresini oyun arkadaşları da oluşturur. Çocuğun sosyal gelişiminde oyunun da büyük yeri vardır. Hattâ yaklaşık sekiz asır önce Türk bilgini İbni Sîna, çocuğun hayatında oyunun önemine işaret etmiştir: O, çocukken oyunu çok severmiş.. Bir gün oynarken, yaşlı biri ona "sen çok akıllısın, ilerde bir âlim olacaksın, sana oyun yarası mı? Derslerine çalış" dediğinde, henüz çocuk olan İbni Sîna şu cevabı verir: "Her yaşın belli bir hali vardır. Çocukluğun yakışığı da oyundur. Her yaşın hakkı verilmelidir".

İbni Sîna'nın bu cevabında, zamanımızın pedagoji ve psikoloji ilminin ulaştığı gerçeklerden birinin ifadesi (54) görülmektedir. Hattâ oyun bir eğitim aracı olarak da görülmektedir. Araştırmacılar hayat süresince oyunun gelişim ve öğrenmeye katkısını ortaya koymuşlardır. Bunlardan Erikson, Freyburg, Leiberman, Nichlich, Pederson, Wender, Piaget ve diğerleri evrimsel süreç olarak oyunun, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim ile yakından ilgili olduğu görüşünde - dirler (55). Bu gerçeklerden hareket edildiğinde, Türk atasözlerin-

(54) Yahya Akyüz, "İbni Sîna'nın Eğitim Bilimine Katkıları, Türk ve Dünya Eğitim Tarihindeki Yeri", Uluslararası İbni Sîna Sempozyumu (Bildiriler), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1984, s. 234.

(55) T.D. Yawkey ve S.T. Silvern, "Çocuğun Okul ve Aile Çevresinde Yaşam Boyu Süreci Olarak Oyun". Çeviren: M. Özyürek, A. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 1980, s. 425.

de de çocuk oyununa yer verildiği görülmüştür. Bunlardan; "Oğlan yedi oyuna gitti, çoban yedi koyuna gitti" atasözünde, çocukta açlık ihtiyacını giderdikten sonra, aklına ilk gelenin oyun olduğu vurgulanmaktadır. "Abdal düğünden, çocuk oyundan usanmaz" atasözünde de, benzer şekilde çocuğun oyuna olan ihtiyacı belirtilmektedir. "Tayiken oynamayan at olamaz" atasözünde ise, hem olgunlaşmayla, hem de çocuğun gelişiminde ve hayatında oyunun öneminin işaret edildiği akla gelmektedir. Çünkü artık oyunun önemi psikoloji ve psikiyatride daha iyi anlaşılığından çeşitli problemlerin tedavisinde "oyun tedavisi" (56) bir teknik olarak geliştirilmiş bulunmaktadır. "Tay iken oynamayan at olamaz" atasözünde, oyunun çocuğun fizikî, sosyal ve ruhî gelişiminin sağlıklı bir süreç izlemesinde çok önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Çocuğun fizikî, ruhî ve sosyal gelişim boyutunda eğitim ve öğretimin geniş ve kalıcı yer tuttuğu genelde kabul gören bir görüştür. Bu görüşten hareket edildiğinde, geleneksel Türk kültürü içinde yer alan atasözlerinde eğitim ve öğretimin açık, kapalı, ya da mecazî şekilde ifade edildiğini görüyoruz. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

"Ağaç yaşken eğilir".

"Kızını dövmeyen dizini, oğlunu dövmeyen kesesini döver".

"Baskısız çalayı yel alır, yel almazsa el alır".

"Çocuk güle benzer, bakarsan açar, bakmazsan solar".

"Çocuk büyütmek taş kemirmek".

"Çocuk isteyen belâsını da istemek gerek".

"Demir tavında dövülür".

Bir bütün olarak sıralanan atasözlerine bakıldığında, çocuk eğitiminde zaman, disiplin, önem verme ve hepsinin yapılmasında, yanı çocuğun eğitmede zorluklarla da karşılaşabilecegi işaret edildiği

(56) Atilla Turgay, a.g.m., s.228.

görülmektedir. Aynı zamanda, eğitim psikologlarının çok daha sonra benimsedikleri bir gerçek; eğitim faaliyetlerinin hareket noktasını çocuktan başlatmak da, "Ağaç yaşken eğilir", "Demir tavında dövülür" gibi atasözlerinde belirtilmektedir. Şimdi bu iki atasözünün mecazî anlamları üzerinde şöyle bir yorum getirilebilir:

Bir model ne kadar erken kurulursa sonradan onu değiştirmek o kadar zor olur(57). Eğitimin, insanda (çocukta) var olan kabiliyetlerin meydana çıkarılması ve geliştirilmesi faaliyeti ne kadar erken ve zamanında başlarsa o kadar başarıya yaklaşılabilir. Çünkü çocukluk çağlığı, eğitime, faydalı alışkanlıklar kazanmaya en uygun olan çağdır. Daha bomboş olan çocuk ruhu verilen her şeyi almaya, benimsmeye açıktır. Mantığı, düşüncesi henüz gereğince gelişmemiş, olgunlaşmamış olduğu için, çocuk kendisine öğretilmek istenen şeyler karşısında eleştiriçi bir tavır almaz. Onun ruhî hayatına -bir balık kütlesine şekil verir gibi- kolayca şekil vermek mümkündür(58). Ama yaş ilerleyince, zamanı geçince, yani "demir tavında" dövülmeyince, bunun olumlu yönde gerçekleşmesi zorlaşacak, hatta imkansız hale gelecektir. Nitekim çocuğun belirli davranış biçimlerini kazanması gereken aşamalar olduğu ile ilgili fikirler, hayvanlarla çalışma neticesinde elde edilmişdir: Doğar doğmaz anasından ayrılan bir "buzağı", bir süre elle bıçaklanır, küçük yaşında insanlarla ilişki kurmağa çalışır, daha sonra mer'ada ona yaklaşmak ve sevmek mümkün olur. Yani "Demir tavında dövülür" atasözü, gelişim psikolojisinde geçerli bir sözdür(59). Çocuk eğitimine de zamanında başlanması gerektiğini işaret eder.

Çocuk eğitiminde disiplin önemli bir unsurdur. Yalnız, disiplin kavramını doğru ve çarpıtılmadan anlamak ve uygulamak gerekir.

(57) Eric Berne, Herkes İçin Psikiyatri ve Psikoanaliz Rehberi, Çeviren: Emre Kapkın, İstanbul: Yaprak Yayınları, 1988, s. 147.

(58) Hamdi Akverdi, a.g.e., s. 101.

(59) Arthur T. Jersild, a.g.e., s. 14.

Disiplin "öğretici, düzenli davranış ve yetkinlik kazandırıcı yes-tiştirme"(60) anlamında kullanılıncaya, çocuk eğitimindeki sağlıklı tutum ve kuralları içine alır. Bundan dolayı "Baskısız çalayı yel alır, yel almazsa el alır" ve "Kızını dövmeyen dizini, oğlunu dövmeyen kesesini döver" atasözlerini, bu anlam içerisinde değerlendirmek daha olumlu bir yaklaşım olabilir. Çünkü çocuk eğitiminde disiplinden amaç, bu atasözlerini yanlış yorumlayanların yaptığı gibi çocuğu sık sık cezalandırmak değil, onda güven duygusu uyandırmak, öğrenmesi, beceri kazanması ve yeteneklerini geliştirmesi için kılavuzluktur. Atasözünde "baskı"dan amaç, çocuğun olumlu gelişmelerinin desteklenip, olumsuzlarının düzeltilmesi anlaşılmalıdır. Çocuğun hürriyetini kısıtlamak olarak düşünülmemelidir.

Eğitim ve öğretimin tamamı zor bir süreçtir. Bunun içinde bir alt bölümünü oluşturan çocuk eğitimi de bu zorluktan payını alır. Çünkü hayvan yavrularıyla karşılaşıldığında insan yavrusu çok aciz bir varlıktır. Doğduğunda etrafta olanları anlayamamakta ve onlara gerekli cevapları verememektedir(61). Mesela birçok hayvan yavrusu doğduktan bir kaç saat sonra yürüyebildiği, yüzebildiği halde, insan yavrusunda bu ve benzeri gelişmeler uzun bir zamanı gerektirmektedir. Ayrıca bir insan olarak sosyal bir kimlik geliştirmesine, kişilik kazanmasına, yeni bilgiler edinmesine çalışmak da büyük zorlukları birlikte getirir. İşte bunun için "Çocuk büyütmek taş kemirmek", "Çocuk isteyen belasını da istemek gerek" denildiği sanılmaktadır. Dolayısıyla çocuk yetiştirmenin zor bir çaba olduğu belirtilirken, onun bakıma ve eğitime de ihtiyacı olduğu, "Çocuk güle benzer, bakarsan ağar, baksan solar" atasözünde de anlamını bulmaktadır.

I.4. Çocukla ilgili psiko-sosyal değerler ve yargılar,-Bu baş-

(60) Atalay Yörükoğlu, a.g.e., s.147.

(61) C.E.S., P.L.H. (Elden E.Bond), a.g.e., s.159.

lîk altında, önce cinsiyet ayırdetmeden doğrudan "çocuk"la ilgili değer yargılarının yer aldığı atasözleri, daha sonra da cinsiyet farkı gözeten atasözleri işlenecektir.

Atasözlerine bakıldığında, geleneksel Türk toplumunda öncelikle çocuğa "çocuk" olarak değer verildiği tesbit edilebilmektedir. "Çocuksuz kadın meyvesiz ağaca benzer", "Çocuklu kadın, kargalı çinnar, civcivli tavuk" atasözünden hareket edildiğinde; kadının öncelikle çocuklu olması istenmekte, bunun "kız" veya "erkek" olması belirtilmemektedir. Gerisinde birçok psiko-sosyal sebebin olabileceği, ama hepsinin sonunda çocuğa verilen değer ölçülerinin, hükümlerinin yattığı atasözleri olarak şu sözleri gösterebiliriz: "Çocuk düşman kılıcididir", "Çocuk evin aynasıdır", "Çocuk evin bülbülüdür", "Çocuk evin direğidir", "Çocuk olmayan evde baca tütmeyez", "Çocuk evin neşesidir", "Çocuk evin ocağıdır", "Çocuk evin süsüdür", "Çocuk evin temelidir", "Çocuk olmayan eve melek girmez", "Çocuksuz ev boş ambara benzer", "Çocuksuz ev kalaysız kaba benzer", "Çocuksuz evde neşe olmaz", "Çocuksuz ev tuzsuz ekmeğe benzer", "Eve çocuk, erkeğe çubuk yarasır".

Türk atasözlerinin bazlarında da cinsiyet tercihinin göstergeleri vardır. Bu tercihte daha çok erkek çocuğun ağır bastığı görülmektedir. Bu durumun değer yargılarına dayanan bazı kaygılarından kaynaklandığı söylenebilir. Erkek çocuğa, ailenin devamlılığını sağlayan ve temelini oluşturan varlık gözüyle bakıldığı gibi, ondan daha çok beklenen içinde bulunulduğundan, kız çocuklara oranla erkek çocuklara daha çok değer verildiği (62) söylenebilir. Atasözlerinin, Türk kültürünün geleneksel bir yönünü teşkil ettiği hatırlanırsa, geleneksel Türk toplumunda erkek çocuğun kendisine özgü bir önceliği ve yerinin atasözlerinde belirginleştiği de söylenebilir. Geleneksel yapı erkek ve kız çocuk arasında bazı karakter ve tavır farkları ya-

ratmaktadır.Sosyal alanda erkeğin lehine olan değerler kodeksi bazı atasözlerine de yansımıştır(63).Meselâ;"Oğlandır oktur,her evde yoktur","Oğlunu her kari doğuramaz,er kari doğurur","Oğlanın ki oğul balı,kızının bahçe gülü","Oğlan oğul ise el malı senin,değilse senin malın elin" gibi atasözleri buna örnek olarak gösterilebilir. Geleneksel Türk toplumu arasında yaygın olarak belirtilen erkek çocuk tercihi,gerçekte aile adının erkek çocuk vasıtasyyla devam edeceği düşüncesinden doğmuştur.Kız çocuğa ikinci dereceden evlât işlemi yapılmasının önemli nedeni budur.Aslında yaratılışa uygun olan durum,böyle bir farklılığın olmadığını göstermektedir.Çünkü kız çocuk da,erkek çocuk da aynı tabii kanunlara uyararak anneden ve babadan özellikler almaktadırlar.Soyaçıkım kanunları kız çocuğu için de,erkek çocuğu için de eşit olarak islemektedir(64).Atasözlerindeki ayırım geleneksel bir kaygıdan doğmuştur.

I.5.Gençlik ve ihtiyarlık.-Bu bölümde "gençlik" ve "ihtiyarlığı" konu edinen atasözleri yer almaktadır.İnsanın gelişiminde çocukluk,gençlik,yetişkinlik ve yaşıllık(ihtiyarlık)birer merhale olarak gösterilir.Fakat atasözlerinde çocukluktan sonra "gençlik" ve "ihtiyarlığı" islediğini,aradaki yetişkinlik merhalesi konusunda,açık olarak anlaşılabilen bir atasözüne rastlanamamıştır.Onun için arastırıcı atasözlerini "gençlik" ve "ihtiyarlık(yaşıllık)" açısından değerlendirmeye gitmiştir.Ancak atasözlerinin "gençlik","gençlik ve ihtiyarlık" ve sadece "ihtiyarlık" konularını ayrı ayrı yansittiği görülmüştür.

Gençliğin tanımı;çocuklukla erişkinlik arasında yer alan gelişme,ruhsal olgunlaşma ve hayatı hazırlık dönemi(65)olarak yapılmıştır.

(63)Abdulkadir Özbek,Sosyal Psikiyatri`ye Giriş,Ankara:A.Ü.Tıp.Fakültesi Yayınları No:243,I97I,s.II0.

(64)Beyza Bilgin,a.g.e.,s.49.

(65)Atalay Yörükoglu,Gençlik Çağı,5.Baskı,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,I988.,s.3.

maktadır.Sadece "gençlik" üzerine söylenen atasözlerinde,gençten bekentiler ifade edilmektedir:"Genç beye hizmet güptür","Gençliğinin lezzeti dinçlik".

Hayatın bütün dönemleri içinde belkide en çok hatırlanan gençlik çağıdır.Çünkü diğer hiçbir merhale bu kadar kalp kırıklıkları,zıtlık ve yanlış anlamalarla dolu değildir.Gençlik çağının hem güçenmeler,hem de neşeli anılarla hatırlanır.Gençlik ve ihtiyarlığı birlikte ifade eden atasözleri probleme bu yöneden,tecrübelerin ı-şığında bakmaktadır:"Genç bilse,ihtiyar yapabilse","Gençliğin kıymeti bilinse kocalığın şikayetini az olur","Gençlikte ölüm,kocalıkta yokluk güç","Gençlikten kocalığa sağlık saklamalı","Gençliğin kıymeti ihtiyarlıkta bilinir","Gençlikte para kazan(taş taşı),kocalıkta kur kazan(ye aşı)" gibi atasözleri,özellikle anıları içerisinde yorumlanabilir.Ayhan Songar'ın(66)bazı düşünceleri bu atasözlerinin yorumuna ışık tutmaktadır:

Hemen belirtelim ki,18 yaşındaki delikanının kafatasında bulunan beyin pırıl pırıl,yepenyeni ama "hiç kullanılmış",yani hayat tecrübesi ile pişmemiş,ancak bu tecrübe ve mücadeleye atılacak gücü kendisinde taşıyan bir organdır.Yıllar geçip tecrübe ve öğrenme ile kazandıklarımız beynimizin elimizde kalan kısmını,sağlam hücrelerini eğitim yetiştirirse,bu şekilde belki zekâsının parlaklığını biraz törpülenmiş,fakat daha tecrübeli bir beyne sahip oluruz.İşte gencin yaşıdan,beyin yapısı bakımından farkı,zekâsının çok parlak ve işlek olması,buna karşılık tecrübe ve bilgisinin eksikliğidir.Delikanlı davranışları ile olgun insan davranışını birbirinden ayıran ve delikanlılık çağına damgasını basan biyolojik faktörlerin en önemlisi,zannederim ki,beyin yapısındaki bu farklılıktır.."Genç bilse,ihtiyar yapabilse"atasözü açıkladığımız biyolojik farkı çok güzel ortaya koymaktadır.

Doğrudan ihtiyarlık üzerine söylenen atasözleri;bu dönemde görülen sosyal ve biyolojik yapıdaki bozulmaları,aksaklıkları yansıttığı kadar,bu dönemin kabullenilmeyişini de dile getiren sözlerdir.

İnsanlar yaşlandıkça ruhf ve bedenf bir takım değişiklikle-
re uğrarlar.Yaşlanan insanın hafızasında bir yıkılma dikkati çeker.
Bu "hafıza kusuru" ihtiyarlık ve ihtiyarlık bunaması için tipik kli-
nik belirtilerden birini teşkil eder.İhtiyarlıkta zamanla,anlamsız
ve sebepsiz gülme ve ağlamalar ortaya çıkar(67)ki,işte o zaman "İh-
tiyarlık maskaralık"haline gelmiş olur.Aynı zamanda ihtiyar bir in-
sanın duyularda ve biyolojik yapısındaki düşüş de onu zor bir ha-
yat içerisinde sokmuş olabilir.Artık "Yaş yetmiş,ış bitmiş"tir."İh-
tiyarlık pirlik,kalmadık dirlik" ve "Kocamışın evladı olmaz" sözle-
rine da benzer açıklamalar doğrultusunda bakılabilir.

Bazı araştırma bulguları göstermiştir ki,insanın hayat dö-
nemlerinin algılanış biçimini,insanlığın evrimi içinde,toplumsal de-
ğişmeler tarafından etkilenmektedir(68).Aynı zamanda insan yaşılan-
sa da,biyolojik ve ruhf sağlığını sürdürüyorsa kendisini daha dinç
ve genç olarak algılayabilir."İhtiyar olsam da gönlüm tazedir","Vü-
cut kocar,gönül kocamaz" gibi atasözlerinde,bireyin kendini algila-
yış şeklinin bir tarafı yatomaktadır.Yaşlı bireyin gönlünü taze ve
genç olarak algılamasına değişik faktörler neden olabilir.Bireyin
sağlıklı yapısının yanısıra,toplum içindeki görevleri veya şuural-
tı düşünceleri de sebep olabilir.

**Hipotez 2.Türk atasözlerinde,insan davranışının kaynakları
olan "güdü"leri hatırlatan unsurlar vardır.**

A.İstatistikî değerlendirme.

Hipotaz 2'yi sinamak için ölçü aracında 62 Türk atasözü uz-
manların görüşüne sunulmuştur.Bu sayının sadece I'ine 2.5I'den a-
şağı puan verildiği tesbit edilmiştir.Bu 2.hipotezdeki 62 atasözü-
ne karşılık % I.6 gibi çok düşük bir rakamdır.Yani bu sınıf içeri-

(67)Ayhan Songar,Şeşitleme,s.II2.

(68)Engin Geçtan,"Ergenlikten Yetişkinliğe Geçiş Dönemi Ola-
rak Gençlik",Ankara:A.Ü.Eğitim Fakültesi Dergisi,Cilt:I4,I98I,s.9I.

sinde yer alan 62 atasözünden 61'inin % 98.38 gibi çok yüksek bir oranda desteklendiği istatistik işlemeler neticesinde anlaşılmıştır.

TABLO 7

2.SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU

Uygundur		Uygun Görülmeyen		Toplam	
F	%	F	%	F	%
61	98.38	1	1.6	62	99.98

Tablo 7, hipotezin bütünüyle desteklendiğini göstermektedir. Ayrıca bu sınıfta yer alan atasözlerinin tamamının uygunluk puanları ayrı ayrı hesaplanmıştır(Ek C).

Hipotez 2 için verilen puanların aritmetik ortalamalarının ortalamaları 3.27 bulunmaktadır. Buradan da denilebilir ki, hipotez "uygun" kabul edilmiştir.

İnsan davranışının kaynakları olan güdüleri hatırlatan unsurlar 61 atasözünde bulunmuş ve bu atasözleri psikolojik değerlendirmeye alınmıştır.

B.Psikolojik değerlendirme.

Genelde, organizmayı belli ve düzenli bir davranışa yönelik herhangi bir durum "güdü" olarak tanımlanmaktadır. Bu terim psikologlar çevresinde öncelikle "güdü", ruh hekimliği çevresinde öncelikle "dürtü" olarak(69) birbiriyle yakından ilişkili kullanılmaktadır. Eazen bu terimlerin karşılığı olarak "ihtiyaç" dendiği de olmaktadır. Psikolojide "ihtiyaç" terimi; insanın gelişimi ve çevresiyle u-

(69)Orhan Öztürk, a.g.e., s.31.

yumlu bir ilişki kurabilmesi için gereken önemli şartların eksikliği anlamında kullanılmaktadır.Psikologlar arasında, bunları "fizyolojik" ve "sosyal" güdüler olarak ikiye ayırma eğilimi yaygındır. (70). Ancak güdüleri değişik ve önem sırasına göre sınıflamalara tabi tutanlar da vardır.Bunlardan Abraham MASLOW'a göre güdüler;1.Fizyolojik,2.Güven,3.Toplumsal,4.Saygınlık,5.Kendini gerçekleştirmeye, olmak üzere beşे ayrıılır.Güdüler,bireyin bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarını davranışa yönlendiren fizyolojik ve ruhî bir kuvvet olarak da düşünülebilir.Güdülere bu açıklamalar çerçevesinde bakıldığından,Türk atasözlerinde "güdülerin çatışması","annelik güdüsü","ağlık güdüsü" ve "güvenlik ve bağlılık" güdülerinin(ihtiyaçlarının) varlığı görülmektedir.Daha ziyade Türk atasözleri,güdülerin sayılan su umurularını muntevalarının barındırmaktadır.Ek A'nın ilgili kısmında görüleceği gibi,Türk atasözlerinde,fizyolojik güdülerden sayılan "ağlık güdüsü" ağırlmaktadır.Bu durum Maslow'un güdüleri sıralamasına uygun doğrultadır.

Atkinson'a göre;tüm bireylerin temel motifleri ve ihtiyaçları vardır.Bunlar davranış potansiyelini simgeler ve yalnız uyarıldıkları zaman davranış etkilerler.Bu motiflerin uyarılıp uyarılmamaları,birey tarafından algılanan duruma ya da çevreye bağlıdır(Ağlık gibi,güvenlik ihtiyacı gibi).Algılanan çevresel değişiklikler, uyarılan motivasyon biçimlerinde de değişiklikler yaratacaktır.Her bir motivasyon ayrı bir ihtiyacın temin edilmesine yöneliktedir(71). Eğer birey ağlık duuyorsa,bu ihtiyacını giderme yolunda güdülenmeye hazır olmuş ve davranışları bu yönde gelişecek demektir.Türk atasözlerinde "ağlık güdüsü" ve bu güdüün getireceği soyut düşünce ve somut davranışlar vurgulanmak istenir gibidir.Bunlardan;"Ağ tavuk kendini buğday(arpa) ambarında sanır","Ağın imanı olmaz" gibi

(70)Feriha Baymur,a.g.e.,s.64.

(71)J.W.Atkinson.An Introduction to Motivation Princeton, N.J:D.Von Nostr and Co.,1974,s.78.

sözler ,örnek olarak verilebilir.Ayrıca bu sözlerde,açlığıн bireyde hayal kurmayı artırdığı gibi,sağlıklı düşünmeyi de bozabileceği işaret edilir gibidir.Açlık güdüsünün bireydeki uyuma ihtiyacını bastırabileceği de şu atasözlerinde ortaya konmuştur:"Aca dokuz yorgan örtmüşler,yine uyuyamamış","Acıyan uyumuş,acıkın uyumamış","Yılan sokan uyumuş,aç kalan uyumamış","Açın uykusu gelmez".

Açlık güdüsünden,açlığı karşılayan ve onu ortadan kaldırmak için gerekli davranışları başlatan durumlar anlaşılmaktadır.Türk atasözlerine bu açıdan bakıldığında,açlık güdüsünün ne gibi davranışları başlatabileceği açık olarak sergilenir.Mesela;"Aç it fırın yıkar","Açın koynunda çörek(ekmek)eğlesmez(durmaz)","Aç kurt aslana saldırır","Aç ayı oynamaz","Aç elini kora sokar","Deveyi yordan uçuran bir tutam ottur","Aç kendini aslana vurur","Aç kendini ateşe salar" gibi atasözlerinde,açlık güdüsünün çok kuvvetli olması halinde neler yaptırabileceği,ifade edilmektedir.Dikkat edilirse,bu davranışlar normal zamanlarda yapılacak davranışlar değildir.Elbette bu durum güdünün yoğunluğuna göre farklılıklar gösterebilir.Çünkü güdünün hem yönü hem de yoğunluğu vardır.Atasözlerinde belirtilen güdünün yoğunluğunun fazla olması,onun yönünü zorluklara çevirebilmektedir:Aç kurdun aslana saldırması,açın kendini ateşe atması veya elini ateşe sokması vb.örnek olarak verilebilir.Nitekim atasözlerinde güdülenen davranış,bir ihtiyacın,açlık güdüsünün azaltılması yönünde bir cevaptır.Bu da gösterir ki,güdünün yoğunluğu aynı zamanda mevcut diğer ihtiyaçlara oranla belli bir ihtiyacın yoğunluğu tarafından belirlenir(72)."Aç it fırın yıkar","Aç kurt aslana saldırır" ve benzeri atasözleri bu açıklamaya örnek olarak gösterilebilir.

Açlık güdüsü,fizyolojik(organik)güdüler içeresine dahil edilir.Fizyolojik sayılan organik güdüler de,yaşama ve varolma güdüsüne hizmet eder.Beden dokusunun canlı kalması için de;"Açın gözü

(72)H.Randolph Bobbit ve diğerleri.Organizational Behavior, Englewood Cliffs,N.J:Prentice Hall.Inc,1974,s.90.

ekmek teknesinde olur", "Açın karnı doyar, gözü doymaz", "Açın kursa-
ğında çörek dayanmaz", "Aç kurt yavrusunu yer", "Aç doymam, tok açık-
mam sanır", "Aca kuru ekmek bal helvası gibi gelir", "Aç gezmekten tok
ölmek yeğdir".

Bu atasözlerinden anlaşıldığı gibi açlık güdüsü, bireyde bu
güdüyü doyurmaya yöneltmekte ve aynı zamanda bu doyumun sağlanması
için olumlu(kuru ekmek yemek gibi) ve olumsuz(aç kurduн yavrusunu
yemesi gibi) davranışlara itebilmektedir.

Açlık güdüsünü konu edinen diğer Türk atasözlerini de şu şe-
kilde sıralayabiliriz:"Aç arslandan tok domuz yeğdir", "Aç aç ile ya-
tınca arada dilenci doğar", "Aç(arık)at yol almaz, aç(arık)it av al-
maz", "Aç domuz darıdan çıkmaz", "Can boğazdan gelir", "Acıkan yer ayrı,
acıyan yer ayrı".

Türk atasözlerinin konu edindiği kabul edilen bir başka gü-
dü de annelik güdüsüdür.Daha önce işaret edildiği gibi, açlık güdü-
sünü annelik güdüsünden güçlü bulanlar vardır.Buna karşılık annelik
güdüsünün, açlık güdüsünden daha kuvvetli olduğunu ileri sürenler de
bulunmaktadır.Bu araştırmacılardan C.J.Warden "Animal Motivation
Studies The Albino Rat" adlı eserinde, edim(performance)adını ver-
diği yöntemde, farelerin önüne bir elektrikli ızgara engeli koyarak
belli bir sürede farelerin bu ızgarayı geçme sayılarını tesbit et-
mişti.Böylelikle de farelerde annelik güdüsünü açlık güdüsünden daha
güçlü bulmuştu(73).

Çocuğun, açlık güdüsünü gideren annesine karşı sevgi ve bağımlı-
lığı ikincil bir dürtünün belirtileri olarak kabul edenler de var-
dır. Çünkü anneye karşı olan bağımlılık ihtiyacının, çocuğun besin ih-
tiyacının giderilmesiyle ortaya çıkan ikincil bir güdü ve bir çesit
şartlanma olduğu ileri sürülmüş olmakla birlikte, bu düzeneğin yer-
leşmesinin o kadar kolay olmadığını ve çocuğun en ilkel çağlarında
besin ihtiyaçları gibi sıcaklık, yumuşaklık, dokunma ve daha genel bir

deyimle sevilme ihtiyaçlarının en az besin kadar, belki de daha çok önemli olduğu yapılan araştırmalarda gösterilmiştir(74). Yani "güvenlik" ve "bağlılık" ihtiyacı olarak isimlendirilen güdüler de öncelikle annelik güdüsünden kaynaklanmış olabileceği söylenebilir. Çünkü çocuğun midesi bir biberondan doldurulurken "güvenlik duygusu" ve "gelişme dürtüsü" en iyi biçimde annesinin kucaklamasıyla beslenebilir. Bunun için "annelik güdüsü"nün Türk atasözlerinde "güvenlilik" ve "bağlılığı" birlikte getirdiği söylenebilir: "Ağlarsa anam ağlar, kalani (gayrısı) yalan ağlar", "Ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz", "Anâlı kuzu, kinalı kuzu", "Ananın bastığı yavru incinmez", "Ana evladını atmış, yar başından tutmuş", "Ana över, baba sever" gibi atasözlerinde "annelik güdüsü"nün beraberinde getirdiği bağlılık ve güvenliği de görmekteyiz. O halde bir "bağlılık ihtiyacı" veya güdüsünden de bahsedilebilir. Çünkü bu konuda da Türk atasözlerinde örnek vardır. Bu güdü, birine ya da bir gruba bağlanma, kendini daha büyük bir grubun parçası hissetme ihtiyacıdır. Bu güdüün, daha önce de işaret edildiği gibi, açlık ihtiyacının anne tarafından doyurulma sonucunda gelişmiş olması ihtimali ileri sürülmektedir. Bağlılık güdüsüne ilişkin olarak aynı doğrultuda "güvenlik ihtiyacı" ya da güdüsünden de bahsedilebilir. Bu ihtiyaç, hem sosyal, hem de ekonomik biçimde belirir. Her iki güvenlik şekli de kaynağını gerçekleştirmek, yani canlı kalmak, sağlıklı yaşamak ve gelişmek güdülerinden alır(75). Zaten Türk atasözlerinde "bağlılık" ve "güvenlik" güdülerinin içiçe girmiş olarak İslendiği ifade edilebilir. Bu atasözlerinden şu örnekleri verebiliriz: "İki gönül bir olursa samanlık seyran olur", "Denize düşen yılana sarılır", "Arkasız olanın ayağına vurmuşlar, vay arkam demiş; karnına vurmuşlar yine vay arkam

(74) Orhan Öztürk, Psikanaliz ve Psikoterapi, Ankara: 1985, s. 24; Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, s. 67.

(75) Feriha Baymur, a.g.e., s. 67.

demis","Ağaca dayanma kurur,insana dayanma ölüür","Ah arka ah arka düşman göre de korka","Dayısı olan dayısına dayanır", "Ele inanma, suya dayanma", "Garibi dövmüşler,vay arkam demis","Güvendiğimiz dağlara kar yağdı","Öksüze vurmuşlar vay arkam(anam)demis","Öksüzün karına vurmuşlar "vay arkam" demis", "Vay arka vay arka,kim utana kim korka".

Bu sıralanan atasözlerine güvenlik ve bağlılık güdüsü açılarından aynı neticeye varabilen değişik açıklamalar,yorumlar getirilebilir."Denize düşen yılana sarılır" sözünde;bireyin biyolojik hayatı devam ettirebilmesi için bir güven aradığı,buna ilk anda yahılış veya doğru olduğunu görebilmeden tutunabileceği işaret edilmektedir."İki gönül bir olursa samanlık seyran olur"sözünde,sevgiden kaynaklanan karşılıklı güven konu edilmektedir.Böyle karşılıklı bir güvenin,bulunulan kötü ve çirkin ortamları güzellestirebileceği de vurgulanmak istenmektedir.Diğer atasözleri de "arka" olarak ifade edilen,güven duyulacak biriyle ya da grupla ilgilidir.Aynı zamanda geleneksel yapıdan gelen sosyal bir ihtiyacın doğurduğu güven ihtiyacı da belirtilmektedir.Bunlardan;"Ah arka ah arka düşman göre de korka" ve benzeri atasözleri, getirilen yoruma örnek olarak gösterilebilir.

Ayrıca atasözlerinde güvenlik ihtiyacının işaret edilmesi ve gerekliliği üzerinde durulmakla kalınılmıyor,bireyin hayatını öncelikle kendine güven duyarak yürütmesinin zorunlu olduğu da önemli belirtiliyor:"Ağaca dayanma kurur,insana dayanma ölüür","Ele inanma, suya dayanma" gibi atasözlerinde, açıklanan ifadelerin örnekleri görülebilir.Bu aynı zamanda insanın kendine güven duygusunu geliştirmesi,karşılaşabileceği problemlerini olumlu yönde çözebilmesi ve sağlıklı bir hayatı südürebilmesi anlamına da gelebilir.Çünkü,bireylerin ruhî bozuklıklarının genelde kendine güvenememesi ve karşılaştiği problemlere çözüm getirici davranışlar geliştirememesi gösterildiği gibi,güven duyuklarının güvenini kötüye kullanması da sebep olabilmektedir.Aynen"Güvendiğimiz dağlara kar yağdı"atasözünde ifadesini bulduğu gibi.

Türk atasözlerinde, "güdü çatışması" denilen bir kavramın açıklamaları paralelinde unsurlara da rastlanabilecegi, örneklere bakıldığında anlaşılacaktır. Fakat öncelikle "güdü çatışması", ya da "güdülerin çatışması" kavramına bir açıklık getirilmesi gerekir. Güdülerin çatışması ya da güdüsel çatışma (Motivational con flict) iki ya da daha çok güdü arasındaki güdüün engellenmesiyle sonuçlanan çatışma (76) olarak tanımlanmaktadır. Ancak güdülerin çatışması da değişik isimler altında sınıflandırılmakta ve bu sınıflamalara ayrı ayrı açıklamalar getirilmektedir. Bu durum dikkate alınırsa ancak o zaman atasözlerine psikolojik bir yorum kazandırılabilir. Birey, iki-sini de aynı zamanda ve aynı ölçüde gidermek istediği iki arzu ya da ihtiyaç arasında kaldıysa, fakat şartlar her ikisini de elde edebilmesine imkan sağlamıyorsa "sokulma-sokulma çatışması" doğacaktır. Aynı anda sevgi ve nefreti kapsayan ve "Kesap (tabak) sevdiği deriyi yere çalar" atasözünde anlamını bulan böylesi çifte değerli tutumlara, çatışmalara "ambivalan" denir. Her iki duyguda bireyin yaptığı her şeye eşzamanlı olarak doyum sağlamaya çabalarlar (77). "Kaçınma-kaçınma" çatışması, ya da "çift uzaklaşma" adı verilen çatışma türleri, olumsuz değerli iki obje arasında olur. "İte dalaşmaktansa çaliya dolaşmak iyidir", "Aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık", "Ne Şam'ın şekeri, ne arabın yüzü", "Ne kızı ver ne dünürü küstür", "Yağmurdan kaçarken doluya tutulma" gibi atasözleri bu çatışmalara örnek olarak verilebilir. "Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olma" sözü de, çatışmalarda olumlu bir seçim yapılmasını ihtar ediyor olabilir. "Ölümü gelen it camii duvarına siğer" atasözü de "ölüm içgüdüsü" ile açıklanabilir. Şöyled ki; aynı "yaklaşım" duygusu veren herhangi bir şeyin libido (Yapma, yaratma ve bir araya getirme ile rahatlayan enerji gerimleri, yaşama içgüdüsünün enerjisi) doyurmaya yardımcı olması gibi

(76) Orhan Hançerlioğlu, a.g.e., s.172.

(77) Eric Berne, a.g.e., s.93.

"ayrılma" duygusu veren herhangi bir şey de mortidoya(yıkma,yaralama,yok etme ve ayırma ile giderilen enerji gerilimleri,ölüm içgüdüsünün enerjisi)yardımcı olur(78)."Ölümü gelen it camii duvarına siğer"atasözünden anlaşıldığı gibi,"ölüm içgüdüsü" ile toplumun en önemli değerlerinden birine saldırıldığı belirtilmektedir.

Hipotez 3.Türk Atasözlerinde savunma mekanizmaları vardır.

A.İstatistikî değerlendirme.

Hipotez 3'ü sınamak için ölçü aracında 24 Türk atasözü uzmanların görüşlerine sunulmuştur.Alınan neticeye göre,atasözlerinin her birine 3 ve 3'ün üzerinde ortalama puan düşüğü gözlenmiştir.Savunma mekanizmaları sınıfını oluşturan Hipotez 3'ün,on hipotez arasında I.derecede desteklendiği de söylenebilir.Çünkü bu sınıfa verilen aritmetik ortalama puanlarının aritmetik ortalaması 3.51 gibi yüksek bir netice vermektedir.

Tablo 8'de görüldüğü gibi bu hipotez içerisinde hiç bir atasözü reddedilmemiş,sınıfa uygunlukları % 100 olarak desteklenmiştir.

TABLO 8

3.SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU

Uygundur		Uygun Görülmeyen		Toplam	
F	%	F	%	F	%
24	100	-	-	24	100

Savunma mekanizmaları(Hipotez 3)sınıfı içerisinde yer alan atasözlerinin aritmetik ortalama puanlarının 3 ve 3'ün üzerinde olduğu ve bu bakımından da "Tamamen uygun"ölçüsüne yakın desteklendiği,bulular neticesinde anlaşılmıştır.Ek Ç'ye bakıldığında da puanların 3 ve

(78)Eric Berne.,a.g.e.,s.88.

ve 4'e yakın toplandığı görülmektedir. Her bir atasözünün aritmetik ortalama puanları da ayrı ayrı yine Ek Ç'de gözlenebilmektedir.

B.Psikolojik değerlendirme.

Bu sınıf içerisindeki atasözlerinin psikolojik değerlendirilmesine geçmeden önce "savunma mekanizmaları" ne demektir? Bu soruya şöyle bir açıklama getirilmektedir:

Ruhî şahsiyet, ego, tipki beden gibi, bir korunma içgüdüsü ile kendisini çeşitli sıkıntı verici sitüasyonlardan, zararlı dış etkilerden koruma gayreti içindedir. Herkesin kendisine göre ruhî yapısı, kültür seviyesi, görgüsü ile sıkı sıkıya bir heyecan hayatı, bir affektif davranışları vardır... Büyük sarsıntılar ve heyecanlar karşısında, komplekslerin devamlı baskılıları mevcut olduğu zaman, ruhî şahsiyet çeşitli yollardan istirap ve sıkıntıdan kurtulma çareleri arar. İstirap veren şey yok edilir, unutulur, örtülür, şekli ve mahiyeti değiştirilir. Bütün bu mekanizmalar şuur dışı işlemektedir.

Şuur dışı işleyen ve ruhî hayatımızın bütünlüğünü koruma gayesi güden çeşitli savunma mekanizmaları vardır. Bunlar ruhsal homeostasisimizi, denge durumumuzu belli sınırlar içinde tutmayı amaçlarlar ve bu sınırı aşan dalgalandırmaları söndürmeye çalışırlar(79).

Birey, karşılaştığı güçlükleri; yeni duruma uyum sağlamak ve psikolojik dağılmaya karşı kendini korumak şeklinde çözmeye çalışır, bunlardan yeni duruma uyum sağlamak için çaba göstermek, çabaya yönelik davranışlar; psikolojik dağılmaya karşı kendini korumak da savunmaya yönelik davranışlar olarak nitelendirilir. Ağlama ve tekrarlı konuşmalarda olduğu gibi psikolojik onarım, yokumsama ve neden bulmada olduğu gibi "ego" savunma mekanizmaları olmak üzere, iki tür savunmaya yönelik mekanizmlardan söz edilebilir(80). Ancak savunma

(79) Ayhan Songar, Temel Psikiyatri (Psiko-fizyolojik Temel Bilgiler), İstanbul: Minnetoğlu Yayınları, s. I71, I74.

(80) Engin Geçtan, Çağdaş İnsanda Normaldişi Davranışlar, Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları NO:69, 1978, s. I59.

mekanizmalarının çok sık kullanımı bireyreki psikik çatışmayı gözmez ve onu daha güç bir duruma sokar. Neticede olumsuz hisler uyandıran tahrip edici stressin şiddeti bireye zarar vererek patolojik bir duruma yol açar(81). Bu durum da göstermektedir ki, savunma mekanizmalarının rastgele ve sık sık kullanımı olumlu bir gelişmenin işaretini değildir.

Savunma mekanizmalarıyla ilgili bu kosa bilgi çerçevesinde Türk atasözlerine bakıldığında bazı mekanizmaları görmek mümkündür. Bunlardan "akla uydurma", "neden(sebep)bulma", "mantığa bürüme" olarak değişik şekillerde adlandırılan Rationalization mekanizması, Yansıtma aksettirme(projection), benimseme, özdeşleme(identification), Yer(yön) değiştirme(displacement), Hayal ve fantezi(fantasy-formation, day-dreaming) ya da Düş kurma mekanizmalarının varlığı kabul edilen Türk atasözleri mevcuttur. Araştırıcı, örnekler vererek bu atasözleri üzerinde yorumu gitmiştir.

Birey, benliğine acı ve sıkıntı veren durumlarda, akla uygun fakat sıkıntı vermeyecek bir sebep bulur. Bazen bir açıklama getirir. Aslında bu durum sıkça kullanılan savunma mekanizmalarından biriyle açıklanabilir. Bu mekanizmayı kullananlar akla uygun sebepleri ileri sürerler, daha sonra kendileri de buna kanarlar. Değerlendirilen atasözlerinde bu mekanizmanın farklı açıklamalarına rastlanmaktadır.

Akla uydurma(rationalization) mekanizmasını, bireylerin özellikle kişisel yetersizliklerinden dolayı gerçeklestiremedikleri istekleri ve amaçları karşısında başarısızlıklarını mazur göstermek için kullandıkları da görülür. Bunun için bazen kısmen doğru ve çok zaman makul fakat tam doğru olmayan sebepleri ileri sürerler. Mesela, okulda geçer not alamayan öğrenci, "hayatta kazananlar okulda çalışkan olanlar değildir"(82)düşüncesini benimser görünürlük. "Kedi uzana-

(81) Oya G. Ersever, "Stress'in Ruh Hastalığıyla İlişkisini İçeren Çok Faktörlü Kuramsal Bir Model". Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 3.I.I985, s.34.

(82) Feriha Baymur, a.g.e,s.91.

madiği(yetişemediği)ciğere pis(murdar) der","Tilki uzanamadığı üzümme koruk dermiş" şeklinde ifade edilen atasözleriyle,Ezop masallarında üzümlere erişemeyen kişinin onların ekşi olruğunu ileri sürmesi, bu savunma mekanizmasına iyi bir örnektir.Burada,kişi izimlere erişmeyeceğini kabul etmektense,onları zaten ekşi oldukları için istemediğini söylemeye,başaramayacağı işi kendine göre mantıklı bir sebeple açıklamaktadır(83).Bundan dolayı bu mekanizmaya "ekşi üzüm" mekanizması da denir.Rationalization mekanizmasının ikinci ilkesi ile "Kedi uzanamadığı ciğere pis der"atasözü açıklanırken,birinci ilkesi ile de "Minareyi çalan kılıfını hazırlar" atasözü açıklanabilir. Rationalization mekanizmasının birinci ilkesine;kişinin davranışını haklı göstermesine yardımcı olan öge diyoruz.Meselâ,insan olumlu ya da olumsuz bir iş yaparsa,onu haklı gösterecek sebepleri de bulur(84).Rasyonalizasyon mekanizmasının bir şeklini temsil eden ve kötümser tiplerin daha çok kullandığı "ekşi üzüm mekanizması"na örnek olarak;"Erdiğine erer ermediğine taş atar","Kaçan balık büyük olur","Zayı koyunun kuyruğu büyük olur" gibi atasözleri verilebilir. Buna karşılık,rasyonalizasyon mekanizmasının diğer yönünü de "Tatlı limon mekanizması" temsil eder.Bu mekanizmayı kullanan bireylerde,her kötüde bir iyi taraf arama eğilimi vardır.Fakirliği benimseyen bir kişi "para bütün kötülüklerin köküdür"diyebilir(85)."Oynamasını bilmeyen kız "yerim dar"demış,yerini genişletmişler(bollatmışlar)"gerim(yenim)dar"demış", "Bedeva sirke baldan tatlıdır" gibi atasözleri bu mekanizmayı açıklar.Birey,davranışlarında ya da toplumsal ilişkilerinde bazı yanlışlıklar yapabilir.Yine de bu kişilere karşı hoşgörülü olmak insana has özellikleridendir.Ancak bu yanlışlıklarını alışkanlık haline getirenlere durumları hatırlatıldığında"Hatasız kul

(83)Özcan Köknel,İnsanı Anlamak,s.145.

(84)İhsan Kurt,a.g.m.,s.24.

(85)Aydın Ankay.Yüksek Lisans Patoloji Psikolojisi Ders Notları(Fotokopi),Ankara:G.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü,Güz,I988.

olmaz"diye,davranışını akla uydurmaya çalışır.Böyle ve benzer davranışnan kişiler rasyonalizasyon mekanizmasını kullanıyor demektir."Dün yada tasasız baş bostan korkuluğunda bulunur", "Düşmez kalkmaz bir Allah", "Geç olsun da güç olmaz", "Ayak almadık(ayağa dokunmadık)taş olmaz,başa gelmedik iş olmaz" gibi atasözleri de aynı doğrultuda değerlendirilebilir.

Çocuğun veya ergen insanın bir başka kişiyi veya bir grubun özelliklerini taklit etme,benzemeye çalışma;benimseme,yani "özdeşim"dir.Ozdeşim,çocuğun erkekse babasını,kız sa annesini taklit etme süreci şeklinde de ortaya çıkabilir."Anasına bak kızını al,kenarına bak bezini al", "Dede koruk yeyince torununun dişi kamaşırmış" ve "Üzüm üzüme bakarak kararır"atasözleri,özdeşim mekanizmasının birer ifadesi gibidir. Atasözlerinde taklit veya benzemeye çalışma söz konusu edilmektedir.

Hayal ve fantezi,düş kurma(fantasy-formation,day-dreaming) mekanizmasında,bazı kişilerde hayal gücü amaçsız ve sistemiz bir biçimde aşırı olarak ortaya çıkmaktadır.Bu durumda gerçek ile hayal ürünlerini ayırt edilemez hale gelir.Buna mitomani denir.Bu durumda birey pek çok yalan söyler ve söylediğinin yalanlarına kendisi de inanır.Yani birey,düşlediği bir şeyi gerçekmiş gibi başkalarına da anlatabilir.Hatta öyle ki,düşleyerek anlattıklarına bir süre sonra kendi de inanmaya başlar.Bundan da kendi hesabına bir doyum sağlamağa çalışır."Yukarda bir yalan söyler,aşağıda kendi de inanır"atasözünde olduğu gibi,kendi yalanlarını gerçek sanır.

Yansıtma-aksettirme(projection) mekanizmasında birey kendi eksikliklerinin,yanlışlıklarının sorumluluğunu,ya da kendisine yaktırımadığı bir durumu başkalarında görmek veya başkalarına yüklemek ister.Suçluluk uyandıracak düşünce ve isteklerini başka insanlara maledebilir.Birey bu şekilde yansıtma mekanizmasını kullanarak,kendi benliğini rahatsız eden düşüncelerden ve duygulardan kurtulmayı dener."Kişi kişiyi kendi gibi bilirmiş","Kem(kötü)söz sahibiindir" ve "Kabahat ipliği eğiren den değil,iğ ile çıraklıktır" şeklinde ifade edilen atasözleri,yansıtma mekanizmasına örnek olarak gösterilebi-

lir. Meselâ, kişinin kişiyi "kendi gibi" bilmesi; şahsındaki olumsuzlukları karşısındaki bireye yansıtmasıyla olur. Yine iyi iplik eğitemeyen sebebinin araçtan kaynaklandığını söyleyebilir. Dikkat edildiğinde, günlük hayatı karşılaşılan bazı olaylarda da bu mekanizmanın kullanıldığı görülür.

Yer(yön)değiştirme(displacement) mekanizması; bir dürtünün ya da duygunun asıl nesnesinden başka bir nesneye yöneltilemesidir. Bir çatışma ve sıkıntıya sebep olabilecek ve benlikçe kabul edilemeyen bir dürtü asıl yoneleceği nesne yerine başka bir nesneye yöneltilerek çatışma veya sıkıntı bir derece azaltılabileceği, ya da önlenebileceği sanıldığı durumlarda da bu mekanizmaya başvurulur. Mekanizma; denetiminde güçlük çekilen duyguya, ait olduğu nesne ya da durumla hiç ilgisi olmayan bir nesne ya da duruma yöneltilerek ve tehlikeli kabul edilen duygunun yarattığı tepkinin yerine bir başka tepki gösterilerek, iki şekilde işler(86). Türk atasözlerinde; "Eşegi dövemeyen semerinden alır öcünü", "Eşeğe kızıp semeri dövme", "Kızım sana diyorum gelinim sen işit" ve "Eşegine gücü yetmeyen semerini döver", örnek olarak sıralanabilir. Sözlerden de gayet açık şekilde anlaşıldığı gibi; birey bir başkasına öfkelendiği halde(eşeğe), acısını diğerinden(semerden) çıkarmakta, yani asıl nesneden başka bir nesneye yönelmektedir. Ayrıca "kızına söyleyip" gelininin işitmesini istemesi de, yön değiştirme mekanizması ile açıklanır.

Hipotez 4.Türk atasözlerinde algı ve dikkat unsuru vardır.

A. İstatistikf değerlendirme.

Araştırmayı oluşturan "Türk atasözlerinde algı ve dikkat" sınıfı içerisinde 10 atasözü uzmanların görüşlerine sunulmuştur. Bu sınıf içerisinde hiç bir atasözünün reddedilmediği

(86)Orhan Öztürk, Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, s.49.

yapılan istatistik işlemeler neticesinde bulgulardan anlaşılmıştır. Hipotez % 100 desteklenmiştir, denebilir.

TABLO 9

4.SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU

Uygundur		Uygun Görülmeyen		Toplam	
F	%	F	%	F	%
10	100	-	-	10	100

Bu bölümle ilgili Türk atasözlerinin her birine düşen puan 3 ve 3'ün üzerindedir. Diğer hipotezlerle karşılaştırılırsa dorecelendirmedeki yeri 3.36 ortalama puanla 3.sıradadır. Bu sınıf içerisindeki atasözlerinin uygunluk puanları Ek D'de görüldüğü gibi necelenmiştir.

B.Psikolojik değerlendirme.

Elde edilen bulgulara da dayanarak Türk atasözlerinde algı ve dikkat unsurlarının varlığı ve ne şekilde olduğu bu bölümde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Algı, belli bir anda duyularımızı doğrudan doğruya uyarın nesne ya da olaylar,durumlar hakkında spesifik bilgi edinilmesi demektir. Algılar,bilgiyi ve tanımayı gerektirir. Algı sırasında nesne geçmişte edinilmiş bilgi ve tecrübelerin ışığında yorumlanır(87). Aslında algılama,duyu organlarının aracılığı ile beyne iletilen uyarımların kümelenerek yorumlanması olup,duyumların çeşitli bakımından örgütlenip bir anlam kazanmasıdır. Bu sebeple aynı uyarıcılar başka kişiler tarafından başka biçimlerde yorumlanabileceği gibi; aynı kişi,

(87)John J.Ryan ve diğerleri, *Eğitim Psikolojisi*, Çeviren: Sabri Akdeniz, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları Nu: I5, 1987, s.69.

aynı uyarıcıları değişik şekillerde de manalandırabilir. Çünkü algılamada gevreden gelen uyarınların, içinde bulunulan ortamın yanısıra geçmiş yaşantıların, duyu, tavır, güdülenme durumunun telkin etkileri de vardır(88). Bu bakımından dikkat ile algı arasında bir ilişki olduğu da söylenebilir. Çünkü dikkat, psikofizik gücü çevremizde ya da içimizde bir nokta üzerinde toplama yetisidir. Olgular dikkatle incelendiği zaman daha açık olarak kavranır(89)."Her gördüğüne, her duyduğuna inanma"sözünde "dikkat"ın önemi açık şekilde vurgulanmaktadır. Buradan hareket ederek, algılamayla dikkatin zayıf ve kuvvetli olması arasında da bir ilişki kurulabilir. Her bireyin nesneleri farklı algılaması, farklı "dikkat"lerden de olabilir.

Algı ortamının yanı, görme, duyma, dokunma gibi durumların kısıtlanmasının, birey davranışının üzerinde önemli etkileri olduğu bilinmektedir. Algı yoksunluğu içinde bulunan kimseler, sık sık sanrı denilen gerçek dışı varlıklar görür, fakat bunların gerçek olduğunu zanneder. "Sel gider kum kalır" atasözü; değişik yorumlama ve açıklamaların yanısıra, psikolojik olarak "algı yoksunluğu" ile de açıklanabilir. Birey algı yoksunluğu sırasında sanrılar görür. Fakat algı yoksunluğu geçtikten sonra da, bir süre bunun etkileri bireyde devam eder. "Sel" algı yoksunluğu ise, "kum"da "sel"in getirdikleri sanrı ıngeleridir(90).

Görme, işitme, tadma, koklama duyuları ile birçok fizikî nesneleri algıladığımızı kabul ederiz. Bu çabalar değişmez biçimde, bir nesneye ya da nesnelere yöneliktir. Bu olgu da bunları, acı duymak ya da yorgunluk duymak gibi, tümyle içimizden geçen diğer etkinliklerimizden ayırteder(91). Yani bireyin içinden geçen acılı etkinlik ve duy-

(88)Feriha Baymur, a.g.e., s.144.

(89)F.Baymur, Aynı.

(90)İhsan Kurt, a.g.m., s.25.

(91)A.J.Ayer ve diğerleri, *Algılama, Duyma ve Bilme, Derleme ve çeviri: Vehbi Hacıkadiroğlu*. İstanbul: Metis Yayımları, 1984, s.109.

guları ancak bireyin kendisi farkedebilir ve bundan acı duyabilir. Başkası bunu farkedemez.Yani "Ateş düştüğü yeri yakar" ve "Başa gelmeyince bilinmez".

Bireylerin herhangi bir olayı anlatışları onların algılama- larından, algılama biçimlerinden de kaynaklanır. Çünkü bir bireyin ola- yı veya bir konuyu anlatışı ile eski bilgi ve tecrübelerini de işin içine sokar.Aynı olayı farklı anlatmalarda bunu gösterir.Fakat, algı- lamalarda ne gibi etkenlerin tesiri olabileceği bir anda bilineme- yeceği için "Anlatışa göre verirler fetvayı".

Ayrıca birey algıladıklarıyla, zihninde nasıl bir fikir, plan tasarılıyorsa, bu tasarılarıyla hareket eder.Yani algılayış şekli dav- ranışlarını da etkiler.Bu durum;"Dervişin fikri ne ise zikri de odur" atasözü ile ifade edilebilir.Yani bir bireyin düşüncesi ne ise eyle- mi de ona göredir.

Algı,duyular aracılığı ile bireylerin kendi dışındaki ve i- çindekilerin farkına varması olduğuna göre;bireyler duyumsal bir u- yarım sonucu dış nesneleri, ilişkileri farkeder,kendi kişisel yaşıntı kalıplarına sokar,bunları zihindeki imgelerle birleştirir(92).Her bireyde algılama bazı farklılıklar gösterebileceğinden,bireylerde benzer olaylara veya düşüncelere farklı yaklaşımalar olabilir.Yani "Herkes bildiğini okur".

Her birey kendi ilgi, ihtiyaç ve durumuna göre olaylara yak- laşır.Algilama durumu ile düşünceleri arasında büyük bir ilgi var- dır.Algilamada bazı faktörler etkilidir."Herkese bir derdi var, değirmencininki de su" atasözü,bu farklılıklara örnek gösterilebi- lir."Bakmakla görmek bir degildir"atasözünde de algı aldanmasının yanısıra "dikkat"unsuruna da işaret edilmektedir.

Algılama,bilincin ilk unsurudur.Wolf,insan davranışlarında dış dünyanın zihinde oluşan imgelerinin(temsiller)etken olduğunu

(92)Rusen Alaylioğlu ve A.F.Oğuzkan,Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü,2.Baskı,İstanbul:İnkılâp ve Aka Kitabevleri,1976,s.8.

söylüyor, bu "temsiller" i ise "algılama" diye adlandırıyordu (93). Bu fikirler doğrultusunda "Akla gelmeyen başa gelir" atasözü de değerlendirilebilir. Bireyin aklına gelmeyen herhangi bir durum veya algılayamadığı bir şey ona etki eden bir unsur olabilir.

Hipotez 5. Türk atasözlerinde psikolojik açıdan öğrenme teorileri ve eğitim unsurları vardır.

A. İstatistikî değerlendirme.

Hipotez 5 içerisinde 72 Türk atasözü uzmanlarının görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşlerinden elde edilen bulguların neticelerine göre; atasözlerinden 2'sine 2.51'den aşağı puan verildiği tespit edilmiştir. Bu sayı, 72 atasözüne karşılık $\% 2.77$ gibi çok düşük bir rakamdır. Yani Hipotez 5'in 70 atasözü $\% 97.22$ gibi yüksek bir rakkamla kabul edildiği bulguların değerlendirilmesi neticesinde anlaşılmıştır.

TABLO IO

5. SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU

Uygundur		Uygun Görülmeyen		Toplam	
F	%	F	%	F	%
70	97.22	2	2.77	72	99.99

Tablo IO'un incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, bu psikolojik sınıfı uygun görülmeyen atasözü sayısı 2, buna karşılık uygun görülen atasözü 70'dir.

Hipotez 5, diğer hipotezlerle karşılaştırıldığında derecelendirmektedeki yeri 4.sıradır. Ek E incelendiğinde, her bir atasözüne verilen puan yönünden hipotezin kendi içinde desteklendiği de söylenebilir.

(93) Barlas Tolan ve diğerleri, Ben ve Toplum-Sosyal Psikoloji-I Ankara: Teori Yayınları, 1985, s.82.

Türk atasözlerinde psikolojik açıdan öğrenme teorileri ve eğitim unsurları bulunduğu kabul edilmiştir. Hipotez 5 için verilen puanların aritmetik ortalamalarının ortalaması 3.34 bulunması da hipotezin desteklendiği yargısını doğrulamaktadır.

Bu psikolojik sınıf içerisindeki atasözlerinin uygunluk durumları da ayrı ayrı hesaplanarak tabloda gösterilmiştir (Bak: Ek E).

B.Psikolojik değerlendirme.

Toplumda bireylerin doğumundan ölümüne kadar kendi kültürüünün istek ve beklenelerine uyacak şekilde etkilenmesi ve değiştirmesine "kültürleme" denir (94). Bu "kültürleme" faaliyeti, planlı eğitime de yansayan, toplum kültür değerleri vasıtasiyla gerçekleşmektedir ki; folklorun bir bölümünü oluşturan atasözlerinin de bu "kültürleme" içerisinde bir payı vardır. Nitekim atasözlerinin eğitim teorileri ve öğrenme unsurlarını yansittığı araştırmanın bulguları arasındadır. Bu unsurlar içerisinde öğrenme teorilerinden başka, öğrenmede "tekrar", "pekiştirme", disiplin, zeka ve bireysel farklılıklar, güdü ve ihtiyaç, öğrenmede beş duyunun yeri ve öğretmen unsurları olduğu tesbit edilmiştir. Türk atasözlerinde değerlendirmeye, bu sayılan unsurlar çerçevesinde yaklaşılacaktır.

Eğitim psikologları arasında "öğrenme"nin tanımı konusunda tam bir beraberlik yoktur. Ancak benzer şekillerde tanımlar yapmıştır. Hemen hepsi öğrenmenin; kişi yeni bir davranışa sahip olduğu, kendisinde olan davranışları değiştirdiği ve bunların kişinin gelecekteki faaliyetlerine etkisi olduğu zaman olduğunu kabul etmekte dirler. Öğrenme, davranış değişimlerinin kalıcı olmasıyla mümkündür (95). Ancak öğrenmenin gerçekleşebilmesi hususunda, araştırma sonucunda bazı teoriler ileri sürülmüş ve bu konuda ilkeler tesbit edilmiştir. Bu tesbit edilen ilke ve kavramlardan bazlarının açıklamalarına uyabilecek düşüncelerin Türk atasözlerinde olduğu söylenebilir. Mese-

(94) Bozkurt Güvenç, İnsan ve Kültür, 2. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1974, s. 131.

(95) Nurettin Fidan, Okulda Öğrenme ve Öğretme-Kavramlar-İlkeler Yöntemleri, Ankara: 1986, s. 13.

lâ;"Ağlamayan çocuğa meme verilmez","Köpek suya düşmeyince yüzmeyi öğrenmez", "İnsan yanılmakla âlim olur", "Balık ağa girdikten sonra aklı başına gelir", "Sütten ağızı yanmış, yoğurdu(ayranı) üfleyerek yer (içer)", "Her zıyan bir öğüttür" ve "Her düşüş bir öğreniş" gibi atasözlerine bu perspektiften bakıldığında, öğrenme psikolojisinin bazı unsurlarını hatırlatabilecek işaretler bulunabilir.

"Ağlamayan çocuğa meme verilmez" atasözü, Thorndike'in kuramına göre yorumlanabilir: Thorndike'ye göre, hayat durumu ile tepki arasındaki bağlantıyı işler hale getiren kanunlar (bağlantı oluşmasıyla öğrenme) vardır. Etki kanunu en çok önemli olanıdır. Bu teori, bebek ve çocukların birşeyi nasıl öğrendiklerine dair önemli bir katkıda bulunmuştur. Bu teorinin açıklanması "stimulus (uyaran)-response (cevap) bağlantısıdır. Buna bazan connectionism de denilmektedir. Esas fikir şudur: Eğer bir cevap hem tatmin edici olur, hem de gerekli sayıda tekrarlanmış bulunursa, o zaman hayat durumuna karşı bir tepki niteliği taşıyan biçimde bir bağlantı kurulmuş demektir (96). Atasözünü dikkate alduğımızda şöyle düşünülebilir: Açıkmanın işaretini olan ağrı veren duygusu (yani uyaran) çocuğun ağlamasına sebep olur (yani cevaptır). Sonra bu ağlama annenin hemen dikkatini çeker. Bunun üzerine S-R bağlantısı elde edilmiş olur. Yani anne açılan çocuğunu doyurur. Burada ağlama ile ağlamadan neden olduğu tatmin edici bir durum (yiyeceği elde etmesi) arasında bağlantı oluşturulmuş bulunmaktadır. Çocuk ağladığı zaman yiyecek (ya da meme) verileceğini; anne de çocuk ağladığında meme (ya da başka birşey) istediğini S-R bağlantısı içinde öğrenmiş bulunmaktadır. Diğer adı geçen atasözlerini de, öğrenme teorilerinden en çok uygun sayılanı olan şartlandırılmış cevaplarla açıklanmış bulunan düşünce içerisinde psikolojik değerlendirmeye sokulabilir:

Deneylere dayanan birçok çalışmalarla ortaya konan, yine daha geniş ölçüde kabul gören Thorndike'in teorisinde, şartlandırılmış ce-

vap, daha önce özel bir cevap uyandırmak için ilkel potansiyeli olmayan ama, bir uyarana cevap oluşturan tepkidir(97). Meselâ küçük çocuklar sobanın yakacağını bilmezler. Sobayla ilgili keşfe kalkışırsa ve çocuk elini de yakarsa, sobadan elini hemen çekerectir. Bu örnekte küçük bir "ziyan", bir "düşüş", bir yenilme(yanılma)" söz konusu olmuştur ama neticede bir öğrenme de meydana gelmiştir. Bu yorumu daha spesifik bir yaklaşım getirecek olursak, şöyle de denebilir: İnsanlar hayatı boyunca karşılaştıkları çeşitli durumlarla(olumlu=olumsuz) etkileşim içinde bulunurlar. Öğrenme, bu etkileşim sonucu bireyde oluşan kalıcı davranış değişimeleridir. Hatta yeni yürümeye başlayan çocukların sık sık düşmelerine "düşmeden yürüme öğrenilmez" düşüncesiyle bakılan yülerimiz vardır. Böyle bir fikir davranışçılık teorisine de uymaktadır. Çünkü bu teoriye göre önemli olan; kişinin yaptığı, gözlenebilen, başlangıcı ve sonu olan ve dolayısıyla ölçülebilen davranışlar öğrenmedir(98). Fakat atasözlerinde anlamını bulan öğrenme bazı "sina-ma=yanılma" neticelerinde ortaya çıkmakta olduğu da belirtilebilir. Yenilmekle, yanılmakla "tecrübe" adı verilen öğrenmenin gerçekleştiği atasözlerinde vurgulanmaktadır.

"Her şeyin vakti var, horoz bile vaktinde öter", "Lokma çığnenmeden yutulmaz", "Merdiven ayak ayak(basamak basamak)çıktılır", "Kanatsız kuş uçmaz" gibi atasözlerinde, öğrenmede zamanı, yani öğrenme yaşını, olgunlaşmayı, belirli merhalelerden geçmeyi ve neticede öğrenmenin kazanılabileceğinin vurgulandığı söylenebilir. Yani öğrenmenin; öğrenen ve öğrenilen konu bakımından kademeli bir yaklaşım gerektirdiği açıkça işaret edilmektedir. Ancak belirli basamaklardan geçtikten sonra(merdiveni basamak basamak çıktıktan sonra), istenilen kalıcı davranış değişikliği(kanatlanıp uçma) gerçekleşebilir. Buradan bir kere daha öğrenmenin bir süreç olduğu gerçeği vurgulanmaktadır. Atasözlerinden, bu doğrultuda benzer yorumlar çıkartılarak değerlendirme zenginleştirilebilir.

(97) C.E.S., P.L.H., a.g.e., s.I62.

(98) Nurettin Fidan, a.g.e., s.I3.

"Ağaç yaşken eğilir" atasözü, hem "İnsanın Gelişimi", hem de bu bölüme uygun olarak uzmanlarca kabul edilmiştir. İnsanın eğitimi-ne erken yaşta ve zamanında başlanması gerektiğini işaret eden bu atasözü daha önce değerlendirdiğinden burada yinelenmemiştir (Bak: Hipotez I). "Yılanın başı küçükken ezilir" atasözünün, çocuk eğitimine olumsuz bir yaklaşım getirdiği sanılmamalıdır. Çocuğun ilk 4-5 yaşına kadar kişiliğinin büyük bir bölümünün şekillendiği düşünülürse; bireyde küçük yaşta öğrenmeyle oluşmaya başlayan zararlı alışkanlıklar (yılanın başı), tedbir alınarak küçük yaşlarda ortadan kaldırıl maka çalışılmalı, şeklinde bir anlam verilebilir. Çocuğun öğrenmesinde olumsuz örnekler ortadan kaldırılabilir ya da onun olumlu örneklerden yararlanması sağlanabilir. Burada "yılanın başı" ifadesinden, olumsuz alışkanlıklar ve örnekler anlaşılmalıdır.

"Hekim kim, başına gelen", "Hekimden sorma, çekenden sor" gibi atasözlerinde "yaşayarak öğrenme" kavramı akla gelebilmektedir. Öğrenmenin tanımı içerisinde "yaşantılar sonunda davranışlarının değişmesi" ifadesi dikkate alındığında, atasözlerinin psikolojik boyutları daha iyi anlaşılabilir. Yine öğrenmenin tanımının devamında "çevreye uyum oluşumu"da söz konusu olduğuna göre; "Balık sunda büyür", "Üzüm bağıda, bağ dağda" atasözleri de, çevreye uyum ile açıklanabilir. Çünkü çevre kavramı insan davranışını etkilemede, dolayısıyla öğrenmede de önemli bir faktör olarak belirmektedir. Bireyin öğrenmesinde de fizikî ve sosyal çevresinin önemli etkileri olduğu söylenebilir. Üzümün bağıda, bağın dağda olması gibi, çevre uygun olmalıdır.

"Alışmiş kudurmuştan beterdir" ve "Alışmiş kursak bulamacını ister" şeklinde ifade edilen atasözlerinin birincisinde, klasik şartlanmanın olumsuz yönde uygulanmış olmasının; ikincisinde bireyin belirli davranışları belirli zamanlarda tekrar etmesi ve bu alışkanlığını sürdürmesi, anlaşılabılır. Nitekim alışkanlıklar bazen klasik şartlanmaya benzer şekilde öğrenme ile oluşabilmektedir.

"Temelsiz bina tez yıkılır", "Her şeyi bilen bir şey bilmez", "Yerine göre küçük büyüğü terbiye eder", "İyi nasihat verilir amma

"iyi edep verilmez" gibi atasözlerinde de, bazı eğitim ilkelerinin yanı sıra öğrenme ve öğretmenin dayanakları da işaret edilmektedir. Bu atasözleri de, daha öncekilerde olduğu gibi, uzun ve geçmiş bir kültür tecrübesinin ürünlerini olmasından dolayı öğrenme ve eğitim sürecine ışık tutmaktadırlar. Verilecek eğitimin sağlam bir temele dayandırılması gerektiği, bir alanda uzmanlaşmayı, küçüğün büyüğü eğitebileceği, "nasihat" ile "eğitim"in ayrı şeyle olduğu... atasözlerinde bazı eğitim kuralları gibi ortaya konmuştur.

"Yüz verme arsız olur, az verme hırsız olur", "Çok söyleme arsız edersin, çok saklama hırsız edersin", "Çok verip azdırma, az verip gezdirme" şeklinde belirtilen atasözlerinde, eğitim yöntemlerinde uygulanması gerekliliği bazı kurallar çizilmiş gibidir. "Çok"luk ve "az"lık kavramlarının değerleri, sosyo-ekonomik ve kültürel yapılara göre değişkenlik göstermekle birlikte, geleneksel Türk kültüründe her iki yöndeki zararlı olabilecek aşırılıklar anlaşılabilir. Atasözlerinde, şahsiyet yapısı daha şekillenmemiş olan çocuğun eğitiminde, onu olumlu ve sağlıklı gelişme çizgisine oturtacak bir ölçü sınırının mutlaka olması gereği açıkça ifade edilmektedir. Bunları örneklendirecek olursak; nasıl ki tam bir fedakârlık, kayıtsız şartsız sevgi gösterisi hayatın gerçeğine uymazsa, bunun tersi bir davranış şékinin de uygun olacağı söylenemez.

Thorndie`de hazır olma, tekrar, artı ait olma ve sonuç, içinde bağlantıların olduğu ve neticede öğrenmenin gerçekleştiği şartları ifade eder. Tekrar yöntemi, zaman uygun olduğunda değerlidir ve her türlü malzemenin öğrenilmesinde kullanışlıdır. "Sinir kavşağı direnci (sinir sistemi içinde sinir bağlantıları oluşturma) çerçevesi içinde fizyolojiye dayalı bir öğrenme kuramı uzun süredir öğrenime yol açan etken olarak tekrara değer verir" (99). Bu düşünceler çerçevesinde; "İşleyen demir pas tutmaz" ve "İşlemeyen kuyunun suyu azalır" atasözlerine bakılacak olursa, açıklanan teorinin bir kısmı fikirlerinin varlığı görülebilir. YineLENMeyEN bilgilerin "unutma"denilen olayı daha

(99) Rudolf Pintner (jhon J. Ryan) ve diğerleri, a.g.e., s.101.

çabuk hazırlayacağı, öğrenilenlerde zamanla azalmayı hızlandıracığı teorilerin genel kabul gören fikirleri arasındadır. Atasözlerinin mecazî anımlarında da "tekrar" (işlemek) unsuru na önem verildiği görülmektedir.

Türk atasözlerinde, eğitim ve öğretimce "disiplin" faktörünün de işlendiği anlaşılmaktadır. Atasözlerinde disiplin; bireyin davranışının neticesine bakarak hüküm verici olduğu gibi, olumsuz davranış olmadan neler yapılması gerektiği şeklinde açıklayıcı ve eğitici olarak da görülmektedir. Disiplin, "öğretici, düzenli davranış ve yetkinlik kazandırıcı yetiştirmeye" (100) anlamında kullanılıncaya, çocuk eğitiminde sağlıklı tutum ve kuralları içine alır. Bunun için belirli ve eğitici bir disiplin anlayışından uzak olarak yetişmiş bireylerin davranışlarına bakarak "mektep-medrese görmemiş" deyimini halkımız sıkça söyler. "Alışmış kudurmuştan beterdir", "Alışmış kursak bulamacını ister" gibi atasözlerinde de, "yanlış" veya "olumsuz" disiplin anlayışı ile yetişen bireylerdeki davranışların neticelerinin sergilendiği söylenebilir. Düzensizlik ve disiplinsizlikler sonucunda, yanlış alışkanlıklar (mesela; uyuşturucu alışkanlığı, kumar, alkol vs.) kazanılmasının sökülp atılmasında güçlüklerle karşılaşılacağı da "Alışmış kursak bulamacını ister" atasözünde belirtilir. İşte bunun için bireyin; iyi tavır ve alışkanlıklar kazanması, beceri ve yeteneklerini olumlu yönde geliştirmesi, iyi davranış özellikleriyle toplumun kurallarına uyması, olumsuzların düzeltilmeye çalışılması, hayatı gerekli olan bilgileri öğrenerek çıkması için "disiplin" mecburiyeti doğmuştur. Bu mecburiyetin gereğine inananlar da; "Baskısız tahtayı yel(el) alır, yel(el) almazsa sel(yel) alır" demişlerdir.

Bireyler arasında çeşitli bakımlardan farklılıklar bulunduğu kabul gören bir gerçekdir. Bu farklılıkları zihinsel, fiziksel, çevresel, kültürel ve duygusal olmak üzere beş ana grupta toplayanlar (101)

(100) Atalay Yörükoglu, Çocuk Ruh Sağlığı, s.147.

(101) Leyla Küçükahmet, Öğretim İlke ve Yöntemleri, 2. Baskı, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: I52, 1986, s.15.

vardır.

Eğitimde "bireysel farklılığın" dikkate alınması, geçmiş Türk eğitimcileri tarafından da işaret edilmiştir. Mesela bunlardan İbni Sina, öğretmenin çocuğu tanımı, onun yetenek ve kabiliyetlerini fark etmesi gerektiğini ileri sürmekle 18.yüzyıl eğitimcisi J.J.Rousseau'dan asırlar önce önemli bir pedagojik ilkeyi ortaya atmıştır. Böylece çocukların arasında bireysel farklılıklarını görmüş ve bunların göz önünde tutulmasını istemiştir (102). Türk atasözleri de İbni Sina'yi yetiştiren kültürün daha önceki ürünlerini olması dolayısıyla, bireysel farklılıklarını işaret etmişlerdir. Yalnız bu bireysel farklılıklar içerisinde sadece "zihinsel" farklılığı işaret edenlere rastlanılmış olduğu belirtilebilir. Özellikle öğrenme konusunda bu farklılığın açıkça vurgulanmış olduğu da söylenebilir. Mesela; "Akıl yaşta değil baştadır" atasözünde, bazen bireylerin takvim yaşı ile zeka yaşı arasında bir tarafın lehine ya da aleyhine değişiklikler olabileceği, yani; takvim yaşı ilerde olduğu halde zeka yaşıının geride olabileceği belirtilmektedir.

"Karaya sabun, deliye ögüt neylesin", "Kabiliyet tâlim ile olmaz", "Kafa boşsa göz işe yaramaz", "Cahile söz(lâf) anlatmak deveye hendek atlatmaktan güçtür", "Koyma(sokma)akıl, akıl olmaz" atasözlerinde; güç öğrenen bireylerin eğitimlerinin ve gelişimlerinin çok zor olabileceği, zekalarına eğitimin çok az katkı sağlayabileceği (ya da sağlamayacağı) belirtilir. Buna karşılık yine de eğitimin bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurması gereği ve bireylerin eğitmine bu açıdan yaklaşım yapılmasının işaret edildiği atasözleri de vardır: "Mizâca(nabza) göre şerbet verirler", "Saygı sayana, terbiye alana göredir", "Dam diyene dam, güm diyene güm", "Damara göre kan alınır". Bu atasözlerinden; öğretimin çeşidi, niteliği ve öğrenme için için verilen zaman, her bireyin ihtiyacına göre, yani ona uyumlu olursa, bireylerin büyük bir çoğunluğunun bu konuda tam öğrenme düzeyine e-

erişebileceğि(İ03)düşüncesi anlaşılabılır."Anlayana sıvri sinek saz, anlamayana davul zurna az"atasözü de,bireysel farklılıkla açıklanabilir.Çünkü bireylerde öğrenme yetenekleri kadar,anlama yetenekleri de farklıdır."Kuru gayret çarık eskitir"sözü,bireysel plânda dikkate alındığında;bireyin düzensiz(kuru gayret) ve ne yaptığını bilemeden, amaçsız çalışmasının olumlu bir neticesinin olamayacağının belirtildiğini söyleyebiliriz.Daha geniş boyutta,öğrenme ve öğretme sürecini dikkate alacak olursak;öğrenme ve öğretmenin,bilimsel teorilerin doğrultusunda plânlı bir çaba gerektirdiği,bunlarsız yapılan ve yapılmacak olan bir öğretme ve öğrenme faaliyetinin boşça çıkabileceği görüşü,atasözünde ifade edilmeye çalışıldığı söylenebilir.

Yazarlar,öğrenme sürecinde dört ana etmenden söz ederler:dürtü(güdü),tepki,işaret(Cve) ve ödül.Bunlardan ilki olan güdü,bireyi harekete ya da birşeye tepkide bulunmaya zorlar.Psikologlara göre güdü,hareket doğuran güçlü bir uyarıcıdır.Yeterince güzlu olan herhangi bir dürtü,güdüleyici olmakla birlikte,bazı özel sınıf uyarıları güdülemede özellikle temel niteliktir(İ04).Araştıracının burada konuşu edindiği güdü ya da motiv,öğrenmede önemli rolü olan bir unsurdur.Bilindiği gibi öğrenilecek bir konu için bireyi motive etme,ilgi uyandırma meselesi vardır.Öğretimin başarıya yaklaşması ancak bu şekilde mümkün olabilir.Eğer öğrenim görecek bireyde doğal olarak böyle bir durum söz konusu değilse,bu yapay olarak yapılır ki,bu durumda "eğitsel ilgi"den söz edilir(İ05).Türk atasözlerinde de "motive etme", "ilgi uyandırma",yani güdülemenin öğrenme için gerekli olduğunu işaret edildiği söylenebilir."Dolu bardak su almaz"atasözünde;

(İ03)Benjamin S.Bloom,İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme, Çeviren:D.Ali Özçelik,Ankara:M.E.B.Yayınları,I979,s.4.

(İ04)N.E.Miller ve j.Dolard .Social Learning and Imitation, New Haven:Yale University Press,I94I,s.I2.

(İ05)Cavit Binbaşioğlu,"Sınıfta Öğrencileri Güdüleme Şekilleri"Çağdaş Eğitim Dergisi,Cilt:I2,Sayı:II5,Ankara:I986.

bireyde güdüleme sağlamadan öğretmenin yeterince gerçekleştirilemeyeceği ifade edildiği söylenebilir."Boş çuval ayakta durmaz"sözü mecazi anlamda düşünülürse;yine motive edilemeyen bireyin öğrenmesinin başarılı olamayacağı şeklinde değerlendirilebilir.

Güdüleme veya motive edilme işi sadece eğitim ve öğretim etkinlikleri içerisinde düşünülmelidir. İnsanlar hayatı karşılaşıkları değişik problemleri çözmek için de güdülenmiş olmalıdır. İnsanlar bir problemle karşılaşınktan sonra, ancak onun çözümü için ilgi duyarlar. Problemlerin çözümlerinden doyum sağladıklarında da, problem çözme için genel bir güdülenme geliştirebilirler(I06). Yani problem çözmede "doyum sağlama"da bir güdülenme olabilmektedir. Türk atasözlerinde de güdü, motive olma ya da edilmenin (gönüllü , sevme, isteme), herhangi bir işin amacına ulaşması için çok gerekli olduğu tekrar edilmektedir: "Gaf ile kelâm, nafile kelâm", "Gönülsüz namaz(göklere) göğe ağmaz(yükselmez)", "Gönülsüz yenen(istenmeyen) aş, ya karın ağrıtır ya baş", "Aşk olmayınca meşk olmaz", "Aş tuz ile,tuz oran ile".

Eğitim-öğretim sürecinde duyuların çok farklı oranlarda öğrenmeye etkisi vardır: Görme duyusu % 75, işitme duyusu % 13, dokunma duyusu % 6, koklama duyusu % 3 ve tad alma duyusu % 3 (I07) oranında öğrenmeyi etkilemektedir. Türk atasözlerinde de büyük oranda "görme duyusu"na, ikinci olarak da işitme duyusuna rastlanılması mânidar bir örnekle teşkil etmektedir. Öğrenmeyi %75 oranında etkileyen görme duyusu ile ilgili olarak;"Gözlüye gizli yoktur", "Göz gördüğünü ister", "Göz görür,gönül ister", "Bir defa görmek bin defa okumaktan yeğdir", "Sür git dememişler,gör geç demişler", "Sanatı ustadan görmeyen ögrenmez" gibi atasözleri sıralanabilir. Fakat ayrıca her "bakma"nın "görmek olmadığı da;"Bakmakla usta olunsa(ögrense) köpekler(kediler)kasap olurdu(kasaplığı öğrenirdi)"atasözünde işaret edilmektedir. Öğrenmeye

(I06)T.Clifford Morgan,Psikolojiye Giriş Ders Kitabı,Çevirenler:H.Arıcı ve diğerleri,Ankara:H.Ü.Psikoloji Bölümü Yayınları,1981,s.51.

(I07)Leyla Küçükahmet,a.g.e.,s.21.

Öğrenmeye %13 etkisi olan işitme duyusunun,%75 olan görme duyusu gibi olamayacağı da ilmî bir gerçektir."İşitmek görmek gibi değildir" sözü bu gerçeği dile getirirken,"İşittiğini söyleyen yalancıdır"sözü de bir başka yönünü anlatmak ister.

Geleneksel Türk kültüründe öğrenmenin yanısıra "öğretmen"e de büyük değer verilmiştir.Hatta Türk bilginlerinden Farabi,İbni Sina,Beşrunf(Biruni)gibi şahsiyetler,öğretmen anlayışı ve öğretmenin niteliklerini Türk kültürü parellelinde açıklamaya çalışmışlardır.Türk büyükleri ve devlet adamları dahi kendi hocalarına en büyük saygıyı göstermişlerdir.Zamanımıza kadar öğretmenliği ana meslek sayma,öğretmeni kişinin hayatında ana-babadan da ileri bir yere geçirme iddiasında olma(kültürümüzde mevcut bazı fıkralar ve atasözleri bu fikri temellendirmeye yeter.Örneğin,"Ananın bastığı civciv ölmeye" iken "Öğretmenin vurduğu yerde gül biter")canlılığını koruyabilmiştir(I08)."Yarım hekim candan eder,yarım hoca dinden eder","Herkes alim olur da muallim olamaz"gibi atasözleri de aynı gerçekleri vurgulamaktadır.

Hipotez 6.Türk atasözlerinde sembolik eylemlerden;düşünme,rüya,iletişim unsurları vardır.

A.İstatistikî değerlendirme.

Hipotez 6'yı sınamak için,ölçü aracında 87 Türk atasözü uzmanların görüşüne sunulmuştur.Bu sayının sadece 1'ine 2.51'den aşağı puan verildiği,yani uygun görülmediği bulgulardan anlaşılmıştır.Bu durum,6.hipotezdeki 87 atasözü içerisinde %1.14 gibi çok düşük bir oran teşkil etmektedir.Yani Hipotez 6'nın 86 atasözü %98.85 gibi yüksek bir puanla kabul edilmiştir.

Tablo II,Hipotez 6'nın desteklendiğini göstermektedir.Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı gibi,bu psikolojik sınıfa uygun

(I08)Selahattin Ertürk,Eğitimde "Program"Geliştirme,3.Baskı,Ankara:Yelkentepe Yayınları,1979,s.I6,I7.

görülmeyen atasözü sayısı I, buna karşılık uygun görülen 86'dır.

TABLO II

6.SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU

Uygundur		Uygun Görülmeyen		Toplam	
F	%	F	%	F	%
86	98.85	I	1.14	87	99.99

Hipotez 6, diğer hipotezlerle kıyaslandığında derecelendirmedeki yeri 5.sıradadır. Ek F incelemesinde, her bir atasözüne verilen puan yönünden hipotezin kendi içinde desteklendiği de söylenebilir. Hipotez 6 için verilen puanların aritmetik ortalamalarının ortalamaları 3.29 olarak hesaplanmıştır.

Bu psikolojik sınıf içerisinde reddedilen I atasözü ve kabul edilen 86 atasözünün günlük durumları ayrı ayrı hesaplanarak Ek F'de gösterilmiştir. Bir atasözünün dışında diğerleri psikolojik değerlendirilmeye alınmıştır.

B.Psikolojik değerlendirme.

İstatistik bulgulara dayanarak bu sınıfa uygun görülen atasözlerinin psikolojik değerlendirilmesine geçilebilir. Önce "düşünme" kavramına açıklık getirilmesi gereklidir.

6.I.Düşünce(Düşünme).-Piaget'ye göre; problem çözmek için girişilmesi gereken eylemin, simgesel olarak zihinde canlandırılması (temsil edilmesi), bir başka deyişle problemin çözülmesi için yapılacak işlemin eyleme geçmezden önce, simgelerle(meselâ dille) tasarılanması demektir. Bir başka deyişle "düşünce" veya "düşünme", bireyi iç ya da dış etmenler bakımından rahatsız eden, bireyin fizikî ve psikolojik dengesini bozan olayların giderilmesi için girdiğen kasıtlı zihin-

davranışlarının tamamıdır(I09).

Verilen tanımların yanısıra diğer benzer tanımlardan da anlaşıldığı gibi, düşüncenin amacı problem çözmektir. Düşünce, problemin amacına uygun olarak yoğunluk kazanır.

Türk atasözlerinde "düşünce" kavramına iki perspektiften yaklaşıldığı inceleme neticesinde anlaşılmıştır. Bunlardan ilki; bir davranışa geçmeden önce iyi ve çok düşünmek gerektiği fikri üzerinde toplanan atasözleridir. Buna örnek olarak şu atasözleri verilebilir: "Bin düşün bir işe", "Dokuz ölç, bir biç", "Düşüne düşüne görmeli işi, sonra pişman olmamalı kişi", "Evvelinden düşünmeyen sonunda pişman olur", "İki ölç, bir biç", "Kılı kırk yayarlar", "On ölç bir biç".

Bu atasözlerinde dikkati çeken; bireylerin herhangi bir işe başlamadan, bir davranışa geçmeden önce planlama yapılması gereği işaret edilmekle kalınmayarak, işin de düşünülerek yapılması vurgulanmaktadır. Atasözlerinde düşünmenin, eylemden önce bir planlama işi olabileceği belirtilmektedir. Hattâ bunun yapılmamasının, bireyin zararına olabileceği "Evvelinden düşünmeyen sonunda pişman olur" sözüyle de açıklanmaktadır. Bu atasözlerinde arzular, ihtiyaçlar ve duyguların kuvvetle etkilediği "otistik düşünme" yerine, mantıksal düşünmenin hakim olduğu söylenebilir.

Türk atasözlerinde "düşünce" kavramına ikinci yaklaşım; düşünmenin dil ile birlikte ifade edildiği atasözlerini yorumlamakla olabilir. Mantıksal düşünce denilen de, dil ile ifade edilen düşüncedir ki, bu da ifade edilmesine vasıta olan dilden ayrılmaz. Türk Filozofu Farabi düşünmeye "nutku dahili", bunun dil ile ifadesine de "nutku hariçi" der. Dikkat edilirse, Farabi'nin burada "düşünme" ile dili nutuk (konuşma) kelimesiyle karşılaşıldığı görülür. Bu duruma göre düşünme iç konuşma; dil ise dış konuşma oluyor. Başka deyişle düşünme, sessiz konuşma (I10) oluyor. Buradan da anlaşılıyor ki, düşünce dil ile sıkıca

(I09) Barlas Tolan ve diğerleri, a.g.e., s.29; T.Clifford Morgan, a.g.e., s.148.

(I10) M.Naci Bolay, "Dil Eğitimi ve Düşünce Hayatımıza Tesirleri", Millî Eğitim ve Kültür Dergisi, Cilt:2, Sayı:8, Ankara:1980, s.79.

bağlı toplumsal bir üründür. Dil, sembolik bir süreç olduğu için, düşünmenin büyük bir kısmı dil aracılığı ile yürütülmektedir (III). Bu-nun için düşünce ile dilin birlikte ifade edildiği Türk atasözleri konumuz açısından önemli bir yere sahip olmaktadır. Dil-düşünce bağımlılığını ortaya koyan bilimsel açıklamalar çerçevesinde bu atasözlerine kısa yorumlar getirilebilir.

"Sözünü bil pişir, ağzını der davşır", "Sözünü pişirmeden söyleme", "Düşünmeden söyleme", "Evvel düşün sonra söyle", .. Bu atasözleri-ne dikkat edildiğinde, "düşünce" ve "söz" içiçe ve birbirine bağımlı olarak ifade olunduğu anlaşılmaktadır. Buradan şu neticeye varılabilir; geniş ve köklü bir tecrübeler zincirinin ürünlerini olan Türk atasözleri, dilin duyguları etkilemeye, heyecanları uyarmaktaki rolünü bir sistemler bütünü içerisinde formülleştirmiştir. Her düşüncenin bir "davranış taslağı" olduğu fikrinden hareket edilirse, yukardaki atasözlerinin iyi davranabilmek için, Pascal'ın dediği gibi, iyi düşünmeye çalışmamız gereğini (II2) özlü sözler içinde ortaya koymuş söylenebilir. Zaten "söz"ün "düşünce"den sonra geldiğinin belirtmesi, bireyin davranışlarında "düşünce"nin önemine dikkat çekmekte, davranışları ve dili düşüncenin yönlendirmesi gereği vurgulanmaktadır. Sağlıklı bir iletişim için de bu gerçek söz konusu olmaktadır.

6.2. İletişim (Söz-Dil). -Bundan önceki alt başlıkta düşünce ile dilin birlikte ifade edildiği atasözleri değerlendirmeye tabii tutulmuştur. Bu bölüm de aynı değerlendirmenin devamı niteliğinde düşünülebilir. Çünkü iletişimde bir anlatım şekli olarak dil, temelde bir ilişki kurma aracıdır. Dilin görevi ile düşüncenin oluşumu nasıl birbirinden ayrılamazsa, iletişim de aynı parelde düşünülebilir.

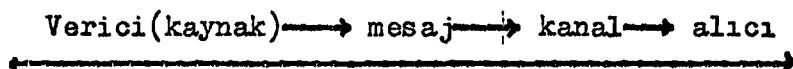
İletişim, kişiler arasında yer alan düşünce ve duyu alışveri-

(III) Ümit Davaslıgil, Farklı Sosyo-Ekonominik ve Kültürel Çevre-den Gelen Birinci Sınıf Çocuklarının Dil Gelişimine Okulun Etkisi (Dok-tora Tezi), İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları NO: 3306, 1985, s. I.

(II2) André Maurois, *Yaşama Sanatı*, Çeviren: N. Önol, 2. Baskı, İstanbul: Varlık Yayınları, 1974, s. 7.

şini dile getiren bir kavramdır(II3).Sözsüz iletişim de mümkün olmakla birlikte, atasözlerinde sözlü iletişim yer almaktadır.Bir iletişim sürecinin dört unsuru olduğu şematik olarak şöyle gösterilebilir(II4):

ŞEKİL I
İLETİŞİM SÜRECİ

Bu şemadanda anlaşılacağı gibi,konusurken kaynak olan birey,dinlerken alıcı;dinlerken alıcı olan birey,cevap verirken kaynak olur.Kaynağın gönderdiği iletiye karşı alıcının gönderdiği cevaba "geri iletişim"(feed-back)denir(II5).Geri iletişim,kaynak için "Dilinin söylediğini kulağın işitsin" sözüne uygun şekilde denetim sağlar.Bundan dolayı söylenecek olan sözlere dikkat edilmesi zorunluluğu vardır.Çünkü söylenen sözler,alıcının dünyasını şekillendirmede tesirli olabilmektedir.Bu durumun Türk atasözlerinde belirlendiği söylenebilir:"Kem söz(ham söz)sahibine zarar","Söz dokuz boğumdur,boğa boğa söyle","Söz var iş bitirir,söz var bay yıtırır" gibi atasözleri;konuşulana dikkat edilmesini işaret ederler."Söz yaş deri gibidir,çektiğin yönde süner"atasözü de,iletişim yapılmırken belirsizliğe ve kapalılığa sebep olunulmamasına ve dolayısıyle bireyler arasında yanlış anlamaya meydan verilmemesini hatırlatır.Çünkü bir yanlış anlama veya anlaşılma onarılamaz olaylara sebep olur ve;"Kılıç yarası sağlanır,dil yarası sağlanmaz"denirken,konuşmanın ne kadar hassas bir konu olduğu ortaya konmuş olur.Hattâ "Laf lafi açar,laf da tabakayı"denmesiyle,konuşmanın dostlukların başlangıcı olabileceği hatırlatılır.Buna karşılık;

(II3)Doğan Cüceloğlu,İnsan İnsana,İstanbul:Altın Kitaplar Yayınevi,1987,s.10.

(II4)Leyla Küçükahmet,a.g.e.,s.13.

(II5)Özcan Köknel,İnsanı Anlamak,s.51.

"Taamın, kelamin çoğundan sakın", "Mecliste dilini, sofrada elini kışatut" denerek, fazla konuşma pek iyi karşılanmaz. "Utanmaz yüz, tükenmez söz", "Yemeğin azından, sözün çoğundan (Allah ıraq eyleye)" gibi atasözleri de ayrıca bu açıklamaya örnek gösterilebilir.

İyi bir iletişimimin olabilmesinde bireylerarası kültürel ve sosyal farklar rol oynar. Bunların yanısıra zeka durumları ve duygular da önemli bir faktördür. İşaret edilen faktörlerde dengesizlik veya eksiklik olması bireylerarasındaki iletişimim istenilen düzeyde olmasını engelleyebilir. İşte bunun için; "Tatsız çorbaya tuz, akılsız kafaya söz kâr etmez", "Anlayanla taş taşı, anlamazla bal yeme", "İnsanın söz anlamazı, atın gem almazı", "Cahile söz anlatmak deveye hendek atlatmak (tan güçtür)", "Cahile söz anlatmak köre renk tarifi gibidir", "Çalıda gül bitmez, cahile söz yetmez", "Sağırin kulağı duymaz, ahmağın her yanı" denilmiştir.

İnsan, bireysel ve toplumsal ilişkilerinde en fazla konuşarak iletişim kurar. Fakat bunu yaparken karşısındaki bireyin, içinde bulunduğu toplumun beklenelerini göz önünde bulundurmak zorundadır. Yani birey sosyal bir maske takmış olur. Bunun sebebi "kabul edilme, başkalarınca uzağa itilmeme" istegidir. Ne olduğumuzun değil, başkalarının bizi nasıl göreceğini düşünerek iletişimde bulunuruz (II6). Türk atasözlerinde de, insanların konuşmalarının onların bir nevi şahsiyetlerini yansıttığı hükümleri vardır. Bunlara göre; "Baş dille tartılır", "Öküzü boynuzundan, insanı sözünden tutarlar", "Söz adamın mihengidi r", "Her bulduğun yeme, her dile geleni deme", "İnsanı ikrarından (sözünden), hayvan yularından tutulur", "İnsan ne bulursa dilinden bulur", "Kelmanından olur mâlum kişinin kendi mikdari".

İnsan ilişkilerinde dilin önemli bir yer işgal ettiği; "İnsanın eti yenmez, derisi giyilmez, tatlı dilinden başka nesi var" sözüyle, "tatlı dil" in iletişim için gerekli olduğu "Güzel söz demir kapıyı açar" ifadesinde de pekiştirilmektedir. Fakat "Söyleyenden dinleyen ârif gerek" atasözünde de, insanların dinlenilmesinin gerekli olduğu, dinleyi-

cinin(alıcıının) kaynaktan çıkan sözlü mesajlar kadar sözsüz mesajlara da dikkat etmesi gereği belirtilmektedir.Verici ve alıcı arasında meydana gelen iletişim sürecinde,karşılıklı gönderilen mesajların, yani sözlerin muhtevası da önemlidir.Mesajlardaki bozukluk,ya da yanlış anlamaya sebep olacak bir durum iletişimini karşılıklı olarak olumsuz yönde etkileyecektir."İstediğini söyleyen,istemediğini işitir","İyi söylersen iyi işitirsin,kötü söylersen kötü işitirsin" gibi atasözleri,olumsuz iletişimimin sebeplerinin neler olabileceğini açıklamaktadır.Yani iletişim sürecinde kaynaktan çıkan mesajın muhtevası alıcıya olumsuz iletilmişse,kaynağın alıcı durumuna geçtiğinde benzer olumsuz mesaj alması da normal bir gelişim olarak karşılanmalıdır.Atasözleri benzer açıklamaları hatırlatmaktadır.

Türk atasözlerinde "söz" ve "dil"in benzer,eş anlamları ifade eder şekilde kullanıldığı görülmektedir."Dil" kelimesiyle başlayan atasözleri de,insan ilişkilerinde,iletim kurmada "dil"in önemli bir yeri olduğu vurgulanmaktadır:"Dil uzatılan yere el uzatılmaz","Dil var bal getirir,dil var belâ","Dil yarası onulmaz","Dilin cirmi küçük cărmü büyük"tür.İşte bunun için de bireylerin sözlerinde dikkatli olmaları,çünkü ağızdan çıkan her sözün,bireyin kişiliğinin bir parçasını yansittığını,yine atasözlerinde işaret edildiğini görüyorum:"Dil adamı beyan eder","Dilsiz de olsa kamil bellidir" ve kimi insanların da "Dili bal,isi belâ"dır.Çünkü "Dilin kemiği yok,ne yana çevirsen o yana döner","Tatlı dil çok adam aldatır" ama "Dilini tutan başını kurtarır".

Daha önce ifade edildiği gibi,sözlü iletişimim yanında bir de sözsüz iletişimden de bahsedilmektedir.Yani yüz ifadeleri ile,el ve kol hareketleriyle,bedenin duruş tarzi ve hatta gözlerle de sözsüz mesajlar kullanılarak iletişim kurulabilir.Yani bazen"Dilsiz olmak çok söylemekten yeğdir".

Atasözlerinde de vurgulandığı gibi;"Hayvan koklaşa koklaşa,insan söyleşe söyleşe","Hayvan yaklaşarak,insan soruşarak",insanın kendisini anlatması ve başkalarını anlaması gerçekleşir.İnsan konuşa konuşa acısını,kederini,ya da sevincini,neşesini,bütün duygularını

karşısındakine aktarır, kişiliğini ortaya koyar. Birey bunu yaparken eğer tatlı konuşuyorsa "Tatlı söz dinletir", yok eğer "gevezelik" tabir edilen laflar ediyorsa "yavan söz esnetir". Fakat "Tatlı dili kesmezler", herkes onu dinlemek ister. Öyle ki; "Tatlı söz yılani i-ninden, acı söz insanı dininden çıkarır", "Tatlı dil, güler yüz düşmanın kolunu büker". Bundan dolayı da bireyler arasında ilişkilerin geliştirilmesi, iyi iletişim kurulabilmesi, samimi bir atmosferin oluşturulabilmesi için "Tatlı yiyeлим tatlı konuşalım" denmiştir. "Tatlı konuşmak"; konuşmada kapalılıktan, yanlış anlaşılabilirlikten, saldırganlık duygularından uzaklaşmak, sevgiyle ve iyi niyetlerle iletişim içinde olmak demektir. Atasözleri, iyi iletişim kurabilme yollarını da işaret etmiştir. Hatta saldırganlık duyguları içinde bulunan insanın dahi "Tatlı dil, güler yüz düşmanın kolunu büker" denmiştir ki, karşılıklı iletişimde güzel sözün nasıl olumlu yaklaşımlara sebep olabileceği anlatılmak istenmektedir.

6.3.Rüyalar.- Atasözlerinde rüya(düş); bir kavram, yaştınlar içinde karakterle ilişkili ve yargılanması gereklili bir unsur olarak görülmektedir.

Rüyaların çoğunun bir dış şekli, bir de gizli iç mânası vardır. Bu gizli mânasının ortaya konarak şuuraltı isteklerin anlaşılabilmesi için rüya sembollerinin anlamlandırılması gerekmektedir. Freud, bu sembollerin herkeste bir ve değişmez olduğunu belirtmiş. Rüyalardaki sembollerin benzerine masallarda, halk edebiyat ve müziğinde, atasözlerinde de tesadüf olunmuştur(II7). Rüyalardaki sembollerin çoğu görsel kaynaklidır. Aynen hayâl kurmada olduğu gibi istek ve arzuların tattım edici bir görevi vardır. Korku, ümit ve kaygılar rüyâlarda değişik biçimlerde belirir. Açlık, susuzluk gibi ihtiyaçlar rüyâlarda çeşitli biçimlerde doyurulur. Tıpkı "Aç tavuk düşünde dari görür", "Kedi rüyasında kuşruk görmüş" atasözlerinde olduğu gibi. Ayrıca bu atasözleri, Freud tarafından, kişiliğin temeli olan id'in haz duyabilme amacıyla yararlandığı "birincil süreç" kavramı ile de açıklanabilir. Bu

karmaşık bir süreçtir. Gerilimi boşaltmak için bunu ortadan kaldıracağ nesnenin ya da kişinin hayalini oluşturur. Meselâ aç bir insana herhangi bir besin maddesinin zihni görüntüsünü sağlar. Sanrıarda istek duyulan nesneler hafızada kaldığı şekliyle görülebilirler. Normal insanda bu sürecin en iyi örneği çoğu defa isteklerin ve ihtiyaçların anlatım bulduğu rüyalardır (II8). Atasözlerinde belirtildiği gibi aç tavuğun düşünde "darı", kedinin "kuyruk" görmesi bu açıklamalarla da izah edilebilir.

"Ne korkulu rüyâ gör, ne tabirciye muhtaz ol", "Korkulu rüyâ görmektense uyanık yatmak yeğdir" gibi atasözleri; "korkulu rüyâ"nın bireyi olumsuz yönde etkileyebileceğini, dolayısıyla buna karşılık uykusuzluğun tercih edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu hükmün bir gerçek yönü de vardır. Çünkü bazı doktorlar, bir rüyâ ile başlayan akıl hastalığı tesbit etmişlerdir. Bnlara göre akıl hastalığını oluştururan hezeyan, kaynağını tekrarlanan aynı rüyadan almaktadır (II9). Fizyolojik faktörlerin rüyalar üzerinde önemli etkileri de olduğu ileri sürülmektedir. Bu ileri sürülen fikir dikkate alındığında, "Ne karanlıkta yat, ne korkulu düş gör", "Ne mezarlıkta uyu ne de korkulu düş gör" gibi atasözlerinde bu durumun işaret edildiği söylenebilir. Uyunan yer ve fizikî atmosferin birey üzerinde etkili olabileceği gerçeği atasözlerinde açıkça dile getirilmiştir.

Rüyâların, rüyâlardaki sembollerin bireyin isteklerini yansıtabileceği belirtildiği gibi, bireyin şahsiyetinin bir kısmını da yansıttiği ileri sürülmektedir. Bu görüşe göre, sembollerin arasında bir çoğu hepimiz için aynı derin anlamı ifade edebilir. Fakat buna rağmen bireyin mizacına ve düşünce biçimine göre değişiklik gösterebilir de (I20). Adler'e göre de (I21); insanın rüyaları yalnız karakteriyle ilgi-

(II8) Engin Geçtan, Çağdaş İnsanda Normaldisi Davranışlar, s.24.

(II9) Sigmund Freud ve İ.Türek, Rüyalar Üzerine İki Deneme, İstanbul: Varlık Yayınları, 1965, s.97.

(I20) Pierre Daco, Çağdaş Psikolojinin Olağanüstü Başarıları, Çeviren: O.A. Gürün, İstanbul: İnkılâp ve Aka Yayınları, 1983, s.157.

(I21) Alfred Adler, İnsanı Tanıma Sanatı, s.90.

li sonuçlar ortaya çıkarabilir."Yerde yatar minare kadar rüya görür". atasözü, bu açıklamalar çerçevesinde yorumlandığında; bireyin içinde bulunduğu durumu ile rüyasının bağdaşmadığı, yahut bireyin gördüğü rüyayı ona yakıştıramama tavrinin ortaya konduğu söylenebilir.

Bazı atasözleri de, rüyaların yorumu ve rüyayı görenler üzerine söylemiştir:"Düşte ağlayan uyanıp gülmüş","Korkulu düşün sonu hırdır" denirken, bu hükmün şeklindeki sözlere parellel olarak;"Düş ter sine yorumlanır"diye de bir ilişki kurulmuş ve "Düş uykudan sonra gelir"sözyle, rüyânın gerçek olmadığı hatırlatılmak istenmiş gibidir.

Günlük dilde "hayâl kurma" dedigimiz kavrama otistik düşünunce de denilebilir.Rüyâ kurma ve hayâl kurma otistik düşünmenin şekilleridir. Bu türlü zihni faaliyetlerde istekler düşünme sürecini etkiler.Gerçek şartlar dikkate alınmadan olmayacak şeyler olabilecek gibi düşünülür. İnsan ne zaman günlük sıkıntıların baskılardan kurtulup boş vakit bulsa hayâl kurmağa başlar(I22).Bunun için Türk atasözlerinde "rüyâ" ve "hulya(hayâl)"nın bazı durumlarda birlikte kullanılmış olduğunu, psikolojik gerçeğin ifade ettiği gibi bunların boş şeyler kabul edildiğini anlıyoruz. Çünkü;"Rüyâ boş gezenlerin sermayesidir", "Rüyâ ile hulya boş günlerin hocasıdır", "Rüyâ ile hulya olmasa zügürlerin canı çıkar"diye ifade edilen atasözleri bunu göstermektedir.

"Şeytan adının düşünü azdırır suyunu ısıtmaz", "Rüyâ gibi geldi geçti", "Rüyâise hayirdır insallah"diye belirtilen atasözleri de, doğrudan rüyâ ile bağlantılı olmasa da; rüyâ-birey ve rüyâ-olaylar ilişkilerinin neticeleri üzerine söylemiş sözlerdir.

Hipotez.7.Türk atasözlerinde kalitim ve çevre unsurları vardır.

A. İstatistikî değerlendirme.

Türk atasözlerinde kalitim ve çevre unsurlarının arandığı Hipotez 7 içerisinde 43 atasözü uzmanların görüşüne sunulmuştur.Uzman-

(I22)Feriha Baymur,a.g.e.,s.200.

ların her bir atasözüne verdiği uygunluk puanlarının aritmetik ortalamaları hesaplandığında neticenin olumlu çıktığı görülmüştür. Yani 7.hipotezdeki 43 atasözünün 41'i %95.34 oranında desteklenmiş, 2'side %4.65 gibi düşük bir oranla reddedilmiştir.

TABLO I2

7.SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU

Uygundur		Uygun Görülmeyen		Toplam	
F	%	F	%	F	%
41	95.34	2	4.65	43	99.99

Tablo I2, Hipotez 7'nin desteklendiğini göstermektedir. Türk atasözlerinde kalitim ve çevre unsurları bulunduğu istatistik işlemeler neticesinde de anlaşılmıştır.

Hipotez 7 için verilen puanların aritmetik ortalamalarının ortalamaları 3.23 olarak hesaplanmıştır. Bu puan dikkate alındığında ve Hipotez 7 diğer hipotezlerle karşılaştırıldığında, derecelendirme deki yerinin yine 7.sırada olduğu tesbit edilmiştir. Ek G incelenliğinde, herbir atasözüne verilen puan yönünden hipotezin kendi içinde desteklendiği de söylenebilir. Bu psikolojik sınıf içerisinde uygun görülmeyen 2 atasözü ve uygun bulunan 41 atasözünün uygunluk dereceleri ayrı ayrı hesaplanarak Ek G'de gösterilmiştir. Uygun görülen atasözleri psikolojik değerlendirilmeye alınmıştır.

B.Psikolojik değerlendirme.

Türk atasözleri, kalitim(soyaçekim)ın biyolojik yönüne daha fazla ağırlık vermiştir. Atasözleri incelendiğinde kalitimın toplumsal tarafının yanısıra çevre üzerinde de pek fazla durulmadığı görülmüştür.

Soyaçekim, veraset, ırsiyet terimleriyle de anlatılmak istenen kalitim; bir organizmanın benzerf bir yapı içinde başka organizmalar meydana getirmesine yarayan düzenli biyolojik oluşumdur. Bu kavram, doğan çocukların onların ataları arasındaki benzerliği sağlayan etmenler altında, özelliklerin geçişine ilişkin mekanik ayrıntıları göz önünde tutmayı da kapsar. Kalitimın biyolojik yönü, döllenme anından başlayarak vardır. Göz rengi, saç dokuları, deri rengi kalitimı belirleyen etmenlerin karşılıklı etkileri ile doğumdan önceki çevrenin temsirlerinden meydana gelir. Dil, gelenekler ve öteki kültür öğeleri de toplumsal çevre olarak organizmanın gelişmesini etkilemeye başlar ki bunların tamamına toplumsal kalitim denir (I23). Buradan da anlaşıldığı gibi canlılar, özellikle fizikî yapıları bakımından kendilerine benzer yavrular meydana getirirler. Türk atasözlerinden seçilen şu örnekler kalitimın bu kaidesini hatırlatır niteliktedirler: "Soy soya (cinsince) çeker", "Şom olandan yine şom doğar", "Aslı ne ise nesli de odur", "Domuzdan toklu doğmaz", "Her şey aslina dvner", "Kurt yavrusu kurt olur", "Kurttan kurt olur itten it", "Kurttan kuzu doğmaz, kerkenezden şahin", "Eşek at olmaz, ciğer et olmaz" ve benzeri atasözlerinde, canlı yavrularının fizikî kalitimı devam ettirici bir yapıya sahip olacağı işaret edilmektedir. Hattâ geleneksel kültürün ürünü olan atasözlerine göre her şeye "soy"a dikkat etmek gereklidir. Çünkü "Ata da soy gerek ite de". Nitekim "Soylu azmaz, bal kokmaz", "Asıl azmaz (soy kovar), bal kokmaz" sözleri de "soy"un, kalitimın önemini vurgulayan sözleridir. Biyolojik araştırmaların bulguları da, atasözlerinde ifade edilen beden ve anatomi özelliklerinin kalitimla geçtiğini ortaya koyan neticeler vermiştir. Yani bu alandaki veriler de atasözlerini destekler nitelikte özellikler taşıdığı söylenebilir.

Kalitimla ilgili bulgular, genlerin sadece saç ya da göz rengi, boy vb. fizikî özellikler üzerinde değil, canlı türlerinin davranışları

üzerinde de belirleyici bir rol oynadıklarını ortaya koymaktadır(I24). Şu atasözleri de bu bilgiler içerisinde düşünülebilir:"Taşa çıkan keçinin ağaca çıkan oğlağı olur","Keçi nereye çıkarsa oğlağı da oraya çıkar".

Kalitimın davranışlar üzerinde de belirleyici etkisi olduğu kabul edildiğinde, canlı yavrusunun kendinden önceki büyüklerindeki bazı davranış şekillerini benimseyeceği de söylenebilir. Bu açıdan atasözlerine yaklaşım yapıldığında şu örnekler verilebilir:"Ata ekşi elma yese oğlun dişi kamaşır","Arabanın art tekerliği ön tekerlek izini basar","Arabanın ön tekerliği nereden geçerse ön tekerliği de oradan geçer","Atanın(babanın)sanatı oğula mirastır","Deve deve yerine çöker","Dağdan gelen dağa gider".

Örnekte verilen son atasözü ile konuyu açabiliriz:Bilindiği gibi bazı yabani hayvanlardan aslan,kaplan vs.yavru iken alınıp eğitilemekte,ancak ona büyüp serbest kalma imkanı verildiğinde, ataları gibi kendisinin hür olduğu dağlara dönmeyi seçebilmektedir. Yani atalarının davranış örüntülerini benimsediği gözlemlenmiştir.

Kalitim ya da soyaçekim,bazlarının ileri sürdükleri gibi sadece ana-babaya benzerlik olarak düşünülemez. Çünkü,yavru ana ve baba-sına benzemediği halde,yine de bazı özellikleri kalitimdan ileri gelebilir. Meselâ siyah saçlı ana babadan sarı saçlı bir çocuk doğduğu zaman, onun bu özelliği daha eski atalarından gelmiş olabilir(I25)."Dikenden gül biter,gülden diken","Ala keçi her vakit püsküllü oğlak doğurmaz","Ak koyunun kara kuzusu da olur" şeklinde ifade edilen atasözlerinin; bilimin açıklanmış olan gerçegine parellel yönde hükmeler taşıdığı da söylenebilir.

Kalitim gibi genetik olmayan,fakat insan davranışlarını etkileyebilen bütün etmenleri içine alan kavram çevre olarak kabul edilmektedir.Aileden başlayıp genişleyen çevrenin bireyin davranışları

(I24)Barlas Tolan ve diğerleri,a.g.e.,s.7.

(I25)Feriha Baymur,a.g.e.,s.2II.

üzerinde etkileri olduğu bir gerçektir. Araştırmamın I numaralı sınıfinda, kız çocuğunun en yakın çevresinde olan annesiyle özdeşim içinde bulunduğu belirtilmiştir. Yani kız çocuğu davranışlarını annesine bakarak düzenlemeye durumunda olabilmektedir. Bir nevi anne de kızını yanıtmaktadır. "Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al" atasözü de bu durumu gayet açık vurgulamaktadır.

Atasözlerinde "soyaçekim"le "huy"un birlikte kullanıldığı da görülmektedir. Genelde kişilikle eş anlamda kullanılan "huy"un kalitimiyla gelen özellikleri olabileceği kabul edilmektedir. Çünkü; "Soydur çeker, huydur geber", "Huy canın altındadır" ve ancak "Kundakta giren (huy)teneşirde çıkar" veya "Sütle giren huy canla çıkar" sözlerinde, kalitimın kişilik yapısında çok kuvvetli etkisi olduğu işaret edilmiştir. Ayrıca kalitimla gelen kişilik özelliğinin pek değişmeyeceğini; "Huylu huyundan vaz geçmez" ve "Kurt köyünü(tüyüünü) değiştirir, huyunu değiştirmez" sözleri savunmaktadır. Ya da böyle bir düşüncenin olabileceğini de hatırlatmaktadır.

"Yumurtadan çıkan yine yumurta çıkarır", "Karpuz kökünde büyür", "Katrandan olmaz şeker, olsa da cinsine çeker", "Oğlan dayıya, kız helaya çeker" vb. atasözleri de kalitimın önemini vurgulayan sözlerdir. "Benzer benzerini doğurur" kanunuunu açıklar nitelikte oldukları söylemeliyiz.

Kalitim(soyaçekim) ve çevre başlığı altında incelenen Türk atasözleri için son olarak şunlar söylenebilir:

İnsanda bulunan niteliklerden kalitsal olanlar, insanın tohum hücrelerinde bulunan genlerle ilgili olanlardır. Ancak bunlar bir kuşaktan ötekine geçer. Edinik nitelikler ise, hayat sürecinde kazanılan bilgi, tecrübe, alışkanlık ve olaylar neticesinde meydana gelen değişikliklerdir. Bunların soyaçekimle çocuğa geçmesi söz konusu değildir(I26). "Kalitim(Soyaçekim) ve Çevre" başlığı altında değerlendirilmeye alınan Türk atasözlerinin tamamına yakını da "edinik" olmaktan

ziyade "kalıtsal" olanları hatırlatmakta ve bu yönde yoğunlaşmaktadır. Hattâ "çevre" faktörüne de pek eğinilmediği bu bölümdeki atasözlerinde görülmüştür. Şöyleden denebilir; çevre olarak daha çok, bireyin en yakın çevresi olan aile çevresi dikkate alınmıştır. "Soy" kavramı ile ilgili tecrübelerin şekillendiği atasözlerinde, uzak çevreden bahsedilmesinin beklenmesi de zaten mümkün değildi. Çünkü kalıtımın unsurları, çocuğun en yakın çevresi olan anne ve baba ile başlamaktadır.

Hipotez 8. Türk atasözlerinde kişilik ve kişiliğin olumlu ve olumsuz yanlarını yansitan unsurlar vardır.

A. İstatistikî değerlendirme.

Bu sınıf (Hipotez 8) içinde yer alan atasözleri sayısı, diğer dokuz sınıfa (hipoteze) göre çoğuluk teşkil ettiği söylenebilir. Çünkü bu sınıf içerisindeki atasözü sayısı örneklem tamamının % 32.90'ını oluşturmaktadır. Yani Hipotez 8'i sınamak için 259 atasözü uzmanların görüşüne sunulmuştur. Bu kadar çoğuluk oluşturan atasözüne karşılık, sadece 4 atasözünün sınıfa uygun görülmemesi, bulgular neticesinde anlaşılmıştır. Yani Hipotez 8 için 259 atasözü uzmanların görüşlerine sunulmuş, atasözlerinin % 1.54'ü reddedilmiş, % 98.45'i de bu sınıf için uygun bulunmuştur (Bak: Tablo I3).

TABLO I3

8. SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU

Uygundur		Uygun Görülmeyen		Toplam	
F	%	F	%	F	%
255	98.45	4	1.54	259	99.99

Araştırmanın 8. Hipotezi olarak işlem gören "kişilik" sınıfı

İçerisindeki atasözleri için verilen puanların aritmetik ortalamalarının ortalamaları 3.17 olarak hesaplanmıştır. Diğer hipotezlere göre derecelendirmedeki yeri 9.sırada olduğu tesbit edilmiştir. Fakat her bir atasözüne verilen puan yönünden hipotezin kendi içinde desteklendiği anlaşılmıştır (Bak:Ek H). Atasözlerinin her birinin uygunluk dereceleri ayrı ayrı hesaplanarak Ek H'da gösterilmiştir.

B.Psikolojik değerlendirme.

Bu başlık altında değerlendirilmeye alınan Türk atasözleri araştırma içerisinde % 32.90 gibi bir paya sahiptir. Yani araştırma için alınan örneklemde psikolojik sınıflara dağılımında en fazla atasözü "kishilik" sınıfı altında toplanmıştır.

"Kışilik" teriminin geniş anlamı düşünüldüğünde probleme alt başlıklar altında yaklaşımın, anlaşılırlığı daha kolay sağlayacağı fikrinden hareket edilmiştir. Türk atasözlerine alt başlıklar içinde psikolojik yaklaşımlar yapılmaya çalışılmıştır. Fakat kişilik kesin sınırlarla, parça parça düşünülmemiş, bundan dolayı da bazı atasözleri kişiliğin alt başlıklarında yineLENerek değerlendirme yapılmıştır.

Kışilik kavramına alt başlıklar seçilirken, doğrudan atasözlerinden hareket edilmiş ve bu boyutun psikolojik yaklaşımında şu alt başlıklar kullanılmıştır:

- 1.Kışilik ve kişilik tanımları.
- 2.Kışilik ve karakter ilişkisi.
- 3.Kışilik ve kültür.
- 4.Farklı kişilik.
- 5.Kışilikte uyum ve benimseme.
- 6.Kışilikte duygular.
- 7.Kışilik bozuklukları.
- 8."Akıl", "Akıllı" ve "Deli" kavramları.
- 9.Kışilikte çatışmalar.
- 10.Kişiliğin önemi ve değerlendirilmesi.

Atasözlerinde kişiliğin bu on alt başlık altında isimlendirilmesi, kişiliğe ilişkin özelliklerin farklı şekillerde adlandırılmasının

na da dayandığı söylenebilir. Çünkü kişilik bir bütün olarak değerlendirilmesine karşılık, kişiliklere ait özellikler de farklılıklar arzettmektedir. Alt bölümlerle ilgili açıklamalar ve alt bölümler içerisindeindeki atasözleri değerlendirildikçe problem daha iyi anlaşılacaktır.

8.I.Kişilik ve kişilik tanımları.-Bazı ortak görüşler olduğu söylenmesine rağmen, kişilik kavramında farklı tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlamalardan şu örnekler verilebilir:

Kişilik; bireyin başkalarıyla kurduğu ilişkilerdeki tepkiyi ve kendisini gösterme biçimini olmasına rağmen, kişiliğin bir yanı, bireyin öteki insanlarla ilişkilerinde aldığı tavır, gösterdiği davranış, taktiği maskedir(I27). Bir başka anlamıyla kişilik, bir insanı başkalarından ayıran özelliklerin tamamını, çevresine uyum sağlamak için geliştirdiği davranış biçimini belirtir ve insanın duygusal, tutum ve davranışlarının örgütlenmiş, kalıplaşmış, alışkanlık haline gelmiş bütünüdür(I28)denilebilir. Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi, kişiliğin bazı özellikleri olduğu da söylenebilir. Nitekim bu konuda A. Adler(I29), üstünlük eğilimi olan kişilik özelliklerini kendini beğenme(ihtiras), kıskançlık, haset, cimrilik ve kin olarak sıralar. Heymans ve Wiersma kişiliğe ilişkin özellikleri; sinirli, kuşkulu, endişeli, takıntılı, neşeli ve dışa dönük, durgun içe dönük, öfkeli, duygusal, karışık, ilgisiz ve dönük olarak sekize ayırmışlardır. Jung, içe dönük (introvert) ve dışa dönük(extrovert) olarak ikiye ayırmıştır. Freud ise, sevgiç(erotik), sado-masohist, özsever(narcissistic) olmak üzere üç kişilik tipi bulduğunu ileri sürmüştür(I30). Kişiliğin özellikleri ile ilgili daha başka örnekler getirilebilir. Ancak verilecek her örnekte gerçeğin sadece bir kısmı yansıtıldığı düşünülebilir. Çünkü insanın kişiliği söz konusu olunca bütünlüğü işe karışır. Yani kişiliği incelerken onu bir bütün içinde ele almak gereklidir. Kalitim, yetenekler, öğ-

(I27)Özcan Köknel, *Kişilik*, s.24.

(I28)Atalay Yörükoglu, *Gençlik Çağı*, s.71.

(I29)Alfred Adler, *İnsanı Tanıma Sanatı*, s.I49, I83.

(I30)Özcan Köknel, *Aynı*, s.I05, I08.

rendiklerinin ona özgü davranış biçimlerine nasıl tesir ettiğini incelemek zorunludur. Ancak böylece bireydeki kişilik, diğerlerinden farklı kararlı bir bütün oluşturur (I31). Yine de bütün bu çabalar neticesinde insanları tanıdığımızı söylemek güçtür. Allport'un ifade ettiği gibi, hiçbir kimse diğer bir şahsi tamamen anlayamaz. Çünkü hiçbir insan diğer birinin motif, düşünce ve duygularını paylaşamaz. Başkalarının bilgisi bize dolaylı ve parçalar halinde gelir (I32). Buradan hareketle denilebilir ki, Türk atasözlerinde kişilik konusuna yaklaşım yaparken, ancak sezilen kişilik özelliklerinden bir kısmı izah edilebilir.

Türk atasözlerinde kişiliğin; bireydeki davranışlara ve ilişkilere bakılarak, uzun bir gözlem neticesinde değerlendirildiği yönünde ihtimaller kuvvetlidir ki, bu durum Sullivan'ın fikirleri doğrultusunda da yorumlanabilir. Çünkü Sullivan, kişiliğin varsayımsal bir kavram olduğu ve ilişki durumları dışında incelenmeyeceği görüşündedir (I33). Atasözlerindeki kişilikle ilgili hükümlerin, değerlendirmelerin çoğunluğu da, davranışların ve ilişkilerin neticelerine bakılarak dile getirilmiş gibidir. Araştırıcı, Fromm'un (I34) şu düşüncelerini de dikkate alarak kişilik konusundaki atasözlerine yaklaşım yapmıştır. Fromm'a göre; insan kişiliği her ne kadar değişmez değilse de, onu alabildiğine eğilip bükülen ve spesifik bir dinamizme sahip olmaksızın her türlü şartta intibak edebilen birşey olarak göremeyiz. İnsan kişiliği, kendine has bir takım mekanizmalara ve kanunlara sahiptir ve bunları keşfetmek de psikolojiye düşen bir görevdir.

Fromm'un işaret ettiği gibi, psikolojiye bu görevi yüklediğimizde, kişilikle ilgili Türk atasözlerinde, kişiliğin bir bütün olarak

(I31) Refia Uğurel Şemin, *Gençlik Psikolojisi*, 2. Baskı, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2677, 1984, s.97.

(I32) Hasan Mahmud Çamdibi, *Şahsiyet Terbiyesi ve Gazalî*, İstanbul: Han Neşriyat, 1983, s.37.

(I33) Engin Geçtan, *Psikanaliz ve Sonrası*, İstanbul: Hür Yayın, 1981, s.247.

(I34) Erich Fromm, *Hürriyetten Kaçış*, Çeviren: Ayda Yörük, İstanbul: Tur Yayınları, 1979, s.37.

ama her sözde ayrı bir boyutunun yansıtılmaya çalışıldığı görülmüşdür.

"Kişidir kendini hem aziz eden hem rezil", "Kişinin hürmeti de zilleti de kendi elindedir", "Yüz insanın aynasıdır" ve "Dost yüzünden, düşman gözünden belli olur" sözlerine dikkat edilecek olursa, kişiliğin olumlu veya olumsuz bir hükümle değerlendirilmesi, davranışlar ya da ilişkilerin neticelerine bakılarak yapılmaktadır. Kişinin kendisini toplum içerisinde kabul gören ya da dışlanan bir rolde görmesi, yine kendinden kaynaklanabilmektedir. İlk iki atasözü bu gerçeği açıklamalarına rağmen, son ikisi yine davranışlara dayanan farklı kişilik ilişkilerini ve davranışlarını sergiler. Çünkü yüz ifadeleri konusunda çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalardan birini de Landis tertip etmiştir. C. Landis, üç saat süren bir deney sırasında deneklerde değişik duygular uyandıran birçok situasyonlar meydana getirerek yüz ifadelerini fotoğraflarla tesbit edip, yüz hareketlerinin değişik duygulara ait karakteristik bazı strüktürlere sahip olup olmadığını tesbit etmeye çalışmıştır. Netice olumlu çıkmış. Her bireyin kendisine ait karakteristik yüz ifadesinde diğerlerinden ayrıldığı, hiç bir kişinin yüz ifadesinin diğerine benzemediği görülmüştür (I35). Bu durumda "yüz"ün, insan kişiliğinin aynası olduğunun atasözlerinde ifade edilmesi anlamlidır. Bunu biraz daha açarsak şöyle de denilebilir: İnsanlar olaylar karşısında ilk tepkiyi, iradesinin dışında çeşitli mimiklerle gösterirler. Eğer birey olaylar karşısında alışkanlık kazanamamışsa, hislerinin, düşüncelerinin ortaya çıkardığı davranışları, karşısındaki tarafından farkedilir. Yüz ve yüzde bulunan organlar bu şekilde, bireyin kişiliğinin aynası olma özelliğini gösterir. Atasözlerine bu açıklama doğrultusunda bakıldığında, Watson'ın temsil ettiği behaviorizm (davranımcılık) psikolojisinin bazı noktaları görülebilir. Çünkü Watson'a göre; "psikolojinin görevinin bилиçlilik halini araştırmak yerine davranışları incelemek"dir. Ona göre bir hayvan veya insanın bir uyarın karşısındaki tepki-

(I35) Doğan Cüceloğlu, "Statik ve Dinamik Durumda Yüz İfadeleri Tefsirlerinin Mükayesesi", Tecrübe Psikoloji Çalışmaları Cilt:3, İstanbul:İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1961, s. 33, 34.

sini nesnel olarak tesbit etmek önemlidir. İnsan tepkilerinden yararlanarak davranışlarını incelemek, onlara anlam vermek, atasözünde anlamını bulmaktadır (I36). Kişiliği "ilişkiler" ve "davranışlar"la açıklamaya çalışanları atasözleri destekler niteliktedir.

Birey, benliğinin ve kişiliğinin gelişmesinde rol oynayan etmenlere göre, ya Adler'in ifade etmiş olduğu "aşağılık kompleksi" içinde kendini akılsız, şanssız biçimde bütünüyle olumsuz görür; ya da "üstünlük kopmleksi" ile kendini akıllı, yetenekli, sevimli, yakışıklı gibi tamamıyla olumlu bulabilir. Bütünyle olumlu yöndeki kişilik için; "Kimse kendi ayıbını görmez", "Nalıncı keseri gibi kendine yontar", "Herkes kendi huyunu beğenir", "Herkes kendi kantarı ile doksan okka gelir", "Herkes kerameti kendinden bilir", "Her kuş kendi yavrusunu beğenir", "Kimse ayranım (yoğurdum) ekşi demez", "Karga yavrusuna bakmış "benim ak pak evladım" demiş" şeklinde sıralanan atasözleri örnek olarak gösterilebilir. Oysa önemli olan bireyin kendisini, kişiliğini, olmak istediği gibi değil, olduğu gibi gerçekçi olarak değerlendirmesi beklenir. Bu beklentiyi şu atasözlerinde görmek mümkündür: "Kişi noksanını bilmek gibi arif olmaz" çünkü; "Övüngen adam en sonunda önüne bakar". Bu sözlere karşılık bireyin bazı özellikle rini bilmesi de önemlidir. "İnsan kendini beğenmezse çatlar (ölür)" atasözünde de bu gerçek vardır.

8.2. Karakter ve kişilik. - Bazı yazarlara göre karakter kişiliğin bir parçasıdır ve bir bireyi diğerinden ayıran, geçici olmaktan çok sürekli, değişmez ve alışılmış değerler toplamı ve davranış eğilimleridir. Adler'e göre karakter toplumsal anlamda ele alınır, birey ile çevresindeki kişiler arasındaki ilişkiler üzerinde durulur. Düşüstan olmayıp sonradan kazanılan karakter, bir insanın ait olduğu topluma karşı takındığı tutum ve ruhsal durumdur. Araştırmılara göre karakter; ceza ve ödül yoluyla, biliçsiz taklit yoluyla, ahlâkî durumları düşünmek sureti ile öğrenilir (I37). Psikanalizde kişilik ve karakter

(I36) İhsan Kurt, a.g.m., s.25.

(I37) İsmail Çifter, Psikiyatri, Ankara: Şenol Basım Yayın, 1986, s.378; Refia Uğurel Şemin, a.g.e., s.99.

terimleri eş anlamda kullanılmaktadır.Karakterin; kişilik teşekkül edene kadar onun dışında, kişilik teşekkül ettikten sonra da onun içinde yer alan bir kavram olduğu söylenebilir.Bireyin karakteri kişisel özelliklerle, içinde yaşanılan çevrenin değer yargılarından oluşur.Yani karakterde, kişilikle içinde yaşanılan çevrenin değer yargıları birlikte yorumlanır(I38).Türk atasözleri incelemeye alındığında kişilik,karakter ve hattâ günlük yaşıntı içinde kişiye özgü, oldukça sınırlı,belirli duygusal tepkileri ifade eden mizaç ya da huy'un da birlikte kullanıldığı görülmüştür.Huy,mizaç ve karakterin kişilikle bağlantısı olduğu atasözlerinde ortaya konmaktadır.Özellikle huya, kişiliğin bir yönü olarak önem verilmektedir:Güzele kırk不由得 doyulur, iyi huya kırk yılda doyulmaz", "Güzelliğe kapılma huya bak", "Kılıcı kestiren suyudur, kişiyi hor eden huyudur", "Yüzü güzel olanın huyu(da)gazel olur".Bu atasözlerinde "huy" kavramından anlaşılan, genelde bireylerin toplumun değer yargılarına,beklentilerine uygun olan davranış tarzları olduğu söylenebilir.

Toplumda kıyasıya eleştiriçi bir tavır takınan,insan ilişkilerinde hoşörüden uzak,kendi hatalarından habersiz bireyler için; "Elin gözündeki çöpü görür,kendi gözündeki merteği görmez"denir.Kendine özgü bir kişilik geliştirememiş,"Başında kavak yelleri eser"bir tavrı benimsemiş,davranışlarında sürekli tutarsızlıklar olanlar "Hamama gider kurnaya,düğüne gider zurnaya aşık olur".Böyle kişiler zaman ideal benlik ile gerçek benlik normlüğe birbirine karıştırır ve atasözünde ifade edildiği gibi "Karga kekliği taklit edeyim derken kendi yürüyüşünü şaşırılmış"durumuna düşebilir.

Türk toplumunda karakterden;genel olarak iyi,güzel,doğruyu yapmak,başkalarını sevmek,özveride bulunmak demektir.Allport karakteri;

(I38)Orhan Öztürk,Ruh Sağlığı ve Bozuklukları,s.279;Erol Eren, Yönetim Psikolojisi,İstanbul:İşletme İktisadi Enstitüsü 30,Yıl Yayınları No:2,1984,s.50; Özcan Köknel,Kişilik,s.22.

insanın içinde yaşadığı çevrede geçerli olan değer yargıları ve ahlâk kurallarını kullanış biçimini (I39) olarak tanımlar. Türk atasözleri de "değer yargıları" ve "ahlâk kuralları" açılarını dikkate alarak, bireyler için karakter ölçüleri koymuş gibidir: "Ne yavuz (aşkın) ol asıl, ne yavaş (şaskın) ol basıl", "Pek yaş olma sıkılırsın, pek de kuru olma kırılırsın" denirken, bireye davranış ölçüleri de işaret edilmektedir.

Toplumda, kişiliğin değerlendirilmesinde, bireyin içinde bulunduğu durum ve davranışları etkili faktörler olmaktadır. Öyle ki, bireyin içinde bulunduğu zorluklar, sıkıntılar kişiliğini daha belirgin olarak ortaya çıkarabilir: "Adam iş başında belli olur", "Altın ateşte, insan mihnette belli olur" denirken, bu anlaşılmaktadır. Ayrıca; "Sorma kişinin aslini sohbetinden bellidir", "İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötüüğe iyilik er kişinin kârı" sözlerinden; bireyin konuşmalarından, bir olay karşısındaki tutum ve davranışlarından da kişiliğinin anlaşılabileceği vurgulanmak istenmektedir.

"Kalıp kıyafetle adam adam olmaz", "Küheylan at çul içinde de bellidir" sözlerinden, insanların dış görünüşüne bakarak aldanmamak gerektiği işaret edilir. Çünkü "Herkesin iç yüzünü Allah bilir" ve "Herkesin içiyle yüzü bir olmaz".

Atasözleri, hemen hemen herkesce kabul gören ve yeri geldikçe söylenen bir gerçeği; toplum bireylerinin tamamının uyum içinde ve istenilen kişilik özelliklerinde olamayacağını, "Eğri ağaçsız orman olmaz" diyerek kabul eder. Ancak içinde bulunduğu sosyal ortama birden ters düşen kişiler için; "Zürefanın (kibarın) düşküni, beyaz giyer kişi günü" sözü söylenir. "Döner dolap gibi iki yüzlü" kişiliğe sahip olanlarla kimse pek ilişki kurmak istemez. Çünkü geleneksel değer yargılarına göre "Kiminle gezersen onunla anılırsın". Yani, yakın ilişki kurulan kişiler de, bir bireyin kişiliğinin değerlendirilmesinde ölçü unsurlarından biri sayılabilmektedir. Atasözlerinde bireysel ilişkilere, kiminle ilişki kurulduğuna, yani konuşulan bireyin toplumca "iyi" veya

"kötü" tanınmasına, dikkat edilmesi gerektiği vurgulanırken, kişilikli insanların davranışlarına önem vermesi de; "Her şey incelikten, insan kabalıktan kırılır" sözüyle dile getirilir.

8.3. Kişilik ve kültür.- Bu iki kavramın ilişkisi üzerine inceleme ve araştırma yaptıktan sonra düşüncelerini söyleyenler, bireyin kişiliğinin teşekküründe içinde bulunduğu kültürün tesirlerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca kültürün birey davranışlarını etkilediği de vurgulanmış ve her toplum kendi içinde yaşayan kişilere o toplum için spesifik olan yaşantılar yaşatacağı ilave edilmiştir(I40). Bu bilimsel araştırma ve gözlemler neticesinde varılan hükümler, kültürün kişiliği ve birey davranışlarını etkilediği yönündedir. Türk atasözleri, Türk kültürünün bir parçası sayılan folklorun bir alt ürünüdür. Yani atasözleri de "etkileme"de bir paya sahiptir. Verilen birkaç örnekte, atasözlerinde, insanın kişiliğinin nasıl olması gerektiği yolunda hükümler vardır.

Belirli sosyo-kültürel normlara ve beklenilere uyma davranışsı sosyalleşme sürecini meydana getirdiğine göre, bir toplumun bütün bireylerinden aynı uyma davranışının(I41)bazı atasözlerinde istendiğini görüyoruz. Kültürün, bir milletin bireyleri arasında "birlik unsuru" olduğu fikri düşünürse, atasözlerinin toplumun değerleri doğrultusunda bir kişilik, davranış kalibi beklemesi de normal karşılanabilir. Belki de konu başka tartışma boyutlarına da götürülebilir.

"Baş ağır gerek, kulak sağır", "Ağır ol batman gelesin", "Ağır otur ki bey desinler", "Ağır taş yerinden oynamaz", "Ağır yongayı yel

(I40) Bu konudaki araştırma neticeleri, düşünceler ve fikirler için bakınız: George F. Kneller, "Kültür, Kişilik ve Eğitim", Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, C:10, S.I-4, 1977, s.259 ve devamı; MacLver and Page, Cemiyet, İstanbul: 1969, s.93; Cevdet Arsan, "Türk Kültürü ve Kişiğin üzerine Bir Tartışma", V. Millî Nöro-Psikiyatri Kongresi, 1970, s.619; Orhan Öztürk, "Anadolu Toplumunda Özerklik ve Girişme Duygularının Kısıtlanışı", V. Millî Nöro-Psikiyatri Kongresi, İzmir: 1970, s.292.

(I41) Çiğdem Kağıtçıbaşı, İnsan ve İnsanlar, İstanbul: Beta Basım Yayımları, 1983, s.266.

kaldırmaz" ve benzerî atasözleri; bireyin toplum içinde kabul gören bir kişiliğe sahip olmasını "ağır" kelimesine verdiği manâ ve değer içine gizlemiş gibidir. Birinci atasözünde "başın ağır" olmasının istenmesinden; bireyin konuşmalarını, düşüncelerini, hatta bakışlarını bir ölçüye oturtması gerektiği anlaşılabılır. "Ağır ol"dan, bireyin toplum içinde onaylanması; "ağır otur"dan da, davranışlarının gözlendiği ve buna göre hareket edilmesinin istediği şeklinde yorum gi- karılabilir. Fakat bu atasözleri aynı zamanda Öztürk'ün (I42) belirttiği gibi, aşırı bağımlı, özerklik ve girişme noksantalığına sebep olabilecek, "daralmış benlik" özelliğini sürdürdü hükümler şeklinde de yorumlanabilir. Fakat atasözleri Türk kültür kimliğinin içinde düşünüldüğünde, daha fazla ilk yoruma ağırlık tanınabilir.

8.4. Farklı kişilik. -Biriyle fizikî görünümlerinin yanısıra tutum ve davranışlarıyla da birbirlerinden ayrırlar. Yani kalitimla birlikte, gevreden gelen unsurlar, olaylar bireylerde farklılıklar meydana getirir. Kişisel farklılıkların sebepleri çok çeşitlidir. Sadece aynı kültürü almış, aynı ailedede yaşamış bireylerin davranışları birbirlerinin aynı olsaydı, bu farklılıkların tek nedenini çevre şartlarına bağlayabiliirdik. Ancak her bireye kendine has özellik kazandıran unsurlar; yani alınan eğitim, kalitim, duygusal hayat ve çevre şartları olarak belirlenebilir. Başka bir deyişle insan, yaratılışının ve yaşayışının müsterek bir eseridir (I43). Türk atasözlerinde insan kişiliğinin bireylerin sayısı kadar farklı olduğu belirtildiği gibi, aynı kişilikte farklı davranışlar görülebileceği de dile getirilmiştir. Bireyler arasındaki kişilik farklılığının normal bir gelişim süreci içinde olduğu, atasözlerinin muhtevalarında da belirtilmiştir.

"İnsan benzerini ancak aynada görür", "İnsan çeşit çeşit, yer damar damar", "İnsanın soyu bir, huyu bindir", "Her yiğidin bir yoğurt

(I42)Orhan Öztürk, a.g.m., s.292.

(I43)Erol Eren, a.g.e., s.49; Halis Özgür, *Şahsiyet*, 2. Baskı, İstanbul: Özgür Yayınevi, 1969, s.II.

yiyisi vardır", "Her yiğidin gönlünde bir arslan yatar", "Her kişi-nin bir havası var", "Beş parmak bir(düz)değil" şeklinde ifade edi-len atasözlerinde, insanın fizki farklılıklarının yanısıra kişilik farklılıklarını da vurgulamaktadır. Kişilik farklılıkları daha çok insanın davranışları (yoğurt yiyisi gibi), arzu ve istekleri (Her yi-ğidin gönlünde bir arslan yatar), huyu ve "havası" ile belirtilmiş-tir.

Atasözlerinde, aynı kişilikte birbirine zıt davranışlar da ser-gilenebileceği; "Bir ağaçta gül de biter, diken de", "Bir ağaçtan ok-luk da çıkar bokluk da" sözleri ile belirtilmiştir. Bu atasözleri ay-nı zamanda, aynı soya mensup olan bireylerin tezat kişiliklere sahip olabileceği, şeklinde de yorumlanabilir.

Herbart, insanları kolay hareket eden ve ağır hareket eden diye iki kısma ayırmaktadır (I44). Atasözlerinden şu ikisi "ağır hareket e-den" bireyler için söylelenebileceği gibi; kendini savunamayan, hiç bir şeye aldırmayan kişilikler için de söylenebilir: "Başına vur, ekmeğini elinden al" ve "Başında değirmen taşı dönse aldırırmaz".

8.5. Kişilikte uyum ve benimseme. - Daha önce kişiliğin oluşumun-da kalitimın yanısıra çevrenin de etkisi olabileceği belirtilmişti. Bireyin yakın çevresi, ilişki kurduğu insanlar da kişiliğe etki eden faktörler arasında sayılabilir. Kişiliğin bir diğer tanımının da, bi-reyin olağan uyum kalıplarına verilen isim olduğu düşünülmektedir. Burada uyum, kişinin kendi kültürüne yapılacaktır. Çünkü uyum birey i-çin gerekli olduğu kadar toplum için de gerekli sayılmaktadır. Uyum sağlayan duygusal, düşünce ve davranışlar ile o toplumun kültürünün ge-nel bir ahenk içinde bulunması gereği kabul edilmektedir (I45). Bu açıklamalar çerçevesinde düşünüldüğünde, bireyin toplumla, bulunduğu

(I44) G.Kerschensteiner, Karakter Kavramı ve Terbiyesi, Çeviren: H.Fikret Kanad, Ankara: MEB Yayınları, 1977, s.20.

(I45) Cevdet Arsan, a.g.m., s.629.

ortamla uyum içinde yaşamاسının istenmesine atasözlerinde de rastlanılmaktadır. Kavgadan, çatışmalardan kaçmak isteyen birey, bu durumlara sebep olmaktansa olumlu sayılabilcek bir savunma mekanizması geliştirmektedir; "Azıcık aşım, kaygısız (ağrısız, kavgasız) başım" diyebilmektedir. Bu söz, aynı zamanda geleneksel Türk kültürünün yetiştirdiği, kanaatkâr, bulduğu ile yetinebilen, gerçekleri kabullenmiş insan tipi için de geniş bir anlamı taşımaktadır, "Vardığın yer kör ise sen de gözünü kırp (bir gözünü kapa)" diye ifade edilen atasözünde, birey için uyumun gerekliliği belirtilmektedir. Buradaki uyumdan maksat, kişiliğin, içinde bulunulan ortamda sökükleştirilmesi anlamında değildir. Bazı araştıracıların zekayı, bireyin yeni durum, engel ve problemler karşısındaki tecrübelerinden ve öğrenciklerinden yararlanarak o an için gerekeni yapması, uyum sağlamaşı yeteneği (I46) olarak tanımladıkları düşünülürse, atasözündeki manada anlaşılabilir.

Türk atasözlerinde, çocuğun veya yetişkinin ilişki kurduğu yakın çevresine dikkat edilmesi gerekiği her fırسatta vurgulanmaktadır. Bilindiği gibi bireyin iyi bir örnek seçerek özdeşleme yoluya, beğendiği, benimsediği birinin davranışlarını âdetâ farkında olmaksızın taklit ederek toplum içinde kendine özgü toplumsal rolleri öğrenmesi, kişiliğini şekillendirmesi mümkün olabilir. Ancak özdeşleme için seçilen örneğin, toplumca onaylanmamış davranış şekillerine sahip kimser olması pek istenmez. Bunun için çocuğun ve gencin iyi arkadaşları olması istenir. Atasözlerinin açıklamalar doğrultusunda olduğu şu örneklerden de anlaşılmaktadır: "Kiminle gezersen onunla anılırsın", "İsin yanına varan iş, misin yanına varan mis kokar", "Kır atın yanında duran ya huyundan, ya tiyünden, ya suyundan", "Üzüm üzüme bakarak kararır", "Körle yatan şası kalkar", "Topalla gezen aksamak öğrenir", "Kişi arkadaşından bellidir", "Benzeye benzeye yaz, benzeye benzeye kış olur", "Adam ahababından bellidir", "Söyle dostunu, söyleyeyim kim olduğunu", "Kara yanına varma kara bulasıır".

Örnek olarak sıralanan atasözleri "benimseme" kavramı ile yorumlanmasa, olumsuz davranışlara sahip olan kişilerin olumlu kişilik sahibi bireyleri etkileyemeyeceği söylemeye bile; "Karga ile gezen boğa konar", "Kurunun yanında yaşı da yanar" gerçeği pek inkâr edilemez. Uzun tecrübelerin ve yaşantıların ürünü olan atasözlerinin, psikolojinin "benimseme" kuralının manâsı doğrultusunda yorumlanabilecek hükümler de taşıdığı söylenebilir.

8.6. Kişilikte duygular.-Kişilik, duygularla örülüdür. Bireyin uyaranlara, olaylara, hatırlalara, düşüncelere, duygusal tepki ile katılabilme yetisine duygulanım (affect) denir. Neşe, öfke, üzüntü, nefret, kin, sıkıntı ve benzeri şekillerde isim alırlar. Bunlar tabii duygulardır. Ancak bu duygular uzun süre aşırılaştığı ya da uygunsuz tepkiler olarak ortaya çıktığında duygulanım bozukluğu düşünülebilir (I47). Atasözlerinde kişilikte meydana gelen duygusal tepkiler dile getirilirken, bireyin davranışını açısından değerlendirildiği görülmektedir. Atasözlerini daha iyi anlamak için, duygular konusunda genel açıklamaların ve rilmesi değerlendirmeye ışık tutacaktır.

Kişilikte duygular nitelik ve niceliklerine göre farklı olabilir. Bu farklılığa duyguların şiddeti denir. Aynı nitelikteki duygunun şiddet oranı değişik tepkilere sebep olur. Şiddetli korku, öfke, üzüntü ve benzeri duygular taşkınlık ve panik yaratır ya da bireyi olduğu yerde hareketsiz bırakır. Duygularda fizyolojik olan değişikliklerin belirtileri genellikle benzer biçimde bulunur. Atasözlerinde dikkat çeken duygular; korku, kaygı, üzüntü, öfke, inatçılık ve benzerleridir. Korku; gerçek, beklenen bir tehlike karşısındaki duygusal yaşıtı. Kaygı; nedeni bilinmeyen bir kuşku ve korku durumu. Öfke; engellenme karşısında ortaya çıkan ölçüsüz, gereksiz saldırganlık (I48) olarak tanımlanabilmektedirler. Duyguların, kişiliğin oluşmasında, tutum ve davranışların ortaya çıkmasında önemli rol oynadıklarını atasözlerinde görebilmekteyiz.

(I47) Orhan Öztürk, Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, s.205.

(I48) Özcan Köknel, Kişilik, s.67, 71.

Atasözlerinde, şiddetli duyguların bireye zararı olabileceği, "Keskin sirke kabına(küpüne) zarardır", "Öfke ile kalkan zararla oturur" sözleri ile belirtilmektedir ki, bu düşünceler ilmî gerçeklere de uyumaktadır. Şöyled ki; duygusal gerilimler uzun sürede mide ve kalp hastalıklarının oluşmasına sebep dlmaktadır. Ayrıca duygusal bozuklukların, beynin gevresindeki sıvının basıncını artırdığını, eğer basınçtaki yükselseme sürerse kafatasının içindekiilerin sıvı tarafından sıkıştırılıp başağrısı yaptığını(I49) ilmî araştırmalar ortaya koymuştur.

İnatçılık, bir duygulanım olmasa da, herhangi bir duygunun oluşturabileceği bir davranış bozukluğu şekline dönüşebilir. Öyle ki bazen birey, inatçılığın kendisine zararı olacağını bilse dahi inadında ısrar edebilir. "Çıktı dokuz, inmez sekize", "Dediği dedik, çaldığı düdük", "Bir inat bir murat", "Bin kez söyle eşege, bir dirhem inmez aşağı" sözlerinde olduğu gibi, kişi inatçı bir tavır içinde olabiliyor. Horney(I50), bu tipler için nevrotik demekte, bunlarla tartışmanın, yani bunları ikna etmeye çalışmanın yararsız olacağını yazmaktadır. Ama inatçılığın gerisinde kaygı, endişe gibi şiddetli duygular da olabileceği de düşünülebilir. Çünkü duygular, bireyin tutum ve davranışlarının ortaya çıkmasında etkili olabilmektedirler.

Kişilikte "korku" ve "kaygı" duygularının, Türk atasözlerinde değişik boyutlarda sergilendiği anlaşılmaktadır. Psikologlar "korku" kelimesini; korku sebebinin açık seçik bilindiği, gerçek bir tehlige öünde beliren bir tepki olduğu şeklinde tanımlarlar. Vehim, bunaltı, şüphe, endişe, anksiyete kelimeleri ile de ifade edilen "kaygı" ise; dışta var olmayan bir tehlike karşısında beliren, korku sebebinin belirsiz olduğu durumlardaki tepki olarak tanımlanır. Kaygı, bazen güclü bir iç korkuya da dayanabilir. Birey, korku yaratan kaynağı kesin bir şekilde algılayabildiği halde, kaygının kaynağının farkında bile olma-

(I49) Eric Berne, a.g.e., s.I90, I92.

(I50) Karen Horney, Çağımızın Tedirgin İnsanı, Çeviren: Ayda Yörük, İstanbul: Tur Yayınları, I980, s.54.

yabilir. Bazen bastırılmış düşmanca duygular biliçli düzeye çıkışma eğilimi gösterdiğinde bireyin duyduğu şey keygidiir (I51). Bireyde bu duyguların bazen karışlığı da olabilir. Çünkü insan korktuğuyla karşılaşca, ya da onu zihninde tasarlayınca aşırı kaygı ve sıkıntı duyar, panıge kapılır. Korkuların temelinde kaygı ve endişenin bulunması (I52) kişideki duyguların karışabileceğini gösterir. Bu psikolojik bilgilere dayanarak Türk atasözlerinden örnekler verilebilir. Mesela doğrudan "korku"nun değil, korkan bireyin nasıl davranışları gösterdiğini, ya da gösterebileceğini şu atasözleri anlatmaktadır: "Korkağa gölge bile düşmandır", "Korkak bezirgan ne kâr eder ne ziyan", "Korkmuş kişiye koyun başı çift görünür", "Korkulu yola kişi yayla okla çıkar", "Korkunun ecele faydası yoktur".

Örneklerdeki atasözlerinden anlaşıldığı gibi "korku" duygusunun, bireyde yoğunluğuna göre görme bozuklukları, davranışlarda tutarsızlık ve dengesizlik görülebileceği işaret edilmektedir. Korkan bireyin "gölge"den şüphelenmesi, koyun başını çift görmesi ve benzeri durumlar bunu göstermektedir. Korku ve kaygı duygularının birbirine karışığı, şiddetine göre bazen birinin öne çıkartıldığı atasözlerinde rastlanmaktadır. Birey, "Bin tasa bir borç ödemez", "Bin kaygı bir borç ödemez", "Boşuna telâq dikine tıraş" olduğunu bilse de kaygılarından kurtulamayabilir. "Akla gelen başa gelir" sözünde olduğu gibi, bireyin zihnine taktiği korkulu beklenelerinin görüntüsü düşüncelerine aksedebilir. Neticede bilince takılan kaygı bunalım yaratır, kişi şabalarına karşı obsesyon denen düşüncelerinden kurtulamaz ve "Kişi korktuğuna uğrar". Bu hissedilen duygular aynı zamanda baskın altına alınmış endişe belirtilerinden başka birsey olmayabilir. Bu boş endişelerden kurtulmak için "Bin kaygı bir borç ödemez" sözü, olumlu yönde geliştirilen bir mekanizma, kayğıdan kurtulmayı öneren bir tavır sayılabilir. Kaygılı olan bireyin birçok belirtileri bulunabilir. Bunlardan biri de şaşkınlık, ne yapacağını bilememedir. Hatta kaygının tanımında belirtil-

(I51) Pierre Daco, a.g.e,s.93.

(I52) Özcan Köknel, *Kişilik*, s.260.

diği gibi,kaygılı birey herhangi bir şeyin varlığı olmadan,o varlığa karşı harekete geçme davranışları gösterebilir.Bu tür anlamsız olarak görülebilecek kaygılı davranışlara karşı;"Doğmadık çocuğa don(kaftan) biçilmez","Gölü(dereyi)görmeden paçaları sıvama","Dağdaki tavşanın suyu ocağa vurulmaz","Denizdeki balığa pazar olmaz","Doğmadık oğla-na ad komak olmaz","Doğmayana don biçer" ve benzeri sözlerin söylen-diği veya söylenebileceği düşünülürse,atasözlerinde birey davranış-larından anlaşılan kaygıların da dile getirildiği söylenebilir."Bu-nalan karga buz yutar","Bunalan ölmek kara gün kararip kalmaz" söz-lerinin de "kaygı"duygusunu işlediği,bireyin kaygılarını giderme yo-lunda ifadeler taşıdığı belirtilebilir.

Türk kültüründe "gam","dert","keder" olarak isimlendirilen üzüntü duyguları da bazen korku ve kaygı ile içiçe bulunabileceği gibi,bu duyguların başında ya da sonunda da oluşabilir.Yahut kişi,karşılaştığı bir olay karşısında şiddetli bir üzüntüye itilebilir.Bu duyu-gu bireyi sarsacak,etkileyerek şiddet ve uzunlukta olduğunda zarar görecek yine bireyin kedisidir.Çünkü şiddetli duyguların kişiye fizikî,olumsuz etkileri olabileceği belirtildiği gibi,ruh sağlığı açısından da olumsuz tesirleri söz konusu olabilir.Nitekim şu atasözle-rinde üzüntünün,sıkıntının insan üzerindeki psikolojik ve fizyolojik etkileri anlatılmak istenmektedir:"Ağacın kurdu içinde olur","Ağacı kurt,insanı dert yer","Demir nemden,insan gamdan çürür","Duvarı nem,insanı gam yıkar".

Geleneksel Türk kültüründe öfke,gadab ve gazap olarak da ifade edilmektedir.Öfkenin sınırı çizilmeden,çoğunlukla hatalı,kötü bir duyu olarak değerlendirilir."Oysa öfke bir sınır içinde bireyin ken-di varlığını koruması,tanıtması ve çevreye kabul ettirmesi için ge-rekli"(I53)olduğu uzmanlarca kabul edilmiştir.Ancak "sınır"ın,her öf-keli birey tarafından çizilebilmesi gerçekleştirilemediğinden,bu duyu-hakkındaki düşünceler ve atasözleri de olumsuzdur.Meselâ Gazâlf-ye göre(I54)insanın isteklerinden birisi engellendiği zaman öfke mey-

(I53)Özcan Köknel,Kişilik,s.185.

(I54)Gazâlf,İhya-i Ulûm-id-din,Tercüme:Ali Arslan,İstanbul:Arslan Yayınları,C:VII,I980,s.5-8.

dana gelir. Öfke anında ateş yükseldiği gibi, kan basıncı artar, insanın yüzü kızarır. Aşırı öfkelenen bir kişilikte söz dinleme azalır, gözleri birsey görmez olur. Öfkelenen kişi sözlerinde de aşırılığa, saldırganlığa kadar varır. Öfkesi geçtiği zaman, aynen şu atasözünde belirtildiği gibi söyledişi sözlerden utanır: "Öfke gelir göz kararır, öfke geber yüz kızarır". İnsanda öfke, atasözlerinde de ortaya konduğu gibi, fizyolojik ve psikolojik olmak üzere çift yönlü oluşmaktadır. Çünkü öfke duygusu aynı zamanda hem ruhu, hem de bedeni ilgilendiren bir durumdur. Öfkeyi, içten gelen yıkıcı bir coşku, bütün bedenin ısısını yükseltip kan dolasımını hızlandıran bir durum ile birlikte görürüz (I55). Bunun için "Öfke baldan tatlidir" ama "Öfke ile kalkan zararla (ziyanla) oturur" denmiştir. Çabuk öfkelenen ama bu duygusunu kontrol altına alabilen bireyler için; "Saman alevi gibi parladı", "Çabuk parlayan çabuk söner" sözleri söylemişdir. Buna karşılık öfkenin eylemeye geçmesi demek olan saldırganlığa hazırlanan, öfke şiddeti arttığı gözlenen kişiler için, "Burnunun yeli saman savurur", "Demir yalyip ateş püskürür" sözleri dile getirilir. Buradan da anlaşılır ki, saldırganlık, öfkenin itici gücü ile engellenen amaca şiddet kullanarak ulaşma yolunda çogu zaman boşça çıkan girişimlerdir (I56). Herhangi bir istekleri ya da ihtiyaçları engellendiği zaman hayvanlarda, çocukların da ve erginlerde saldırgan davranışlar görülebilir. Türk atasözlerinin saldırganlığa ve saldırgan kişilere karşı tavır almış olarak söylendiği görülmektedir: "Ölüm ile öç alınmaz", "Yırtıcı (alıcı) kuşun ömrü az olur", "Zorba ile şaka olmaz", "Azgın it ile uğraşılmaz". Bu atasözlerinden başka, saldırganlığın; saldıran ve saldırılan açısından hiç de iyi olmayacağı, "Canı yanana eşek attan yürüük olur", "Eşeğin canı yanınca atı geber", "İki testi tokusunca biri elbet kırılır" söleriyle belirtilmiştir.

Bilindiği gibi ölüm içgüdüsünün önemli bir türevi saldırgan-

(I55) M. Abdullah Draz, İslâm'ın İnsana Verdiği Değer, Tercüme: Nureddin Demir, İstanbul: Kayıhan Yayınevi, 1983, s. 62.

(I56) Erich Fromm, Sevginin ve Şiddetin Kaynağı, 4. Basım, Çevirenler: Y. Salman, N. İçten, İstanbul: Payel Yayınları, 1987, s. 23.

liktir. Freud'a göre saldırganlık gerçekte insanın kendisine yönelik olan yıkıcı eğilimlerinin dış dünyadaki nesnelere çevrilmesidir."Ölümü gelen it mescidin duvarına siğer"sözünde de, saldırganlık dürtüsünün dış dünyaya çevrilmesini görebiliriz. Çünkü toplumun kutsal saydığı ve inandığı değerlere saldırılması büyük olaylara sebep olabileceği gibi, saldırganlar hareketlerini canı pahasına ödeme durumuna düşebilirler(I57). Atasözünden de bu doğrultuda anlam çıkarılabilir.

Buraya kadar olan açıklama ve örneklerde görüldüğü gibi, Türk atasözlerinde kişilikteki bir kısım duygular, gözlemlenen davranışlar neticesinde dile getirilmiştir. Her birine kısaca yapılan psikolojik yaklaşımlar da bunu göstermektedir.

8.7. Kişilik bozuklukları.-Kişilik, kendi içinde dahi çok farklı boyutlarda olduğundan, kişilik bozukluğunun tam geçerli bir tanımı yapmak güçtür. Çok çeşitli kişilik bozuklukları vardır. Bunların ayrı ayrı tanımlarını yapmak yerine ortak özellikleri şöyle özetlenebilir:

1. Davranışların benliğe yerleşmiş olması, fakat uyum amacıyla ile esneklik göstermemesi.

2. Belli bir toplumda uyumlu sayılabilmek için geçerli ölçülerden sapması.

3. Çocukluktan beri süregelmesi.

4. Toplum içinde ve iş hayatında belirgin bozulmaya yol açması.

5. Genellikle benliğe uyumlu(ego-syntonic), yani benimsenmiş olması ve değiştirilmek istenmemesi; bazen de benimsenmiş(ego-dystonic) olsa bile değiştirilememesi.

6. Genel olarak çevre ile çatışma ve sürtüşmeye yol açması; kendisini çevreye değil, çevresini kendisine uydurmaya çalışması(alloplastik uyum).

7. Kişinin bilişsel yetilerinde, temel duygulanım ve düşünce yapısında belirgin bozukluklar yoktur. Zaman zaman bunalı ve çökkünlük belirtileri ve somatik yakınmalar değişik derecelerde bulunabilir(I58).

Kişilik bozukluklarının genel özelliklerini belirtmeye çalışan bu açıklamalardan sonra, Türk atasözlerinde bir kısım kişilik bozuk-

(I57)İhsan Kurt, a.g.m,s.26.

(I58)Orhan Öztürk, Ruh Sağlığı ve Bozuklukları,s.280.

luklarını yansıtan örneklerle geçilebilir. Ancak önemli bir noktanın daha açıklanması gereklidir. Biliyoruz ki, kişilik yapısı ile ruh sağlığı ve hastalıkları arasında bir ilişki vardır. O halde belirli kişilik özelliklerini hazırlamaya katkıda bulunarak, belirli bozukluklara zemin sağlayan kültürel etkileri bilmek gereklidir. Kürtlere özgü, temel, sosyal veya millî kişilik denilen kişilikler olduğu gibi, kültürlerde ait psikiyatrik bozukluklar gerçekten vardır (I59). Fakat böyle bir karara varmamız için, o milletin kültür yapısı hakkında bilgi sahibi olmak gereklidir. O halde ölçümüz, temelde birleşilen psikolojik verilerin yaklaşımı olabilir.

Kişilik bozukluklarında kesin bir sınırla ayırdedilmeyen durumlar olabilir. Bazen de içiçe girmiş şekilde ortak özelliklerle ortaya çıktığından, hangi kişilik bozukluğu olduğu tanısında bir aksilik oluşmayabilir. Ya da değişik kişilik özellikleri belli zamanlarda gösterilebilir. Atasözlerine psikolojik boyutlarda yaklaşım yapılırken, değişik psikolojik unsurların aynı sözde içiçe görülebileceği ve bundan dolayı değişik yorumlara açık olabileceği bir gerçektir. Türk atasözleri için yapılmaya çalışılan psikolojik değerlendirmelerde bu açıdan bakılması daha uygun olabilir.

Araştırmaya seçilen Türk atasözlerinin incelenmesi neticesinde, bunların daha ziyade şu kişilik bozukluklarını yansittığı görülmüştür: Psikonevroz, narsisistik, nevrotik, obsesif-kompülsif, psikopatsosyopat, eksplozif, siklotimik, paranoid, pasif-bağımlı vb.

Psikonevrozlarda en önemli ayırım, kişinin kendisinden değil çevresinden yakınıması; kendisinin çevreye uyması değil, çevrenin kendisine uyması (I60) bekłentisinde olması ve çevreyi kötülemesi şeklindedir: "Ellere körlük verir, kendi kamburuna bakmaz", "Herkes kerameti kendinden bilir" ve benzeri sözler, açıklamalar çerçevesinde değerlendirilebilir. Çünkü atasözünde de belirtildiği gibi, birey kendi ger-

(I59) Cevdet Arsan, a.g.m., s.619.

(I60) Orhan Öztürk, Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, s.281.

çeğini görmemesine karşılık çevresinede olumsuz olarak bakmaktadır. Bu atasözlerinde birazda narsisistlik olduğu söylenebilir. Birey "kerameti" kendinden bilmekle bu düşüncelere yaklaşmaktadır. Aslında narsisistlik kişilik bozukluğu; kendilerini ruhî ve fizikî yönden aşırı beğenmiş ve üstün gören, sürekli beğenisi, ilgi ve onay bekleyen kişilerdir. Eleştiriye dayanamazlar, devamlı övgü bekledikleri için, görünüş ve davranışları da bunları elde etmeye yöneliktir. Bu kişilik özellikleri çoğunlukla sınırda (borderline) kişilik ile birlikte bulunur (I61). "Nalıncı keseri gibi kendine yontar" diye ifade edilen ve benzeri atasözlerinde de narsisistlik kişilik bozukluğunun özelliklerinden bazıları görülebilir.

Köknel (I62), nevrotik kişiliği; "dışa dönük" ve "içe dönük" olmak üzere ikiye ayırarak inceler. Nevrotik dışa dönük kişilik; kaygılı, endişeli, tedirgin, ilgi alanı dar, neşesiz, karamsar, ters huylu, durgun ve isteksiz. Düşünmeden karar verir, çabuk hareket eder, sık sık yanılır. Erişmek istedikleri ile kendi gerçeklerinin bağlantısı olmadığı gibi çok övünür, yaptığı işleri abartır, bunlarda histeri belirtileri de kolayca ortaya çıkabilir. Nevrotik içe dönük tipler ise; kaygılı, endişeli, alingan, sinirli, takınak düşüncelere sahip, kendisini başkalarıyla kıyaslayıp onlara erişmeye çalışan, imkân ve becerilerini geliştirmek için çaba harcamayan tiplerdir. Bu sayılan özelliklerin tamamının bir den görülmesi söz konusu değildir. Zaman zaman bazıları ağırlıklı görülebilir. Her bir atasözünde aynı nevrotik kişilik özellikleri olabileceği gibi, bazlarında da bu kişilik tipinin bir kısım özellikleri vardır. Örnekler bunu göstermektedir.

Nevrotik kişilik özelliğine sahip bir bireyde, güç kazanma ihtiyacıının bir belirtisi de kendi bildiğini okuma isteğidir. "Cemaat ne kadar çok olursa da (olsun) imam bildiğini okur" şeklinde ifade e-

(I61) Orhan Öztürk, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, s. 286.

(I62) Özcan Köknel, *Kişilik*, s. III, II2.

dilen atasözünde nevrotik kişiliğin bir özelliği görülmektedir. Günkü nevrotik kişi; güç kazanmak için değişik tutum ve diğer insanların görüşlerine hiçbir zaman boyun eğmeme eğilimindedir. Nevrotik bir bireyi endişesinden kurtarabilmek için onunla tartışmak, yani onu inanç dırmağa uğraşmak boşunadır. Bu gibi kişiler için halkımız arasında "katar inadı var" sözü kullanılır. Bundan başka şu atasözleri de, bu tip kişilik özelliklerine sahip ya da yönelik olanlar için söylenmiş gibidir: "Çıktı dokuza, inmez sekize", "Dediği dedik, çaldığı düdük", "Bir inat bir murat", "Bin kez söyle eşege, bir dirhem inmez aşağı". Bu atasöllerinin dışında, şu atasözlerinde de nevrotik kişilik özelliklerinin var olduğu söylenebilir: "İçi başka, dışı başka", "İçi beni yakar, dışı eli", "Dişi doğru, içi eğri", "Dişi kalaylı, içi alaylı". Düşünceleriyle davranışları, hareketleriyle sözleri uyuşmayanlar için bu sözler hazır bir cevaptır. Bazı kişiler, içerisinde bulunduğu yaşama kalıplarına iyice uymuş gibi göründüğü halde, birden bunların tabii olmadığı ortaya çıkar, ki psikolojide bu tip kişiliğe sahip olanlara nevrotik denilmektedir. "Ya olduğun gibi görün, ya da göründüğün gibi ol" atasözü, bu tip kişiliğe bir ikaz işaretini gibidir. Bazen de tembel, alıngan, gevresindekilerden zok şey bekleyen, ya da kuşkucu olarak nitelenen kişiler için; "Buluttan nem kapar", "Öküzün altında buzağı arar" denilir. Bunlar da nevrotik kişilik özelliğine sahip bireylerdir. Bu tür tepkileri sürekli olarak gösteren kişilerde paranoid eğilimlerin varlığından da söz edilebilir. Paranoid eğilimli kişiler gevresindeki insanların davranışlarını ve sözlerini çoğu kez yanlış yorumlar. "Buluttan nem kapar" sözünün içinde, nevrozların daha ağır biçimde olan psikozların belirtileri de vardır. Çünkü psikozların belirtilerinden "konu edilme sabuklamaları"nda kişi, diğer insanların kendisinden söz ettiklerine ya da hayatının dolaylı biçimde konu edildiği ne inanır (I63).

Yapılan bir araştırmaya göre (I64) paranoid kişilik Türk halkı

(I63) İhsan Kurt, a.g.m., s.23.

(I64) Yusuf Savaşır, a.g.m., s.24.

tarafından gayet iyi sezilmekte.Şöyledi ki;şehirlerde aşağılık kompleksi,güvensizlik vs.gibi Adler,Freud ve psikodinamik açısından açıklamalar yapıldığı halde,köyde yapılan yorumlar gerçeğe daha uygun bulunmuştur.Meselâ paranoid eğilimli kişilik davranışları için;"Kendi şerrini bastırıyor","Kendi kötüüğünü başkasında arıyor", "Kendi yapıyor ona da yapılacak sanıyor","Kendi ele yapıyor ki elden bekiliyor" gibi yargılar yapılmaktadır.Paranoid kişiliğin kuşkusu, aşırı gururlu,geçimsiz,kinci ve benzeri özellikleri dikkate alındığında;"Burnu bokta,kanatları havada","Burnu kaf dağında","Alçak yerde tepecik kendisini dağ sanır" sözleri,aşırı gururlu paranoid kişiliğe örnek gösterilebilir.Paranoid kişiliğin özelliğinden biri de, gerçeklerin test edilmesi ile kusurların düzeltilmemesi,özel duyarlı olduğu alanlarda sorumluluğu kendisinde arama yerine başkalarına yükleme eğilimidir(I65)."Deve kuşu yüke gelince kuşum,uçmaya gelince deveym der" şeklinde ifade edilen atasözünde de paranoid kişiliğin bu özelliği görülmektedir.

"Düğüne gider zurna beğenmez,hamama gider kurna beğenmez"sözü aşırı duyarlı;"Dediği dedik çaldığı düdük"sözü inatçı;"Güneş olsa kim senin mendilini kurutmaz"sözü cimri;"Öküzin altında buzağı arar"sözü şüpheci;"İnce eleyip sık dokuma"sözü,ince düşünen kişilikler için örnek olarak verilebilir.Benzer atasözlerinin sayısı daha da artırlabılır.Ancak örnek olarak sıralanan atasözleri ile birlikte sayılan kişilik özellikleri,obsesif-kompulsif kişiliğin bazı özellikle rindendir.Atasözlerinden her biri bu kişilik tipinin bazı özelliklerini hatırlatmaktadır.

Kişilik bozukluklarından kabul edilen eksplozif kişilik,bireyin öfke duygusu ile içiçe geçmiş olarak ortaya çıkabileceği söylenebilir.Ancak bu kişilikte;"Saman alevi gibi parladı"atasözünün anlamına uygun olarak,heyecansal tepki görülür.Bu kişiliğe sahip olanların öfkeleri birden kontrollsüz ve beklenilmeyen zamanda,bir kızgınlık çıkıştı şeklinde parlama gösterebilir.Bunlar bağırmaya,çağırmaya,korku verme ya da saldırgan durumlar gösterebilirler.Atasözünde ifade-

sini bulduğu gibi,"Demir yalayıp ateş püskürür"ler.Bu kişilerdeki nöbetler,bir güçlülük veya enerji belirtisi olmaktan ziyade asıl za-yifliklarını gizlemek için ortaya çıkan yetersiz çabalardır(I66).Bu tip kişilikler için;"Çabuk parlayan çabuk söner"atasözü de kullanılabılır.

Antisosyal kişilik,"psikopatik kişilik"olarak da adlandırılmıştır.Folklor ve masallar,psikopatik ya da antisosyal bozuklukların insanlarda tarihin her döneminde görüldüğünü göstermektedir.Psikopat kişiliğin genel özellikleri;eksplozif kişilikte görülen,parlayan "heyecansal tepkiler" ve obsesif kompulsif kişilikte görülen"innatçılığın"yanısına,çabuk kızma ve yalancılık gibi özellikler taşırlar.Kendisiyle övünen,utanmaz ve sabırsız kişilderdir.Kendi güvensizliklerini,başkalarının kusuru ile oldu,diye projekte ederler."Aksayanla aksak.susayanla susak"sözünün anlamındaki gibi,kararları olaylara göre değişir(I67).Eksplozif ve obsesif kompulsif kişilik tipleri için örenek verilen atasözleri,antisosyal kişilik için de verilebilir.Ayrıca yalancılık,psikopatik kişiliğin ve histerik kişiliğin özelliklerinden biri olduğundan,bu konuya uygun şu atasözleri örnek verilebilir:"Yalan ile iman bir yerde durmaz","Yalancının gemisi yüfürmez","Yalanın karşılığı yalandır","Asılsız söz sahibine yüz karsi getirir" ve benzeri sözler içerisinde antisosyal ve histerik kişiliğin "yalancılık"ozelliği vurgulanmaktadır.Ayrıca psikopatik kişilik özelliklerinden birinin deşikinti,suçluluk duygusu göstermemeye durumları olduğu dikkate alınırsa;"Arsız güçlü olunca haklı suçlu olur","Arsız neden arlanır,çul da giyse sallanır","Arsıza öğüt hayretmez"sözleri,bu açıklamalar parelelinde eklenebilir.İtibarınde,antisosyal kişiliğin "arsız"olarak nitelendirildiği söylenebilir.

Sıklotimik kişilik özelliklerine sahip olan bireyler çevrelere karşı dostça,enerjik ve değişken davranışlar gösterirler.Günün

(I66)İsmail Çifter,a.g.e.,s.381.

(I67)İsmail Çifter,aynı,s.382;Orhan Öztürk,Ruh Sağlığı ve Bozuklukları,s.284.

değişik zamanlarında bazen karamsar, bazen neşeli halda, bazen çok konuşkan görünürler, bazen de hiç konuşmazlar(I68)."İmamı görür ağlar, davulu görür oynar" şeklinde tanımlanan tipler, siklotimik kişilik bozukluğu gösteren kişilikler için söylenebilir.

Passif-bağımlı ya da kayıtsızlık gösteren kişiler için; "Başında değirmen taşı dönse aldırmaz", "Başına vur, ekmeğini elinden al" gibi sözler söylenir. Yani bu atasözlerinde passif-bağımlı kişiliğin özeliklerine rastlanılmaktadır. Bu tür kişilik bozukluğu gösteren bireylerde, psikososyal vaziyet alışlarının son halkası, başkasına karşı tam ve köklü bir kayıtsızlık halinde belirir. Şahsiyeti kaybetme, şahsiyetinden olma yerine, şahsiyetten mahrum bulunma vardır(I69). Aynı zamanda "Rezidüel şizofreni"nin belirtilerinden bazıları da atasözlerinde görülmektedir. Bu tür şizofreninin belirtilerinden bazılarına göre duygusal küntlüğü, vurdumduymazlık, girişim ve eylem azlığı(I70); başına vuruşup elinden ekmeği alınan ve başında değirmen taşı dönse aldırmayan, vurdumduymaz biriyde de görülmektedir.

8.8. Kişilikte çatışmalar.-İnsan, hayatı boyunca düz bir çizgiyi takip eder gibi yaşamaz. Bireyin hayatında inisler, çıkışlar, stressler, engellenmeler, zorlanmaların olması normaldir. Yani insan, ömrü boyunca içten ve dıştan gelen birden çok dürtü ya da güdü ile karşılaşabilir. Karşılaştıkları arasında seçim yapma mecburiyetini hissettiğinde, bu durum bireyde çatışma yaratır. Çatışma, zorlanma veya bir engelle karşılaşma yerine, iki ihtiyaç arasından birini tercih etme zorunluluğunun oluşturduğu çatışma şeklinde de belirebilir. Aynen; "İki camii arasında kalmış beynamaza(binamaza)dönmek" sözünde olduğu gibi. Atasözünde ifade edildiği gibi, iki tercih arasında kalmayıp birey bunun birini tercih etmeye zorlanırsa, stress yoğunluğunu daha da artırabilir. Çünkü bireyden istenilen davranış ile amaç davranışını yapma

(I68)İsmail Çifter, a.g.e., s.380.

(I69)J.Maisonneuve, Psikososyolojinin İlkeleri, Çeviren: Selmin Evrim, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları NO: I84I, I973, s.64.

(I70)Orhan Öztürk, Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, s.185.

kapasitesi arasında uçurum olabilir. Bu durumda birey amaca ulaşma isteğinin yanısıra taprip edici stress'in tesiriyle amaçtan kaçmak isteyebilir. Bunun neticesinde ulaşmak istenen amaç olumlu ve olumsuz değerleri birlikte taşır ve psikik çatışmayı başlatır(I71). "İki testi tokuşunca biri elbet kırılır"sözünde de; ihtiyaçlar ve istekler, yahut amaç davranış ile istendik davranış arasında tercih yapma zorluğunun kişilikte çatışmayı başlatabileceği vurgulanmaktadır.

Birey, olabileceğini sandığı bekłentileri karşısında, planlanın gerçekleşmemesi sonucu, psikolojik zorlanma unsurlarından engellenme ile karşılaşır. "Ummadığın taş baş yarar" atasözü, psikolojik engellenme sonucu ortaya çıkan beklenmedik zorlanmayı hatırlatır. Kişi bekłentileri sonucu istediklerini bulamazsa, bu onun için bir engeldir. Engelleri tasarılarında hesaplayamadığı, ya da beklemediği için, kişilik içinde oluşan çatışma bireyi geçici bir ruhî çöküntüye uğratabilir. Psikolojik zorlanma durumları neticesinde, engellenmeye karşı kişi kızgınlık duygusunu geliştirir. Eğer sık engellemelerle karşılaşsa kızgınlık duygusu düşmanlık duygusuna dönüşür. "Eşeğin canı yanınca atı geçer" atasözünde, engellenme ve zorlanma sonucu oluşan psikolojik işleyişin yansımıası görülür(I72). "Canı yanan eşek attan yürük olur" atasözünde de; kişilikte çatışma oluşturan psikolojik zorlanma durumlarından engellenme, kızgınlık ve düşmanlık duygularını anlamış içerisinde sakladığı söylenebilir. Bireyin karşılaşıldığı ve içinde bulunduğu durum, ondan beklenmedik bir davranış yapmasına sebep olabilir. Bu duru ise, kişilikte oluşan çatışmanın yoğunluğuna, şiddetine göre çok farklı tepkiler şeklinde olabilir. Çatışmanın yoğunlaştırıldığı enerji ile kendinden üstün sanılan bir kuvvetin üstüne çıkabilir. Aynen atasözünde "Canı yanan eşek attan yürük olur" şeklinde belirtimişi gibi.

(I71)Oya G.Ersever, a.g.m., s.34.

(I72)İhsan Kurt, a.g.m., s.24.

8.9.Akıl,akıllı ve deli kavramları.- Bu kavramlar Türk atasözlerinde farklı şekillerde işlenmiştir.Kavramlarla ilgili hükümlerin yanısıra,bireylerin davranışlarına bakarak da bu kavamlara değişik açılardan düşünceler getirilmiştir.

Songar'a(I73)göre akıl,insanın diğer canlılar arasındaki üstünüğünü sağlayan kudrettir.Çünkü akıl;kişinin sadece hayat mücadeleindeki başarısını sağlamakla kalmaz,"şuur altı dünyası"adı verilebilecek ve asıl büyük çatışmaların meydana geldiği iç âlemi düler,ruhf olayların bir plan içinde olusmasını sağlar.Bireyin ruhf hayatını,heyacan,korku,çaprazık arzular,ihtiraslar,ahlâksız eğilimler gibi birçok zararlı tesirlerden korur.

Gazâlf'nin akılı,"kişilik(karakter)kuvvetleri"nin içinde izah ettiğini ve "insanın bilici ve idrâk edici lâtifezi" olarak tarif yapmış olduğunu(I74)görüyoruz.Adler ise(I75);bireyin akıl yoluyla,ortak refahın ifade bulduğu üstünlük amacına bağlı olan tüm eylemleri,davanısları ve ifade biçimlerini anlayabileceğini belirtmekte.Ayrıca akıl'ı;incele toplumsal ilginin de bulunduğu,yararlı tarafa ait olan bir zekâ olarak da tanımlamaktadır."Akıl"la ilgili bu kısa açıklamalardan sonra Türk atasözlerinden örneklerle geçebiliriz.

Zamanımızda bilimin de kabul ettiği gibi,Türk atasözlerinde de bireyler arası zekâ farklılığı işaret edilmiştir."Akıl,akıldan üstünür"sözünde bu gerçek vardır.Atasözlerinde "akıl",değişik benzetmelerle de tanımlanmaktadır.Gazâlf'nin(I76);insan bedeni şehir gibidir.Akıl,yani insanın idrâk edici kuvveti o şehri idare eden padişah gibidir.Onun görünen ve görünmeyen unsurlardan meydana gelen idrâk

(I73)Ayhan Songar,Çeşitleme,s.26.

(I74)Gazâlf,İhyâ,C:VI,s.10.

(I75)Alfred Adler,Kişilik Bozuklukları ve Toplumsal Bütünleşme,Türkçesi:Belkis Çorakçı,İstanbul:Say Kitap Pazarlama,1983,s.63.

(I76)Gazâlf,Aynı,s.15,16.

edici güçleri,padişahın askerleri ve yardımcıları gibidir,dediği gibi "Akıl bir vezirdir,gönül padişah".Yani akıl,bireyi idare edici bir güztür.Eğer bireyde herhangi bir tür "sinirsel yıkım",duygu deşarjları olursa,bireyin kendi bedeni,düşünceleri ve çevresine bu durumun dağıldığı gözlemlenmiştir(I77).Böylece bireyin akla uymayan davranışlarının bedenine de zarar verebileceği;"Akılsız basın cezasını ayaklar çeker" atasözünde de belirtilmektedir.Ancak,bireydeki davranışların fiziksel,toplumsal çevreden gelen sebeplerinin yanısıra,bireyin içinden gelen sebepleri de vardır.Bütün bu sebepler davranışlara tesir eder.Meselâ,geçici bir olayın etkisinde kalmış bir birey aklı doğrultusunda davranışlar gösterebilir.Bunun için "Acılı başta akıl olmaz"denmiştir."Akıl olmayınca kuru kafa neylesin","Akıl olmayınca başta,ne kuruda biter ne yaşta","Akıl olmayınca ne yapsın sakal ve benzeri sözler de,"akıl"ın olumlu davranış geliştirmede önemini vurgulamaktadır.

"Akıllar mezada(pazara)düşmüş herkes kendi aklını almış","Tarlhinden şikayet eden çok,aklından şikayet eden yok"şeklinde dile getirilen atasözleri,ilk bakışta bireyin aklını beğenmişliği,narsisistik duygulara sahip oluşu ile açıklanabilir.Fakat bu atasözlerinin daha ziyade Adler'in "kusursuzluk çabası"dediği kavrama daha yakın manaları vardır.Çünkü bireyde kusursuzluk çabası doğstan vardır.Dolayısıyle bireylerin kendi akıllarını beğenmesi de bu çabanın bir nticisi olarak yorumlanabilir.Nitekim "Akıl para ile satılmaz",her birey aklı kişiliğinin bir parçası olarak tasır.Birey onu iyi kullanmasını bilirse "Akıl kişiye sermayedir".

Herhangi bir olay ya da problem karşısında bulunan kişide,olumlu davranış için aklın bir ölçü olabileceği;"Akıl var iz'an var","Akıl var yakın var","Göz var görmek için,akıl var bilmek için"sözlerinde ifade edilir."Akıllıya benlik yakışmaz"sözünde;akıllı olmakla üstünlük kompleksine kapılmanın bir arada uyumlu olamayacağı vurgu-

lanmak istenirken;"Akıl için tarik(yol)birdir"sözüyle de,asıl amaç işaret edilmektedir. Atasözlerine göre akıllı kişi; aynı zamanda tecrübelerden, olaylardan ders alabilendir."Akıllı iki kere aldanmaz" sözü, bu anlamda düşünülebilir. Ayrıca;"Akıllı edebi edepsizden ögrenir"sözünden de, akıllı bireyin olumsuzlukları görerek ve gözleyerek olumlu yönde davranışlar geliştirebileceği görüşü çıkarılabilir.

Türk atasözlerinde "akıl" ve "akıllı" kavramları yalnız başına kullanıldığı gibi, bazen de "deli" kavramıyla birlikte de kullanılmaktadır. Şu atasözüne göre "Herkesin bir delilik damarı vardır". Ama "Akıllı sözünü akılsıza söyleter", "Uşlu deliye uymaz". Akıl, bireylerde önemli bir güç olduğu için, idare ve düzenleme fonksiyonuna sahip olduğu için "Kırk deliye bir usta koymuşlar"dır.

Yapılan bir araştırmanın(I78) tesbitlerine göre, halk arasında "deli" adı verilen ruh hastalarının kendi kendine konuşmak, gülmek, saldırmak, kaçıp gitmek şeklinde davranışlar yapmadığı sürece, araştırılan toplum tarafından tanınmadığı ve hasta kabul edilmediği görülmüşdür. Atasözlerinde de, benzer bulgular doğrultusunda davranışların gözlemlenmesi sonunda algılananların ortaya konduğu söylenebilir. Yani sadece bireylerin normal dışı davranışlarına bakarak "deli" olduğu şeklinde hükümler verilebilmistir. Meselâ manik tepkilerin en hafif seyreden türü olan hipomanide birey sürekli olarak kendini çok mutlu hissettiğinden söz ederek, sebepsiz oynama ve gülme davranışları gösterir. Bu kişiler için "Deliye her gün düğün bayram", "Deli ağlamaz, akıllı gülmez" gibi atasözleri söylemiştir. Ayrıca hebefrenik şizofreninin belirtilerinden biri de, bireyin kendi kendisiyle sürekli konuşmasıdır. "Deli kısmı kendi söyler kendi işitir" atasözünde de, böyle bir gözlem neticesi ortaya konmuş olsa gerektir. Nitekim birçok atasözünde "deli" denen kişinin, ya da kişiliğin; "Deli alacayı sever",

(I78)Tülay Sunman ve Y.Savaşır."Akıl Hastalıkları ve Akıl Hastalarına Karşı Tutum ve İnançlar", İzmir:V.Millî Nöro-Psikiyatri Kongresi Tebliğleri, 1970, s.484.

"Taş ne kadar ıslanırsa deli o kadar uslanır","Deli oeliyi görünce çomağını gizler"sözleriyle açıklanmağa çalışıldığı söylenebilir."Deli"nin neyi sevip neyi sevmediği,akıllanmasının(uslanmasının) ne kadar mümkün olabileceği,"deli"nin "deli"ye karşı davranışları bu atasözlerinde anlatılmak istenmektedir.

"Deli" ile "akıllı"nın iletişim ve ilişkilerinin sürekli bir gelişim içinde olamayacağı da şu atasözlerinde belirtilir:"Deli ile çıkışma yola,başa gelir türlü bela","Deli ile helva yemekten uslu ile savaş yeğdir","Deli ile pazar,alt yanı mide bozar","Deli söylemiş,akıllı inanmış".

Halk arasında "deli" olarak adlandırılan ve ağır davranış bozuklukları olan bireylerden bazlarının konuşmalarında düzensizlikler,anlamsızlıklar görülür.Konuşmalarının anlaşılması güç olur."Delinin sözü kaleme alınmaz" atasözünde,bu tip kişilikler işaret edilmiştir.Yine "deli" olarak isimlendirilen bireyler;uyumsuz davranış ve hareketleriyle,en yakınından başlayarak çevresini çok güç duruma düşürebilir.Bunlarda süperego zayıfladığından,toplumca onaylanmayan benzer davranışları yineleyebilirler.Bunun için olsa gerek;"Deliye yasak olmaz","Deli arlanmaz soyu arlanır","Ölü ile deli sahibinindir" sözleri söylenmiştir.Bu tür kişiliğe sahip olan bireylerin davranışlarını etkileyen bazı uyaranlar karanlıkta daha etkili olabilir.Bunun için "Deli akşamdan sonra azar" şeklinde ifade edilen atasözü,bu doğrultuda değerlendirilebilir.

8.IO.Kişiliğin önemi ve değerlendirilmesi.-Geleneksel Türk toplumunda insana "insan" olarak büyük değer verilmiştir.Türk kültürünün yetiştirdiği âbide şahsiyet sayılan insanlar da,insanın değeri ve kişiliğin önemi üzerinde durmuşlardır.Meselâ Mevlâna,insan ruhuna büyük önem vermiş;terbiye,vefa,hoşgörü,anlayış,af gibi kavramlara,şahis ve fikir hürriyetine değer vermiş,insanı adeta kutsal bir varlık decente yükseltmiştir(179).Atasözleri de,Türk kültür izlerini taşıyan sözler olarak;buraya kadar verilen örneklerden anlaşılacağı gibi,

(179)B.K.Varvar,"Mevlâna ve Ruh Tedavi",Tıp Dünyası Dergisi,C:49(579),Ekim 1976,s.405.

kişiyi davranışlarından, ilişkilerinden hareket ederek değerlendirmiştir: "Bir kişi ile ya alışveriş etmeli, ya yola gitmeli" sözünde olduğu gibi; insanın bireysel, toplumsal davranış ve ilişkileri içerişindeki tutumuna, tavrına önem vermiştir.

Atasözleri kısaca; bireyin uyumunda, değişmesinde ve kişiliğinin gelişiminde, davranış ve ilişkilere verdiği değeri görülmektedir. Kişiliği, davranışların ve neticelerinin gözlemlenmesi sonucunda değerlendirilmeye tabi tuttuğu söylenebilir.

Hipotez 9. Türk atasözlerinde ilişkiler(bireysel, toplumsal ilişkiler, sevgi, dostluk, yakınlık, komşuluk, kadın-erkek ilişkisi ve evlilik) psikolojik unsurları taşımaktadır.

A. İstatistikî değerlendirme.

Türk atasözlerinin bir kısmı insan ilişkilerini farklı tarafları ile konu edinmiştir. Nitekim bu yargayı Hipotez 9'da sınamak için, ölçü aracında 91 Türk atasözü uzmanların görüşlerine sunulmuştur. Uzmanların her bir atasözüne verdiği uygunluk puanlarının aritmetik ortalamaları hesaplandığında; 91 atasözünün 84'ü % 92.30 oranında uygun kabul edilmiş, 7 atasözü de % 7.69 oranında uygun bulunmamıştır.

TABLO I4

9. SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU

Uygundur		Uygun Görülmeyen		Toplam	
F	%	F	%	F	%
84	92.30	7	7.69	91	99.99

Tablo I4, Hipotez 9'un uygunluk durumunu göstermektedir.

İstatistikî işlemlerden elde edilen bulgulara bakarak; Türk atasözlerinde insan ilişkilerinin değişik yönlerini taşıyan psikolojik unsurlar bulunduğuunu kabul edildiğini söyleyebiliriz.

Hipotez 9'da yer alan her bir atasözü için verilen puanların aritmetik ortalamalarının ortalamaları 3.19 oyarak hesaplanmıştır. Bu puan dikkate alındığında Hipotez 9'un diğer hipotezlere göre derecelendirmektedeki yeri 8.sıradadır.

Ek I'da, bu sınıf içerisinde uygun bulunmayan 7 atasözü ve uygun bulunan 84 atasözünün uygunluk dereceleri tek tek hesaplanarak gösterilmiştir. Sadece uygun görülen 84 atasözü psikolojik değerlendirilmeye alınmıştır.

B.Psikolojik değerlendirme.

Diğer psikolojik boyutlarda olduğu gibi "insan ilişkileri" de kesin sınırlar çizilmiş olarak düşünülemez. Çünkü kişi bireysel ilişki içerisindeyken, komşuluk ilişkisinde ya da toplumsal ilişki içerisinde de olabilir. Bunun için denilebilir ki, insan ilişkileri; insanın başkaları ve başkalarının insan üzerindeki tüm ileti ve etkileşidir. İnsan ilişkileri kapsamlı, çok yanlı, karmaşık ve birbiriyle ıllıtili bir kavramdır(I80). Ancak, Türk atasözlerinde insan ilişkilerinin daha iyi anlaşılmaması için, atasözlerine psikolojik yaklaşımın birkaç paragraf içerisinde değerlendirilmesi yapılmıştır.

Türk atasözleri, geleneksel kültürün bir yanını teşkil eder. Yani onlar Türk kültürünün geleneksel değer yargılarının, gözlemle rinin bir yansımı ve insan ilişkilerinde tesbit edilen normlar olarak görülebilir. Diğer insanların bekłentilerini karşılamak için yapılan davranışlar daha çok geleneksel toplumlarda görülür. Bireyin benliğini, dostları, düşmanları ve önem verdiği diğer kişiler biçimlendirir(I81). Atasözleri de bu bekłentilerden ve ilişkilerden doğan tecrübelер neticesinde ortaya konmuşlardır. Yani bunlar geleneksel Türk kültürünün insan ilişkilerine yansıyan bir bölüm olarak düşünülebilir.

Kadın erkek ilişkisi ve evlilik konularındaki Türk atasözleri-

(I80) Feriha Baymur, "İnsan İlişkileri Sorunu ve Eğitimde İnsançı Yaklaşım". Milli Eğitim Dergisi: Öğretmenler Günü Özel Sayısı, S:55, Ekim-Kasım-Aralık 1981, 35.

(I81) Engin Geçtan, İnsan Olmak, 3. Basım, İstanbul: Adam Yayınları, 1986, s.20.

ne bakıldığından, bunların bir kısmı doğrudan kadınla ilgili hükümler, bir kısmı da kadın ve erkeğin evlilik ilişkilerini yansitan sözler olarak karşımıza çıkar."Yuvayı yapan dişi kuştur" denirken, kadının sağlam bir aile yapısı oluşturmada çok önemli bir görevi üstlenmiş olduğu belirtilmek istenir. Aynı zamanda bu atasözü içerisinde, ailedede kadının değeri ve yerinin yanısına, rolü de gösterilmektedir. Bu rol kadını, kendi yaptığı yuvasının işlerini yine kendisinin yapması doğrultusunda yönlendirmektedir."Kadın eli kaşık sapından kararır" sözünden bu yönde bir anlam çıkarılabileceği gibi;"Kadını hamarat eden ateşti" sözü de, kadının mutfak işlerindeki çalışkanlığını, daha fazla becerikliliğini ifade eder doğrultudadır.

Türk atasözlerinde kadın, bir aile kurucusu olarak hiç de oğulsuz sözlerle değerlendirilmemekte, tam tersine ona değer verildiği görülmektedir."Kadının fendi erkeği yendi" denirken, kadınların da düşüncede ve benzeri alanlarda ileri atılımlar gösterebileceği, erkekleri geçebileceği belirtilmek istenir."Kadın erkeğin eşidir, evin güneşidir" sözünde de; kadının aile içerisindeki saygıdeğer yeri ve parlak rolü vurgulanmak istenir. Hattâ erkekler için;"Kadın yüzünden gülmen ömründe bir kere güler" denirken, kadının evlilik ilişkilerindeki sabırlı, iyi niyetli ve de erkeği ile birlikte zorluklara göğüs geren özelliği hatırlatılır.

Geleneksel yapı içerisinde Türk aile hayatında birden fazla kadınla evlenme görülmüştür. Fakat Ziya Gökalp'in (I82) ifadesiyle "Töre" bunları meşru tanıtmamış, bunlara "Hatun", evin hanımı sıfatı verilmemiştir. Eski Türkler bunlara "Kuma" adını vermişler ve "odalık" mahiyetinde tutmuşlardır. Nitekim Türk atasözleri de tek kadınla evliliği destekler şekilde ifade edilmişlerdir;"Kadının biri alâ, ikisi belâ".

Evlilik ilişkilerinde ufak-tefek tartışmalar olabileceği "Tütmedik baca, çekişmedik karı-koca olmaz" sözüyle dile getirilir. Ama bu tartışmalarda ileri gidilmemesi, bir daha onarılacak sözler söyle-

(I82) Ziya Gökalp, Türk Medeniyeti Tarihi, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1976, s. 143.

söylenmemesi,yoksa bir ayrılığın olabileceği de,"Karı koca bir sözle yakın,bir sözle uzaktır" atasözünde işaret edilir.Bundan dolayı evlilik ilişkilerinde kadın için;"Kocana göre bağla başını,harcına göre pişir aşını"ikazı yer almıştır.Fakat her iki tarafın,kadın ve erkeğin karşılıklı iyi ilişkileri gözönünde bulundurmak mecburiyetinde oldukları da hatırlatılır:"Başbaşa vermeyince iş bitmez","Merhem iyi taştan,iyilik iki baştan".

İyilik iki taraflı olmadığı zaman,evlilik ilişkilerinin tatlılıkla yürütülmesi beklenemez.Hattâ biraz da zor olur."Kötü söyleme eşine ağu katar aşına"sözünde olduğu gibi,netice kötüükle bitebilir.Her iki taraf için bir "kıyamet"yaşanması söz konusu olabilir;"Karı ölüse küçük kıyamet,ben ölüsem büyük kıyamet"atasözünde ifade edildiği gibi,sağlıksız ilişkiler sağlıklı bir yaşıntı getiremez.

Türk atasözlerinde sevgi ve dostluk ilişkilerine sıkça yer verildiği görülmektedir.Bu da geleneksel Türk kültüründe,yakın ve samimi ilişkilere çok değer verildiğinin bir göstergesi şeklinde düşünülebilir.Dost,dostluk ve sevgi ilişkileri içindeki bireyler daha az maske kullanırlar.Çünkü kişiliklerinin kapalı tarafları dostluk ve sevgi ilişkileri içinde zamanla açılır.Dostluğun diğer sosyal duygulardan ayrıldığı taraf,seçme ve sadakat özellikleri yönündür.Çünkü;"Dost dosttan hoşlanır","Dost yoluna post olmalı"sözlerinden de anlaşılacağı gibi,dostluk,sevgi ve güveme dayanan bir ilişkiler bütünüdür.Atasözlerinde dostluk başına ve dost kazanmaya da önem verilmiştir."Dost bin ise azdır,düşman bin ise çoktur","Bin dost az,bir düşman çok"şeklindeki atasözleri bunun göstergeleridir.

Dost,çoğu zaman idealize edilmiş ve kişiye güvenlik verici bir形象 sağlayan bir benliktir.Dostluk ilişkisinin önemi de iste buradan gelir(I83).Gerçek dostluk,menfaatsiz,çıkarsız bir şuurluluğa dayan-

(I83)Berthe Reymond Rivier,"Ergenlikte Dostluk ve Aşk",Çeviren:B.Onur.Ankara:A.Ü.Eğitim Fakültesi Dergisi,C:I2,S:I-4,I979,s.16.

dığından;"Dost zindan kapısında belli olur","Dost kara günde belli olur"denmiştir.Aynı zamanda "dost"un tanımı atasözünün kendi içe-risinde de yapılmıştır;"Dost kim,doğru yola öğütleyen"dir.Dostluğun, belkide bireyin maskesini indirdiği ilişki biçimini olduğundan,dostluk ilişkilerinde yalanın yeri olmadığı"Dost dosttan sırsaklamaz"sözün-de belirtilir."Dost acı söyler","Dost dostun ayibini yüzüne söyler" denirken;ilişkilerdeki açık olma durumu vurgulanır.Dostlukta çıkar-ların konu dahi edilmemesi gerektiği;"Dost ile ye iç,alışveriş etme","Dostluk başka alışveriş başka"atasözlerinde işaret edilmek istenmek-tedir.Dostluğun kolay kolay gerçekleştirmeyeceği,"Her gördüğünü dost sanıp sırını açma"sözünden anlaşılmaktadır.Birey,idealindeki dost-luk ilişkilerinde küçük bir aksama olduğunda şaşkınlık duyguları ya-şayabilir;"Dostun attığı gül unulmaz yara açar".Türk atasözlerinde daha ziyade eskiyen,köklesen dostluklar iyi not almaktadır.Atasözle-rine göre;"Yeni dosttan vefa gelmez" oysa "Eski dost düşman olmaz".

Dostlukta sevgi vardır.Fakat günlük ilişkilerdeki sevgi alış-verişleri ve özellikle aşk,dostluk ilişkilerinden ayrı bir anlam i-fade edebilir.Değişik perspektiflerden farklı yorumlara konu olabilir. Meselâ Fromm'un(I84)dediği gibi,birçok kişi sevme problemini ilkel bir şekilde ele almakta,kendi sevebilme gücünden,sevme faaliyetinden çok sevilme olarak görebilmektedir.Atasözlerinde;"Bana bak bir gözle, bakayım sana iki gözle","Bana bir adım gelene iki adım varırım"denir-ken,sevmenin yanısıra sevilme ihtiyacı da belirtilmiştir.Aynı zaman-da sevginin,bir alırken iki vermeğe dayandığı da atasözlerinin anla-mı içerisinde çkarılabilir.Ayrıca,bireylerin ilişkilerinde sevgi ihtiyacını hissettiklerini,sevgi olmadıkça ilişkilerin sağlıklı ola-rak sürdürülemeyeceğinin,atasözlerinde belirtildiği söylenebilir.

Dostluk ve sevgi kavramlarından başka "aşk"ta,bir başka şe-kilde atasözlerinde işlenmektedir.Daha doğrusu "aşk"ın kendisi değil, aşık olan bireyin davranışları atasözlerinde yer almaktadır.Bu ata-

(I84)Erich Fromm,Sevme Sanatı,Türkçesi:İ.Gündüz,İstanbul:Say Yayınları,1982,s.II.

sözlerine göre;"Âşık avare olur","Âşık cömert olur","Âşık sabırsız olur","Âşık arlanmaz(utanmaz)" çünkü"Âşık âlemi kör,dört yanını duvar sanır".Atasözlerinden de anlaşıldığı gibi "Âşık"olan bireyin çevresiyle olan ilişkileri ve çevresini algılamasında da bozukluklar oluşabilmektedir.Ya da birey gerçekler yerine hayâlindeki dünya için deymiş gibi hareket edebilir.Atasözünde belirtildiği gibi"Âşığın gözü kördür(bağlıdır)".Bundan dolayı "Âşığa öğüt faydasız"dır.Çünkü o sadece kendi gerçeklerine göre davranışır.Atasözlerinde "Âşık" ve "de-li" bireylerin davranışlarında bir benzerlik olduğu hatırlatılır.Benzemeyen tarafları ise;"Âşıkla delinin farkı biri gülmez,biri ağlamaz imiş"atasözü ile işaret edilir.Bunun için de "Âşığa ya sabır,ya sefer",yani yolculuk tavsiye edilir.

Atasözlerinde bireysel ilişkilerle birlikte toplumsal ilişklere,komşuluk ilişkilerine de yer verilmektedir."Harman yel ile,gün el ile"sözünde,bu ilişkilerin bir ihtiyaç olduğu,insan olanın bu ilişkileri geliştirmesi gerektiği vurgulanmaktadır.Öyle ki bu ilişkilerin sevgiyle,hoşgörüyle ve de doğabilecek bazı hataları affetmeye daha iyi olacağı;"Sana taşla varana(dokunana),sen aşla(ekmekle,pamukla)var (dokun)","Sen bilirsin deyince (değirmende) kavga olmaz" sözleriyle dile getirilmek istenmiş gibidir.

Bilindiği gibi tenkit,insanı kendini savunmaya yöneltir.Her bireyin kendine verdiği önemi yaralayabilir.Bunun için bireysel ve toplumsal ilişkilerde,"Her kabahat yüze vurulmaz"sözüne göre haret edilmesi istenir."Kanı kanla yumazlar,kanı su ile yurlar"sözü de, bireyleri ve toplumları ilişkilerde iyiliğe,olumlu davranışlara davet eder.Bir şiddet türü olan "kana susamış"liğinin,saldırganlığın insan ilişkilerinde yeri olmaması gerektiği,barışın ve huzurun istediği bu atasözünde ortaya konmuştur.İnsan ilişkilerine yakıştırılan şiddet ve saldırganlık yerine,barış içinde yaşamının seçilmesi gereği vurgulanır.Saldırganın,toplum değerlerine ters düşen bir kişi de olsa,çevresine zarar verebileceği"Bir kötüün yedi mahalleye zararı vardır"atasözüyle hatırlatılır.

"Gönülden gönüle yol vardır","İki gönül bir olunca samanlık seyran olur","İyilik eden iyilik bulur","Kalp kalbe karşısıdır" gibi atasözlerinde,bireysel ilişkilerde sevginin,sevgiyle yaklaşmanın ve bunu paylaşmanın önemi belirtilir.Sevgi yaklaşımının,kısilerarası ilişkileri belirleyen önemli bir faktör olduğu işaret edilir.

Geleneksel Türk toplumunda komşuluğa ve komşuluk ilişkilerine de çok değer verildiği bilinmektedir.Öyle ki "Ev alma,komşu al","Ev-vel komşunu bul,sonra yurdunu tut" gibi atasözleri,komşunun ne kadar önemli olduğu belirtilmektedir.Çünkü komşu,Türk toplumunda yardımlaşılan,iyi ve kötü durumlarda desteğini esirgemeyen,en yakın ilişki kurulan en yakın çevredir.Bundan dolayı ev almadan,ev yapmadan önce,en yakın ilişki kurulacak olan komşu önem kazanmaktadır.Türk toplumunda "Komşu hakkı,Tanrı hakkı(dır)".Halâ küçük yerleşim birimlerinde,bu atasözüne inanç gereğince,evde pişen bir yemekten komşuya da gönderilebilmektedir.Komşuluk ilişkileri de karşılıklı yardımlaşmaya danmaktadır.Çünkü "Komşu komşunun tütinüne(külüne)muhtaçtır".Yardımlaşan,düzenli ilişkiler içinde olan komşuların iyi bir ortam oluşturacağı kabul edilir."Komşu iti komşuya ürümez" sözünden de,barış ortamının çevreye yansıyan havasının sezildiği anlaşılabılır."Kurt komşusunu yemez"atasözünde,komşuya saygı esas alınmasına rağmen,"kötü komşu"da olabilir.Bu tür komşularla ilişkiler bir yere kadar ancak sürdürülebilir.Komşuluk rolünden bekentiler yerine getirilmediğinde ilişkiler kopabilir."Kötü komşu adamı hacet sahibi eder"denmesindeki maksat;herhangi bir araca ihtiyaç duyulduğunda ödünç vermeyen komşuya bir daha gitmemek için o aracı temin etmektir.Bu gibi durumlar da komşuluk ilişkilerinin zayıflamasına sebep olabilir.

Dostluk,sevgi,yakınlık ve komşuluk unsurlarını işleyen Türk atasözlerindeki insan ilişkilerinde çoğunlukla,daha sıcak ve samimi bir yaklaşım olduğu anlaşılmaktadır.Oysa "çağdaş" olarak nitelendirilen zamanımız toplumlarında bireylerin incinmesi,üzülmesi ve diğerlerini incitmesi,üzmesi eskiden olduğundan daha kolay hale gelmiştir.İnsan, ilişkilerinde o kadar hassas ki,incinmemek için diğer insanlara tereddütle yaklaşıyor."Diğer insanlara zarar vermemek ama onlarla ilgilen-

memek, her insanın kendi başının çaresine bakmasını gerektiriyor" (I85). Bu da sıcak ve samimi ilişkilerle birlikte komşuluk ilişkilerini de etkiliyor ve yalnızlık, yalnız yaşama başlıyor. Kalabalıklar arasında yalnız yaşama, kendini yalnız hissetme de ruhî bozukluklara yol açıyor. İnsanlar arasında yaşadığı halde bireyde yalnızlık duygusuna kapılma, sınırı aştığı zaman, şizofrenik bozukluklarla birlikte delilik haline sürükleyebiliyor (I86). "Yalnız taş duvar olmaz" atasözü içerisinde, bireysel ve toplumsal ilişkilerin ne kadar önemli olduğu vurgulanırken; insan, toplum ve düşünce ilişkilerinden kopmuş olarak sağlıklı yaşayabilmesinin çok zor olacağı da kabul edilir. Nitekim bir başka atasözü, "Yalnızlık Allah'a mahsustur (yaraşır)" derken, bireyin yalnızlığını, bütün ilişkilerden kopmuş olarak yaşammasına karşı çıkar. Bu durum da bireyin sağlığı açısından çok önemlidir.

Hipotez I0. Türk atasözlerinde psikolojik danışma unsurları vardır.

A. İstatistikî değerlendirme.

Bu sınıf (Hipotez I0) altındaki 46 Türk atasözü uzmanlarının görüşlerine sunulmuştur. Uzmanların her bir atasözüne verdiği uygunluk puanlarının aritmetik ortalamaları hesaplandığında 3 ve 3'ün üzerinde ortalama puan düşüğü bulunmuştur. Türk atasözlerinde psikolojik danışma unsurları sınıfını oluşturan Hipotez I0'un hiç bir atasözü reddedilmemiştir. Yani 46 atasözünün tamamı, diğer bir ifade ile %100'ü uygun bulunmuştur. Tablo I5'de bu durum gözlenebilmektedir.

TABLO I5

I0. SINIFTA YERALAN ATASÖZLERİNİN HİPOTEZE UYGUNLUĞU

Uygundur		Uygun Görülmeyen		Toplam	
F	%	F	%	F	%
46	100	-	-	46	100

(I85) Engin Geçtan, İnsan Olmak, s.23.

(I86) Erich Fromm, Hürriyetten Kaçış, s.42.

Hipotez IO'un kendi içinde, yani her bir atasözüne verilen ortalamada puan yönünden de desteklendiği söylenebilir. Çünkü 2.86 ortalamada puanla uygun bulunan iki atasözünün dışındaki atasözlerine 3 ve 3'ün üzerinde puan verilerek uygun kabul edilmiştir.

Hipotez IO'un, diğer hipotezler arasında 2.derecede destekleniği elde edilen istatistik bulgulardan anlaşılmıştır. Çünkü bu sınıfta (Hipotez IO) atasözlerine verilen aritmetik ortalamada puanlarının aritmetik ortalaması 3.38 gibi yüksek bir netice vermiştir. Bu da hipotezlerin aritmetik ortalamalarının ortalamalarına göre sıralandırıldığında Hipotez IO'un derecelendirmedeki yerinin 2.sıra olduğuunu göstermektedir.

Elde edilen sayısal neticelere göre bir yorum yapmak veya bir yargıda bulunmak gereklirse; Türk atasözlerinde psikolojik danışma unsurlarının olduğu kabul edilmiştir. Ek İ incelendiğinde, bu psikolojik sınıf içerisindeki (Hipotez IO) her bir atasözünün uygunluk puanlarının yüksek olduğu gözlenecektir.

B.Psikolojik değerlendirme.

Psikolojik danışma; psikolojik sağlığı onarma ve güçlendirmeyi amaçlayarak, bireylerin kendilerini ve kişiliklerini daha iyi anlamaları ve karşılaşıkları duygusal ve sosyal problemlerin çözümünde bireylerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda potansiyellerini en iyi bir şekilde değerlendirmeleri ve problemlerine en uygun çözümü getirmeliidir (I87). Danışma, rehberlik programı içindeki hizmet gruplarından biri olmasına rağmen rehberlikten ayrıılır. Bireyle yüzüze gelerek yardım etkileşimi kurulan, kendine özgü nitelikleri olan bir hizmet grubudur. Türk kültüründe bu hizmetin izlerine sadece atasözlerinde rastlanılmamakta, tarihî geçmişinin olduğu bilinmektedir. Çünkü müslüman Türk kültürü, psikolojik yardım hizmetleri anlayışına ve uygulanmasına

(I87) Oya G.Ersever, Psikolojik Danışma İlkeleri ve Teknikleri, Yüksek Lisans Ders Notları, Ankara: G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988.

yabancı bir kültür degildir. Bunu araştırmalar göstermiştir. Ruhî sıklıntıların psikolojik yollarla tedavi yaklaşımı, Türk toplumunda çok eskiden beri kabul edilmiş ve uygulanmıştır. Orta Asya'daki Türk toplumlarında da, beden ve akıl hastaları ile devrin din ve bilim adamları şamanların uğraştığına ait bilgiler vardır (I88). Daha sonra Selçuklular ve Osmanlılar devrinde bu işe uğraşan bilim adamları devrinin büyük hastahanelerinde görev yapmışlardır. Kisaca, adı "psikolojik danışma" olmasa da, bu yaklaşımın ilkelerine ve metodlarına benzer şekilde tedavi ve yardım ilişkisi vardır. Atasözlerinden bazılırı da bu yaklaşımın örneklerini gösterebilmektedir.

Türk atasözleri incelediğinde, bireyin uyumunda ve değişmesinde dayak, nasihat gibi yüzeysel ve geçici önlemlerin hem gereksiz olduğu ve hem de yetmediğini, "kendini tanıma" konusunun çok önemli olduğunu görüyoruz. Bu itibarla da atasözleri; "düzeltme, iyileştirme" gibi amaçlara yönelik "psikoterapi" kuram ve uygulamalarıyla büyük bir tutarlık ve uygunluk göstermektedir: "Benliğini bilmeyen seni hiç bilmez", "Özünü bilmeyen sözünü bilmez", "Özüne yâr olmayan, özgüye de yâr olmaz" (I89) ve benzeri atasözleri örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca "Dertsiz baş (kul)olmaz" denirken, insanların "derdini dökmesi"nin bir ihtiyaç olduğu belirtilir. "Derdini söylemeyen dermen bulamaz" ama ".Derdini söyleyen devasın bulur". Bu nedenle insanlar hep bir "dert ortağı" aramışlar, "Baş yastığı baş derdini bilmez" atasözüne uygun olarak da, bunun bilen bir kişi olmasını istemişlerdir. Bu kişi danışman (ya da ruh hekimi)dır. Danışmanla konuşmak, dertleşmek "her derde deva" olmasada, problemlere çözüm getirmede danışana rahatlık verir. Birey üzerinde olumsuzluklar oluşturan dertlerin, problemlerin yoğunluğunu azaltır (I90).

(I88) Hasan Tan, Psikolojik Yardım İlişkileri: Danışma ve Psikoterapi, İstanbul: MEB. Yayınları, 1986, s. 45, 46 ve ayrıca Orhan Öztürk, Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, s. 5, 6'ya bakılabilir.

(I89) Atilla Turgay, a.g.m., s. 239.

(I90) Özcan Köknel, İnsanı Anlamak, s. 26.

Bunun için psikolojik danışmanın, danışan açısından olumlu gelişmeler sağlayabileceği söylenebilir. Bu sınıf içerisinde psikolojik yaklaşım yapılan atasözleri de, izah edilen doğrultuda hükümler taşımaktadır.

Herseyden önce Türk atasözlerinde insanın "insan" olarak yardım ihtiyacı olabileceğinin vurgulanmaktadır. Bu ihtiyaç türü maddi olabileceğinin gibi manevî de olabilir. Değerlendirilmeye alınan atasözlerinde psikolojik danışma ve psikolojik yardım unsurları ağırliktadır. Birey, toplum içinde ilişkilerde bulunurken geçici veya sürekli psikolojik boyutlarda problemlerle karşılaşabilir. Mesela birey, algılanan realiteyi kendisi için gereken açıklıkta kavrayamaz. Kendi davranışları ile başkalarının kendine karşı davranışlarındaki çelişkileri, tavırları anlamak; içinde bulunduğu tutarsızlıklarını gerçek boyutları ile görerek, kendini tedirgin eden duruma çare bulmak zorunda kalabilir. Bu durumda kendi çabaları ile çözemediği problemleri çözmek için, kendinden daha yetkili ve tecrübeli birinin yardımına ihtiyaç duyabilir (I9I). "Adama adama gerek olur (iki serçeden börek olur)" atasözünde, bu ihtiyaç belirtilir. Çünkü birey, iş ve dış çevresine uyumda bazen güçlüklerle karşılaşabilir. Problemlerini kendi imkanları içinde çözemediğinde başkalarına ihtiyaç duyabilir. Yani "danışma" ihtiyacı ortaya çıkar. Atasözlerinde; "Bilire danış, bildiğin işle", "Bin bilirsen de bir bilene danış" şeklinde ifade edilen "danışma" konusu, anlaşılacağı gibi rastgele bir danışma değildir. Çünkü "bilire" ve "bilene" danışılması vurgulanmaktadır. Bu noktada bireyin kendi problemini kendi imkanları ile çözemeyeceğini kabul etmesi gerektir ki, danışma ihtiyacını da hissedsin. Kendi problemleri ile danışma ihtiyacı arasında bir kararsızlık gösteren bireyleri, atasözleri danışmaya yöneltir doğrultudadır. Yani atasözleri danışmayı teşvik edici hükümler de taşımaktadır: "Yol sormakla bulunur", "Soran ya-

"nilmamış", "Sorucu ol ki bilici olasın", "Danışan dağı aşmış, danışmayan yolu şaşmış", "Danışan dağlar aşar".

Danışma durumuna gelen birey, "Derdii olan derman arar" atasözü gereğince, problemini yine kendisinin çözmeye yardım getirecek bir danışman bulmalıdır. Eğer kendi kapasitesinin sınırlarını zorlayacak olursa, bireyde kaygılar, bunalmalar, şiddetli duygular onda saptmalara sebep olabilir. Bunun için "Kılavuzsuz yola çıkan yolunu şaşırır" denmiş, bir kılavuzun(danışmanın) gerekliliği işaret edilmistiir. Çünkü, iç ve dış çevresinden gelen zorlukların yoğunluğu ile uygun davranış gösteremeye birey, danışma neticesinde bunların farkına vararak, bu problemleri yine kendi gücüyle çözmeyi başararak uyumlu bir insan olabilir. Yani "Adam adam sayesinde adam olur".

Bir problemi olan birey psikolojik danışma almaya karar verdiğinde her şey çözümlenmiş sayılamaz. Çünkü danışanın problemini kelimeler halinde ifade etmesini sağlamak gereklidir. Bu durum, danışma ilişkilerinde önemli ve yakın bir amaçtır. Bunun birçok faydalari vardır. Danışmanın, danışanı, problemini ve onun iç dünyasını anlaması, danışanın açıkça konuşmasıyla olur. Danışanın, problemini anlattıkça onu derinliğine görmesi de artacaktır. İşte bunun için atasözlerinde de problemi anlatmak teşvik edilmektedir: "Derdini saklayan(söylememeyen) derman bulamaz", "İnsan söyleşe söyleşe(konuşa kınışa) hayvan koklaşa koklaşa", "Dert saklayanda kalır". Bu atasözlerinden de anlaşılacağı gibi, sadece danışma alma yetmemekte, danışma ilişkilerinde problemi sözlü olarak en ince noktalarına kadar anlatmak da gereklidir. Danışan, danışma almakla kalır ve kendisi bir çaba göstermezse problemebine hiçbir çözüm bulamaz. Yani "Karpuz kesmekle hararet sönmmez". Karpuzu yemek, danışma ilişkilerine yeterince katılmak gereklidir. Birey, da danışmanına açılmazsa, konuşmazsa, problemini anlasmazsa, bu durum kendini rahatsız etmeye devam edecktir. Çünkü "Dert saklayanda kalır" diyen atasözü, bunları anlatmak istemektedir.

Psikolojik danışmada, bireyin kendini daha gerçekçi ve doğru olarak tanımamasına, kaygı ve uyumsuzluk sebebi olan davranışları hakkında daha çok şuurlanması ve böylece kendini gerçekleştirmeye

yönelik bir ilişki içerisinde bulunur(I92).Danışan=danışman ilişkisi=ının temel özelliğinden biri de dürüstlük ve gerçeklik olduğundan, gerçekler çekinilmeden ortaya konulmalıdır.Çünkü "Dost dostun ayıbını yüze söyle".İlişkilerde konuşulan her şey danışan ve danışman arasında kalacağından,problemü çözerek her şeyin ortaya konulmasında da bir sakınca aranması gereksizdir.Atasözünde ifadesini bulduğu gibi, psikolojik yardım ilişkileri de bunu gerektirir.

Psikolojik danışmanın yakın amaçlarından biri "Rapport kurma ve sürdürme"dir.Her danışma ilişkisinde,danışanla danışman arasında yakın,dostane ilişki kurulması,danışmanın ilk amacı arasındadır.Buna rapport denir.Samimi,dürüst ve tabii danışman,kendi içinde olanlardan haberdar olunca daha rahat,olduğu gibi davranışır.Buna "saydamlık" ve ya Varoluşcuların ifadesiyle "Ötentik kişilik"de denir(I93).Danışmanın,danışana bu şekilde davranışması,ona güven ve rahatlık sağlar.Çünkü "Garibe bir selâm bin altın değer","Bir selâm bin hatırlı yapar".Yani psikolojik danışmada sağlıklı ilişki,danışmanın saydam olmasına da bağlıdır.Eğer bu yakın ve güven verici ilişki olmazsa,danışan problemini gerçekten incelemeye,kabul etmeye ve gerekli kararları verme fırsatını bulamayabilir.Ama buna karşılık danışanın danışmana açık olması beklenir.Yani ilişkiler karşılıklı olarak iyi kurulması gerekdir.Bu "Değirmen iki taştan,muhabbet iki baştan" atasözünde de açıkça ifade edilmektedir.

Psikolojik danışmada danışman,danışana kendi problemini yine kendisinin çözeceğine inandırması,izah etmesi gereklidir.Bireyin bir şahsiyet olarak gelişip olgunlaşmasına,kendini gerçekleştirebilmesine katkıda bulunmak,danışanın kendine güvenini sağlamakla danışman olumlu bir yol izlemiş olur.Bu şekilde danışan,kendi duygularını,düşüncelerini,ağzına da güvenmeye başlar.Çünkü "Akıl kişiye sermayedir",birey iste danışmanın da yardımıyla aklını kendini gerçekleştirmeye yolunda kullanabilir.Psikolojik danışma ilişkisinde bir başka boyut da;da-

(I92)Muharrem Kepçeoğlu,Psikolojik Danışma ve Rehberlik , Ankara:I988,s.168.

(I93)Hasan Tan,a.g.e.,s.5.

nışmanın danışana kendi durumunu farkettirmesi, danışanın da bunu farketmesidir. Çünkü danışan birey, problemlerinin sebeplerini ve çözüm yollarını, ancak kendi durumunun farkına varması ile arama çabasına girisebilir. Bunun için "Yağmur yağsa kış değil mi? Kişi halini bilse hoş değil mi?" şeklinde dile getirilen atasözü de açıklamaların ışığında değerlendirilebilir. Bireyin kendi halini bilmesi, diğer ilişkileri açısından da önem kazanır.

"İki dinle(bin işit)bir söyle" ifade edilen atasözünde olduğu gibi; danışma sürecinde konuşmanın çوغunu danışan yapmalıdır. Danışman, az ve birçok noktaları bir araya getirici şekilde konuşmalıdır. Yani "Az söyle(uz söyle) çok dinle" atasözünde ifade edildiği gibi, danışman iyi bir dinleyici olmak, asıl önemli noktaları görmeyi başarmak zorundadır. Dinleyebilme, danışmanın rahat olmasına ve danışma ilgi, saygı ve empati ile yaklaşmasına bağlıdır. Dinlemek, dinleyebilmek sanıldığından güç bir iştir. Dinleyebilmek, sabırlı ve ilgili olmayı gerektirdiği gibi, olumlu ilişkiler geliştirmede, bilgi toplamada, başkalarının problemini anlamada en temel ve güçlü araçtır(I94). Bunun için; "Söyleyenden olma dinleyenden ol", "Söyleyenden dinleyen dinleyen arif gerek" denmiştir. Atasözlerinde de, konuşmadan çok dinlemeye önem verilmekte, dinleyene "arif" sıfatı layık görülmektedir. Bu atasözleri, psikolojik danışma açısından da önem kazanmaktadır. Çünkü danışmanın iyi bir dinleyici olması, empatik anlayışın dikkatli ve aktif dinlemeyi gerektirmesi, dinlemenin önemini bir kat daha artırmaktadır.

Psikolojik danışmada bireyleri (danışanları) tanımanın tek amacı ve gereği, onların kendilerini tanımlarına yardımcı olmaktır. Çünkü birey, uygun seçim ve davranışın bir kısmını kendi çabaları ile çözüme götürebilir, bazılarını ise yardıma ihtiyaç duyararak gözebilir. "Aç gözünü, açarlar gözünü" atasözünde, bireyin kendi yeteneklerini daha iyi tanımması için, kendisinin daha fazla çaba göstermesi gerektiği-

nin daha uygun olacağı, yoksa başkalarının yardımına ihtiyaç duya-
bileceği vurgulanmak istenmektedir. Eğer danışman, danışanı tanımda
sınırlı kalırsa, kendilerini tanımlarına pek yardımcı olamaz. Bunun
için danışan-danışman ilişkilerinde açık ve anlaşılır bir iletişimi-
nin de kurulması gereklidir. "Herkes kendi ayıbını bilmez" ama, bu durum
sağlıklı bir danışma ortamında farkettirilebilir. "Herkesin (âlemin)
tenceresi kapalı kaynar (et mi kaynar, dert mi?)" atasözünde belirti-
len duruma danışma sürecinde bir açılık getirilmeye çalışılabilir.
Şöyle ki; psikolojide "Kendini Tanıma Penceresi" (ya da Johari Pence-
resi) adı verilen bir yapıya göre, insanın bazı nitelikleri bireyin
bildiği ve başkalarının da bildiği "açık alan"; bazı nitelikleri yi-
ne bireyin bildiği, başkalarının bilmediği "gizli alanı" vardır (Şe-
kil 2). "Açık alan" ne kadar açıksa (genişse) bireyin ruh sağlığı o
kadar iyidir (Şekil 3).

ŞEKİL 2
KENDİNİ TANIMA PENCERESİ-I

	KENDİNİZCE BİLİLEN	KENDİNİZCE BİLİNMEYEN
BASKİALARINCA BİLİLEN	1 AÇIK	2 KÖR
BASKİALARINCA GİZLİLENEN	3 GİZLİ	4 BİLİNMEYEN

Doğan Cüceloğlu, İnsan İnsana (İstanbul: I987) s.47.

Psikolojik tedavi ile "kendince bilinen" ve başkalarının da bildiği
özellikler (tencerenin kapağını açmak) daha da genişletilmeye çalışı-
lıyor. Çünkü birey ne kadar saydam olursa, kendini diğer insanlara ne
kadar iyi tanıtabiliyorsa, yani (Şekil 3'deki gibi) açık alanı ne

ne kadar genişse ruh sağlığı o kadar iyi demektir(I95).

ŞEKİL 3
KENDİNİ TANIMA PENCERESİ-2

	KENDİNİZCE BİLİLEN	KENDİNİZCE BİLİNMЕYEN
BАSKALARINCA BИLINEN	I AÇIK	2 KÖR
BАSKALARINCA BИLINMЕYEN	3 GIZLI	4 BИLINMЕYEN

Doğan Cüceloğlu, İnsanı İnsana (İstanbul: I987), s.48.

"Herkesin (âlemin) tenceresi kapalı kaynar (et mi kaynar, dert mi?" atasözü, "Kendini Tanıma Penceresi" ile değerlendirilebilir. Danışan, psikolojik danışmadan daha olumlu neticeler bekliyorsa, bu beklentileri doğrultusunda, kendince ve başkalarınca bilinen "açık alanı"ni geniş tutması gerekmektedir. Çünkü bu alanın geniş tutulması danışmanın yardımını artırabilecektir. Kisaca "et mi", "dert mi" olduğu anlaşılabilecek ve bunaya göre davranış geliştirilmesi sağlanabilecektir.

BÖLÜM V

ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, yapılan araştırma kısaca özetlenmiş, elde edilen sonuçlar sunulmuş ve bulgulara dayanılarak öneriler geliştirilmiştir.

ÖZET

Hemen hemen her milletde atasözleri vardır. Hattâ bunların, farklı milletlerde benzer özellikler gösterdiği de kabul görmektedir. Bu durumun kültür benzerliğinden kaynaklandığı gibi, kültür alışverişinin neticesinde de meydana çıkacağı söylenebilir. Her ne şekilde olursa olsun atasözlerinin mensup olduğu halkın "ruhsal yapı"ını, davranışlarını, yaşama biçimlerinin bir kısmını, düşüncelerini yansittiği doğrultusundaki fikirlerin yoğunluk kazanmış olduğu söylenebilir. İşte bu yoğunluğun Türkiye'deki yansımaları araştırmanın problemini oluşturmuştur. Kısa makaleler seviyesinde yapılan bir iki girişimin de problemin gözümüzden ziyade, problemin önemine yoğunluk kazandırdıkları ifade edilebilir.

Türk atasözlerine psikolojik bir yaklaşım yapılması gereği özellikle halkbilim araştırmacılarının çeşitli makale ve yazılarında vurgulanmıştır. Ayrıca psikolog, psikiyatrist ve eğitim alanındaki uzmanlar da buna işaret etmişlerdir. Bu ve benzerî düşüncelerden hareket eden araştırmacı, araştırma konusunu seçerek bu araştırmayı yapmıştır.

Türk atasözleri, sosyal ilişkilerde ve yaşamışta Türk insanının yoğunluğunun düşüncelerine tercüman olmasıyla da kültürel dikkat noktasıdır. Çünkü bunlar Türk insanını yoğunan kültürün bir parçası, yaşıamış ve kazanılmış tecrübelerin sonucunda işlenerek ortaya çıktıığı için, çok farklı bilimlerin ışığında değerlendirilmelidir. Yapılan her türlü plan ve programların hedefine kültürel, sosyal yaşayış ve yapıya

uygunluğu derecesinde vardığını, edinilen tecrübeler göstermiştir. O halde Türk halk kültürünün bir parçasını teşkil eden ve halkın "ruhsal yapı"sını yansittığı düşünülen atasözlerine psikolojik bir yaklaşım yapılması sonunda ortaya çıkacak bulguların belirli alanlara faydalı olacağı söz konusu edilebilir. Bu duruma, makale düzeyindeki kısa araştırmalarda da işaret edilmiştir.

Bu araştırmada, Türk halk kültürünün çok önemli bir yönünü yansittığı kabul edilen Türk atasözleri belirtilen metodlar içerisinde psikolojik bir yaklaşımla değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada belirlenen psikolojik boyutlar IO alt problem sorusuna cevap aramak şeklinde geliştirilmiş ve bu yönde çalışmalar yapılmıştır. Öncelikle, bu tesbit edilen alt problemlere, olumlu veya olumsuz cevapları elde etmeye yarayacak biçimde, Türk atasözlerini psikolojik sınıflamada geçerli ve güvenilir kabul edilen bir araç kullanılmıştır. Araştırmaya konu olan Türk atasözlerinin evrenini Ö. Asım Aksoy'un "Atasözleri ve Deyimler" isimli eseri ile, E. Kemel Eyüboğlu'nun "On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler-Atasözleri I" adındaki eserlerinde yer alan atasözleri oluşturmuştur.

Türk atasözleri psikolojik bir yaklaşımla değerlendirildiğinde, bunlarda psikolojik unsurlar bulunduğu ortaya çıkmıştır. Uygun görülen Türk atasözlerindeki psikolojik unsurların yorumu; öncelikle uzmanların görüşlerinin sayısal ortalamalarının uygunluğuna ve daha sonra yazılı kaynaklardaki kuramsal düşüncelere bakılarak, istatistikî ve psikolojik değerlendirmelere tabi tutulmuştur.

Araştırmaya örneklem seçimi bir halkbilim uzmanı ile birlikte yapılmıştır. Adı geçen iki eser üç defa incelendikten sonra, atasözü olması bakımından güvenirliği şüpheli görülenler ayırdedilmiştir. Da-ha sonra örneklem seçilen atasözleri üç alan uzmanı ile birlikte tesbit edilen on psikolojik boyuta yerleştirilmiştir. Atasözlerinin yerleştirildiği psikolojik boyuta uygunluğunu tesbit etmek için, geçerliliği ve güvenirliği tesbit edilen bir ölçü aracı kullanılmıştır.

Bunun için her bir atasözünün karşısına "uygunluk dereceleri"nin belirtilmesi istenmiştir. Buna göre; 0=uygun değil, 1=kararsız, 2=biraz uygun, 3=uygun, 4=tamamen uygun, şeklinde puanlanmıştır. Ölçü aracındaki puanlama metodunun sadece araştırıcının subjektif yargısına dayanmaması ve daha güvenilir sonuçlar vermesi için puanlama işlemi dört uzman tarafından yapılmıştır. Araştırma neticesinde elde edilen verilerin "uygunluğu" veya "uygun olmaması" konusunda genel bir yarıya ulaşılmıştır. Araştırmada uygunluk ölçüsü 0, 1, 2, 3, 4 olarak yapılan puanlamada "biraz uygun" kabul edilen 2'de gizli bir uygun olmama fikri olduğu varsayılarak, "uygun" ölçüsü olarak kabul edilen 3, uygunluk ölçüsü alınmıştır. Ama 3'ün gerçek sınırları 2.51-3.50 olduğundan, uygunluk ölçüsü 2.51 ve yukarısı olarak kabul edilmiştir. Buna göre uzmanlardan alınan ölçü araçlarında, her bir atasözüne verdikleri puanların aritmetik ortalaması 0-2.50 arasında olduğu durumlarda atasözleri psikolojik boyut açısından "uygun değil", aritmetik ortalama 2.51 ve daha yukarı olduğu durumlarda "uygun" kabul edilmiştir. Araştımanın IO psikolojik sınıfı, aynı zamanda araştımanın hipotezlerini oluşturmuştur. Bunun için her bir hipoteze verilen uzman puanlarının aritmetik ortalamaları alınarak bu şekilde hipotezlerin kabulü veya redi yoluna gidilmiştir.

Bu araştırmada istatistikî işlemler pek fazla değildir. Sadece yüzde(%) ve aritmetik ortalama(\bar{X}) kullanılmıştır.

SONUÇLAR

Araştırma bulgularına göre sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür:

I. Türk atasözlerinde insanın gelişimini (çocukluk, gençlik, ihtiyyarlık) bünyesinde barındıran psikolojik unsurlar var mıdır?

Bu sorunun cevabının bulunması için 93 atasözü uzman görüşüne sunulmuş, bunlardan sadece 9 atasözü kabul edilmemiş 84'ü uygun bulunmuştur. Yani soruya %90.32 oranında olumlu cevap verilmiştir. Türk atasözlerinde insanın gelişimini bünyesinde barındıran psikolojik

unsurlar olduğu kabul edilmiştir(Ek B).Buna göre 84 atasözü psikolojik değerlendirilmeye alınmıştır.Örnek verecek olursak:"Apalamadan yürünmmez","Çocuk dediğin düşe kalka büyür" ve benzeri atasözleri, çocuk gelişimindeki "olgunlaşma" kavramını öz olarak açıkladığı söylenebilir.Aynı atasözleri,bireysel ya da toplumsal herhangi bir değişim ve gelişim için,birey ya da toplumun ön hazırlıklarını ve gerekli olan şartların olgunlaşmasını da anlatmaktadır."Genç bilse,ihtiyar yapabilse","Gençliğin kıymeti ihtiyarlıkta bilinir"ve benzeri diğer atasözleri de,insanın gelişiminde "gençlik" ve "ihtiyarlık" konularını ele alırken,bir çok psikolojik gerçeğe de ışık tutmaktadır.İlgili bölümde psikolojik değerlendirme gereğince yapılmıştır.

2.Türk atasözlerinde,insan davranışının kaynakları olan güdüleri hatırlatan unsurlar var mıdır?

Bu sorunun cevabının bulunması için 62 atasözü uzman görüşüne sunulmuş,bunlardan sadece 1'i uygun görülmemiş,kalan 61'i uygun bulunmuştur(Ek C).Bu uygun bulunan 61 atasözü psikolojik değerlendirmeye alınmıştır.Örnek verecek olunursa;"Acıyan uyumuş,acikan uyumamış","Açın uykusu gelmez","Aç it fırın yıkar" gibi atasözleri ağılık güdüsü ile açıklanmaya çalışılmıştır."Analı kuzu,kınalı kuzu","Ağlarsa anam ağlar kalani(gayrısı)yalan ağlar" ve benzeri atasözleri de annelik güdüsü ile açıklanmıştır.

3.Türk atasözlerinde savunma mekanizmaları var mıdır?

Bu sorunun cevabının araştırılması için 24 atasözü uzman görüşüne sunulmuş ve tamamı "uygun" olarak kabul edilmiştir.Yani Türk atasözlerinde savunma mekanizmalarını hatırlatan unsurlar bulunduğu yolunda istatistikî bulgular elde edilmiştir(Ek Ç).Bu sorunun cevabı % 100 olarak desteklenmiş ve dolayısıyle atasözlerinin tamamı psikolojik değerlendirmeye alınmıştır.Mesela "Kedi uzanmadığı(yetişemediği)cigere pis(murdar)der","Tilki uzanmadığı üzüme koruk dermiş" atasözleri akla uydurma(rationalization)mekanizmasıyla açıklanmıştır. Ayrıca özdeşim,düş kurma,yansıtma,yer değiştirme ve benzeri savunma mekanizmalarıyla açıklanan Türk atasözleri de vardır.

4.Türk atasözlerinde algı ve dikkat unsuru var mıdır?

Bu sorunun cevabının araştırılması için IO atasözü uzmanlarının görüşlerine sunulmuştur. Elde edilen bulgular neticesinde IO atasözünün de reddedilmediği anlaşılmıştır. Bu hipotez içerisindeki bütün atasözlerinin 3'ün üzerinde puana sahip olduğu tesbit edilmiştir (Ek D). Hipotezin ağırlıklı aritmetik ortalama puanı 3.36 bulunmuştur. Bu hipotez de % 100 olarak desteklendiği için IO atasözünün tamamı da psikolojik değerlendirmeye alınmıştır.

Örnek verilecek olunursa; "Ateş düştüğü yeri yakar" ve "Başa gelmeyince bilinmez" şeklinde ifade edilen atasözleri, algılamanın değişik bir boyutu ile açıklanmıştır. Bireyin içinden geçen acılı etkinlik ve duyguları ancak bireyin kendisinin farkedebileceği ve bundan acı duyabileceği belirtilmiştir. Başkalarının bunu zor farkedeceği veya hiç farkedemeyeceği vurgulanmıştır.

5.Türk atasözlerinde psikolojik açıdan öğrenme teorileri ve eğitim unsurları var mıdır?

Bu soruya cevap bulabilmek için 72 Türk atasözü uzmanlarının görüşlerine sunulmuştur. Elde edilen bulgular 70 atasözünün % 97.22 oranında uygun bulunduğu ve 2 atasözünün de % 2.77 oranında uygun görülmediğini ortaya koymuştur. Eğitim teorileri ve öğrenme sınıfındaki atasözlerinin aritmetik ortalama puanları Ek E'de gösterildiği gibi dağılmıştır. Bu hipotezin ağırlıklı aritmetik ortalama puanı da 3.34 olarak bulunmuştur. Yani Hipotez 5'de desteklenmiştir. Uygun görülen 70 atasözünün de psikolojik değerlendirilmesi yapılmıştır.

Psikolojik değerlendirmede birçok atasözü değişik teori ve unsurlarla açıklanmış, yorumlanmıştır. Meselâ "Ağlamayan çocuğa meme verilmez" atasözü, Thorndike'in kuramına göre yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu yorum özetlenecek olursa şunlar söylenebilir: Çocukta açıkmanın işaretini olan, ağrı veren duyu (yani uyaran) çocuğun ağlamasına sebep olur (yani cevaptır). Sonra bu ağlama annenin hemen dikkatini çeker. Bu nun üzerine S-R bağlantısı elde edilmiş olur. Burada ağlama ile ağlamanın sebep olduğu durum arasında bağlantı oluşturulması bulunmaktadır.

Çocuk ağladığı zaman meme verileceğini;anne de çocuk ağladığında meme istediğini S-R bağlantısı içinde öğrenmiş bulunmaktadır.

Türk atasözlerinin eğitim ve öğrenmede "zamanı","bireysel farklılıklar","olgunlaşma"yı,"sinama-yanılma"yı,"tekrar"ı dikkate aldığı araştırma neticesinde anlaşılmıştır.

6.Türk atasözlerinde sembolik eylemlerden düşünme,rüya,iletişim unsurları var mıdır?

Bu sorunun cevabı;87 Türk atasözünden 86'sının % 98.85 oranında kabulu,I`inin % I.I4 oranında reddi şeklinde verilmiştir.Türk atasözlerinde sembolik eylemler:düşünme,rüya,iletişim sınıfındaki atasözlerinin aritmetik ortalama puanları Ek F`de gösterildiği gibi dağılmıştır.Hipotez 6'nın ağırlıklı aritmetik ortalama puanı 3.29 olarak hesaplanmıştır.Uygun görülen 86 atasözü psikolojik değerlendirilmeye alınmıştır.

Türk atasözlerinde düşünce kavramına iki perspektiften yaklaşımı inceleme neticesinde anlaşılmıştır.Bunlardan ilki;bir davranışa geçmeden önce iyi ve çok düşünmek gerektiği doğrultusundadır."Bin düşün,bir işe","Dokuz ölç,bir biç" gibi atasözleri,ilk yaklaşıma örnek verilebilir.Türk atasözlerinde düşünce kavramına ikinci yaklaşım,düşüncenin dil ile birlikte ifade edildiği sözlerin yorumlanması doğrultusundadır."Sözünü bil pişir,ağzını der devşir","Evvel düşün,sonra söyle" ve benzeri atasözlerinde olduğu gibi.

"Dilinin söylediğini kulağın işitsin","Anlayanla taş taşı,anlamazla bal yeme","Güzel söz demir kapıyı açar","İstediğini söyleyen istemediğini iştir" ve benzeri atasözleri "iletişim" unsurunun farklı yönleri ile değerlendirilmiştir.

Türk atasözlerinde rüya,sembole,kavramlar ve yorumlamalarla ilişkisi anlaşılmıştır.İlgili atasözleri bu doğrultuda psikolojik değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

7.Türk atasözlerinde kalitim ve çevre unsurları var mıdır?

Bu sorunun cevabının araştırılması için 43 Türk atasözü uzmanların görüşlerine sunulmuştur.Elde edilen bilgilere göre 41 ata-

sözü % 95.34 oranında uygun bulunmuş, 2 atasözü de % 4.65 oranında uygun bulunmamıştır(Ek G). Kalitim ve çevre sınıfına uygun bulunan 41 atasözünün psikolojik değerlendirilmesi yapılmıştır.

Türk atasözlerinden seçilen şu örnekler kalitim ve çevre unsurlarını hatırlattığından, bu doğrultuda yorumlanmıştır:"Soy soya (cins cinse)çeker","Arabanın art tekerleği ön tekerlek izini basar","Yumurtadan çıkan yine yumurta çıkarır","Karpuz kökünde büyür". Bu atasözlerinin değerlendirilmesinde,değişik kaynakların psikolojik yorumlamaları desteklediği görülmüştür.

8.Türk atasözlerinde kişilik ve kişiliğin olumlu ve olumsuz yanlarını yansitan unsurlar var mıdır?

Bu sorunun cevabının bulunması için 259 Türk atasözü uzmanlarının görüşlerine sunulmuştur.Bu sayının 4'ü,yani % 1.54'ü uygun bulunmamış; 255'i yani % 98.45'i uygun bulunmuştur(Ek H).Bu sınıfın ağırliklı aritmetik ortalama puanı 3.17 olarak hesaplanmıştır.Uygun bulunan Türk atasözlerinin psikolojik değerlendirilmesi yapılmıştır. Kişilik sınıfı içerisinde atasözü sayısının diğer sınıflara göre fazla ağırlıkta olması nedeniyle,değerlendirme on alt bölüm içerisinde yapılmıştır.Bu bölümler;1.Kişilik ve kişilik tanımları,2.Kişilik ve karakter ilişkisi,3.Kişilik ve Kültür,4.Farklı kişilik,5.Kişilikte uym ve benimseme,6.Kişilikte duygular,7.Kişilik bozuklukları,8."Akıl", "akıllı" ve "deli" kavramları,9.Kişilikte çatışmalar,10.Kişiliğin önemi ve değerlendirilmesi dir.

"Kişidir kendini hem aziz eden hem rezil","Yüz insanın aynasıdır","Nalıncı keseri gibi kendine yontar","Güzele kırk günde doylur,iyi huya kırk yılda doyulmaz","Başında kavak yelleri eser","Ağır yongayı yel kaldırırmaz","İnsan çeşit çeşit,yer damar damar","Kiminle gezersen onunla anılırsın","Üzüm üzüme bakarak kararır","Öfke ile kalkan zararla oturur","Ellere körlük verir,kendi kamburuna bakmaz","Bir inat,bir murat","Buluttan nem kapar","Evdeki hesap karşısı uymaz","Akıl,akıldan üstündür","Deliye hergün düğün bayram" ve benzeri atasözleri,sıralanan alt bölümler içerisinde değerlendirilmiştir.

9.Türk atasözlerinde ilişkiler(bireysel,toplumsal ilişkiler, sevgi,dostluk,yakınlık,komşuluk,kadın-erkek ilişkisi ve evlilik)psikolojik unsurları taşımakta mıdır?

Bu sorunun cevabının araştırılması için 91 Türk atasözü uzmanların görüşlerine sunulmuştur.Her atasözüne verilen uygunluk puanlarının aritmetik ortalamaları hesaplandığında;91 atasözünün 84'ü % 92.30 oranında uygun kabul edilmiş,7 atasözü de % 7.69 oranında uygun bulunmamıştır(Ek I).Bu sınıfın ağırlıklı aritmetik ortalama puanı 3.19 olarak hesaplanmıştır.

"Yuvayı yapan dişi kuştur","Kadın erkeğin eşidir,evin güneşidir","Bir elin nesi var,iki elin sesi var","Harman yel ile,düğün el ile","Ev alma,komşu al","İyi dost kara günde belli olur","İyilikeden iyilik bulur" ve benzeri atasözleri bu sınıf içinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

10.Türk atasözlerinde psikolojik danışma unsurları var mıdır?

Bu soruya cevap alabilmek için 46 Türk atasözü uzmanların görüşlerine sunulmuştur.Elde edilen veriler hesaplandığında 46 atasözünün tamamının,yani % 100'un uygun kabul edildiği anlaşılmıştır.(Ek İ).Bu sınıf altındaki atasözlerinin ağırlıklı aritmetik ortalaması 3.38 bulunmuştur.Atasözlerinin tamamının da değerlendirilmesi yapılmıştır.

Türk atasözlerinde psikolojik danışma ilke,teknik ve uygulamalarına benzer şekilde düşünceler bulunduğu inceleme neticesinde anlaşılmıştır."Derdini söylemeyen derman bulamaz","Benliğini bilmeyen seni hiç bilmez","Danışan dağlar aşar","Sorucu ol ki bilici olsın","Derdini saklayan derman bulamaz","Dert saklayanda kalır","Garibe bir selam bin altın değer","İki dinle(bin işit)bir söyle","Herkes kendi ayıbını bilmez"ve benzer atasözleri,psikolojik danışma içerisinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

ÖNERİLER

Zengin Türk kültür unsurları, farklı ilimlerin verileri ile işlendikçe onlardan daha fazla faydalananma imkânları doğacaktır. Aynı zamanda bu imkanlar Türk kültürüne bilimsel yönelişin yoğunluğunu artırabilecektir.

Bu araştırmanın bulguları, Türk halk kültürünün derinliğini daha iyi anlamada ve onlara yaklaşım tarzlarının yeniden gözden geçirilmesinde yarar sağlayabilir. Bu faydalar başta eğitim olmak üzere, sağlık ve sosyal nitelikli uygulama programlarının halka dönük olarak yapılmasında da işaretler verebilir.

Mesela Türk eğitimiminin amaçları tesbit edilirken, "Türk Millîtinin bütün fertleri", "Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri" gibi ölçüler dikkate alınmıştır. Türk halk kültürünü tanımak, halkın düşünce ve duygularına biraz daha yaklaşmak, yapılacak programların daha realist olmasını hazırlamak demektir. Sosyal nitelikli programların başarılarının artmasında; toplum yapısına uygunluk derecesinin önemli bir unsur olduğu kabul görmektedir. Bu durum da, toplumların düşüncelerini aşağı çıkaran, onları elde etmeyi sağlayan araştırmala- ra ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırmada elde edilen bulguların bir kısmı, geleneksel halk kültürünün sadece bir yönünü psikolojik boyut- larda tanımlaya yardımcı olabilir. Onun için yapılacak programlarda halk düşencesinin bu yönü de dikkate alınmalıdır.

Eğitimciler, psikologlar, psikiyatristler ve sosyal bilimcilerin bir kısmı halkla ilişkilerinde onları daha iyi tanımak mecburiyetindedirler. Özellikle geleneksel kültürün biraz daha fazla yaşatıldığı kırsal kesim insanları ile ilişkileri yoğun olanlar bu mecburiyeti daha çok duymaları gereklidir. Onların insan ilişkilerine bakışı, eğitim ve öğretime yaklaşımı, olayları değerlendirmeleri genelde kültür kalıplarının ölçüleri doğrultusundadır. Türk atasözleri, geleneksel halk kültürünün bir yönünü ifade etmekle, bu ölçülerden bazlarını da vermiş olmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular bu yönden

sosyal bilimcilere yardımcı olabilir. Ancak, atasözleri diğer sosyal bilimlerin verileri ile de araştırılıp elde edilen bulgular, bu araştırmadan bulguları ile ve değerlendirmeleri ile birleştirilirse, halk kültürünün ölçüleri daha sağlam tanımlanabilir. Mesela, Türk atasözlerinde felsefi unsurlar araştırılabilir, sosyolojik unsurlar araştırılabilir.

Araştırma sonucunda Türk atasözlerinde psikolojik unsurların varlığı % 100'e yakın denebilecek oranda kabul gördüğünne göre, diğer halkbilim ürünleri de ayrı ayrı böyle bir araştırmaya konu edilebilir. Halkbilim uzmanları ile psikoloji uzmanlarının işbirliği içerisinde yapılacak araştırma Türk halk kültürünü aydınlatmada daha faydalı olabilir. Bu alandaki boşluk doldurulmalıdır.

Türk atasözlerinde farklı psikolojik unsurlar olduğu elde edilen bulgular neticesinde anlaşılmıştır. Bu bulgulardan bir kısmı sosyal hayatın bazı alanlarında kullanılabilir. Özellikle eğitimin gesitli boyutlarında, hatta kuramların açıklanmasında ilgili atasözleri örnek olarak verilebilir. Bu tür girişimler Millî Eğitime, millî kültürden yana katkılar sağlayabilir. Türk çocuğunun kendi kültürüne şuurlu olarak yönelmesine öncülük edebilir. Türk halk kültürüne bilimsel yaklaşım açısı kazandırabilir. Hatta öğrenmenin kalıcılığında bir görev de üstlenmiş olabilir.

EKLER

<u>EK</u>	<u>Sayfa</u>
A.TÜRK ATASÖZLERİNİ PSİKOLOJİK BOYUTLARA GÖRE SINIFLAMA ENVANTERİ	I43
B.İNSANIN GELİŞİMİ SINIFINDAKİ(HİPOTEZ 1)ATASÖZLERİNİN İSTATİSTİKİ NETİCELERİ	I74
C.İNSAN DAVRANIŞININ KAYNAKLARI OLAN GÜDÜLER(HİPOTEZ 2) SINIFINDAKİ ATASÖZLERİNİN İSTATİSTİKİ NETİCELERİ	I78
Ç.SAVUNMA MEKANİZMALARI(HİPOTEZ 3)SINIFINDAKİ ATASÖZLERİNİN İSTATİSTİKİ NETİCELERİ	I81
D.ALGI VE DİKKAT SINIFINDAKİ(HİPOTEZ 4)ATASÖZLERİNİN İSTATİSTİKİ NETİCELERİ	I82
E.EĞİTİM TEORİLERİ VE ÖĞRENME SINIFINDAKİ(HİPOTEZ 5) ATASÖZLERİNİN İSTATİSTİKİ NETİCELERİ	I83
F.SEMBOLİK EYLEMLER:DÜŞÜNME,RÜYA,İLETİŞİM SINIFINDAKİ (HİPOTEZ 6)ATASÖZLERİNİN İSTATİSTİKİ NETİCELERİ	I86
G.KALITIM VE ÇEVRE SINIFINDAKİ(HİPOTEZ 7)ATASÖZLERİNİN İSTATİSTİKİ NETİCELERİ	I89
H.KİŞİLİK SINIFINDAKİ(HİPOTEZ 8)ATASÖZLERİNİN İSTATİSTİKİ NETİCELERİ	I91
I.İLİŞKİLER SINIFINDAKİ(HİPOTEZ 9)ATASÖZLERİNİN İSTATİSTİKİ NETİCELERİ	200
İ.PSİKOLOJİK DANIŞMA SINIFINDAKİ(HİPOTEZ 10)ATASÖZLERİNİN İSTATİSTİKİ NETİCELERİ	203

EK A

Sayın

Elinizdeki bu envanter, Türk Atasözlerini psikolojik boyutlarına göre sınıflandırmak üzere hazırlanmıştır.

Envanterde de görüldüğü gibi belli sayıdaki Türk Atasözleri psikolojik boyutlarına göre sınıflamaya tabi tutularak, her bir atasözünün sınıflamaya uygunluğunun derecesini tesbit etmek amacıyla da aşağıdaki uygunluk ölçüği hazırlanmıştır.

Her bir atasözünün dikkatle okunarak uygunluk derecesinin, atasözleri karşısında yer alan parantez içerisinde (X) işaretini konarak belirtmesini;

Ayrıca listede yer almayan hatırladığınız atasözleri varsa bunları uygun bulduğunuz sınıf altındaki boşluğa yazmanızı ve sınıflamaya uygun bulmadığınız atasözlerini, uygun gördüğünüz sınıfın altına yazarak, uygunluk derecesini belirtmenizi önemle rica eder, yardımlarınız için şimdiden teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

UYGUNLUK OLÇEĞİ

- (4) Tamamen uygundur.
- (3) Uygundur.
- (2) Biraz uygundur.
- (1) Kararsızım.
- (0) Uygun değildir.

İhsan KURT

Gazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitimde Psikolojik Hizmetler
Alanı Yüksek Lisans Öğrencisi.

**TÜRK ATASÖZLERİNİ PSİKOLOJİK BOYUTLARA GÖRE SINIFLAMA
ENVANTERİ**

Sınıf; I-İNSANIN GELİŞİMİ (Çocukluk-Gençlik-İhtiyarlık)

AÇIKLAMA; Bu başlık altında çocuğun fizikî, duygusal gelişimi, çevresi, eğitim ve öğretimi, çocukla ilgili psiko-sosyal değerler, cinsiyet farklılıklarını ile gençlik ve ihtiyarlığı konu edindiği varyan atasözleri toplanmaya çalışılmıştır.

Atasözleri

Uygunluk Dereceleri

(4)	(3)	(2)	(1)	(0)
-----	-----	-----	-----	-----

I-Ağaç yaşken eğilir.	()	()	()	()	()
2-Çubuğu yaşı iken eğmek gerekir.	()	()	()	()	()
3-Uşağı (çocuğu) işe koş, sen de ardına düş.	()	()	()	()	()
4-Uşağı (oğlunu) döven utanmış.	()	()	()	()	()
5-Çocuk dediğin düşे kalka büyür.	()	()	()	()	()
6-Küçüklerde oğul de şefkat eyle, (ululara ata de hürmet eyle).	()	()	()	()	()
7-Adam olacak oğlan doğusundan bellidir.	()	()	()	()	()
8-Al çocuktan haberi git kabarı kabarı.	()	()	()	()	()
9-Haberin doğrusunu oğlandan (çocuktan) al.	()	()	()	()	()
10-Hepsinden bahtlı besikte olan.	()	()	()	()	()
II-Hepsinin akillısı besikte başını sallar.	()	()	()	()	()
I2-Oğlan yedi oyuna gitti, çoban yedi koyuna gitti.	()	()	()	()	()
I3-Oğlandır oktur, her evde yoktur.	()	()	()	()	()
I4-Oğlani her karı doğuramaz, er karı doğurur.	()	()	()	()	()
I5-Oğlani yumuşa (işe)sal ardından sen var.	()	()	()	()	()
I6-Oğlanının oğul bali, kızının bahçe gülü.	()	()	()	()	()
I7-Oğul bala doğdu baht doğdu, kız bala doğdu bela doğdu.	()	()	()	()	()
I8-Çocuklar uyuya uyuya büyür, ihtiyarlar u- yuya uyuya ölürlü.	()	()	()	()	()
I9-Apalamadan yürümez.	()	()	()	()	()
20-Çocuk ağlamadan büyümmez.	()	()	()	()	()
21-Çocuk seversen besikte, koca seversen döşekte.	()	()	()	()	()

Atasözleri

Uygunluk Dereceleri

(4) (3) (2) (1) (0)

22-Çocukla it iltifata gelir.	() () () () ()
23-Büyümüş de küçülmüş.	() () () () ()
24-Çocuk aklı it aklı.	() () () () ()
25-Çocuk aklı tavuk aklı.	() () () () ()
26-Çocuk büyür akıllanır,kamış büyür şekerlenir.() () () () ()	() () () () ()
27-Çocuk büyür,deli uslanmaz.	() () () () ()
28-Aç aman bilmez,çocuk zaman bilmez.	() () () () ()
29-Ağlamayan çocuğa meme verilmez.	() () () () ()
30-Çocuk padışahtan korkmaz.	() () () () ()
31-Çocuk kalkar,büyüge bakar.	() () () () ()
32-Çocuk olan yerde başkası çekistirilmez.	() () () () ()
33-Küçük olmayınca büyük olmaz.	() () () () ()
34-Büyük büyülüğünü bilmese,küçük küçiik-lüğünü bılır mi?	() () () () ()
35-Çocuk çocuğun aynasıdır.	() () () () ()
36-Anasız kuzu melemez.	() () () () ()
37-Öksüzün dokuz karnı olur,sekizi doyarsa biri aç kalır.	() () () () ()
38-Öksüz büyür büyür küçülür.	() () () () ()
39-Baba öksüzü değil ana öksüzü.	() () () () ()
40-Öksüzün alnına güneş doğmaz.	() () () () ()
41-Ana üvey olunca baba gavur olurmuş.	() () () () ()
42-Çocuk yedisinde ne ise yetmişinde de odur.	() () () () ()
43-Kundakta giren,teneşirde çıkar.	() () () () ()
44-Çocukluğu neyse,büyüklüğü de odur.	() () () () ()
45-Oğlan dayıyla kız halaya çeker.	() () () () ()
46-Dokuzunda ne ise doksanında da odur.	() () () () ()
47-Abdal düğünden,çocuk oyundan usanmaz.	() () () () ()
48-Tay iken oynamayan at olamaz.	() () () () ()
49-Demir tavında dövülür.	() () () () ()
50-Kızını dövmeyen dizini,oğlunu dövmeyen kesesini döver.	() () () () ()
51-Baskısız çalığı yel alır,yel almazsa el alır.() () () () ()	() () () () ()
52-Çocuk büyütmek taş kemirmek.	() () () () ()
53-Çocuk isteyen belasını da istemek gerek.	() () () () ()
54-Çocuk güle benzer,bakarsan açar,bakmaz-san solar	() () () () ()

Atasözleri

	Uygunluk Dereceleri (4) (3) (2) (1) (0)
55-Çocuk düşman kılıcididir.	() () () () ()
56-Çocuk evin aynasıdır.	() () () () ()
57-Çocuk evin bülbülüdür.	() () () () ()
58-Çocuk evin direğidir.	() () () () ()
59-Çocuk olmayan evde baca tütmeyecektir.	() () () () ()
60-Çocuk evin neşesidir.	() () () () ()
61-Çocuk evin ocağıdır.	() () () () ()
62-Çocuk evin süsüdür.	() () () () ()
63-Çocuk evin temelidir.	() () () () ()
64-Çocuk oğlayan eve melek girmez.	() () () () ()
65-Çocuksuz ev boş ambara benzer.	() () () () ()
66-Çocuksuz ev kalaysız kaba benzer.	() () () () ()
67-Çocuksuz ev,susuz değirmene benzer.	() () () () ()
68-Çocuksuz evde neşe olmaz.	() () () () ()
69-Çocuksuz ev,tuzsuz ekmeğe benzer.	() () () () ()
70-Eve çocuk,erkeğe çubuk yaraşır.	() () () () ()
71-Çocuğun yediği helal,giydiği haramdır.	() () () () ()
72-Çocuklu kadın,kargalı çınar,civcivli tavuk.	() () () () ()
73-Çocuksuz kadın meyvesiz ağaca benzer.	() () () () ()
74-Kız ananın,oğlan babanın ortakçısıdır.	() () () () ()
75-Kızını kayıran kocaya,oğlunu kayıran hocaya vermez.	() () () () ()
76-Oğlan oğul ise el malı senin,değilse senin malın elin.	() () () () ()
77-Oğul ocaktan,ayran bucaktan.	() () () () ()
78-Çocuk över,kız sever.	() () () () ()
79-Et kanlı,yiğit canlı(gerek).	() () () () ()
80-Genç beye hizmet güçtür.	() () () () ()
81-Genç bilse,ihtiyar yapabilse.	() () () () ()
82-Gençliğin kıymeti bilinse kocalığın şikayetisi az olur.	() () () () ()
83-Gençliğin lezzeti dinçlik.	() () () () ()
84-Gençlikte ölüm,kocalıkta yokluk güç.	() () () () ()
85-Gençlikten kocalığa sağlık saklamalı.	() () () () ()
86-Gençliğin kıymeti ihtiyarlıkta bilinir.	() () () () ()
87-Gençlikte para kazan(taş taşı),kocalıkta kur kazan (ye aşırı).	() () () () ()

EK A-devam

Atasözleri

Sınıf: 2-DAVRANIŞLARIN KAYNAKLARI:GÜDÜLER

AÇIKLAMA:Bu bölümde insan davranışlarının kaynakları güdüleri;güvenlik ve bağlılık duygusu,açlık güdüsü,annelik ihtiyacı ve güdülerin çatışmasını muhtevasında bulundurduğu varsayılan atasözleri toplanmaya çilişilmiştir .

Atasözleri

Uygunluk Dereceleri

(4) (3) (2) (1) (0)

94-Kasavetsiz ağız anahtarsız açılır.	() () () () ()
95-Ağlamakla yâr ele girmiz.	() () () () ()
96-Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olma.	() () () () ()
97-Yağmurdan kaçarken doluya tutulma.	() () () () ()
98-Ne kızı ver,ne dünürü küstür.	() () () () ()
99-Denize düşen yılana sarılır.	() () () () ()
100-Ne Şam'ın şekeri,ne arabin yüzü.	() () () () ()
101-Aşağı tükürsen sakal,yukarı tükürsen bıyık.	() () () () ()
102-İte dalasmaktansa çalıya dolaşmak iyidir.	() () () () ()
103-Kasap(Tabak)sevdiği deriyi yere çalar.	() () () () ()
104-Çobanın gönlü olursa tekeden sütü sağar.	() () () () ()
105-İki gönül bir olursa samanlık seyran olur.	() () () () ()
106-Ölümü gelen it camii duvarına siğer.	() () () () ()
107-Arkasız olanın ayağına vurmuşlar,vay arkam demiş;karnına vurmuşlar yine vay arkam demiş.	() () () () ()
108-Ağaca dayanma kurur,insana dayanma ölüür.	() () () () ()
109-Ah arka ah arka düşman göre de korka.	() () () () ()
II0-Dayısı olan dayısına dayanır.	() () () () ()
III-Ele inanma,suya dayanma.	() () () () ()
II2-Garibi dövmüşler,vay arkam demiş.	() () () () ()
II3-Güvendiğimiz dağlara kar yağıdı.	() () () () ()
II4-Öksüze vurmuşlar vay arkam(anam)demiş.	() () () () ()
II5-Üksüzün karnına vurmuşlar "vay arkam" demiş.	() () () () ()
II6-Vay arka vay arka,kim utana kim korka.	() () () () ()
II7-Ağlarsa anam ağlar,kalani(gayrısı)yalan ağlar.	() () () () ()
II8-Ana gibi yâr olmaz,Bağdat gibi diyar olmaz.	() () () () ()
II9-Ana ile kız,helva ile koz.	() () () () ()
I20-Ana kızına taht kurar,kız bahti kocadan arar.	() () () () ()
I21-Ana kızına taht kurmuş,baht kuramamış(kurmamış).	() () () () ()
I22-Analı kuzu,kinalı kuzu.	() () () () ()
I23-Ananın bahti kızına.	() () () () ()
I24-Ananın bastığı yavru incinmez.	() () () () ()

Atasözleri

	Uygunluk Dereceleri (4) (3) (2) (1) (0)
I25-Ana evladım atmış,yar başından tutmuş,	() () () () ()
I26-Ana över,baba sever.	() () () () ()
I27-Aca dokuz yorgan örtemişler,yine uyuyamamış.	() () () () ()
I28-Aç it fırın yıkar.	() () () () ()
I29-Aç tavuk kendunu buğday(arpa)ambarında sanır.	() () () () ()
I30-Açın gözü ekmek teknesinde olur.	() () () () ()
I31-Açın imanı olmaz.	() () () () ()
I32-Açın karnı doyar,gözü doymaz.	() () () () ()
I33-Açın koynunda çörek(ekmek)eğleşmez(durmaz).	() () () () ()
I34-Açın kursağında çörek dayanmaz.	() () () () ()
I35-Açın uykusu gelmez.	() () () () ()
I36-Aç kurt aslana saldırır.	() () () () ()
I37-Aç kurt yavrusunu yer.	() () () () ()
I38-Açıyan uyumuş,acıkın uyumamış,	() () () () ()
I39-Aç aman bilmez,çocuk zaman bilmez.	() () () () ()
I40-Aç anansa da kaç.	() () () () ()
I41-Aç arslandan tok domuz yeğdir.	() () () () ()
I42-Aç ile yatınca arada dilenci doğar.	() () () () ()
I43-Aç(arık)at yol almaz,aç(arık)it av almaz.	() () () () ()
I44-Aç ayı oynamaz.	() () () () ()
I45-Aç domuz darıdan çıkmaz.	() () () () ()
I46-Aç doymam,tok acıkmam sanır.	() () () () ()
I47-Aç elini kora sokar.	() () () () ()
I48-Aç gezmekten tok ölmek yeğdir.	() () () () ()
I49-Yılan sokan uyumuş,aç kalan uyumamış.	() () () () ()
I50-Deveyi yاردان uçuran bir tutam ottur.	() () () () ()
I51-Aca kuru ekmek bal helvası gibi gelir.	() () () () ()
I52-Aç kendini aslana vurur.	() () () () ()
I53-Aç kendini ateşe salar.	() () () () ()
I54-Can boğazdan gelir.	() () () () ()
I55-Açıkan yer ayrı,acıyan yer ayrı.	() () () () ()
.....	() () () () ()
.....	() () () () ()
.....	() () () () ()

Sınıf; 3-SAVUNMA MEKANİZMALARI

AÇIKLAMA:Bu bölümde Akla Uygunlaştırma=Neden Bulma(Rasyonalizasyon),Yansıtma,Hayâl Kurma,Özdeşim,Yer)yön) Değiştirme gibi savunma mekanizmalarını içinde barındırdığı varsayılan atasözleri sıralanmıştır .

Atasözleri	Uygunluk Dereceleri (4) (3) (2) (1) (0)
I56-Dünyada tasasız baş bostan korkuluğunda bulunur.	() () () () ()
I57-Hatasız kul olmaz.	() () () () ()
I58-Düşmez,kalkmaz bir Allah.	() () () () ()
I59-Geç olsun da,güç olmaz.	() () () () ()
I60-Ayak aymadık(ayağa dokunmadık) taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz.	() () () () ()
I61-Minareyi çalan kılıfını hazırlar.	() () () () ()
I62-Erdigine erer,ermediğine taş atar.	() () () () ()
I63-Bedava sirke baldan tatlıdır(tatlı olur).	() () () () ()
I64-Kedi uzanamadığı(yetişemediği)cığere pis (murdar) der.	() () () () ()
I65-Tilki uzanamadığı üzüme koruk dermiş.	() () () () ()
I66-Kaçan balık büyük olur.	() () () () ()
I67-Oynamasını bilmeyen kız,"yerim dar"demis,ye- rini genişletmişler(bollatmışlar)"gerim(yenim) dar" demis.	() () () () ()
I68-Zayı koyunun kuyruğu büyük olur.	() () () () ()
I69-Kişi kişiyi kendi gibi bilirmış.	() () () () ()
I70-Kem söz sahibininindir.	() () () () ()
I71-Eşegi dövemeyen semerinden alır öcünü.	() () () () ()
I72-Kabahat ipliği eğiren den değil,ığ ile çıkıştıb() () () () ()	() () () () ()
I73-Yukarda bir yalan söyle aşağıda kendi de inanır.	() () () () ()
I74-Üzüm üzüme bakarak kararır.	() () () () ()
I75-Anasına bak kızını al,kenarına bak bezini al.	() () () () ()
I76-Dedesı koruk yeyince torununun dişi kamasırmış.() () () () ()	() () () () ()

EK A-devam

Atasözleri

I77-Eşeğe kızıp semeri dövme.

I78-Kızım sana diyorum gelinim sen işit.

I79-Eşeğine gücü yetmeyen semerini döver.

.....

.....

.....

.....

.....

Uygunluk Dereceleri

(4) (3) (2) (1) (0)

() () () () ()

() () () () ()

() () () () ()

() () () () ()

() () () () ()

() () () () ()

() () () () ()

() () () () ()

() () () () ()

() () () () ()

Sınıf: 4-ALGI VE DİKKAT

AÇIKLAMA: Bu bölümde, algı ve dikkat konusunu muhtevasında bulunduguunu varsayıdığımız atasözleri yer almıştır.

Sınıf: 5-EĞİTİM TEORİLERİ VE ÖĞRENME

AÇIKLAMA:Bu başlık altında eğitim ve öğrenmede güdü(motivasyon),
ihtiyaç,tekrar,disiplin,zekâ ve ferdî farklılıklar,zaman,öğretmen,bes
duyunun yeri ve öğrenme teorilerinden bazılarını hatırlattığını var-
saydığımız Türk atasözleri yer almıştır.

Atasözleri

Uygunluk Dereceleri

(4) (3) (2) (1) (0)

I90-Ağlamayan çocuğa meme verilmez.	() () () () ()
I91-Köpek suya düşmeyince yüzmeye öğrenmez.	() () () () ()
I92-Adam yenilmekle marifetli,yanılmakla alim olur.	() () () () ()
I93-Bilmemek ayıp değil,sormamak ayıp.	() () () () ()
I94-Dolu bardak su almaz.	() () () () ()
I95-İşleyen demir pas tutmaz.	() () () () ()
I96-İşlemeyen kuyunun suyu azalır.	() () () () ()
I97-Gafile kelâm,nafile kelam.	() () () () ()
I98-Gönülsüz namaz(göklere) göğe ağmaz(yükselmez).	() () () () ()
I99-Gönülsüz yenen(istenmeyen)aş,ya karın ağritir ya baş,	() () () () ()
200-Aşk olmayınca meşk olmaz.	() () () () ()
201-Aş tuz ile,tuz oran ile.	() () () () ()
202-Baskısız tahtayı yel(el)alır,yel(el)almazsa sel(yel)alır.	() () () () ()
203-Kapaksız kaynamış buğusuz pişmiş.	() () () () ()
204-Balık suda büyür.	() () () () ()
205-Üzüm bağda,bağ dağda.	() () () () ()
206-Lafla(lakırkı ile) peynir gemisi yürümez.	() () () () ()
207-Âlim unutmuş,kalem unutmamış.	() () () () ()
208-Kuru gayret çarık eskitir.	() () () () ()
209-Karaya sabun,deliye ögüt neylesin.	() () () () ()
210-Koyma(sokma) akıl,akıl olmaz.	() () () () ()
211-Mızaca(nabza)göre şerbet verirler.	() () () () ()
212-Saygı sayana,terbiye alana göredir.	() () () () ()
213-Dam diyene dam,güm diyene güm.	() () () () ()
214-Damara göre kan alınır.	() () () () ()
215-Kabiliyet tâlim ile olmaz.	() () () () ()
216-Kafa boşsa göz işe yaramaz.	() () () () ()

Atasözleri

	Uygunluk Dereceleri
	(4) (3) (2) (1) (0)
217-Bos çuval ayakta durmaz.	() () () () ()
218-Cahile söz(lâf) anlatmak, deveye hendek atlatmaktan güçtür.	() () () () ()
219-Cahilin dostluğunundan, alimin düşmanlığı yeğdir.	() () () () ()
220-Önünde anlamayan sonunda tanlar.	() () () () ()
221-Her şeyin cehlinden ilmi yeğdir.	() () () () ()
222-Anlayana sıvri sinek saz, anlamayana davul zurna az.	() () () () ()
223-Temelsiz bina tez yıkılır.	() () () () ()
224-Demir tavında dövülür.	() () () () ()
225-Kanatsız kuş uçmaz.	() () () () ()
226-Her şeyin vakti var, horoz bile vaktinde öter.	() () () () ()
227-Ağaç yaşı iken eğilir.	() () () () ()
228-Yılanın başı küçükken ezilir.	() () () () ()
229-Lokma çiğnenmeden yutulmaz.	() () () () ()
230-Yarım hekim candan eder, yarılm hoca dinden eder.	() () () () ()
231-Herkes alım olur da muallim olamaz.	() () () () ()
232-Gözlüye gizli yoktur.	() () () () ()
233-Göz gördüğünü ister.	() () () () ()
234-Göz görür, gönül ister.	() () () () ()
235-İşitmek görmek gibi değişdir.	() () () () ()
236-İşittiğini söyleyen yalancıdır.	() () () () ()
237-Bir defa görmek bin defa okumaktan yeğdir.	() () () () ()
238-Sür git dememişler, gör geç demişler.	() () () () ()
239-Sanatı ustadan görmeyen öğrenmez.	() () () () ()
240-Bakmakla usta olunsa(öğrense) köpekler(kediler)kasap olurdu(kasaplığı öğrenirdi).	() () () () ()
241-Doğru bilinmeyince eğri bilinmez.	() () () () ()
242-Edebi edepsizden öğren.	() () () () ()
243-Hekim kim, başına gelen.	() () () () ()
244-Hekimden sorma, çekenden sor.	() () () () ()
245-Her şeyi bilen bir şey bilmez.	() () () () ()
246-İnsan yanılmakla alım olur.	() () () () ()
247-Balık ağa girdikten sonra aklı başına gelir.	() () () () ()

Atasözleri

Uygunluk Dereceleri

(4) (3) (2) (1) (0)

Sınıf: 6-SEMBOLİK EYLEMLER:DÜŞÜNME-İLETİŞİM(SÖZ-DİL)-RÜYALAR

AÇIKLAMA: Bu bölümde "Sembolik Eylemler" olarak adlandırılan Düşünme, İletişim (Söz-dil) ve Rüya (Düş)yı konu edindiğini varsayılmış Türk Atasözleri yer almıştır.

Atasözleri

Uygunluk Dereceleri

(4) (3) (2) (1) (0)

262-Bin düşün bir işe.	() () () () ()
263-Sözünü bil pişir, ağzını der devşir.	() () () () ()
264-Sözünü pişirmeden söyleme.	() () () () ()
265-Ayağını sıcak tut başını serin, gönlünü ferah tut düşünme derin.	() () () () ()
266-Dokuz ölç, bir biç.	() () () () ()
267-Düşüne düşüne görmeli işi, sonra pişman olma-malı kişi.	() () () () ()
268-Düşünmeden söyleme.	() () () () ()
269-Evvel düşün, sonra söyle.	() () () () ()
270-Evvelinden düşünmeyen sonunda pişman olur.	() () () () ()
271-İki ölç, bir biç.	() () () () ()
272-Kılı kırk yararlar.	() () () () ()
273-On ölç, bir biç.	() () () () ()
274-Önce düşün sonra söyle.	() () () () ()
275-Sonunu çok düşünen muradına eremez.	() () () () ()
276-Söz dokuz boğumdur, boğa boğa söyle.	() () () () ()
277-Söz var iş bitirir, söz var baş yitirir.	() () () () ()
278-Söz yaşı deri gibidir, çektiğin yönde süner.	() () () () ()
279-Taamın, kelâmin çögündan sakın.	() () () () ()
280-Tatsız çorbaya tuz, akılsız kafaya söz kâr etmez.	() () () () ()
281-Anlayanla taş taşı, anlamazla bal yeme.	() () () () ()
282-Erdemin bağlı dil.	() () () () ()
283-Dilinin söylediğini kulağın işitsin.	() () () () ()
284-Laf lafi açar, laf da tabakayı.	() () () () ()
285-Kılıç yarası sağılır, dil yarası sağlanmaz.	() () () () ()
286-Mecliste dilini, sofrada elini kısa tut.	() () () () ()
287-Baş dille tartılır.	() () () () ()
288-Öküzü boynuzundan, insanı sözünden tutarlar.	() () () () ()

Atasözleri

Uygunluk Dereceleri

(4) (3) (2) (1) (0)

289-Sağırın kulağı duymaz,ahmağın her yanı.	() () () () ()
290-Söz adının mihengidir.	() () () () ()
291-Söyleyenden dinleyen ârif gerek.	() () () () ()
292-Güzel söz demir kapıyı açar.	() () () () ()
293-Her bulduğun yeme,her dile geleni deme.	() () () () ()
294-İnsan ikrarından(sözünden),hayvan yularından tutulur.	() () () () ()
295-İnsan ne bulursa dilinden bulur.	() () () () ()
296-İnsanın eti yenmez derisi giyilmez,tatlı dilinden başka nesi var.	() () () () ()
297-İnsanın söz anlamazı,atın gem almazı.	() () () () ()
298-İstediğini söyleyen,istemediğini iğitin.	() () () () ()
299-İyi söylersen iyi işitirsin,kötü söylersen kötü işitirsin.	() () () () ()
300-Kelâmindan olur mâlum kişinin kendi mikdarı.	() () () () ()
301-Kem söz(ham söz) sahibine zarar.	() () () () ()
302-Cahile söz anlatmak deveye hendek atlatmak(tan güçtür).	() () () () ()
303-Cahile söz anlatmak köre renk tarifi gibidir.	() () () () ()
304-Çalıda gül bitmez,cahile söz yetmez.	() () () () ()
305-Dil adamı beyan eder.	() () () () ()
306-Dil bilmez,dediğini tutmaz.	() () () () ()
307-Dil kılıçtan keskindir.	() () () () ()
308-Dil kısa,kulak delik.	() () () () ()
309-Dil uzatılan yere el uzatılmaz.	() () () () ()
310-Dil var bal getirir,dil var belâ.	() () () () ()
311-Dilsiz de olsa kâmil bellidir.	() () () () ()
312-Dilsiz olmak çok söylemekden yeğdir.	() () () () ()
313-Dil yarası onulmaz.	() () () () ()
314-Dilden gelen elden gelmez.	() () () () ()
315-Dilden gelen elden gelse her yoksul bir bay olur.	() () () () ()
316-Dile gelen ele gelir.	() () () () ()
317-Dili bal,ışı belâ.	() () () () ()
318-Dilin cirmi küçük cürmü büyük.	() () () () ()
319-Dilin kemiği yok,ne yana çevirsen o yana döner.() () () () ()	() () () () ()
320-Dilini tutan başını kurtarır.	() () () () ()
321-Tatlı dil çok adam aldatır.	() () () () ()

Atasözleri

Uygunluk Dereceleri

Sınıf: 7-KALITIM (SOYAÇEKİM) VE ÇEVRE

AÇIKLAMA:Bu bölümde Kalitim(Soyaçekim),doğum öncesi ve sonrası gevreyi konu edindiğini varsayıduğumuz Türk Atasözleri toplanmıştır.

Atasözleri

Uygunluk Dereceleri

(4) (3) (2) (1) (0)

349-Soy soya(cins cinse)çeker.	() () () () ()
350-Soydur çeker,huydur geçer.	() () () () ()
351-Soylu azmaz,bal kokmaz.	() () () () ()
352-Şom olandan yine şom doğar.	() () () () ()
353-Taşa çıkan keçinin ağaca çıkan oğlağı olur.	() () () () ()
354-Aslı ne ise nesli de odur.	() () () () ()
355-Ata ekşi elma yese oğlun dişi kamasır.	() () () () ()
356-Domuzdan toklu doğmaz.	() () () () ()
357-Her şey asılina döner.	() () () () ()
358-Kundakta giren(huy)teneşirde çıkar.	() () () () ()
359-Kurt yavrusu kurt olur.	() () () () ()
360-Kurttan kurt olur itten it.	() () () () ()
361-Kurttan kuzu doğmaz,ķerkenezden şahin.	() () () () ()
362-Çerçi kızı boncuğa aşiktır.	() () () () ()
363-Anasına bak kızını al,kenarına bak bezini al.	() () () () ()
364-Arabanın art tekerleği ön tekerlek izini basar.	() () () () ()
365-Arabanın ön tekerleği nereden geçerse art tekerleği de oradan geçer.	() () () () ()
366-Asıl azmaz(soy kovar),bal kokmaz.	() () () () ()
367-Ata da soy gerek ite de.	() () () () ()
368-Atanın(babanın)sanatı oğula mirastır.	() () () () ()
369-Darı unundan baklava,incir ağacından oklava olmaz.	() () () () ()
370-Deve,deve yerine çöker.	() () () () ()
371-Eşek at olmaz,ciğer et olmaz.	() () () () ()
372-Eşek kocamakla(büyükmele)tavlabaşı olmaz.	() () () () ()
373-Gül dalından odun,beslemeden kadın olmaz.	() () () () ()
374-Cins horoz yumurtada öter.	() () () () ()
375-Yumurtada kıl bitmez.	() () () () ()
376-Yumurtadan çıkan yine yumurta çıkarır.	() () () () ()
377-Horoz ölüür,gözü çöplükte kalır.	() () () () ()
378-Huy canın altındadır.	() () () () ()
379-Huylu huyundan vaz geçmez.	() () () () ()

Atasözleri

- 414-Ay doğusundan,insan yürüyüşünden bellidir.
415-Başına vur,ekmeğini elinden al.
416-Başında değirmen taşı dönse aldırırmaz.
417-Başında kavak yelleri eser.
418-Başını kestirir,sözünden dönmez.
419-Ağacın kurdu içinde olur.
420-Ağacı kurt,insanı dert yer.
421-Can çıkmayınca (çıkmadan,çıkmadıkça)huy çırıltı
422-Çok havlayan köpek ısırırmaz.
423-Qüriük tahta çivi(mih) tutmaz.
424-Bir ağaçta gül de biter,diken de.
425-Bir ağaçtan okluk da çıkar,boklukda.
426-Deve kuşu yüke gelince kuşum,uçmaya gelince deveyim der.
427-İnsan benzerini ancak aynada görür.
428-İnsan çeşit çeşit,yer damar damar.
429-İnsan(demirder sert) taştan berk,gülden ne
430-İnsanın alacası içinde,hayvanın alacası dışındadır.
431-İnsanın soyu bir,huyu bindir.
432-İş insanın aynasıdır.
433-Arsızın yüzüne tükürmüşler"yağmur yağlıyor"
434-Altın ateşte,insan mihnette bellidir.
435-Sorma kişinin aslını sohbetinden bellidir.
436-İyiyiğe iyilik her kişinin kârı,kötülüğe lik er kişinin kârı.
437-Kalıp kıyafetle adam adam olmaz.
438-Küheylan at,çul içinde de bellidir.
439-Her yiğidin bir yoğurt yiysişi vardır.
440-Her yiğidin gönlünde bir arslan yatar.
441-Hem cahil hem inatçı.
442-Her kişi kendi ayıbını gözetir.
443-Her şey incelikten,insan kabaliktan kırılırlar.
444-Herkesin iç yuğunu Allah bilir.
445-Herkesin içiyle yüzü bir olmaz.
446-İmamı görür ağlar,davulu görür oynar.
447-İnce eleyip sık dokuma.
448-Her kişi kendi göreğine küll(köz)eşer.
449-Her kişinin bir havası var.
450-Kestane kabuğundan çıkmış,kabuğunu beğenmez.
451-Kiminle sezersen onunla anılırsın.

Uygunluk Dereceleri

Atasözleri

 Uygunluk Dereceleri
 (4) (3) (2) (1) (0)

452-Kılıcı kestiren suyudur,kişiyi hor eden huyudur.	() () () () ()
453-Kimse kendi ayıbını görmez.	() () () () ()
454-Kişi noksanını bilmek gibi arif olmaz.	() () () () ()
455-Öviügen adam en sonunda önüne bakar.	() () () () ()
456-Nalıncı keseri gibi kendine yontar.	() () () () ()
457-Yağmur olsa kimsenin tarlasına yağmaz.	() () () () ()
458-Nal der,mih demez.	() () () () ()
459-Buluttan nem kapar.	() () () () ()
460-Öküzün altında buzağı arar.	() () () () ()
461-Alçacık karlara kar yağsa kış değil mi,kışi kendi halini bilse hoş değil mi?	() () () () ()
462-Alçak yer yiğidi hor gösterir.	() () () () ()
463-Âlim olmak kolay,adam olmak güç.	() () () () ()
464-Beş parmak bir (düz)değil.	() () () () ()
465-Bir kişi ile ya alışveriş etmeli,ya yola git-meli.	() () () () ()
466-Burnu bokta,kanatları havada.	() () () () ()
467-Burnu kaf dağında.	() () () () ()
468-Burnundan kıl aldırılmaz.	() () () () ()
469-Yüzü güzel olanın huyu(da)güzel olur.	() () () () ()
470-Hain adam korkak olur.	() () () () ()
471-Döner dolap gibi iki yüzlü.	() () () () ()
472-Adam iş başında belli olur.	() () () () ()
473-Kişidir kendini hem aziz eden hem rezil.	() () () () ()
474-Kişinin hürmeti de zilletti de kendi elindedir.	() () () () ()
475-Yüz insanın aynasıdır.	() () () () ()
476-Dost yüzünden,düşman gözüünden belli olur.	() () () () ()
477-Herkes kendi huyunu beğenir.	() () () () ()
478-Herkes kendi kantarı ile doksan okka gelir.	() () () () ()
479-Herkes kerameti kendinden bilir.	() () () () ()
480-Her kuş kendi yuvasını beğenir.	() () () () ()
481-İnsan kendini beğenmezse çatlar(ölür).	() () () () ()
482-Kimse aynanım(yoğurdum)ekşi demez.	() () () () ()
483-Cemaat ne kadar çok olursa da(olsun)imam bil-dığını okur.	() () () () ()
484-Çıktı dokuza,inmez sekize.	() () () () ()
485-Dediği dedik,çaldığı düdük.	() () () () ()
486-Bir inat bir murat.	() () () () ()
487-Bin kez söyle eşege,bir dirhem inmez aşağı.	() () () () ()

Atasözleri

	Uygunluk Dereceleri
	(4) (3) (2) (1) (0)
488-İçi başka,dışı başka.	() () () () ()
489-İçi beni yakar,dışı eli.	() () () () ()
490-Ya olduğun gibi görün,ya da göründüğün gibi ol.	() () () () ()
491-Alçak yerde tepecik kendisini dağ sanır.	() () () () ()
492-Azıcık aşım,kaygisız(ağrısız,kavgasız)başım.	() () () () ()
493-Demir nemden,insan gamdan çürür.	() () () () ()
494-Duvarı nem,insanı gam yıkar.	() () () () ()
495-Evdeki hesap çarşıya uymaz.	() () () () ()
496-Ummadığın taş baş yarar.	() () () () ()
497-Canı yanana eşek attan yürüük olur.	() () () () ()
498-Eşeğin cam yanınca atı geçer.	() () () () ()
499-İki testi tokuşunca biri elbet kırılır.	() () () () ()
500-İki camii arasında kalmış beynamaza(binamaza) dönmek.	() () () () ()
501-Yalancının evi yanmış kimse inanmamış.	() () () () ()
502-Kargaya pisliğinin ilaç demişler,denizin ortasına etmiş.	() () () () ()
503-Keskin sirke kasına(küpüne) zarar(dır).	() () () () ()
504-Kılca tasanın dağca derdi.	() () () () ()
505-İsin yanına varan is,misin yanına varan mis kokar() () () () ()	() () () () ()
506-Kır atın yanında duran ya huyundan,ya tüyünden, ya suyundan.	() () () () ()
507-Üzüm üzüme bakarak kararır.	() () () () ()
508-Körle yatan şası kalkar.	() () () () ()
509-Kurunun yanında yaş da yanar.	() () () () ()
510-Topalla gezen aksamak öğrenir.	() () () () ()
511-Kişi arkadaşından bellidir.	() () () () ()
512-Benzeye benzeye yaz,benzeyen benzeye kış olur.	() () () () ()
513-Adam ahababından bellidir.	() () () () ()
514-Söyle dostunu,söylediyim kim olduğunu.	() () () () ()
515-Aksayanla aksak susayanla susak.	() () () () ()
516-Arı bal alacak çiçeği bilir.	() () () () ()
517-Arsız güçlü olunca haklı suçlu olur.	() () () () ()
518-Arsız neden arlanır,çul da giyse sallanır.	() () () () ()
519-Arsıza ögüt hayr etmez.	() () () () ()
520-Dağ kes bel kes,insafı elden koma.	() () () () ()
521-Damdan düşse(kedi gibi)dört ayağı üstüne düşer.	() () () () ()
522-Dışı doğru,içi eğri.	() () () () ()
523-Dışı eli yakar,içi beni.	() () () () ()

Atasözleri

	(4)	(3)	(2)	(1)	(0)
524-Dışı kalaylı, içi alaylı.	()	()	()	()	()
525-Dininden döner, dediğinden dönmez.	()	()	()	()	()
526-Dokuz görür bir beğenir.	()	()	()	()	()
527-Karga yavrusuna bakmış "benim ak pak evladım" demış.	()	()	()	()	()
528-Kuzgunu yavrusu anka (şahin, güzel) görünür.	()	()	()	()	()
529-Kara yanına varma kara bulaşır.	()	()	()	()	()
530-Karga ile gezen boka konar.	()	()	()	()	()
531-Komşu komşudan huy kapar, ayranına su katar.	()	()	()	()	()
532-Vardığın yer kör ise sen de gözünü kırp (bir gözünü kapa).	()	()	()	()	()
533-Baş ağır gerek, kulak sağır.	()	()	()	()	()
534-Ağır ol batman gelesin.	()	()	()	()	()
535-Ağır otur ki bey desinler.	()	()	()	()	()
536-Ağır taş yerinden oynamaz.	()	()	()	()	()
537-Ağır yongayı yel kaldırırmaz.	()	()	()	()	()
538-Korkağa gölge bile düşmandır.	()	()	()	()	()
539-Kökak bezirgan na kâr eder ne ziyan.	()	()	()	()	()
540-Korkmuş kişiye koyun başı çift görünür.	()	()	()	()	()
541-Korkulu yola kişi yayla okla çıkar.	()	()	()	()	()
542-Korkunun ecele faydası yoktur.	()	()	()	()	()
543-Kişi korktuğuna uğrar.	()	()	()	()	()
544-Korku dağları bekler (aşırır).	()	()	()	()	()
545-Akla gelen başa gelir.	()	()	()	()	()
546-Bin tasa bir borç ödemez.	()	()	()	()	()
547-Bin kaygı bir borç ödemez.	()	()	()	()	()
548-Boşuna telaş dikine tıras.	()	()	()	()	()
549-Bunalan karga buz yutar.	()	()	()	()	()
550-Bunalan ölmeye kara gün kararip kalmaz.	()	()	()	()	()
551-Ne kork, ne korkunu yüreğinden çıkar.	()	()	()	()	()
552-Doğmadık çocuğa don (kaftan) biçilmez.	()	()	()	()	()
553-Gölü (dereyi) görmeden paçaları sıvama.	()	()	()	()	()
554-Bostan gök iken pazar (-lık) yapılmaz.	()	()	()	()	()
555-Dağdaki tavşanın suyu ocağa vurulmaz.	()	()	()	()	()
556-Denizdeki balığa pazar olmaz.	()	()	()	()	()
557-Doğmadık oğlana ad komak olmaz.	()	()	()	()	()
558-Doğmayana don biçer.	()	()	()	()	()
559-Saman alevi gibi parladı.	()	()	()	()	()
560-Suçlu gelin etmişler, kimse güvey girmemiş.	()	()	()	()	()

Atasözleri

Uygunluk Dereceleri

(4) (3) (2) (1) (0)

561-Kork Allah'tan kormayandan.	() () () () ()
562-Her kuşun eti yenmez.	() () () () ()
563-Öfke baldan tatlıdır.	() () () () ()
564-Öfke ile kalkan zararla(ziyanla)oturur.	() () () () ()
565-Keskin sirkenin küpünedir zararı.	() () () () ()
566-Ölüm ile öç alınmaz.	() () () () ()
567-Zora dağlar dayanmaz.	() () () () ()
568-Zor kapıdan girerse şeriat bacadan çıkar.	() () () () ()
569-Zor oyunu bozar.	{ } { } { } { } { }
570-Yırtıcı(alıcı)kuşun ömrü az olur.	{ } { } { } { } { }
571-Zorba ile şaka olmaz.	() () () () ()
572-Ölümü gelen it mescidin duvarına sığer.	() () () () ()
573-Azgın it ile uğraşılmaz.	() () () () ()
574-Çabuk parlayan çabuk söner.	() () () () ()
575-Burnunun yeli saman savurur.	() () () () ()
576-Demir yalayıp ateş püskürür.	() () () () ()
577-Öfke gelir göz kararır, öfke geçer yüz kızarır.	() () () () ()
578-Yalan ile iman bir yerde durmaz.	() () () () ()
579-Yalan söyleyen unutkan olmamalı.	() () () () ()
580-Yalan var ki gerçekten yeğdir.	() () () () ()
581-Yalancı kim;duyduğunu söyleyen.	() () () () ()
582-Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.	() () () () ()
583-Yalancının gemisi yürümez.	() () () () ()
584-Yalancının şahidi yanibaşında.	() () () () ()
585-Yalani dinlemek,söylemekten güütür.	() () () () ()
586-Yalani oranla söyle.	{ } { } { } { } { }
587-Yalani söylemeli ama kubbesiz bırakmamalı.	{ } { } { } { } { }
588-Yalanın karşılığı yalandır.	() () () () ()
589-Ardıçın közü,yalancının sözü.	() () () () ()
590-Asılsız söz sahibine yüz karası getirir.	{ } { } { } { } { }
591-Bir ayak üstünde bin yalanın belini büker.	{ } { } { } { } { }
592-Ramazanda yalan söyleyenin bayramda yüzü kara olur.	() () () () ()
593-Akıl,aklıdan üstündür.	{ } { } { } { } { }
594-Akıl bir vezirdir,gönül padişah.	{ } { } { } { } { }
595-Akıl iç'in tarik(yol)birdir.	() () () () ()
596-Akıl kişiye sermayedir.	() () () () ()
597-Âkıl ol dîvâne sansınlar.	() () () () ()
598-Akıl olmayınca başta kuru kafa neylesin.	() () () () ()
599-Akıl olmayınca başta,ne kuruda biter ne yaştı.	() () () () ()
600-Akıl olmayınca ne yapsın sakal.	() () () () ()

Atasözleri

	Uygunluk Dereceleri
	(4) (3) (2) (1) (0)
601-Akıl para ile satılmaz.	() () () () ()
602-Akıl var iz an var.	() () () () ()
603-Akıl var yakın var.	() () () () ()
604-Akıl yaşıta değil baştadır.	() () () () ()
605-Akıllar mezada(pazara) düşmüş herkes kendi aklını almış.	() () () () ()
606-Akıllı düşününceye kadar deli çayı geçer.	() () () () ()
607-Akıllı edebi edepsizden öğrenir.	() () () () ()
608-Akıllı iki kere aldanmaz.	() () () () ()
609-Akıllı sözünü akılsızca söyleterir.	() () () () ()
610-Akıllıya benlik yakışmaz.	() () () () ()
611-Akıllıyı arkada tutma,akılsızı kılavuz etme.	() () () () ()
612-Akılsız basın cezasını ayaklar çeker.	() () () () ()
613-Acılı başta akıl olmaz.	() () () () ()
614-Uslu,deliye uymaz.	() () () () ()
615-Uslu gez ki akıllılar seve.	() () () () ()
616-Uslu sanı sanınca(düşününceye dek)deli evlenmiş.	() () () () ()
617-Yüz verdik deliye,geldi çıktı(etti)halıya.	() () () () ()
618-Halının tozu tükenir,delinin sözü tükenmez.	() () () () ()
619-Bir akıllı baş bin baş saklar.	() () () () ()
620-Gazap gelince akıl gider.	() () () () ()
621-Göz var görmek için,akıl var bilmek için.	() () () () ()
622-Herkesin bir delilik damarı vardır.	() () () () ()
623-Kırk deliye bir uslu koymuşlar.	() () () () ()
624-Ölü ile deli sahibinindir.	() () () () ()
625-Su akar deli bakar.	() () () () ()
626-Talihinden şikayet eden çok,aklından şikayet eden yok.	() () () () ()
627-Taş ne kadar ıslanırsa deli o kadar uslanır.	() () () () ()
628-Taze aşık taze divâne.	() () () () ()
629-Zerre kadaraklı olan karıncadan ibret alır.	() () () () ()
630-Deliye her gün düğün bayram.	() () () () ()
631-Deli ağlamaz,akıllı gülmez.	() () () () ()
632 -Deli akşamdan sonra azar.	() () () () ()
633-Deli alacayı sever.	() () () () ()
634-Deli arlanmaz,soyu arlanır.	() () () () ()
635-Deli deliden hoşlanır,imam ölüden.	() () () () ()

Atasözleri

Sınıf; 9-İ L İ Ş K İ L E R

AÇIKLAMA:Bu bölümde,bireysel ve toplumsal ilişkiler içerisinde sevgi,dostluk,yakınlık,komşuluk,kadın-erkek ilişkisi ve evlilik konularını yansittığını varsayıdığımız Türk atasözleri toplanmıştır.

Atasözleri

Uygunluk Dereceleri
(4) (3) (2) (1) (0)

651-Tütmedik baca,çekışmedik karı-koca olmaz.	() () () () ()
652-Yuvayı yapan dişi kuştur.	() () () () ()
653-Kadın eli kaşık sapından kararır.	() () () () ()
654-Kadın erkeğin eşidir,evin güneşidir.	() () () () ()
655-Kadın erkeğin şeytanıdır.	() () () () ()
656-Kadın malı,kapı mandalı.	() () () () ()
657-Kadın şeytana papuç diker.	() () () () ()
658-Kadın yüzünden gülen ömründe bir kere güler.	() () () () ()
659-Kadını hamarat eden atestir.	() () () () ()
660-Kadının biri âlâ,ikisi belâ.	() () () () ()
661-Kadının fendi erkeği yendi.	() () () () ()
662-Kadının saçı uzun aklı kısadır.	() () () () ()
663-Kadının sofusu şeytanın maskarasıdır.	() () () () ()
664-Kadının şamdanı altın olsa mumu dikecek erkektir.() () () () ()	() () () () ()
665-Karı bulunur ama kardeş bulunmaz.	() () () () ()
666-Karı koca bir sözle yakın,bir sözle uzaktır.	() () () () ()
667-Karı ölürsse küçük kıyamet,ben ölürsem büyük kıyamet.	() () () () ()
668-Karın kardeşten yakın.	() () () () ()
669-Kocana göre bağla başını,harcına göre pişir aşını.	() () () () ()
670-Kocanın biliği(bilgisi)civanın bileği.	() () () () ()
671-Kocanın iki testisi varsa birini kır.	() () () () ()
672-Kötü söyleme eşine,ağu katar aşına.	() () () () ()
673-Dost acı söyler.	() () () () ()
674-Dost başa bakar,düşman ayağa.	() () () () ()
675-Dost bin ise azdır,düşman bin ese çoktur.	() () () () ()
676-Dost dosttan hoşlanır.	() () () () ()
677-Dost dosttan sırra saklamaz.	() () () () ()
678-Dost dostun ayıbını yüzüne söyler.	() () () () ()
679-Dost ile ye iç,alışveriş etme.	() () () () ()

Atasözleri

Atasözleri	Uygunluk Dereceleri (4) (3) (2) (1) (0)
680-Dost kara günde belli olur.	() () () () ()
681-Dost kim,doğru yola ögütleyen.	() () () () ()
682-Dost yoluna post olmalı.	() () () () ()
683-Dost yüzünden düşman gözünden(bellidir).	() () () () ()
684-Çiviyi söker.	() () () () ()
685-Bir elin nesi var,iki elin sesi var.	() () () () ()
686-Bir kötüünün yedi mahalleye zararı vardır.	() () () () ()
687-Bin dost az,bir düşman çok.	() () () () ()
688-Harman yel ile,düğün el ile.	() () () () ()
689-Merhem iyi taştan,iyilik iki baştan.	() () () () ()
690-Sana taşla varana(dokunana),sen aşla(ekmekle, pamukla)var(dokun).	() () () () ()
691-Sen bilirsin deyince(değirmende)kavga olmaz.	() () () () ()
692-Bana bak bir gözle,bakayım sana iki gözle.	() () () () ()
693-Bana bir adım gelene iki adım varırım.	() () () () ()
694-Başbaşa vermeyince iş bitmez.	() () () () ()
695-Dostluk başka alışveriş başka.	() () () () ()
696-Dostuna dost,düşmanın düşman.	() () () () ()
697-Her kabahat yüze vurulmaz.	() () () () ()
698-Kanı kanla yumazlar,kanı su ile yurlar.	() () () () ()
699-Yalnızlık Allah'a mahsustur(yarasır).	() () () () ()
700-Yalnız taş duvar olmaz.	() () () () ()
701-Komşu hakkı,Tanrı hakkı(-dır).	() () () () ()
702-Komşu iti,komşuya ürümez.	() () () () ()
703-Komşu,komşunun tütinüne(külliüne)muhtaçtır.	() () () () ()
704-Kötü komşu adamı hacet sahibi eder.	() () () () ()
705-Kurt komşusunu yemez.	() () () () ()
706-Davet hak,gelmeyen ahmak.	() () () () ()
707-Davete icabet gerektirir.	() () () () ()
708-Davetsiz gelen döşeksiz oturur.	() () () () ()
709-Et ile tırnak arasına giren(yiyip)kokup çıkar.	() () () () ()
710-Et ile tırnak arasına girilmez.	() () () () ()
711-Ev alma,komşu al.	() () () () ()
712-Evvel komşunu bul,sonra yurdunu tut.	() () () () ()
713-Gönülden gönüle yol vardır.	() () () () ()
714-Müraî dosttan doğru sözlü düşman yeğdir.	() () () () ()
715-Önce yoldas sonra yol.	() () () () ()

Atasözleri

Sınıf: IO-PSİKOLOJİK DANIŞMA

AÇIKLAMA:Bu bölümde;psikolojik sağlığı onarma ve güçlendirmeyi amaçlayarak,bireylerin kendilerini ve kişiliklerini daha iyi anlamalarına ve karşılaşıkları duygusal ve sosyal problemlerin çözümünde bireylerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda potansiyellerini en iyi bir şekilde değerlendirmeleri ve problemlerine en uygun çözümü getirmeleri demek olan Psikolojik Danışma içerisinde;ilke,teknik,danışan-danışman ilişkileri ve problemlere müdahale etme yollarını ihtiva ettiğini varsayıdığımız Türk Atasözleri toplanmıştır.

Atasözleri

Uygunluk Dereceleri

(4) (3) (2) (1) (0)

742-İki dinle(bin işit)bir söyle.	() () () () ()
743-Ne ekersen onu biçersin.	() () () () ()
744-Her ne doğrarsan aşına,o çıkar kaşığına.	() () () () ()
745-Herkes kendi ayıbını bilmez.	() () () () ()
746-Herkesin(âlem)tenceresi kapalı kaynar(et mi kaynar,dert mi?).	() () () () ()
747-Adam adama gerek olur,(iki sergeden börek olur).	() () () () ()
748-Adam kıymetini adam bilir.	() () () () ()
749-Aç gözünü,açarlar gözünü.	() () () () ()
750-Dost dostun ayıbını yüzüne söyler.	() () () () ()
751-Garibe bir selâm bin altın değer.	() () () () ()
752-Danışan dağı aşmış,danışmayan yolu şaşmış.	() () () () ()
753-Derdini saklayan(söylemeyen)dermen bulamaz.	() () () () ()
754-Değirmenden gelenden çörek(poğaça)umarlar.	() () () () ()
755-Değirmen iki taştan,muhabbet iki baştan.	() () () () ()
756-Akıl kişiye sermayedir.	() () () () ()
757-Ağacın meyvesi olunca başını aşağı salar.	() () () () ()
758-Ağaç yaprağıyla gürler.	() () () () ()
759-Bir selam bin hatırlar.	() () () () ()
760-Karpuz kesmekle hararet sönmez.	() () () () ()
761-Aşk ağlatır,dert söyleterir.	() () () () ()
762-Açı(kötü)söz insanı(adamı)dininden çıkarır; (tatlı söz yılani ininden çıkarır).	() () () () ()
763-Yol sormakla bulunur.	() () () () ()
764-Yağmur yağsa kış değil mi?Kişi halini bilse hoş değil mi?	() () () () ()
765-Soran yanılmamış.	() () () () ()
766-Sora sora Bağdat(Kâbe)bulunur.	() () () () ()

Atasözleri

EK B

**İNSANIN GELİŞİMİ SINIFINDAKİ (HİPOTEZ I) ATASÖZLERİNİN
İSTATİSTİKİ NETİCELERİ**

No	4		3		2		1		0		\bar{x}
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
I	I3	86.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	-	3.86
2	I0	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	-	3.66
3	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	3.46
4	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	3.33
5	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	3.4
6	I0	66.66	4	26.66	I	6.66	-	-	-	-	3.6
7	6	40.	5	33.33	4	26.66	-	-	-	-	3.13
8	5	33.33	4	26.66	5	33.33	I	6.66	-	-	2.86
9	6	40.	5	33.33	3	20.	I	6.66	-	-	3.06
10	4	26.66	6	40.	3	20.	2	I3.33	-	-	2.8
II	I	6.66	8	53.33	5	33.33	I	6.66	-	-	2.6
I2	8	53.33	4	26.66	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.
I3	I	6.66	9	60.	4	26.66	I	6.66	-	-	2.66
I4	2	I3.33	8	53.33	3	20.	I	6.66	I	6.66	2.6
I5	4	26.66	7	46.66	3	20.	I	6.66	-	-	2.93
I6	-	-	II	73.33	3	20.	I	6.66	-	-	2.66
I7	-	-	9	60.	2	I3.33	2	I3.33	2	I3.33	2.2
I8	5	33.33	8	53.33	I	6.66	I	6.66	-	-	3.13
I9	I0	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	-	3.66
20	9	60.	5	33.33	I	6.66	-	-	-	-	3.53
2I	I	6.66	8	53.33	5	33.33	-	-	I	6.66	2.53
22	4	26.66	7	46.66	3	20.	I	6.66	-	-	3.33
23	3	20.	9	60.	3	20.	-	-	-	-	3.
24	-	-	6	40.	4	26.66	3	20.	2	I3.33	I.93
25	-	-	6	40.	4	26.66	2	I3.33	3	20.	I.86
26	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	3.46

EK B- devam

27	2	I3.33	7	46.66	2	I3.33	2	I3.33	2	I3.33	2.33
28	5	33.33	7	46.66	3	20.	-	-	-	-	3.
29	I	6.66	8	53.33	5	33.33	I	6.66	-	-	2.6
30	2	I3.33	II	73.33	2	I3.33	-	-	-	-	3.
31	7	46.66	6	40.	I	6.66	I	6.66	-	-	3.26
32	7	46.66	5	33.33	I	6.66	2	I3.33	-	-	3.I3
33	8	53.33	5	33.33	2	I3.33	-	-	-	-	3.4
34	8	53.33	4	26.66	3	20.	-	-	-	-	3.33
35	5	33.33	7	46.66	3	20.	-	-	-	-	3.I3
36	6	40.	9	60.	-	-	-	-	-	-	3.4
37	2	I3.33	8	53.33	5	33.33	-	-	-	-	2.8
38	2	I3.33	6	40.	7	46.66	-	-	-	-	2.66
39	I	6.66	9	60.	4	26.66	-	-	I	6.66	2.6
40	2	I3.33	8	53.33	4	26.66	-	-	I	6.66	2.66
41	-	-	IO	66.66	4	26.66	I	6.66	-	-	2.6
42	3	20.	9	60.	3	20.	-	-	-	-	3.
43	4	26.66	7	46.66	I	6.66	2	I3.33	I	6.66	2.73
44	2	I3.33	9	60.	4	26.66	-	-	-	-	2.86
45	4	26.66	8	53.33	2	I3.33	-	-	I	6.66	2.93
46	7	46.66	6	40.	I	6.66	-	-	I	6.66	3.2
47	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	3.4
48	IO	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	-	3.66
49	9	60.	6	40.	-	-	-	-	-	-	3.6
50	4	26.66	8	53.33	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.
51	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	3.33
52	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	3.33
53	I	6.66	9	60.	3	20.	2	I3.33	-	-	2.6
54	II	73.33	4	26.66	-	-	-	-	-	-	3.73
55	6	40.	5	33.33	2	I3.33	2	I3.33	-	-	3.
56	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.26
57	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.26
58	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	3.2

EK B-devam

59	5	33.33	6	40.	4	26.66	-	-	-	-	-	3.06
60	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.33
6I	8	53.33	5	33.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.4
62	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
63	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
64	6	40.	5	33.33	2	I3.33	2	I3.33	-	-	-	3.
65	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
66	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
67	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
68	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.33
69	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
70	5	33.33	4	26.66	5	33.33	I	6.66	-	-	-	2.86
7I	-	-	7	46.66	4	26.66	2	I3.33	2	I3.33	-	2.I3
72	-	-	9	60.	5	33.33	I	6.66	-	-	-	2.6
73	I	6.66	II	73.33	3	20.	-	-	-	-	-	2.86
74	2	I3.33	I0	66.66	3	20.	-	-	-	-	-	2.93
75	I	6.66	7	46.66	5	33.33	I	6.66	I	6.66	-	2.4
76	2	I3.33	9	60.	3	20.	I	6.66	-	-	-	2.8
77	3	20.	5	33.33	3	20.	3	20.	I	6.66	-	2.4
78	I	6.66	8	53.33	3	20.	2	I3.33	I	6.66	-	2.4
79	4	26.66	5	33.33	2	I3.33	-	-	4	26.66	-	2.33
80	5	33.33	5	33.33	2	I3.33	2	I3.33	I	6.66	-	2.73
8I	9	60.	6	40.	-	-	-	-	-	-	-	3.6
82	I0	66.66	4	26.66	I	6.66	-	-	-	-	-	3.6
83	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	-	3.26
84	8	53.33	4	26.66	3	20.	-	-	-	-	-	3.4
85	6	40.	5	33.33	3	20.	I	6.66	-	-	-	3.06
86	9	60.	4	26.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.46
87	2	I3.33	I0	66.66	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	2.86
88	5	33.33	8	53.33	I	6.66	I	6.66	-	-	-	3.06

EK B-devam

89	4	26.66	7	46.66	3	20.	-	-	I	6.66	2.86
90	4	26.66	7	46.66	4	26.66	--	--	--	--	3.
91	4	26.66	8	53.33	3	20.	--	--	--	--	3.06
92	5	33.33	9	60.	I	6.66	--	--	--	--	3.26
93	4	26.66	7	46.66	4	26.66	--	--	--	--	3.

$$\bar{x} = 3.03$$

I18	8	53.33	6	40.	-	-	I	6.66	-	-	3.4
I19	5	33.33	10	66.66	-	-	-	-	-	-	3.33
I20	8	53.33	I	6.66	I	6.66	I	6.66	-	-	3.33
I21	7	46.66	8	53.33	-	-	-	-	-	-	3.46
I22	5	33.33	9	60.	I	6.66	-	-	-	-	3.2
I23	3	20.	I0	66.66	2	I3.33	-	-	-	-	2.93
I24	3	20	I0	66.66	I	6.66	I	6.66	-	-	3.
I25	4	26.66	8	53.33	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.
I26	5	33.33	7	46.66	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.06
I27	I0	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	-	3.66
I28	II	73.33	4	26.66	-	-	-	-	-	-	3.73
I29	9	60.	5	33.33	I	6.66	-	-	-	-	3.8
I30	II	73.33	2	I3.33	2	I3.33	2	I3.33	-	-	3.6
I31	5	33.33	3	20	5	33.33	I	6.66	I	6.66	2.66
I32	7	46.66	5	33.33	3	20	-	-	-	-	3.26
I33	7	46.66	5	33.33	3	20	-	-	-	-	3.26
I34	7	46.66	5	33.33	3	20	-	-	-	-	3.26
I35	5	33.33	6	40.	4	26.66	-	-	-	-	3.06
I36	5	33.33	9	60.	I	6.66	-	-	-	-	3.26
I37	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	3.4
I38	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	3.26
I39	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	3.8
I40	6	40.	4	26.66	5	33.33	-	-	-	-	3.06
I41	6	40.	5	33.33	4	26.66	-	-	-	-	3.13
I42	5	33.33	7	46.66	I	6.66	2	I3.33	-	-	3.
I43	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	3.33
I44	I0	66.66	4	26.66	I	6.66	-	-	-	-	3.6
I45	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	3.33
I46	8	53.33	4	26.66	3	20.	-	-	-	-	3.33
I47	I0	66.66	4	26.66	I	6.66	-	-	-	-	3.6
I48	I0	66.66	4	26.66	I	6.66	-	-	-	-	3.6
I49	9	60.	5	33.33	I	6.66	-	-	-	-	3.53

EK C-devam

I50	9	60.	6	40.	-	-	-	-	-	-	3.6
I51	II	73.33	4	26.66	-	-	-	-	-	-	3.73
I52	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	3.4
I53	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	3.4
I54	IO	66.66	4	26.66	I	6.66	-	-	-	-	3.6
I55	8	53.33	4	26.66	I	6.66	-	-	-	-	3.33
											$\bar{x} = 3.27$

EK Ç

SAVUNMA MEKANİZMALARI (HİPOTEZ 3) SINIFINDAKİ ATASÖZLERİNİN İSTATİSTİKİ
NETİCELERİ

No	4		3		2		1		0		\bar{x}
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
I56	10	66.66	3	20.	1	6.66	1	6.66	-	-	3.66
I57	9	60.	5	33.33	1	6.66	-	-	-	-	3.53
I58	9	60.	5	33.33	1	6.66	-	-	-	-	3.53
I59	4	26.66	8	53.33	2	13.33	1	6.66	-	-	3.
I60	8	53.33	6	40.	1	6.66	-	-	-	-	3.46
I61	6	40.	8	53.33	1	6.66	-	-	-	-	3.13
I62	5	33.33	8	53.33	1	6.66	1	6.66	-	-	3.13
I63	5	33.33	9	60.	1	6.66	-	-	-	-	3.26
I64	I4	93.33	I	6.66	-	-	-	-	-	-	3.93
I65	I2	80.	3	20.	-	-	-	-	-	-	3.8
I66	8	53.33	6	40.	1	6.66	-	-	-	-	3.46
I67	I3	86.66	2	13.33	-	-	-	-	-	-	3.86
I68	I0	66.66	4	26.66	1	6.66	-	-	-	-	3.6
I69	II	73.33	4	26.66	-	-	-	-	-	-	3.73
I70	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	3.53
I71	I0	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	-	3.66
I72	7	46.66	7	46.66	-	-	1	6.66	-	-	3.33
I73	5	33.33	9	60.	1	6.66	-	-	-	-	3.26
I74	I0	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	-	3.66
I75	7	46.66	7	46.66	-	-	1	6.66	-	-	3.33
I76	3	20.	9	60.	3	20.	-	-	-	-	3.
I77	II	73.33	4	26.66	-	-	-	-	-	-	3.73
I78	II	73.33	4	26.66	-	-	-	-	-	-	.73
I79	I2	80.	3	20.	-	-	-	-	-	-	<u>3.8</u>

$$\bar{x} = 3.51$$

EK D

ALGI VE DİKKAT SINIFINDAKİ (HİPOTEZ 4) ATASÖZLERİNİN İSTATİSTİKİ
NETİCELERİ

No	4		3		2		1		0		\bar{X}
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
I80	6	40.	7	46.66	I	6.66	I	6.66	-	-	3.2
I81	10	66.66	4	26.66	I	6.66	-	-	-	-	3.6
I82	4	26.66	9	60.	2	13.33	-	-	-	-	3.13
I83	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	3.46
I84	6	40.	7	46.66	I	6.66	I	6.66	-	-	3.2
I85	12	80.	3	20.	-	-	-	-	-	-	3.8
I86	8	53.33	5	33.33	2	13.33	-	-	-	-	3.4
I87	6	40.	7	46.66	I	6.66	I	6.66	-	-	3.2
I88	7	46.66	5	33.33	2	13.33	I	6.66	-	-	3.2
I89	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	3.46
											$\bar{X} = 3.36$

EK E-devam

2I6	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.46
2I7	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	-	3.4
2I8	I0	66.66	4	26.66	I	6.66	-	-	-	-	-	3.6
2I9	9	60.	4	26.66	-	-	2	I3.33	-	-	-	3.33
220	8	53.33	6	40.	-	-	I	6.66	-	-	-	3.4
221	8	53.33	6	40	I	6.66	-	-	-	-	-	3.46
222	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	-	3.53
223	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	-	3.4
224	I4	93.33	I	6.66	-	-	-	-	-	-	-	3.93
225	9	60.	5	33.33	-	-	I	6.66	-	-	-	3.46
226	7	46.66	7	46.66	-	-	I	6.66	-	-	-	3.33
227	I2	80.	3	20.	-	-	-	-	-	-	-	3.8
228	8	53.33	5	33.33	I	6.66	I	6.66	-	-	-	3.33
229	4	26.66	8	53.33	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	3.
230	I0	66.66	4	26.66	-	-	I	6.66	-	-	-	3.53
231	II	73.33	3	20.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.66
232	7	46.66	6	40.	I	6.66	I	6.66	-	-	-	3.26
233	5	33.33	8	53.33	I	6.66	I	6.66	-	-	-	3.13
234	7	46.66	5	33.33	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	3.2
235	7	46.66	7	46.66	-	-	I	6.66	-	-	-	3.33
236	3	20.	7	46.66	2	I3.33	3	20.	-	-	-	2.66
237	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.33
238	6	40.	7	46.66	I	6.66	I	6.66	-	-	-	3.2
239	9	60.	6	40.	-	-	-	-	-	-	-	3.6
240	I0	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	-	-	3.66
241	9	60	5	33.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.53
242	2	I3.33	6	40.	4	26.66	2	I3.33	I	6.66	-	2.46
243	4	26.66	7	46.66	3	20.	I	6.66	-	-	-	2.93
244	5	33.33	7	46.66	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	3.06
245	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	-	3.4
246	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.33

EK E-devam

247	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	3.4
248	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	3.53
249	10	66.66	4	26.66	I	6.66	-	-	-	-	3.6
250	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	3.26
251	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	3.46
252	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	3.46
253	7	46.66	5	33.33	2	13.33	I	6.66	-	-	3.2
254	9	60.	5	33.33	I	6.66	-	-	-	-	3.53
255	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	3.46
256	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	3.46
257	10	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	-	3.66
258	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	3.4
259	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	3.4
260	6	40.	7	46.46	2	13.33	-	-	-	-	3.26
261	9	60.	5	33.33	I	6.66	-	-	-	-	3.53

$$\bar{x} = 3.34$$

EK F

SEMBOLİK EYLEMLER:DÜŞÜNME,RÜYA,İLETİŞİM SINIFINDAKİ(HİPOTEZ 6)

ATASÖZLERİNİN İSTATİSTİKİ NETİCELERİ

No	4		3		2		1		0		Σ
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
262	I2	80.	3	20.	-	-	-	-	-	-	3.8
263	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	3.53
264	8	53.33	4	26.66	3	20.	-	-	-	-	3.33
265	8	53.33	2	I3.33	5	33.33	-	-	-	-	3.2
266	9	60.	6	40.	-	-	-	-	-	-	3.6
267	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	3.53
268	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	3.53
269	I0	66.66	5	53.33	-	-	-	-	-	-	3.66
270	6	40.	9	60.	-	-	-	-	-	-	3.4
271	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	3.33
272	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	3.33
273	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.26
274	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.26
275	6	40.	3	20.	6	40.	-	-	-	-	3.
276	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	3.33
277	9	60.	3	20.	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.33
278	7	46.66	5	33.33	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.2
279	6	40.	6	40.	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.4
280	7	46.66	5	33.33	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.2
281	4	26.66	7	46.66	3	20.	I	6.66	-	-	2.93
282	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	3.33
283	9	60.	4	26.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.46
284	6	40.	5	33.33	4	26.66	-	-	-	-	3.13
285	II	73.33	2	I3.33	2	I3.33	-	-	-	-	3.6
286	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	3.4
287	9	60.	5	33.33	I	6.66	-	-	-	-	3.53

EK F-devam

288	9	60.	4	26.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.46
289	5	33.33	7	46.66	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	3.06
290	9	60.	5	33.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.53
291	5	33.33	8	53.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.2
292	8	53.33	5	33.33	I	6.66	I	6.66	-	-	-	3.33
293	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.33
294	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.33
295	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.46
296	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
297	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.33
298	7	46.66	7	46.66	I	I3.33	-	-	-	-	-	3.4
299	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.33
300	6	40.	6	40.	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	3.4
301	6	40	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.33
302	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.46
303	10	66.66	2	33.33	3	20.	-	-	-	-	-	3.46
304	9	60.	5	33.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.53
305	9	60.	5	33.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.53
306	8	53.33	3	20.	4	26.66	-	-	-	-	-	3.26
307	9	60.	5	33.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.53
308	6	40.	3	20.	5	33.33	I	6.65	-	-	-	2.93
309	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
310	8	53.33	6	40.	I	I3.33	-	-	-	-	-	3.46
311	10	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	-	-	3.66
312	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	-	3.4
313	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	-	3.26
314	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	-	3.26
315	7	46.66	2	I3.33	6	40.	-	-	-	-	-	3.06
316	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.33
317	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.33
318	9	60.	3	20.	3	20.	-	-	-	-	-	3.4

EK F-devam

3I9	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	-	3.4
320	7	46.66	4	26.66	3	20.	I	6.66	-	-	-	3.I3
32I	6	40.	5	33.33	3	20.	I	6.66	-	-	-	3.06
322	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.46
323	I0	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	-	-	3.66
324	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.33
325	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.33
326	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.33
327	7	46.66	4	26.66	3	20.	-	--	I	6.66	-	3.06
328	6	40.	5	33.33	4	26.66	-	-	-	-	-	3.I3
329	8	53.33	5	33.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.4
330	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.33
33I	7	46.66	8	53.33	-	-	-	-	-	-	-	3.46
332	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	-	3.2
333	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	-	3.26
334	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	-	3.2
335	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	-	3.2
336	5	33.33	4	26.66	5	33.33	I	6.66	-	-	-	2.86
337	5	33.33	8	53.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.2
338	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
339	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
340.	5	33.33	5	33.33	5	33.33	-	-	-	-	-	3.
34I	7	46.66	4	26.66	3	20.	I	6.66	-	-	-	3.I3
342	5	33.33	8	53.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.2
343	6	40.	6	40.	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	3.I3
344	5	33.33	6	40.	3	20.	I	6.66	-	-	-	3.
345	7	46.66	4	26.66	4	26.66	-	-	-	-	-	3.33
346	6	40.	7	46.66	I	6.66	I	6.66	-	-	-	3.2
347	6	40.	5	33.33	2	I3.33	2	I3.33	-	-	-	3.
348	2	I3.33	I	6.66	2	I3.33	I0	66.66	-	-	I.66	

 $\bar{x} = 3.29$

EK G

KALITIM VE ÇEVRE SINIFINDAKİ(HİPOTEZ 7) ATASÖZLERİNİN İSTATİSTİKİ
NETİCELERİ

NO	4		3		2		1		0		\bar{X}
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
349	I3	86.66	2	13.33	-	-	-	-	-	-	3.86
350	I3	86.66	I	6.66	I	6.66	-	-	-	-	3.8
351	I2	80.	I	6.66	2	13.33	-	-	-	-	3.53
352	5	33.33	7	46.66	3	20.	-	-	-	-	3.13
353	5	33.33	I0	66.66	-	-	-	-	-	-	3.33
354	6	40.	9	60.	-	-	-	-	-	-	3.4
355	7	46.66	5	33.33	2	13.33	I	6.66	-	-	3.2
356	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	3.46
357	9	60.	4	26.66	I	6.66	I	6.66	-	-	3.4
358	9	60.	4	26.66	2	13.33	-	-	-	-	3.46
359	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	3.53
360	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	3.53
361	8	53.33	7	53.33	-	-	-	-	-	-	3.53
362	2	I3.33	I	6.66	4	26.66	5	33.33	3	20.	1.6
363	I0	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	-	3.66
364	5	33.33	9	60.	I	6.66	-	-	-	-	3.26
365	5	33.33	9	60.	I	6.66	-	-	-	-	3.26
366	7	46.66	6	40.	2	13.33	-	-	-	-	3.33
367	4	26.66	8	53.33	3	20.	-	-	-	-	3.06
368	5	33.33	7	46.66	3	20.	-	-	-	-	3.13
369	8	53.33	4	26.66	3	20.	-	-	-	-	3.33
370	5	33.33	6	40.	2	13.33	2	I3.33	-	-	2.93
371	7	46.66	6	40.	I	6.66	I	6.66	-	-	3.26
372	6	40.	5	33.33	4	26.66	-	-	-	-	3.13
373	7	46.66	6	40.	I	6.66	I	6.66	-	-	3.26
374	3	20.	9	60.	3	20.	-	-	-	-	3.

EK G-devam

375	4	26.66	7	46.66	2	I3.33	2	I3.33	-	-	2.86
376	8	53.33	6	40.	-	-	I	6.66	-	-	3.4
377	2	I3.33	2	I3.33	4	26.66	7	46.66	-	-	I.93
378	I0	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	-	3.66
379	II	73.33	4	26.66	-	-	-	-	-	-	3.73
380	7	46.66	6	40.	I	6.66	I	6.66	-	-	3.26
38I	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	3.26
382	9	60.	6	40.	-	-	-	-	-	-	3.6
383	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	3.33
384	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	3.33
385	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.26
386	6	40.	6	40.	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.I3
387	5	33.33	8	53.33	2	I3.33	-	-	-	-	3.2
388	3	20.	6	40.	6	40.	-	-	-	-	2.8
389	2	I3.33	9	60.	4	26.66	-	-	-	-	2.86
390	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	3.2
39I	4	26.66	7	46.66	4	26.66	-	-	-	-	3.
											$\bar{x} = 3.23$

EK H

**KİŞİLİK SINIFINDAKİ (HİPOTEZ 8) ATASÖZLERİNİN İSTATİSTİKİ
NETİCELERİ**

NO	4		3		2		1		0		\bar{X}
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
392	2	13.33	1	6.66	5	33.33	5	33.33	2	13.33	1.73
393	7	46.66	8	53.33	-	-	-	-	-	-	3.46
394	5	33.33	9	60.	1	6.66	-	-	-	-	3.26
395	5	33.33	8	53.33	2	13.33	-	-	-	-	3.2
396	5	33.33	6	40.	4	26.66	-	-	-	-	3.06
397	5	33.33	6	40.	4	26.66	-	-	-	-	3.06
398	4	26.66	4	26.66	7	46.66	-	-	-	-	2.8
399	5	33.33	4	26.66	6	40.	-	-	-	-	2.93
400	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	3.26
401	7	46.66	6	40.	2	13.33	-	-	-	-	3.33
402	5	33.33	8	53.33	2	13.33	-	-	-	-	3.2
403	10	66.66	3	20.	2	13.33	-	-	-	-	3.53
404	7	46.66	6	40.	2	13.33	-	-	-	-	3.33
405	6	40.	-	-	6	40.	2	13.33	1	6.66	2.53
406	5	33.33	7	46.46	2	13.33	1	6.66	-	-	3.06
407	4	26.66	9	60.	2	13.33	-	-	-	-	3.13
408	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	3.26
409	5	33.33	7	46.66	3	20.	-	-	-	-	2.93
410	6	40.	7	46.66	2	13.33	-	-	-	-	3.26
411	8	53.33	5	33.33	2	13.33	-	-	-	-	3.4
412	5	33.33	4	26.66	4	26.66	2	13.33	-	-	2.8
413	5	33.33	4	26.66	3	20.	3	20.	-	-	2.73
414	6	40.	5	33.33	3	20.	1	6.66	-	-	3.06
415	9	60.	5	33.33	1	6.66	-	-	-	-	3.53
416	8	53.33	5	33.33	2	13.33	-	-	-	-	3.4

EK H-devam

7	8	53.33	5	33.33	2	I3.33	-	-	-	-	3.4
8	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	3.53
9	3	20.	9	60.	2	I3.33	I	6.66	-	-	2.93
0	5	33.33	7	46.66	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.06
1	8	53.33	4	26.66	3	20.	-	-	-	-	3.33
2	5	33.33	2	I3.33	6	40.	I	6.66	I	6.66	2.6
3	5	33.33	3	20.	5	33.33	I	6.66	I	6.66	2.66
4	3	20.	8	53.33	4	26.66	-	-	-	-	2.93
5	3	20.	8	53.33	4	26.66	-	-	-	-	2.93
6	6	40.	9	60.	-	-	-	-	-	-	3.4
7	4	26.66	7	46.66	4	26.66	-	-	-	-	3.
8	6	40.	5	33.33	4	26.66	-	-	-	-	3.I3
9	5	33.33	8	53.33	2	I3.33	-	-	-	-	3.2
0	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	3.2
1	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	3.33
2	3	20.	4	26.66	8	53.33	-	-	-	-	2.66
3	5	33.33	8	53.33	2	I3.33	-	-	-	-	3.2
4	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	3.2
5	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	3.2
6	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.26
7	5	33.33	7	46.66	3	20.	-	-	-	-	3.I3
8	5	33.33	6	40.	4	26.66	-	-	-	-	3.06
9	9	60.	6	40.	-	-	-	-	-	-	3.6
0	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	3.4
1	6	40.	5	33.33	4	26.66	-	-	-	-	3.I3
2	5	33.33	5	33.33	5	33.33	-	-	-	-	3.
3	6	40.	5	33.33	4	26.66	-	-	-	-	3.I3
4	9	60.	4	26.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.46
5	9	60.	3	20.	3	20.	-	-	-	-	3.6
6	5	33.33	6	40.	4	26.66	-	-	-	-	3.06

EK H-devam

447	4	26.66	5	33.33	5	33.33	I	6.66	-	-	-	2.8
448	6	40.	5	33.33	4	26.66	-	-	-	-	-	3.13
449	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
450	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	-	3.2
451	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
452	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.33
453	5	33.33	8	53.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.2
454	4	26.66	9	60.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.13
455	5	33.33	7	46.66	3	20.	-	-	-	-	-	3.13
456	5	33.33	8	53.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.2
457	7	46.66	8	53.33	-	-	-	-	-	-	-	3.46
458	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.46
459	I0	66.66	2	I3.33	3	20.	-	-	-	-	-	3.46
460	I0	66.66	3	20.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.53
461	7	46.66	4	26.66	4	26.66	-	-	-	-	-	3.2
462	3	20.	8	53.33	4	26.66	-	-	-	-	-	2.93
463	4	26.66	9	60.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.13
464	5	33.33	8	53.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.2
465	4	26.66	7	46.66	4	26.66	-	-	-	-	-	3.
466	2	I3.33	7	46.66	5	33.33	-	-	I	6.66	-	2.6
467	4	26.66	7	46.66	4	26.66	-	-	-	-	-	3.
468	I2	80.	3	20.	-	-	-	-	-	-	-	3.8
469	8	53.33	4	26.66	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	3.26
470	5	33.33	6	40.	4	26.66	-	-	-	-	-	3.06
471	5	33.33	9	60.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.26
472	5	33.33	3	20.	7	46.66	-	-	-	-	-	2.86
473	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
474	4	26.66	9	60.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.13
475	5	33.33	7	46.66	3	20.	-	-	-	-	-	3.13
476	6	40.	5	33.33	4	26.66	-	-	-	-	-	3.13
477	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26

EK H-devam

478	I0	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	3.66
479	5	33.33	6	40.	4	26.66	-	-	-	3.06
480	5	33.33	6	40.	4	26.66	-	-	-	3.06
481	3	20.	9	60.	3	20.	-	-	-	3.
482	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	3.26
483	4	26.66	5	33.33	6	40.	-	-	-	2.86
484	7	46.66	4	26.66	4	26.66	-	-	-	3.26
485	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	3.26
486	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	3.26
487	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	3.26
488	5	33.33	9	60.	I	6.66	-	-	-	3.26
489	4	26.66	8	53.33	3	20.	-	-	-	3.06
490	5	33.33	I0	66.66	-	-	-	-	-	3.33
491	4	26.66	5	33.33	6	40.	-	-	-	2.86
492	4	26.66	4	26.66	7	46.66	-	-	-	2.8
493	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	3.46
494	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	3.46
495	I	6.66	3	20.	4	26.66	6	40.	I	6.66
496	4	26.66	5	33.33	5	33.33	I	6.66	-	2.8
497	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	3.2
498	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	3.2
499	2	I3.33	7	46.66	5	33.33	I	6.66	-	2.66
500	4	26.66	9	60.	2	I3.33	-	-	-	3.13
501	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	3.26
502	6	40.	5	33.33	4	26.66	-	-	-	3.13
503	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	3.46
504	5	33.33	4	26.66	5	33.33	I	6.66	-	2.86
505	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	3.26
506	6	40.	9	60.	-	-	-	-	-	3.4
507	II	73.33	4	26.66	-	-	-	-	-	3.73

EK H-devam

508	7	46.66	8	53.33	-	-	-	-	-	-	3.46
509	5	33.33	6	40.	3	20.	I	6.66	-	-	2.93
510	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	3.53
511	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	3.53
512	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.26
513	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	-	-	3.4
514	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	3.4
515	5	33.33	5	33.33	4	26.66	I	6.66	-	-	2.93
516	7	46.66	4	26.66	4	26.66	-	-	-	-	3.2
517	6	40.	5	33.33	4	26.66	-	-	-	-	3.13
518	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	3.2
519	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	3.2
520	6	40.	5	33.33	4	26.66	-	-	-	-	3.13
521	7	46.66	4	26.66	4	26.66	-	-	-	-	3.2
522	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	3.33
523	8	53.33	4	26.66	3	20.	-	-	-	-	3.33
524	4	26.66	8	53.33	3	20.	-	-	-	-	3.06
525	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	3.26
526	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	3.53
527	8	53.33	5	33.33	2	I3.33	-	-	-	-	3.4
528	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	3.33
529	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	3.2
530	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	3.2
531	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.26
532	5	33.33	6	40.	4	26.66	-	-	-	-	3.06
533	3	20.	8	53.33	4	26.66	-	-	-	-	2.93
534	2	I3.33	9	60.	4	26.66	-	-	-	-	3.53
535	5	33.33	6	40.	4	26.66	-	-	-	-	3.06
536	5	33.33	6	40.	4	26.66	-	-	-	-	3.06
537	4	26.66	7	46.66	4	26.66	-	-	-	-	3.
538	5	33.33	9	60.	I	6.66	-	-	-	-	3.26

EK H-devam

539	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	-	3.4
540	5	33.33	8	53.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.2
541	4	26.66	9	60.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.13
542	5	33.33	9	60.	-	-	I	6.66	-	-	-	3.2
543	5	33.33	7	46.66	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	3.06
544	7	46.66	6	40.	I	6.66	I	6.66	-	-	-	3.26
545	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
546	7	46.66	6	40.	I	6.66	I	6.66	-	-	-	3.26
547	8	53.33	4	26.66	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	3.26
548	8	53.33	4	26.66	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	3.26
549	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.33
550	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	-	3.4
551	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.46
552	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	-	3.2
553	4	26.66	7	46.66	3	20.	I	6.66	-	-	-	2.93
554	3	20.	8	53.33	3	20.	I	6.66	-	-	-	2.86
555	3	20.	8	53.33	2	I3.33	2	I3.33	-	-	-	2.8
556	3	20.	9	60.	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	2.93
557	2	I3.33	7	46.66	5	33.33	I	6.66	-	-	-	2.66
558	2	I3.33	7	46.66	5	33.33	I	6.66	-	-	-	2.66
559	5	33.33	6	40.	3	20.	I	6.66	-	-	-	3.
560	5	33.33	6	40.	3	20.	I	6.66	-	-	-	3.
561	5	33.33	6	40.	3	20.	I	6.66	-	-	-	3.
562	3	20.	4	26.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	2.6
563	9	60.	6	40.	-	-	-	-	-	-	-	3.6
564	10	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	-	-	3.66
565	9	60.	6	40.	-	-	-	-	-	-	-	3.6
566	3	20.	10	66.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.06
567	4	26.66	9	60.	I	6.66	I	6.66	-	-	-	3.06
568	4	26.66	10	66.66	I	6.66	-	-	-	-	-	3.13

EK H-devam

569	4	26.66	8	53.33	3	20.	-	-	-	-	-	3.06
570	5	33.33	4	26.66	6	40.	-	-	-	-	-	2.93
571	3	20.	9	60.	3	20.	-	-	-	-	-	3.
572	3	20.	9	60.	3	20.	-	-	-	-	-	3.
573	4	26.66	7	46.66	4	26.66	-	-	-	-	-	3.
574	I0	66.66	3	20.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.
575	II	73.33	2	I3.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.6
576	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	-	3.26
577	8	53.33	5	33.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.4
578	8	53.33	5	33.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.4
579	5	33.33	9	60.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.26
580	5	33.33	9	60.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.26
581	5	33.33	8	53.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.2
582	2	I3.33	I2	80.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.26
583	3	20.	9	60.	3	20.	-	-	-	-	-	3.
584	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.33
585	8	53.33	5	33.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.4
586	3	20.	8	53.33	4	26.66	-	-	-	-	-	2.93
587	4	26.66	8	53.33	3	20.	-	-	-	-	-	3.06
588	4	26.66	9	60.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.I3
589	3	20.	7	46.66	5	33.33	-	-	-	-	-	2.86
590	5	33.33	9	60.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.26
591	3	20.	7	46.66	4	26.66	I	6.66	-	-	-	2.8
592	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.33
593	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.46
594	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	-	3.2
595	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	-	3.2
596	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	-	3.4
597	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	-	3.4
598	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.46
599	5	33.33	7	46.66	3	20.	-	-	-	-	-	3.I3

EK H-devam

600	5	33.33	7	46.66	3	20.	-	-	-	-	-	3.I3
601	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	-	3.33
602	4	26.66	9	60.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.I3
603	3	20.	I0	66.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.06
604	9	60.	6	40	-	-	-	-	-	-	-	3.6
605	5	33.33	7	46.66	3	20.	-	-	-	-	-	3.I3
606	5	33.33	9	60.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.26
607	7	46.66	4	26.66	4	26.66	-	-	-	-	-	3.2
608	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.33
609	8	53.33	5	33.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.4
610	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.33
611	5	33.33	8	53.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.2
612	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.33
613	5	33.33	6	40.	4	26.66	-	-	-	-	-	3.06
614	5	33.33	5	33.33	5	33.33	-	-	-	-	-	3.
615	7	46.66	3	20.	5	33.33	-	-	-	-	-	3.I3
616	5	33.33	7	46.66	3	20.	-	-	-	-	-	3.I3
617	5	33.33	4	26.66	6	40.	-	-	-	-	-	3.I3
618	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.33
619	5	33.33	6	40.	4	26.66	-	-	-	-	-	3.06
620	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.46
621	9	60.	4	26.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.46
622	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	-	3.26
623	5	33.33	5	33.33	5	33.33	-	-	-	-	-	3.
624	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	-	3.26
625	5	33.33	5	33.33	5	33.33	-	-	-	-	-	3.
626	7	46.66	6	40.	I	6.66	I	6.66	-	-	-	3.26
627	7	46.66	3	20.	4	26.66	-	-	I	6.66	-	3.
628	I	6.66	I	6.66	6	40.	6	40.	I	6.66	I.66	I.66
629	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26

EK H-devam

630	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.26
631	4	26.66	7	46.66	4	26.66	-	-	-	-	3.
632	4	26.66	8	53.33	3	20.	-	-	-	-	3.06
633	4	26.66	4	26.66	7	46.66	-	-	-	-	2.8
634	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	3.06
635	2	26.66	2	I3.33	4	26.66	5	33.33	2	I3.33	I.8
636	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.26
637	4	26.66	7	46.66	4	26.66	-	-	-	-	3.
638	4	26.66	9	60.	I	6.66	-	-	I	6.66	3.
639	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	3.26
640	6	40.	6	40.	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.13
641	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.26
642	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	3.33
643	4	26.66	8	53.33	3	20.	-	-	-	-	3.06
644	5	33.33	7	46.66	I	6.66	I	6.66	I	6.66	2.93
645	5	33.33	7	46.66	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.06
646	I0	66.66	4	26.66	I	6.66	-	-	-	-	3.6
647	6	40.	7	46.66	I	6.66	I	6.66	-	-	3.2
648	4	26.66	7	46.66	3	20.	I	6.66	-	-	2.93
649	4	26.66	6	40.	4	26.66	I	6.66	-	-	2.86
650	6	40.	6	40.	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.26

 $\bar{x}=3.17$

EK I

**İLİŞKİLER SINIFINDAKİ (HİPOTEZ 9) ATASÖZLERİNİN İSTATİSTİKİ
NETİCELERİ**

NO	4		3		2		I		0		X
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
651	I3	86.66	2	13.33	-	-	-	-	-	-	3.86
652	4	26.66	7	46.66	4	26.66	-	-	-	-	3.
653	6	40.	7	46.66	2	13.33	-	-	-	-	3.26
654	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	3.53
655	I	6.66	4	26.66	3	20.	6	40.	I	6.66	I.86
656	I	6.66	3	20.	4	26.66	5	33.33	2	I3.33	I.73
657	2	I3.33	7	46.66	3	20.	2	I3.33	I	6.66	2.46
658	7	46.66	5	33.33	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.2
659	6	40.	4	26.66	4	26.66	I	6.66	-	-	3.
660	II	73.33	2	I3.33	I	6.66	I	6.66	-	-	3.53
661	6	40.	5	33.33	3	20.	I	6.66	-	-	3.06
662	2	I3.33	2	I3.33	3	20.	4	26.66	4	26.66	I.6
663	2	I3.33	5	33.33	4	26.66	2	I3.33	2	I3.33	2.2
664	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	3.33
665	4	26.66	9	60.	2	I3.33	-	-	-	-	3.I3
666	4	26.66	7	46.66	3	20.	I	6.66	-	-	2.93
667	5	33.33	5	33.33	5	33.33	-	-	-	-	3.
668	5	33.33	7	46.66	3	20.	-	-	-	-	3.I3
669	7	46.66	6	40.	I	6.66	I	6.66	-	-	3.26
670	5	33.33	6	40.	4	26.66	-	-	-	-	3.06
671	3	20.	I	6.66	3	20.	6	40.	2	I3.33	I.8
672	6	40.	4	26.66	3	20.	2	I3.33	-	-	2.93
673	4	26.66	8	53.33	3	20.	-	-	-	-	3.06
674	5	33.33	6	40.	4	26.66	-	-	-	-	3.06
675	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.26
676	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.26

EK I-devam

677	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	-	3.2
678	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
679	4	26.66	6	40.	5	33.33	-	-	-	-	-	3.26
680	I2	80.	3	20.	-	-	-	-	-	-	-	2.93
681	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
682	7	46.66	4	26.66	4	26.66	-	-	-	-	-	3.33
683	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	-	3.2
684	I	6.66	2	I3.33	5	33.33	5	33.33	2	I3.33	I.66	
685	8	53.33	5	33.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	
686	6	40.	9	60.	-	-	-	-	-	-	-	3.4
687	6	40.	9	60.	-	-	-	-	-	-	-	3.4
688	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.4
689	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.33
690	5	33.33	7	46.66	3	20.	-	-	-	-	-	3.33
691	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	-	3.13
692	6	40.	6	40.	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	3.2
693	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	-	3.13
694	5	33.33	I0	66.66	-	-	-	-	-	-	-	3.4
695	5	33.33	7	46.66	3	20.	-	-	-	-	-	3.33
696	5	33.33	9	60.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.13
697	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
698	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
699	I0	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	-	-	3.26
700	7	46.66	8	53.33	-	-	-	-	-	-	-	3.66
701	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	-	3.46
702	7	46.66	8	53.33	-	-	-	-	-	-	-	3.53
703	8	53.33	4	26.66	3	20.	-	-	-	-	-	3.46
704	8	53.33	4	26.66	3	20.	-	-	-	-	-	3.33
705	6	40.	5	33.33	4	26.66	-	-	-	-	-	3.33
706	6	40.	9	60.	-	-	-	-	-	-	-	3.13
707	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	-	3.4
708	6	40.	5	33.33	4	26.66	-	-	-	-	-	3.2
												3.13

T. C.

Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

EK I-devam

709	6	40.	5	33.33	4	26.66	-	-	-	-	-	3.13
710	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
711	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	-	3.33
712	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	-	3.53
713	6	40.	9	60.	-	-	-	-	-	-	-	3.4
714	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	-	3.53
715	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
716	8	53.33	5	33.33	I	6.66	-	-	I	6.66	-	3.26
717	6	40.	9	60.	-	-	-	-	-	-	-	3.4
718	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	-	3.53
719	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	-	3.4
720	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	-	3.53
721	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	-	3.26
722	9	60.	3	20.	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	3.33
723	II	73.33	2	I3.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.6
724	I0	66.66	3	20.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.53
725	I3	86.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	-	-	3.86
726	8	53.33	4	26.66	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	3.26
727	8	53.33	4	26.66	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	3.26
728	8	53.33	5	33.33	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.4
729	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.33
730	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	-	3.2
731	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.33
732	7	46.66	4	26.66	3	20.	I	6.66	-	-	-	3.13
733	7	46.66	5	33.33	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	3.2
734	9	60.	3	20.	3	20.	-	-	-	-	-	3.4
735	8	53.33	5	33.33	I	6.66	I	6.66	-	-	-	3.33
736	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	3.26
737	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	-	3.53
738	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	-	3.46
739	I0	66.66	4	26.66	I	6.66	-	-	-	-	-	3.6
740	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	-	3.53
741	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	-	3.53

 $\bar{x} = 3.19$

EK İ

PSİKOLOJİK DANIŞMA SINIFINDAKİ (HİPOTEZ 10) ATASÖZLERİNİN İSTATİS-
TIKİ NETİCELERİ .

No	4		3		2		1		0		\bar{X}
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	
742	I2	80.	3	20.	-	-	-	-	-	-	3.8
743	8	53.33	5	33.33	I	6.66	I	6.66	-	-	3.33
744	6	40.	7	46.66	I	6.66	I	6.66	-	-	3.2
745	2	13.33	I0	66.66	2	I3.33	I	6.66	-	-	2.86
746	6	40.	6	40.	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.13
747	7	46.66	8	53.33	-	-	-	-	-	-	3.46
748	9	60.	5	33.33	I	6.66	-	-	-	-	3.53
749	4	26.66	8	53.33	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.
750	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	3.33
751	I0	66.66	3	20.	2	I3.33	-	-	-	-	3.53
752	I3	86.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	-	3.86
753	I3	86.66	2	I3.33	-	-	-	-	-	-	3.86
754	4	26.66	4	26.66	5	33.33	2	I3.33	-	-	2.66
755	8	53.33	4	26.66	3	20.	-	-	-	-	3.33
756	9	60.	3	20.	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.33
757	6	40.	7	46.66	I	6.66	I	6.66	-	-	3.2
758	5	33.33	7	46.66	2	I3.33	I	6.66	-	-	3.06
759	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	3.46
760	4	26.66	6	40.	4	26.66	I	6.66	-	-	2.86
761	5	33.33	8	53.33	2	I3.33	-	-	-	-	3.2
762	4	26.66	I0	66.66	I	6.66	-	-	-	-	3.2
763	9	60	6	40.	-	-	-	-	-	-	3.6
764	I0	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	-	3.66
765	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	3.46
766	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	3.53

EK I-devam

767	II	73.33	3	20.	I	6.66	-	-	-	-	3.66
768	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	3.46
769	6	40.	9	60.	-	-	-	-	-	-	3.4
770	I2	80.	2	I3.33	I	6.66	-	-	-	-	3.73
771	6	40.	6	40.	3	20.	-	-	-	-	3.2
772	6	40.	7	46.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.26
773	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	3.4
774	8	53.33	6	40.	I	6.66	-	-	-	-	3.46
775	I0	66.66	4	26.66	I	6.66	-	-	-	-	3.6
776	8	53.33	5	33.33	2	I3.33	-	-	-	-	3.4
777	7	46.66	5	33.33	3	20.	-	-	-	-	3.26
778	7	46.66	6	40.	2	I3.33	-	-	-	-	3.33
779	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	3.53
780	I0	66.66	5	33.33	-	-	-	-	-	-	3.66
781	9	60.	5	33.33	I	6.66	-	-	-	-	3.53
782	9	60.	4	26.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.46
783	9	60.	4	26.66	2	I3.33	-	-	-	-	3.46
784	6	40.	8	53.33	I	6.66	-	-	-	-	3.33
785	8	53.33	7	46.66	-	-	-	-	-	-	3.53
786	7	46.66	7	46.66	I	6.66	-	-	-	-	3.4
787	7	46.66	7	46.66	-	-	I	6.66	-	-	3.33
											$\bar{x} = 3.38$

KAYNAKÇA

- Adler, Alfred. İnsanı Tanıma Sanatı. 4. Baskı. Türkçesi: Ş. Başar. İstanbul: Dergah Yayınları, 1985.
- , "Kişilik Bozuklukları ve Toplumsal Bütünleşme". Türkçesi: Belkis Çomaklı. İstanbul: Say Kitap Pazarlama, 1983.
- Aksan, Doğan. Her Yönüyle DİL Ana Çizgileriyle DİL BİLİM-3. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1982.
- Aksoy, Ömer Asım. Atasözleri ve Deyimler. Ankara: TDK. Yayınları, 1965.
- Akverdi, Hamdi. Halk İçin Atasözlerine Tatbik Edilmiş Ruhî Bilgiler. İstanbul: Güven Basimevi, 1940.
- Akyüz, Yahya. "İbni Sina'nın Eğitim Bilimine Katkıları, Türk ve Dünya Eğitim Tarihindeki Yeri". Uluslararası İbni Sina Zempozyumu (Bildiriler). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Kütüphane Yayınları Toplantı Bildirileri Dizisi: I, 1984.
- Alaylıoğlu, Ruşen ve A.F. Oğuzkan. Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü. 2. Baskı. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1976.
- Ankay, Aydın. Yüksek Lisans Patoloji Psikolojisi Ders Notları. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güz, 1988.
- Arısoy, Süleyman. "Folklor ve Erotizm". Türk Folklor Araştırmaları (TFA), Cilt: I4, No: 277, Ağustos, 1972.
- Arısan, Cevdet. "Türk Kültürü ve Kişiİğî Üzerine Bir Tartışma" V. Millî Nöro-Psikiyatri Kongresi. İzmir, 24-27 Eylül 1969 Tutanak ve Serbest Bildiriler. İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası, 1970.
- Atkinson, J.W. An Introduction to Motivation. Princeton, N.J.: D. Von Nostrand Co, 1974.
- Ayer, A.J. ve diğerleri. ALGILAMA, Duyma ve Bilme. Derleme ve çeviri: Vehbi Hacıkadiroğlu. İstanbul: Metis Yayınları, 1984.
- Baymur, Feriha. Genel Psikoloji. 4. Baskı. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1978.
- , "İnsan İlişkileri Sorunu ve Eğitimde İnsancı Yaklaşım". Millî Eğitim Dergisi Öğretmenler Günü Özel Sayısı, Sayı: 55, Ankara: 1981.

- Baltacıoğlu, İ.Hakkı.Türke Doğru.Ankara:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,I972.
- Berne, Eric.Herkes İçin Psikiyatri ve Psikanaliz Rehberi.Çeviren:Emre Kapkin.İstanbul:Yaprak Yayınları,I988.
- Bilgin, Beyza.İslâm'da Çocuk.Ankara:Diyabet İşleri Başkanlığı Yayınlığı No:264,I987.
- Binbaşıoğlu, Cavit."Sınıfta Öğrencileri Güdüleme Şekilleri".Çağdaş Eğitim Dergisi.Cilt:I2,Sayı:II5,Ankara:I986.
- Bloom, Benjamin S.İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme.Çeviren:Durmuş Ali Özçelik.Ankara:MEB Yayınları,I979.
- Bobbit, H.Randolph ve diğerleri.Organizational Behavior.Englewood Cliffs,N.J:Prentice Hall.Inc,I974.
- Bolay, M.Naci."Dil Eğitimi ve Düşünce Hayatımıza Tesirleri".Millî Eğitim ve Kültür Dergisi.Cilt:2,Sayı:8,Ankara:I980.
- Boyce, E.R.Okulda İlk Yıl.Çeviren:Arif Gelen.Ankara:Köy ve Eğitim Yayınları:I,I955.
- C.E.S,P.L.H.Çocuk Psikolojisi(Çocuk Gelişimi ve Modern Eğitim).Çeviren:İbrahim N.Özgür.İstanbul:İ.Özgür Yayınları,I979.
- Cüceloğlu, Doğan.İnsan İnsana.İstanbul:Altın Kitaplar Yayınevi,I987.
- ,"Statik ve Dinamik Durumda Yüz İfadeleri Tesirlerinin Mukayeseesi".İstanbul Üniversitesi TECRÜBİ PSİKOLOJİ ÇALIŞMALARI.Cilt:3,İstanbul:Edebiyat Fakültesi Basımevi,I96I.
- Çağlar, Behçet Kemal."Folklorun Aynasında Türk İnsanı".TFA,C:I2, No: 247,Şubat I970.
- Çamdibi, Hasan Mahmud.Şahsiyet Terbiyesi ve GAZALİ.İstanbul:Han Neşriyat,I983.
- Çıkman, Zeki.Folklorumuzda ve Edebiyatımızda Göz.Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları:279,I977.
- Çifter, İsmail.Psikiyatri.Ankara:Şenol Basım Yayın,I986.
- Daco, Pierre.Çağdaş Psikolojinin Olağanüstü Başarılıları.Çeviren:O.A.Gürün.İstanbul:İnkılâp ve Aka Yayınları,I983.

- Davaşligil, Ümit. Farklı Sosyo-Ekonominik ve Kültürel Çevreden Gelen Birinci Sınıf Çocuklarının Dil Gelişimine Okulun Etkisi (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 3306, 1985.
- Draz, M. Abdullah. İslam'ın İnsana Verdiği Değer. Çeviren: N. Demir. İstanbul: Kayihan Yayınevi, 1983.
- Elçin, Sükrü. Halk Edebiyatına Giriş. Gözden Geçirilmiş Yeni Baskı. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986.
- Eng, Mithat. Ruh Sağlığı Bilgisi. 7. Basım. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1978.
- Eren, Erol. Yönetim Psikolojisi. Genişletilmiş 2. Baskı. İstanbul: İşletme İktisadı Enstitüsü 30. Yıl Yayınları No: 2, 1984.
- Ersever, Oya G. Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri. Yüksek Lisans Ders Notları. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988.
- , "Stress'in Ruh Hastalığıyla İlişkisini İçeren Çok Faktörlü Kuantitatif Bir Model". Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. 3.I.1985.
- Ertürk, Selahattin. Eğitimde "Program" Geliştirme. 3. Baskı. Ankara: Yelken-tepe Yayınları, 1979.
- Eyüboğlu, E. Kemal. On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler -Atasözleri-I. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 1973.
- Fidan, Nurettin. Okulda Öğrenme ve Öğretme. Ankara: 1986.
- Freud, Sigmund ve İ. Türek. Rüyalar Üzerine İki Deneme. İstanbul: Varlık Yayınları. 1965.
- Fromm, Erich. Sevginin ve Şiddetin Kaynağı. 4. Basım. Çevirenler: Y. Salman ve N. İçten. İstanbul: Payel Yayınları, 1987.
- . Sevme Sanatı. 2. Baskı. Çeviren: İ. Gündüz. İstanbul: Say Yayınları, 1982.
- . Hürriyetten Kaçış. Çeviren: Ayda Yörük. İstanbul: Tur Yayınları, 1979.
- Gazâlî. İhyâ-i Ulûm-id-dîn. Çeviren: Ali Arslan. Cilt: 6, İstanbul: Arslan Yayınları, 1979 ve Cilt: 7, İstanbul: 1980.

- Geçtan, Engin. Çağdaş İnsanda Normaldişi Davranışlar. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları No:69, 1978.
- . İnsan Olmak. 3. Basım. İstanbul: Adam Yayınları, 1986.
- . Psikanaliz ve Sonrası. İstanbul: Hür Yayın, 1981.
- Gökçalp, Ziya. Türk Medeniyeti Tarihi. Hazırlayanlar: İsmail Aka, Kazım Yaşar Kopraman. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1976.
- Güvenç, Bozkurt. İnsan ve Kültür. 2. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1974.
- Hançerlioğlu, Orhan. Ruhbilim Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1988.
- Horney, Karen. Çağımızın Tedirgin İnsanı. Çeviren: Ayda Yörük. İstanbul: Tur Yayınları, 1980.
- Jersild, Arthur T. Çocuk Psikolojisi. 3. Baskı. Çeviren: Gülseren Günde. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları No:79, 1979.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. İnsan ve İnsanlar. 5. Basım. İstanbul: Beta Basım-Yayım Dağıtım, 1983.
- Kaplan, Mehmet. Mehmet Kaplan'dan Seçmeler. Cilt: 2. Hazırlayanlar: İ. Engin-ün, Z. Kerman. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.
- Kaptan, Saim. Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri. Ankara: Bilim Yayınları (Tarihsiz).
- Kepçeoğlu, Muharrem. Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Geliştirilmiş 3. Baskı. Ankara: 1988.
- Kerschensteiner, G. Karakter Kavramı ve Terbiyesi. Çeviren: H. Fikret Kanad. Ankara: MEB Yayınları, 1977.
- Kneller, George F. "Kültür Kişilik ve Eğitim". Çeviren: M. Tezcan. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı: I-4, 1977.
- Köknel, Özcan. İnsanı Anlamak. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1982.
- . Kaygıdan Mutluluğa KİŞİLİK. 2. Baskı. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1982.
- Kurt, İhsan. "Atasözlerinde ve Deyimlerimizde Psikolojik Unsurlar". Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Kültür Dergisi. Sayı: 39, Nisan, 1983.
- Küçükahmet, Leyla. Öğretim İlke ve Yöntemleri. 2. Baskı. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 152, 1986.

- Maisonneuve, J. Psikososyolojinin İlkeleri. Çeviren: Selmin Evrim. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları No: I84I, 1973.
- Maurois, André. Yaşama Sanatı. Çeviren: N. Önol. İstanbul: Varlık Yayınları, 1974.
- Miller, N. E. ve J. Dollard. Social Learning and Imitation. New Haven: Yale University Press, 194I.
- Morgan, T. Clifford. Psikolojiye Giriş Ders Kitabı. Çevirenler: H. Arıcı ve diğerleri. Ankara: H. Ü. Psikoloji Bölümü Yayınları, 198I.
- Muallimoğlu, Nejat. "Atasözü Dünyasında Bir Gezinti". Kültür Bakanlığı Millî Kültür Dergisi, Cilt: I, Sayı: 4, Nisan, 1977.
- Olson, Willard C. ve John Lewellen. Çocuklar Nasıl Büyür ve Gelişir? Çeviren: E. İskit. Ankara: MEB Yayınları, 1964.
- Ögel, Bahaddin. Türk Kültürü'nün Gelişme Çağları. 2. Baskı. Ankara: Komen Yayınları, 1979.
- Örnek, T. ve D. Atalay. "Psikiyatrik Hastalar ve Atasözleri". VII. Millî Nöro-Psikiyatri Kongresi Bildiri Çalışmaları. Ankara: 197I.
- Özbek, Abdulkadir. Sosyal Psikiyatri'ye Giriş. Ankara: A. Ü. Tıp Fakültesi Yayınları No: 243, 197I.
- Özgür, Halis. Şahsiyet. 2. Baskı. İstanbul: Özgür Yayınevi, 1969.
- Öztürk, Orhan. Psikanaliz ve Psikoterapi. Ankara: 1985.
- . Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Ankara: 1988.
- . "Anadolu Toplumunda Özerklik ve Girişme Duygularının Kısıtlanışı". V. Millî Nöro-Psikiyatri Kongresi. İzmir 24-27 Eylül 1969 Tanak ve Serbest Bildiriler. İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası, 1970.
- Pars, Vedide Bahar, H. Ciritli, M. Enç, T. Oğuzkan. Eğitim Psikolojisi. İstanbul MEB. Yayınları, 197I.
- Pintner, Rudolf, Paul W. West ve diğerleri. Eğitim Psikolojisi. Çeviren: Sabri Akdeniz. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları Nu: I5, 1987.
- Rivier, Berthe Reymond. "Ergenlikte Dostluk ve Aşk". Çeviren: Bekir Onur. Ankara: A. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: I2, Sayı: I-4, 1979.
- Savaşır, Yusuf. "Toplumsal Kişilik Yapısının Önemi, Araştırılması ve

- Bazı Bulgular".V.Millî Nöro-Psikiyatri Kongresi Tutanak ve Serbest Bildiriler.İzmir:1970.
- Songar,Ayhan.Temel Psikiyatri(Psiko-fizyolojik Temel Bilgiler).İstanbul:Minnetoğlu Yayınları,1981.
- .Çeşitleme.İstanbul:Kubbealtı Neşriyatı,1981.
- Sunman,Tülay ve Y.Savaşır."Akıl Hastalıkları ve Akıl Hastalarına Karşı Tutum ve İnançlar".V.Millî Nöro-Psikiyatri Kongresi Tutanak ve Serbest Bildiriler.İzmir:1970.
- Şemin,Refia Uğurel.Gençlik Psikolojisi.2.Baskı.İstanbul:İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınları No:2677,1984.
- Tan,Hasan.Psikolojik Yardım İlişkileri:Danışma ve Psikoterapi.İstanbul:MEB.Yayınları,1986.
- Tevfik,Rıza.Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı İle İlgili Makaleler.Hazırlayan:Abdullah Uçman.Ankara:Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları:515,1982.
- Tolan,Barlas.,Galip İsen,Veysel Batmaz.Ben ve Toplum Sosyal Psikoloji-I. Ankara:Teori Yayınları,1985.
- Turgay,Atilla."Psikoloji,Psikiyatri ve Atasözleri".Türkiyede Toplumsal Bilim Araştırmalarında Yaklaşımlar ve Yöntemler Semineri.ODTÜ 17-19 Aralık 1976.Ankara:Türk Halk Bilim Topluluğu Yayınları,1977.
- Varvar,B.K."Mevlâna ve Ruh Tedavi".Tıp Dünyası Dergisi.Cilt:49(579) Ekim,1976.
- Yavuzer,Haluk.Çocuk ve Suç.2.Baskı.İstanbul:Altın Kitaplar Yayınevi,1982.
- Yawkey,T.D.ve S.T.Silvern."Çocuğun Okul ve Aile Çevresinde Yaşamboyu Süreci Olarak Oyun".Çeviren:Mehmet Özyürek.Ankara:A.Ü.Eğitim Fakültesi Dergisi.Cilt:13,Sayı:1-2,1980.
- Yörükoglu,Atalay.Çocuk Ruh Sağlığı.I2.Baskı.Ankara:T.İş Bankası Kültür Yayınları,1986.
- .Gençlik Çağı.5.Baskı.Ankara:T.İş B.Kültür Yayınları,1988.
- Yurd,Kerim."Türk Atasözlerinde Kişi Adları".Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı-4 .Ankara:Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları:28,1979.